

CONCIONES
ET
ORATIONES
EX
HISTORICIS
LATINIS
EXCERPTÆ.

ARGUMENTA SINGULIS
præfixa sunt, quæ causam cujusque
& summam ex rei gestæ occasione
explicant.

*Opus recognitum recensitumque in u-
sum Scholarum Hollandiæ & West-
Frisiæ.*

Ex decreto Illustriss. D. D. Ordi-
num ejusdem Provinciæ.

LONDINI,
Typis T. B. Impensis A. Churchill,
ad Insigne nigri Cygni in Vico vul-
go vocato, ~~Ave-Mary-Lane,~~
MDC LXXXVI.

ORATIONS

OF THE

ANCIENT GREEKS

AND ROMANS

TRANSLATED

FROM THE ORIGINALS

BY

JOHN GAY

ESQ.

OF THE

BAR AT LAW

IN GREAT BRITAIN

AND

OF IRELAND

LONDON

A D LECTOREM.

Quas pridem ex Latinis historicis excerpserant
Orationes Joachimus Perionius & Henricus
Stephanus, iterum tibi damus, Lector, sed recognitas
recensitasque. Quasdam enim addidimus, quæ antè per-
peram omisse erant; quasdam vero expunximus etiam,
ne quid hic extaret, nisi quod præstantissimum lucu-
lentissimumque foret. Eaimvero Sallustii, Liviique,
& Taciti ac Curtii Orationes in honorem historicarum
leguntur. Aded multum & civilis prudentia & fa-
cundia continent. Quæ autem apud Capitolinum,
Lampretiliumque & veteros id genus scriptores occur-
runt, ea & sequioris ævi sunt, & fere genium non
habent. Quare illas omittere satius fuit. Quin &
ipsius Livii quasdam expunximus, quæ in postremis
libris erant, in quibus ita friget jaceque ille autor
& penitus sibi dissimilis est, ut nihil minus quam Livium
agnoscas. Quanta ex hoc opere utilitas ad eos re-
ducenda possit, qui Reipublicæ regundæ scientiam con-
jungere cum succincta quadam & efficaci vi dicendi
cupiunt, ostendet doctissimi viri Joh. Veratii disserta-
tio, quam subjunximus. Vale.

JOBUS VERATIUS

Studioſo Lectori S.

Mirificè me, ſtudioſe lector, Homericus ille verficulus delectat, Μύθων μὲν ῥητῆρ' ἔμεναι, ἀρηκσίγη. πῖ ἔργων : credo item omnes qui quæ vis ſublit iis verbis, perpendunt. Dicendi enim facultatem cum agendi ſolertia conjungit, & utroque viros ampliſſimos inſtruit : quod nec induſtria ſola, ea maximè quæ in publicis rebus gerendis verſatur, dicendi uſu ſpoliata, ſatis munus ſuum tueri poſſit ; Facundia verò quæ ſeſe à rerum adminiſtratione removerit, importuna loquacitas judicetur. Licet enim præſtet ſtultitiæ loquaci elinguis prudentia, tamen prudentia dicendi imperita, magno ornamēto vel ſubſidio potius eſt deſtituta. Haſ dotes graviffimi authores, & qui hiftorias ſcripſerunt, in hominibus clariffimis expreſſerunt, & qui fictarum narrationum involucris viros ab omni laude perfectos informarunt, illis ipsis affinxerunt. Hoc enim volunt illæ Periclis & Niciæ in re vera conciones, hoc Cyri Xenophontici in ficta. Iidem illi qui præter cæteros breviloquentes ſunt habiti, & qui eloquentiam ſatis faſtidioſè contempſerunt Lacedæmonii, tamen ne hac quidem laude carere voluerunt, quod quanto eſſet ad res magnas gerendas adiumento, intelligebant. Ergò Παῦσα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγύως, ἐπὶ & πολύμυθος, Menelaus. Paulo uberior Thucydideus Archidamus, alique ejuſdem civitatis : ut qua in urbe humaniores literæ propè jacebant, in ea tamen ſuum eloquentiæ eſſe habitum

P R Æ F A T I O, &c.

bitum honorem constet. Ita Poeta; quum summum virum & regendæ multitudinis peritissimum describeret, utriusque rei laudem ei attribuit, rerum gestarum gloriam, & dicendi peritiam; tum pietate gravem & meritis, &c. Ille regit dictis animos, & temperat iras. Hæc eadem sibi assumit apud Thucydidem Pericles, ὅς ἐστιν ὁ ἡσίων οἰομαι εἶναι γινῶναι τε τὰ δέοντα, καὶ ἐργαζέμεναι ταῦτα. Etenim ut impudentis est de iis quæ nesciat verba temere fundere, ita turpe est, quæ scias, ea planè & aptè explicare non posse. Nam illud quidem explosum pridem est, quod contra afferri solet, in eo quemque quod nōrit, satis esse eloquentem. Quid enim ad commode dicendum exercitatio dicendi conducatur, usus ipse jam pridem comprobavit. Sine præceptionibus autem aut nihil aut parum posse exercitationem, omnes intelligunt. Ac cognoscendi quidem ars est multiplex, dicendi verò una. Res enim ipsæ quæ disertæ orationi sunt substratæ, vel militares fere sunt, vel civiles. Ac civiles quidem vel à disciplina constituendarum & regendarum civitatum petendæ sunt, vel ex iurisdicundi scientia, quæ & ipsa pars est regendæ civitatis: dicendi verò præcepta à Rhetoribus traduntur. Verùm si a nudis præceptis ad rerum ipsarum usum nos referamus, hæc, quæ dixi, omnia in historia esse reposita videbimus. Sed eam historiam accipio quæ est orationibus aspersa, directis potissimum. Nam & consilia, causæ, eventus, res gestæ (quæ omnia historicus studiosè persequitur) ad rerum administrationem pertinent: orationes verò ad dicendi facultatem referuntur. Sed si præclara quædam res est, posse mente & consilio

P R Æ F A T I O

providere, non minoris profectò est ingenii & industriæ, rectè provisâ, & consultâ, rectè explicare: ut in utrumque summopere eos incumbere oporteat qui ad res magnas gerendas accedunt. Eæ enim ferè in hominum societate versantur, ubi quum accessit ad prudentiam authoritas, & dicendi vis, non est dubium quin is qui illis est præditus, plurimum faciendo dicendoque consequatur. Id consilii habuerunt Historici, quum quorum sapientiam in rebus providendis & gerendis descripserant, eorundem facundiam in illis communicandis expresserant. Non quò omnes de quibus aliquid commemorant, utramque virtutem adæquârunt, sed quia quantum disertâ prudentia posset, vel homines ab omni humanitatis cultu alieni intellexerunt. Nam & domi & militiæ principes in suis civitatibus viri sæpe suis dicendo maximas utilitates attulerunt. Etenim Deus, qui hominum genus, ad Ecclesiam suam colligendam, incolume esse vellet, eos homines excitavit, qui gravissimis temporibus suis civitatibus sæpe salutem pepererunt. Per hos esse sedatos maximos motus, concitados ad salutem recuperandam homines desperatione perculsos, defensam æquitatem in senatu, in concione populi, in judiciis conatus improborum repressos, leges pestíferas abrogatas, utiles verò confirmatas & constitutas videmus. Nam quòd eadem hæc sapientiæ instrumenta nefarii homines ad perniciem vel civitatum vel singulorum hominum sæpe converterunt, vitium hominum fuisse intelligimus, non rerum: & nos quæ dicimus, de sapientia disertâ, non de inani garrulitate dicimus.

AD LECTOREM.

mus. Itaque quis dubitet quin hoc tempore nostris Rebus publicis eadem illæ animi dotes decus & præsidium afferre possint, maximè verò liberis? Neque enim hoc loco de Causidicis & litigiosis dicimus, quorum ars, si qua est, aliis præceptis est munienda: sed de civitatum moderatoribus. His rerum cognoscendarum atque dicendarum copiam historia, conjunctis orationibus, potest suppeditare. Quo magis miror, adeo negligenter eas artes à nostris hominibus coli. Nam licet aliud sit sæpe Reipublicæ genus, alii mores & disciplina civitatis: tamen multa sunt quæ in senatu aut in concione populi consimiliter agitanda sint: seu leges ferendæ sint, seu referendum sit de pace, de societate, de vectigalibus, de controversiis, seu legationes mittendæ, vel obeundæ sint. Quæ si quis aliquando suscepit, qui dicendi esset imperitus, is, quantum sit in infantia ad publicas res bene administrandas impedimenti, gravissimus testis esse potest. Neque verò intelligo quamobrem minus hæc iis quoque quibus sacræ conciones habendæ sunt, subsidio non sint. Illarum autem rerum omnium varietatem & copiam suppeditant historicorum orationes, seu conciones sint (id est *Sumptuæ*) seu aliæ. Siquidem & res habent, quæ in civilem administrationem cadunt, & omne genus ipsamque dicendi vim summa varietate conditam continent. De rerum varietate nihil me attinet dicere. Dicendi verò vis est generibus quidem comprehensa, sed tamen gradibus & dissimilitudine infinita. In aliis breviter videas: in aliis copiam: in aliis vim: in aliis suavitatem: in aliis denique acumen. Dicunt alii presse, alii de

Præfatio ad LECTOREM.

re eadem uberius: alii ornatè, rursus alii tenuius. Dicunt alii leniter, rursus alii sæpe de eadem re asperius. Ut res penè nulla sit, studiosè lector, quin si dicendo tibi explicanda sit, ejus formulam ex his orationibus possis depromere. Quod si nos magnæ artes delectant, cum in rebus parvis explicatæ, tamen in iis notari possunt (ut cum in minutis horologiis ars illa tota comparet) non est dubium quin nos concinnulæ ipsæ capere debeant, quæ artem copiosam in brevissimis orationibus exprimunt. Ac, si est oratoris periti, & qui hoc Oratoris nomine dignus est, posse facultatem dicendi ad rerum naturam accommodare, varièque temperare, tum dilatare res angustas, tum ampliores contrahere; non parum habere artis & utilitatis has orationes intelligimus, in quibus hæc omnis varietas animadvertitur. Itaque ut orationum copiosè dictarum habemus exempla vel apud Demosthenem, vel apud Ciceronem, ita hujus artificii breviter comprehensi nobis exempla ex his orationibus petenda sunt, quæ ex laudatissimis historicis excerptæ, & in unum corpus sunt rediæ. Et ne quid te legentem moraretur, & ut unde res ipsa, de qua dicitur, profecta esset, intelligeres, argumenta præfigenda curavi. Eæ igitur quantopere & ad antiquitatis cognitionem, & ad dicendi facultatem conducant, postquam accuratè legeris, melius, ut spero, æstimabis. Vale.

T Y P O G R A P H U S B E N E V O L O L E C T O R I S.

VEnustè Symmachus: Supervacanei, inquit, laboris est commendare conspicua, ut si quis in Sole positus facem præferat, & accessu luminum claritudinem diei adjuvare gestiit. lib. 3. Epig. 48. Cui etiam ὁμολῶν ἐστὶν Ὑλιανὺς: Magnâ, asserens, commendatione non egeant, quorum utilitas ipsa sese ostendit. lib. 1. ff. de integr. rest. Er. in D. de I. P. Monita Cl. horum virorum impræsentiarum secuti, nolimus huncce, quem denuo publicæ luci committimus, librum *Orationes ex Latinis iisque Optimis Historicis*, puta ex Sallustio, Livio, Tacito & Curtio excerptas continentem, pomposo verborum circuitu περὶ τὰ ἔχοντα extollere multisque sermonum lenociniis, ac fucis animum benevolentiamque cuiusdam aucupari, cum opus ipsum se commendet satis, nec vino vendibil? (ut vulgo dicitur) opus sit suspensæ hederæ.

Ut autem, Benevole Lector, scias, quid in hac nova nostra Editione præstitum sit, quid immutatum, paucis adaperire allubescit. Secuti sumus optimos quosque textus & Editiones, quibus Viri præfuerunt laudatissimi, utpote in Sallustio Thyssii, in Livio Gronovii, in Tacito Berneggeri, inque Curtio Freinsheimii Editionem & exemplar. Eas deinde Orationes in Tacito quæ minus rectè erant locatæ, hortatu Doctissimi cuiusdam viri in genuinum locum transtulimus, mutanda mutavimus & in luculentam quandam consonantiam redegimus. Ut re igitur hoc nostri labore feliciter, si qua operarum incuriâ irrepsissent ὀψιματά, haud gravatim emenda, parroque nobis fave. Vale.

1

ORATIONES

Ex SALLUSTIO collectæ.

ORATIO CATILINÆ,

Quà sui de Conjuratone consilii participes cohortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Catilina, ubi eos, quos paulò ante fecerat sui de conjuratione consilii participes, convenisse videt, tametsi cum singulis multa sæpe egerat, tamen in rem fore credens universos appellare & cohortari, in abditam partem adium secedit: atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuscemodi habuit.

NI virtus, fidesque vestra satis spectata mihi foret; nequicquam opportuna res cecidisset: spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis capta rem. Sed, quia multis, & magnis tempestatibus vos cognovi fortes, fidosque mihi; eò animus ausus est maximum, atque pulcherrimum facinus incipere; simul quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque esse intellexi. Nam, IDEM velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam antea diversi audistis. Caterùm mihi in dies magis animus accenditur, cum considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmetipsos vindica-

mus.

mus in libertatem: Nam, postquam Resp. in paucorum potentium jus, atque ditionem concessit semper illis reges, tetrarchæ vestigales esse: populi, nationes, stipendia pendere; cæteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, vulgus fuimus, sine gratia, sine autoritate, his obnoxii, quibus, si Resp. valeret, formidini essemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi illi volunt: nobis reliquerunt pericula, repulsas, judicia, egestatem. Quæ quousque tandem patiemini, fortissimi viri? Nonne emori per virtutem præstat, quàm vitam miseram, atque inhonestam, ubi alienæ superbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verum-enimverò, prò Deum atque hominum fidem! victoria in manu nobis est: viget ætas: animus valet: contra illis, annis, atq; divitiis, omnia consenuerunt. Tantummodò incepto opus est: cætera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis divitias superare, quas profundant in extruendo mari, & montibus coæquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas, aut amplius domos continuare, nobis larem familiarem nusquam ullum esse? cum tabulas, signa, toreumata emunt, vetera negligunt, nova diruunt, alia ædificant: postremò omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen summa libidine divitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris æs alienum; mala res, spes multò asperior. Denique quid reliqui habemus, præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? En illa, illa, quam sæpe optastis, libertas! prætereà, divitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt.

Fortuna

Fortuna ea omnia victoribus præmia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quam oratio mea, vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utemini : neque animus, neque corpus à vobis aberit. Hæc ipsa, ut spero, vobiscum una Consul agam : nisi forte me animus fallit, & vos servire magis, quam imperare, parati estis.

ORATIO ALIA

Ejusdem Catilinæ, quâ suos Milites adhortatur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Sed Catilina, postquam videt montibus atque copiis hostium sese clausum, in urbe res adversas, neque fugæ neque præsidii ullam spem, optimum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Antonio quam primùm confligere ; Itaque concione advocatâ, hujuscemodi orationem habuit.

COMPERTUM ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere ; neq; ex ignavo strenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. QUANTA cujusque animo audacia naturâ, aut moribus inest, tanta in bello patere solet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere ; timor animi auribus officit. Sed ego vos, quò pauca monerem, advocavi ; simul uti causam consilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, socordia, atque ignavia Lentuli, quantam ipsi nobisque

nobisque cladem attulerit : quoque modo, dum ex urbe præsidia opperior, in Galliam proficisci nequiverim. Nunc verò, quo in loco res nostræ sint, juxtà mecum omnes intelligitis. Exercitus hostium duo, unus ab urbe, alter à Gallia obstant. Diutius in his locis esse, si maximè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiendum est. Quapropter vos moneo, uti forti, atque parato animo sitis ; & quum prælium inibitis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, prætereà libertatem, atque patriam in dextris vestris portare. Si vincimus ; omnia nobis tuta erunt : commeatus abundè, municipia, atque coloniæ patebunt : sin metu cesserimus, eadem illa adversa fient : neque locus, neque amicus quisquam teget, quem arma non texerint. Prætereà, milites, non eadem nobis, & illis necessitudo impendet : nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus : illis supervacaneum est, pro potentia paucorum pugnare. Quò audacius aggredimini, memores pristinæ virtutis. Licuit vobis cum summa turpitudine in exilio ætatem agere : potuistis nonnulli Romæ, amissis bonis, alienas opes spectare. Quia illa foeda, atque intoleranda viris videbantur, hæc sequi decrevistis. Si hæc relinquere vultis ; audaciâ opus est. **N E M O**, nisi victor, pace bellum mutavit. Nam, in fuga salutem sperare, quum arma, quibus corpus tegitur, ab hostibus averteris ; ea verò dementia est. **S E M P E R** in prælio, iis maximum est periculum, qui maximè timent : Audacia pro muro habetur. Quum vos considero, milites, & quum facta vestra æstimo : magna me spes victoriæ tenet

EX SALLUST. HIST.

tenet animus, ætas, virtus vestra me hortantur : præterea necessitudo, quæ etiam timidos fortes facit. Nam, multitudo hostium ne nos circumvenire queat, prohibent angustia loci. Quod si virtuti vestræ fortuna inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis ; neu capti potius, sicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuosam victoriam hostibus relinquatis.

ORATIO

Legatorum C. Manlii ad Q. Martium Regem,

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Neque tamen Catilinæ furor minuebatur, sed indies plura agitare : arma per Italiam locis opportunis parare : pecuniam sua aut amicorum fide sumptam mutuum Fesulas ad Manlium quendam portare, qui postea princeps fuit belli faciendi. Aliquantò post : Interea Manlius in Hebruria plebem sollicitare, egestate simul ac dolore injuriæ novarum rerum cupidam : quod Syllæ dominatione agros bonaque omnia amiserat ; præterea latr. Sc. Paulo post : In quibus literis scriptum erat C. Manlium arma cepisse cum magna multitudine, ante diem VI. Kal. Novembr. Aliquantò post : Dum hæc Romæ geruntur, C. Manlius ex suo numero Legatos ad Q. Martium regem mittit, cum mandatis hujuscemodi.

DE OS hominesque testamur, Imperator, nos arma neque contra patriam cepisse, neque quò periculum aliis faceremus, sed uti corpora

corpora nostra ab injuria tuta forent : qui miseri, egentes, violentiâ atque crudelitate fœneratorum, plerique patriâ, sed omnes famâ atque fortunis expertes sumus. Neque cuiquam nostrum licuit, more majorum, lege uti : neque, amisso patrimonio, corpus liberum habere : tanta sævitia fœneratorum, atque Prætoris fuit. Sæpe majores vestrum miserti plebis Romanæ, decretis suis inopiæ ejus opitulati sunt : Ac novissimè memoria nostra, propter magnitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ære solutum est. Sæpe ipsa plebs, aut dominandi studio permota, aut superbiâ magistratuum armata, à patribus secessit. At nos non imperium, neque divitias petimus ; quarum rerum causâ, bella atque certamina omnia inter mortales sunt ; sed libertatem, quam nemo bonus, nisi cum anima simul, amittit. Te, atque Senatum obtestamur, ut consulatis miseris civibus, legis præsidium, quod iniquitas Prætoris eripuit restituatis ; neve nobis eam necessitudinem imponatis, ut quæramus, quonam modo, maximè ulti sanguinem nostrum, pereamus.

ORATIO

C. CÆSARIS suam sententiâ Senatui exponentis de Conjurationis Catilinæ sociis qui in custodiis tenebantur.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Tunc D. Junius Syllanus, primus sententiâ rogatus (quod eo tempore Consul designatus erat) de iis qui in custodiis tenebantur, & præterea de L. Cassio, P. Furio,

*Furio, P. Umbreno, Q. Annio, si deprebensi forent, supplicium sumendum decreverat. Isque postea per-
motus oratione C. Caesaris, pedibus in sententiam
Tiberii Neronis iturum se dixerat: quod de ea re,
præfidiis additis, referendum esse censuerat. Sed
Caesar, ubi ad eum ventum est, rogatus à Consule
sententiam, hujuscemodi verba loquutus est.*

OMNES homines, P.C. qui de rebus du-
biis consultant, ab odio, amicitia, ira, at-
que misericordia vacuos esse decet. H A U D faci-
le animus verum providet, ubi illa officiant; ne-
que quisquam omnium libidini simul & usui pa-
ruit. U B I intenderis ingenium, valet: si libidio
possidet, ea dominatur; animus nihil valet.
Magna mihi copia est memorandi. P. C. qui re-
ges, aut qui populi, irâ, aut misericordiâ impulsî,
malè consuluerint: sed ea malo dicere, quæ ma-
jores nostri contra libidinem animi sui, rectè at-
que ordine fecêre. Bello Macedonico, quod
cum rege Perse gessimus, Rhodiorum civitas
magna, atque magnifica, quæ populi Rom. opi-
bus creverat, insula atque adversa nobis fuit: sed
postquam, bello confecto, de Rhodiis consultum
est, majores nostri, ne quis divitiarum magis,
quàm injuriæ causâ bellum inceptum diceret, im-
punitos eos dimisêre. Item bellis Punicis omnibus,
quum sæpe Carthaginenses & in pace, & per in-
ducias multa nefanda facinora fecissent, nunquam
ipsi per occasionem talia fecêre: magis, quod se
dignum foret, quàm quod in illos jure fieri posset,
quærebant. Hoc item vobis providendum est, P.C.
ne plus apud vos valeat P. Lentuli, & cæterorum
scelus, quàm vestra dignitas, neu magis iræ
vestræ

vestrae, quàm famæ, consulatis. Nam si digna
 pœna pro factis eorum reperitur, novum consili-
 um approbo: sin magnitudo sceleris omnium in-
 genia exsuperat: iis utendum censeo, quæ legi-
 bus comparata sunt. Plerique eorum, qui ante
 me sententias dixerunt, compositè atque magni-
 ficè causam Reipub. miserati sunt: quæ belli sævi-
 tia esset, quæ victis acciderent, enumeravêre,
 rapi virgines, pueros: divelli liberos à parentum
 complexu, matres familiarum pati, quæ victori-
 bus collibuisse; fana, atq; domos exspoliare;
 cædem, incendia fieri: postremò armis, cadave-
 ribus, cruore atque luctu omnia compleri. Sed,
 per Deos immortales, quò illa oratio pertinuit?
 an, ut vos infestos conjurationi faceret? scilicet
 quem res tanta atque tam atrox, non permovit,
 eum oratio accenderet. Non ita est: neque cui-
 quam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur:
 multi etiam eas gravius æquo habuêre. Sed alia a-
 liis licentia est, P. C. Qui demissi in obscuro vitam
 agunt, si quid iracundiâ deliquêre, pauci sciunt;
 fama, atque fortuna eorum pares sunt: qui, mag-
 no imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eo-
 rum facta cunçti mortales novêre. Ita in maxima
 fortuna minima licentia est; neque studere neque
 odisse, sed minimè irasci decet. Quæ apud alios
 iracundia dicitur, ea in imperio superbia, atque
 crudelitas appellatur. Equidem ego sic existimo,
 P. C. omnes cruciatus minores, quàm facinora
 illorum, esse. Sed plerique mortales postrema
 meminêre; & in hominibus impiis, sceleris eo-
 rum obliti, de pœna differunt, si ea paulò sævior
 fuerit. D. Syllanum, virum fortem atque strenu-
 um, certò scio, quæ dixerit, studio Reipub. dix-
 isse,

isse, neque illum in tanta re gratiam, aut inimicitias exercere: eos mores, eamque modestiam viri cognovi. Verum sententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in tales homines crudele fieri potest?) sed aliena à Repub. nostra videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te subegit, Syllane, Consulem designatum, genus pene novum decernere. De timore, supervacaneum est differere: quum præsentì diligentia clarissimi viri Consulìs, tanta præsidia sint in armis. De poena possum equidem dicere id, quod res habet, in luctu atque miseris mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse; eam cuncta mortalium mala dissolvere; ultra neque curæ, neque gaudio locum esse: sed, per Deos immortales! quamobrem in sententiam non addidisti, uti prius verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat? at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti jubent? an quia gravius est verberari, quàm necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave est in homines tanti facinoris convictos? Sin, quia levius est; quum convenit in minore negotio legem observare, quum eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in parricidas Reip. decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus libido gentibus moderatur. Illis meritò accidet, quidquid evenerit. Cæterum vos, P. C. quid in alios statuatis, considerate. Omnia mala exempla ex bonis initiis orta sunt: sed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos pervenit, novum illud exemplum à dignis, & idoneis, ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii, devictis Atheniensibus, triginta viros imposuere, qui Rem-
pub.

pub. tractarent. Hi primò cœpère pessimum quemque, & omnibus invisum indemnatum necare. Eo populus lætari, & meritò dicere fieri. Post, ubi paulatim licentia crevit, juxtà bonos & malos libidinosè interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas, servitute oppressa, stultæ lætitiæ graves pœnas dedit. Nostri memoria victor Sylla, quum Damasippum, & alios hujusmodi, qui malo Reipub. creverant, jugulari jussit, quis non factum ejus laudabat? homines scelestos, & factiosos, qui seditionibus Reipub. exagitaverant, meritò necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namq; uti quisque domum, aut villam, postremò aut vas, aut vestimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut is in proscriptorum numero esset. Ita illi, quibus Damasippi mors lætitiæ fuerat, paulò post ipsi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sylla omnes suos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor: sed in magna civitate multa & vāria ingenia sunt; potest alio tempore, alio Consule, cui item exercitus in manu sit, falsum aliquid pro vero credi: ubi hoc exemplo, per Senatus decretum, Consul gladium eduxerit; quis illi finem statuet, aut quis moderabitur? Majores nostri, P.C. neque consilii, neque audaciæ unquam eguere: neque superbia obstabāt, quo minus instituta aliena, si modo proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria à Sanmitibus, insignia magistratum à Tuscis pleraque sumpserunt: Postremò, quod ubique apud socios, aut hostis idoneum videbatur, cum summo studio doni exequiebantur: Imitari, quàm invidere bonis, malebant.

Sed

Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertabant in cives, de condemnatis summum supplicium sumebant. Postquam Respublica adolevit, & multitudine civium factiones valere, circumveniri innocentes, alia hujusmodi fieri cœpere. Tunc lex Porcia, aliæque leges paratæ sunt, quibus legibus exilium damnatis permissum est. Hanc ego causam, P. C. quò minus consilium novum capiamus, in primis magnam puto. Profectò virtus, atque sapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quàm in nobis, qui ea bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? Minimè: sed ita censeo: publicandas eorum pecunias; ipsos in vinculis habendos per municipia, quæ maxime opibus valent: nè quis de his postea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui aliter fecerit, Senatum existimare eum contra Rempub. & salutem omnium facturum.

ORATIO

M. PORCII CATONIS proximè præcedenti orationi C. Cæsaris respondens.

SALLUST. CONJUR. CATIL.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit, cæteri verbo; alius alii varie assentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus sententiam, hujusmodi orationem habuit.

LONGE mihi alia mens est, P. C. cum res, atque pericula nostra considero, & cum sententias

sententias nonnullorum mecum ipse reputo. Illi mihi disseruisse videntur de poena eorum, qui patriæ, parentibus, aris, atque focis suis bellum paravere: res autem monet, cavere ab illis magis, quam, quid in illos statuamus, consultare. Nam cætera maleficia tùm persequare, ubi facta sunt: hoc, nisi provideris, ne accadat; ubi evenit, frustra judicia implores. Captâ urbe, nihil fit reliqui victis. Sed per deos immortales, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, tabulas vestras pluris, quam Rempublicam fecistis: si ista, cujuscunque modi sint, quæ amplexamini retinere, si voluptatibus vestris otium præbere vultis: expergiscimini aliquando, & capeffite Rempub. Non nunc agitur de vestigalibus, non de sociorum injuriis: libertas, & anima nostra in dubio est. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ordine feci: sæpe de luxuria atque avaritia nostrorum civium questus sum; multosque mortales eâ causâ adversos habeo. Qui mihi, atque animo meo nullius unquam delicti gratiam fecissem, haud facile alterius libidini malefacta condonabam. Sed ea tametsi vos parvi pendebatis; tamen Respub. firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc verò non id agitur, bonifne, an malis moribus vivamus; neque quantum aut quam magnificum imperium populi Romani sit: sed, hæc cujuscunque modi videntur, nostra, an, nobiscum una, hostium futura sint. Hîc mihi quisquam mansuetudinem & misericordiam nominat? Jam pridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus, quia, bona aliena largiri, liberalitas: malarum rerum audacia, fortitudo vocatur; eo Respub. in extremo sita est. Sint sane, quoniam

ita se mores habent, liberales ex sociorum fortunis; sint misericordes in furibus ærarii: ne illi sanguinem nostrum largiantur, & dum paucis scelestis parcant, bonos omnes perditum eant. Benè & compositè C. Cæsar paulò antè in hoc ordine de vita & morte disseruit: credo, falsa existimans ea, quæ de inferis memorantur, diverso itinere malos à bonis loca tetra, inculta, foeda atque formidolosa habere. Itaque censuit, pecunias eorum publicandas, ipsos per municipia, in custodiis habendos; videlicet, timens ne, si Romæ sint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducti, per vim eripiantur. Quasi verò mali, atque scelesti tantummodo in urbe, & non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit audacia, ubi ad defendendum opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium est, si periculum ex illis metuit, sin in tanto omnium metu solus non timet; eò magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo, cæterisque statuetis, pro certo habetote vos simul de exercitu Catilinæ, & de omnibus conjuratis decernere. Quantò vos attentius ea ageris, tantò illis animus infirmior erit: si paululum modo vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existimare, majores nostros armis Rempub. ex parva magnam fecisse. Si ita res esset, multò pulcherrimam eam nos haberemus, quippe sociorum, atque civium, prætereà armorum, atque equorum major copia nobis, quàm illis est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla sunt, domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius. Pro
his

his nos habemus luxuriam atque avaritiam ; publicè egestatem, privatim opulentiam : laudamus divitias, sequimur inertiam : inter bonos & malos nullum discrimen est : omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum ; ubi vos separatim sibi quisque consilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ servitis, eò fit, ut impetus fiat in vacuam Rempub. Sed ego hæc omitto. Conjuravère cives nobilissimi patriam incendere. Gallorum gentem, infestissimam homini Romano ad bellum arcessunt : dux hostium cum exercitu supra caput est : Vos cunctamini etiam nunc, & dubitatis, quid, intra mœnia deprehensis hostibus, faciatis ? Misereamini, censeo. Deliquère homines adolescentuli per ambitionem : atque etiam armatos dimittatis. Næ ista vobis mansuetudo, & misericordia, si illa arma ceperint, in miseriam vertet. Scilicet res ipsa aspera est ; sed vos non timetis eam, Immo verò maximè ; sed inertia & mollitia animi alius alium exspectantes, cunctamini : videlicet diis immortalibus confisi, qui hanc Remp. in maxumis sæpe periculis servavère. Non votis, neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur : vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt. Ubi socordia tete, atque ignavia tradideris, nequicquam Deos implores : irati infestique sunt. Apud majores nostros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverit, necari jussit : atque ille egregius adolescens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit : vos, de crudelissimis parricidis quid statuat, cunctamini ? Videlicet vita cætera eorum huic sceleri obstat. Verum

Verum parcite dignitati Lentuli, si ipse pudicitiae, si famae suae, si diis, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethogi adolescentiae, nisi iterum jam patriae bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus si quidquam pensi unquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent. Postremo, P. C. si mehercle peccato locus esset, facile paterer vos ipsa re corrigi, quoniam verba contemnitis, sed undique circumventi sumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra moenia, atque in sinu urbis sunt hostes, neque parari, neque consuli quidquam occulte potest, quo magis prope-
randum est. Quare ego ita censeo; quum nefario sceleratorum civium, Respub. in maxima pericula venerit, hique iudicio T. Vulturii, & legatorum Allobrogum convicti, confessique sint, caedem, incendia, aliaque se foeda atque crudelia facinora in cives, patriamque paravisse; de confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium, more majorum supplicium sumendum.

ORATIO

MICIPSAE REGIS ad Jugurtham, quam eum officii sui admonet, finem vitae sibi adesse intelligens.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH

Igitur rex Micipsa, ubi ea quae fama acceperat, Jugurtham bello Numantino in tantam claritudinem pervenisse ut Romanis vehementer charus esset, ex literis imperatoris ita esse cognovit, tum virtute tum gratia viri permotus flexit animum suum, & Jugurtham beneficiis vincere aggressus.

gressus est, statimque eum adoptavit, & testamento pariter cum filiis heredem instituit: quum antea sibi ab eo timens, ideo illum Numidis quos in Hispaniam mittebat præfecisset, quod in eo bello facile occasurum speraret. Sed ipse paucos post annos morbo atque ætate confectus, quum sibi finem vitæ adesse intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempsale filiis, huiusmodi verba cum Jugurtha fertur habuisse.

PARVUM ego te, Jugurtha, amisso patre, sine spe, sine opibus in meum regnum accepi, existimans non minus me tibi, quàm liberis, si genuissem, ob beneficia charum fore. Neque ea res falsum me habuit: nam ut alia magna, & egregia tua facta omittam, novissimè rediens Numantià, me regnumque meum glorià honoravisti, tuàque virtute nobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti: in Hispania nomen familiæ nostræ renovasti: postremo, quod difficillimum inter mortales est, gloria invidiam vicisti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo, obtestorque te, ut hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres sunt, caros habeas: neu malis alienos adjungere, quàm sanguine conjunctos retinere. **NON** exercitus, neque thesauri, præsidia regni sunt, verùm amici. Quos neque armis cogere, neque auro parare queas; officio & fide parantur. Quis autem amicior, quàm frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris? Equidem ego regnum vobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. **NAM** concordia res parvæ crescunt, discordia maximæ

maximæ dilabuntur. Cæterum ante hos te Jugurtha, quia ætate, & sapientiâ prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet. NAM in omni certamine, qui opulentior est, etiam si accipit injuriam, tamen, quia plus potest, facere videtur. Vos autem, Adherbal & Hiempsal, colite & observate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar, quàm genuisse.

ORATIO

ADHERBALIS AD SENATUM

Rom. quâ se à Jugurtha regno fortunisque omnibus expulsus queritur.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH.

Igitur ubi legati à Jugurtha cum argento & auro multo Romam missi satis confidunt, die constituto Senatus utrisque datur. Tum Adherbalem hoc modo loquentum accepimus.

PATRES conscripti, Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem existimarem meam; cæterum jus, & imperium ejus penes vos esse: simul eniterer domi militiæque quàm maximo usui esse populo Romano, vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: si ea fecissem, in vestra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei quàm agitarem: Jugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus, contempto imperio vestro, Masinissæ me nepotem, utique à stirpe socium atque amicum pop. Rom. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego, P. C. quo-

niam eo miseriarum venturus eram, vellem, potius ob mea, quam ob majorum meorum beneficia, posse me à vobis auxilium petere, ac maxime deberi mihi beneficia à pop. Rom. quibus non egerem; secundum ea, si desideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per se ipsa probitas est, neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis foret: ad vos confugi, P. C. quibus, quod mihi miserrimum est, cogor prius oneri, quam usui esse. Cæteri reges, aut bello victi in amicitiam à vobis recepti sunt, aut in suis dubiis rebus societatem vestram appetiverunt. Familia nostra cum pop. Rom. bello Carthaginiensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides ejus quam fortuna peterda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Masinissæ frustra à vobis auxilium petere; sed si ad impetrandum nihil causæ haberem præter miserandam fortunam; quod paulò ante rex genere, famâ atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, incps, alienas opes exspecto: tamen erat majestatis populi Romani prohibere injuriâ; neque pati, cujusquam regnum per scelus crescere. Verùm ego his finibus ejectus sum, quos majoribus meis pop. Rom. dedit: unde pater, & avus meus unâ vobiscum expulserunt Syphacem, & Carthaginienses. Vestra beneficia mihi erepta sunt, P. C. vos in mea injuria despecti estis. Eheu me miserum! Hucin: , Mihi ipsa pater, beneficia tua evasere, uti quem tu parem cum liberis tuis, regni que participem fecisti, is potissimum stirpis tuæ extinctor sit? Nunquàmne ergo familia nostra quieta erit? semperne in sanguine, ferro, fuga versabimur? Dum Carthaginienses incolumes fuere

fuere, jure omnia, sæva patiebamur: hostes ab latere vos amici procul: spes omnis in armis erat. Postquam illa pestis ex Africa ejecta est, læti pacem agitabamus: quippe, quis hostis nullus erat, nisi forte quem vos jussissetis. Ecce autem ex improvviso Jugurtha, intoleranda audacia, scelere, atque superbia sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo interfecto, primum, regnum ejus sceleris sui prædam fecit: post, ubi me iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quam vim aut bellum expectantem, in imperio vestro, (sicuti viletis) extorrem patriâ, domo, inopem, & cooperum miseris effecit, ut ubivis tutius, quam in meo regno essem. Ego sic existimabam, P. C. uti prædicantem audiveram patrem meum; qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem suscipere, cæterum ex omnibus maxime tutos esse. Quod in familia nostra fuit, præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos uti per otium tuti simus, in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus, alter ipse ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quò potissimum infelix accedam? generis præsidia omnia extincta sunt: pater, uti necesse erat, naturæ concessit: fratri, quem minimè decuit, propinquus per scelus vitam eripuit: affines, amicos propinquos cæteros meos, alium alia clades oppressit: capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt: pauci, quibus relicta est anima, clausi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviolem vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi, aut ex necessariis adversa

B. 3 facta.

facta, sunt, incolumia manerent: tamen, si quid ex improvise mali accidisset, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnes curæ esse debet. Nunc vero exul patriâ, domo solus atque omnium honestarum rerum e-gens, quos accedam, aut quos appellem, nationesne, an reges, qui omnes familiæ nostræ ob vestram amicitiam infecti sunt? an quoquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hostilia monu-menta plurima sint? an quisquam nostri misereri potest, qui aliquando vobis hostis fuit? Postre-mò, Masinissa nos ita instituit, P. C. ne quem co-leremus, nisi pop. Roman. ne societates, ne fœ-dera nova acciperemus: abundè magna præsidia nobis in vestra amicitia fore: si huic imperio fortuna mutaretur, unâ occidendum nobis esse. Virtute, ac diis volentibus, magni estis & opu-lenti: omnia secunda, & obedientia vobis sunt: quò facilius sociorum injurias curare licet. Tan-tùm illud vereor, ne quos privata amicitia Ju-gurthæ, parum cognita, transversos agat: quos ego audio summâ ope niti, ambire, fatigare vos singulos, ne quid de absente, incognitâ causâ, statuatis: fingere me verba, & fugam simulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum, cujus impio facinore in has misérias projectus sum, eadem hæc simulantem videam: & aliquan-do aut apud vos, aut apud Deos immortales rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc sce-leribus suis ferox atque præclarus est, omnibus malis excruciat, impietatis in parentem no-strum, fratris mei necis, mearumque miseriarum graves pœnas reddat. Jamjam frater animo meo charissime, quanquam tibi immaturo, &, unde minime

minimè decuit, vita erepta est, tamen latandum magis, quàm dolendum puto casum tuum; non enim regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & has omnes, quæ me premunt, æruninas cum anima simul amisisti: At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulsus ex patrio regno, rerum humanarum spectaculum præbeo: incertus quid agam, tuasne injurias persequar, ipse auxilii egens, an regno consulam, cujus vitæ, necisque potestas ex opibus alienis pendet. Utinam, emori, fortunis meis honestus exitus esset: ne vivere contemptus viderer, si defessus malis injuriæ concessissem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet sine dedecore, P. C. oro vos, per liberos, atque parentes vestros, per majestatem populi Romani, subvenite misero mihi, ite obviam injuriæ, nolite pati regnum Numidæ, quod vestrum est, per scelus, & sanguinem familiæ nostræ tabescere.

ORATIO

C. MEMMI AD QUIRITES,
quæ eos ad vindicandum in Jugurtham, qui
Adherbalem necaverat, & in socios
ejus sceleris, hortatur.

SALLUST. in BELLO JUGURTH.

At C. Memmius, inter dubitationem & moras Senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: monere ne Remp. ne libertatem suam desererent: multa superba & crudelia facinora nobilitatis ostendere: prorsus intentus, omni modo plebis animum accendebat. Sed quoniam ea tempestate Romæ

Memmii facundia clara pollensque fuit, decere existimaui unam ex tam multis orationem ejus perscribere. Ac potissimum eam dicam, quam in concione post reditum Bestiæ hujuscemodi verbis disseruit.

MULTA me dehortantur à vobis, Quirites, ni studium Reip. omnia superet; opes factionis, vestra patientia, jus nullum; ac maximè quòd innocentia plus periculi, quàm honoris est. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim, quàm ludibrio fueritis superbiae paucorum; quàm foede, quamque inulti perierint vestri defensores; uti vobis animus ab ignavia, atque fœcordia corruptus sit: qui ne nunc quidem, obnoxii inimicis exurgitis, atque etiam nunc timetis eos quibus vos decet terrori esse. Sed quamquam hæc talia sunt: tamen, obviam ire factiones potentia, animus subigit. Certè ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita est, experiar: verùm id frustra, an ob rem faciam, in vestra manu situm est, Quirites. Neque ego vos hortor, quod sæpe majores vestri fecère, uti contra injurias armati eatis: nihil vi, nihil secessione opus est: necesse est, suomet ipsi more præcipientes eant. Occiso Tib. Graccho, quem regnum sibi parare aiebant, in plebem Romanam quæstiones graves habitæ sunt. Post C. Gracchi, & M. Fulvii cædem, item ordinis vestri multi mortales in carcere necati sunt. Utriusque cladis non lex, verùm libido eorum finem fecit. Sed sane fuerit regni reparatio, plebi jura sua restituere, quicquid sine sanguine civium ulcisci nequitur, jure factum sit. Superioribus annis taciti indigna-

indignabamini ærarium expilari; reges, & populos liberos paucis nobilibus vectigal pendere; penes eosdem & summam gloriam, & maximas divitias esse: tamen hæc talia facinora impunè suscepisse, parum habuere: Itaque postremo leges, majestas vestra, divina & humana omnia hostibus tradita sunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet aut poenitet: sed incedunt per ora vestra magnificè, sacerdotia, & consulatus, pars triumphos subsistentantes: perinde quasi ea honores non prædæ, habeant. Servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo animo servitutem toleratis? At qui sunt hi, qui Rempub. occupare? homines sceleratissimi cruentis manibus, immani avaritiâ, nocentissimi, iidemque superbissimi; quibus fides, decus, pietas, postremo honesta, atque inhonesta omnia quæstui sunt. Pars eorum, occidisse Tribunos plebis, alii quæstiones injustas, plerique eadem in vos fecisse, pro monumento habent. Itaque quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est: metum à scelere suo ad ignaviam vestram transtulere: quos omnis eadem cupere, eadem odisse, eadem metuere in unum coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio est. Quod si vos tam libertatis curam haberetis, quàm illi ad dominationem accensi sunt; profectò neque Respub. sicuti nunc, vastaretur, & beneficia vestra penes optimos, non audacissimos, forent. Majores vestri parandi juris, & majestatis constituendæ gratiâ, bis per secessionem armati Aventinum montem occupare: vos pro libertate, quàm ab illis accepistis, nonne summa ope nitimini? atque eò vehementius,

tius, quò majus dedecus est, parta amittere, quàm omnino non paravisse? Dicit aliquis, Quid igitur censes? Vindicandum in eos, qui hosti prodidère Rempub. non manu, neque vi; quod magis, vos fecisse, quàm istis accidisse, indignum est; verùm quæstionibus, & indicio ipsius Jugurthæ, qui si dedititius est; profecto jussis vestris obediens erit: sin ea contemnit, scilicet æstimabitis, qualis illa pax, aut deditio sit, ex qua ad Jugurtham scelerum impunitas, ad paucos potentis maximæ divitiæ, in Rempubl. damna, atque dedecora pervenerint. Nisi forte nondum etiam vos dominationis eorum satietas tenet: & illa, quàm hæc tempora, magis placent, quum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atque paces; postremò divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc est, pop. Rom. invicti ab hostibus, imperatores omnium gentium, satis habebatis animam retinere. Nam servitutem quidem quis vestrùm audebat recusare? Atque ego tamen virum flagitiosissimum existimo impune injuriam accepisse; tamen, vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam cives sunt, æquo animo pateter, ni misericordia in perniciem casura esset. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum est impune malè fecisse, nisi deinde faciendi licentia eripiatur? & vobis æterna sollicitudo remanebit, quum intelligetis aut serviendum esse, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordix quæ spes est? Dominari illi volunt, vos liberi esse: facere illi injurias, vos prohibere: postremò sociis vestris veluti hostibus, hostibus pro sociis utuntur. Potestne in tam diversis mentibus

mentibus pax, aut amicitia esse? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum scelus impunitum dimittatis. Non peculatus ærarii factus est: neque per vim sociis ereptæ pecuniæ: quæ quanquam gravia sunt, tamen consuetudine jam pro nihilo habentur: hosti acerrimo prodita Senatus auctoritas, proditum imperium vestrum est: domi militiæque Resp. venalis fuit. Quæ nisi quæsitæ erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi ut illis, qui ea fecere obediētes vivamus? N A M. impunè quælibet facere, id est, regem esse. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitis cives vestros perperam, quam recte fecisse: sed ne, ignoscendo malis, bonos perditum eatis. Ad hoc, in Repub. multò præstat, beneficii, quam maleficii, immemorem esse. Bonus tantummodo segnior fit, ubi negligas: at malus improbior. Ad hoc, si injuriæ non sint, haud sæpe auxilii egeas.

O R A T I O

M A R I I. ad QUIRITES, de se & de ea quam parabat in Africam expeditione.

SALLUST. in BELLO JUGURTH.

Nam Marius, postquam, omnibus quæ postulaverat decretis, milites scribere vult, hortandi causa, simul & nobilitatem, ut consueverat, exagitandi, concionem populi advocavit: deinde hoc modo disseruit.

S C I O ego Quirites: plerisque non insidentibus imperium a vobis petere & postquam adepti sunt, gerere: primò industrios, supplices,

plices, modicos esse: deinde per ignaviam & superbiam ætatem agere, sed mihi contrà videtur. Nam quo universa Respub. pluris est quàm Consulatus aut Prætura, eò majore curà illam administrari quàm hæc peti debere. Neque me fallit quantum cum vestro beneficio maximo negotio sustineam. Bellum parare, simul & ærario parcere, cogere ad militiam eos, quos nolis offendere; domi, forisque omnia curare, & ea agere inter invidos, occurrentes, factiosos, opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc, alii si deliquere, vetus nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt; mihi spes omnes in memet sitæ: quas necesse est & virtute & innocentia tutari. Nam alia infirma sunt. Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me conversa esse, æquos, bonosque favere; quippe benefacta mea Reipub. procedunt: nobilitatem locum invadendi querere. Quò mihi acrius adnitendum est ut neque vos capiamini, & illi frustra sint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnes labores & pericula consueta habeam. Quæ ante vestra beneficia gratuito faciebam, ea uti, acceptà mercede deferam, non est consilium, Quirites. Illis difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulavere: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi bene facere jam ex consuetudine in naturam vertit. Bellum me gerere cum Jugurtha iussistis: quam rem nobilitas ægerrimè tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutari melius sit, si quem ex illo globo nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris prosapiæ, ac multarum

rum imaginum & nullius stipendii : scilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, summat aliquem ex populo monitorem officij sui. Ita plerumque evenit ; ut, quem vos imperare iussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, qui, postquam Consules facti sunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint; homines præposterii : nam gerere quàm fieri, tempore posterius, re atque usu prius est. Comparete nunc, Quirites, cum illorum superbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi : quæ illi literis, ea ego militando didici. Nunc vos existimate, facta, an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam : mihi fortuna, illis probra obijciuntur. Quanquam ego naturam unam & communem omnium existimo, sed fortissimum quemque generosissimum esse. Ac si jam ex patribus Albini, aut Bestiæ quæri posset, mène, an illos ex se gigni maluerint : quid responsuros creditis, nisi sese liberos quam optimos voluisse ? Quod si jure despiciunt me, faciant idem majoribus suis ; quibus, uti mihi ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo : ergo invideant labori, innocentia, periculis etiam meis : quoniam per hæc illum cepi. Verum homines corrupti superbiâ, ita ætatem agunt, quasi honores vestros contemnant : ita hos petunt, quasi honestè vixerint. Næ illi falsi sunt qui diversissimas res pariter expectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos aut in Senatu verba faciunt, pleraque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant : quod

quod contrà est. Nam, quantò vita illorum præclarior, tantò horum socordia flagitiosior. Et profectò ita se res habet : MAJORUM gloria posteris lumen est, neque bona neque mala eorum in occulto patitur. Hujusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quam iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt : scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas est ; quam certè peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi respondere velint, abundè illis facundam & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, quum omnibus locis me vosque maledictis lacerent, non placuit reticere : ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia lædere nulla oratio potest : quippe vera, necesse est bene prædicet : falsam vita, moresque mei superant. Sed quoniam vestra consilia accusantur, qui mihi summum honorem, & maximum negotium imposuistis : etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum sit. Non possum, fidei causam, imagines neque triumphos, aut Consulatus majorum meorum ostentare : at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices adverso corpore. Hæ sunt meæ imagines, hæc mea nobilitas, non hæreditate relicta, ut illa illis, sed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæsi. Non sunt composita verba mea. Parum id facio. Ipsa se virtus satis ostendit : illis artificio opus est, uti turpia facta oratione tegant. Neque literas Græcas didici. Parum placebat eas
discere,

discere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multò optima Reipub. doctus sum; hostes ferire, præsidia agitare, nihil metuere, nisi turpem famam; hyemem & æstatem juxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neque illos arte colam, me opulenter: neque gloriam meam laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc civile imperium. Namque quum tute per molliem agas, exercitum supplicio cogere, hoc est dominum, non imperatorem esse. Hæc atque alia majores vestri faciendo, seque remque publ. celebravere. Quæ nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit, & omnes honores, non ex merito, sed quasi debitos, à vobis repetit. Cæterum homines superbissimi procul errant. Majores eorum omnia quæ licebat, illis reliquere, divitias, imagines, memoriam sui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant. EA sola neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me & incultis moribus aiunt: quia parum scite convivium exorno, neque histrionem ullum, neque pluris pretii coquum, quam villicum habeo. Quæ mihi libet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo & ex aliis sanctis viris ita accepi, MUNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire: omnibusque bonis oportere plus gloriæ quam divitiarum esse: arma non supellectilem, decori esse. Quin ergo quod juvat, quod carum æstimaunt, id semper faciant: ament, potent: ubi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant in conviviis, dediti ventri & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem & alia talia relinquant nobis, quibus

illa

illa epulis jucundiora sunt. Verum non ita est. Nam ubi se flagitiis dedecoravere turpissimi viri, honorum præmia ereptam eunt. Ita injustissime luxuria & ignavia, pessimæ artes, illis qui coluere eas, nihil efficiunt, Reip. innoxia cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondi: pauca de Repub. loquar. Primò omnium de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tutata sunt, omnia removistis, avaritiam, imperitiam, superbiam. Dein exercitus ibi est locorum sciens, sed mehercule magis strenuus, quàm felix. Nam magna pars ejus avaritiâ aut temeritate ducum attrita est. Quamobrem vos, quibus militaris ætas est, adnitimini mecum, & capeßite Rempub. Neque quemquam ex calamitate aliorum, aut imperatorum superbia metus ceperit. Egomet in agmine atque in prælio consultor idem & socius periculi vobiscum adero: meque vosque in omnibus rebus juxtà geram. Et profecto, diis juvantibus, omnia matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia, aut procul essent, tamen omnes bonos Reipub. subvenire decet. Etenim nemo ignaviâ immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, optavit; magis, uti boni honestique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidis virtutem verba adderent. Nam strenuis abundè dictum puto.

ORATIO

SYLLÆ ad BOCCHUM REGEM.

SALLUST. in BELLO JUGURTH.

Legati à Boccho veniunt, qui regis verbis ab Mario petivere, duos quam fidissimos ad eum mitteret: velle de suo & de populi Rom. commodo cum iis differere. Ille statim L. Syllam & A. Manlium iri jubet. Qui quanquam acciti ibant, tamen placuit verba apud regem facere: uti ingenium ejus aut adversum flecterent, aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sylla, cujus facundia non ætati à Manlio concessum est, pauca verba hujuscemodi loquutus.

R Ex Bocche, magna lætitia nobis est, quum te talem virum dii monuere; ut aliquando pacem, quam bellum malles, neu te optimum cum pessimo omnium Jugurtha miscendo commaculares; simul nobis ut demeres acerbam necessitudinem, pariter te errantem, & illem sceleratissimum persequi. Ad hoc pop. Romano, jam à principio inopi, melius visum, amicos, quam servos, quærere, tutiusque ratì volentibus quàm coactis imperitare. Tibi verò nulla opportunior amicitia nostra: primum quòd procul absumus; in quo offensæ minimum, gratia par, ac si propè adessemus: dein, quod parentes abundè habemus, AMICORUM neque Nobis, neque cuiquam omnium satis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuisset: profectò ex pop. Rom. ad hoc tempus multo plura bona accepisses quàm
mala

mala perpeffus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit, cui fcilicet placuit, & vim & gratiam noſtram experiri: nunc, quando per illam licet, feſtina, atque uti cœpiſti, perge. Multa atque opportuna habes: quò facilius errata officiis ſuperes. Poſtremò hæc in peſtus tuum dimitte, nunquam populum Rom. beneficiis victum eſſe. Nam bello quid valeat tute ſcis.

ORATIO

BOCCHI ad SYLLAM, quâ ſuum erga illum ſtudium exponit. & ſe bellum populo Rom. facere voluiſſe negat.

SALLUST. IN BELLO JUGURTH

NUNQUAM ego ratus ſum fore, uti rex maximus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentiffimus, privato homini gratiam deberem. Et mehercule, Sylla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultrò egomet opem tuli, nullius indigui. Id immutatum mihi, quod cæteri dolere ſolent ego lætor: Fuerit mihi pretium eguiſſe aliquando tuæ amicitia; quâ apud animum meum nihil charius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremò quicquid animo libet, ſume, utere: &, quoad vives, nunquam tibi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit. Denique nihil me ſciente fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtimo, Regem armis, quàm munificentia, vinci minus flagitioſum. Cæterum de Repub. veſtra, cujus curator huc miſſus es, paucis accipe. Bellum ego
pop.

pop. Rom. neque feci neque factum unquam volui: fines meos adversum armatos armis tutatus sum. Id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellum: ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipsam fuit, non egrediar, neque id intrare Jugurtham finam. Præterea si quid meque vobisque dignum petieris, haud repulsus abibis.

ORATIO

LEPIDI CONS. ad Popul. Roman.

EX LIBRIS HIST. SALLUST.

CLEMENTIA & probitas vestra, Quirites, quibus per cæteras gentes maximi, & clari estis, plurimum timoris mihi faciunt, adversus tyrannidem L. Syllæ: ne aut ipsi, quæ nefanda æstimatis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini: præsertim quum illi spes omnis in scelere atque perfidia sit, neque se aliter tutum putet, quam si pejor atque intestabilior metu vestro fuerit, quod captivis libertatis curam miseria eximat: aut, si provideritis, in tutandis periculis magis quam in ulciscendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maximi nominis, non minus optimis majorum exemplis, nequeo fatis mirari, dominationis in vos servitium suum mercedem dant: & utrumque per injuriam malunt, quam optimo jure, liberi agere. Præclara Brutorum atque Æmiliorum & Luctatorum proles geniti ad ea, quæ majores virtute pepêrere, subvertenda. Nam quid a Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defensum est aliud quam libertas & sua cuique sedes; neu cui, nisi legi pararemus?

pareremus? Quæ cuncta sævus iste Romulus,
 quasi ab externis rapta, tenet, non exercituum
 clade, neque COSS. & aliorum Principum quos
 fortuna belli consumpserat, satiatus: sed tum
 crudelior, quum plerosque secundæ res in mise-
 rationem ex ira vertunt. Quin solus omnium
 post memoriam hominum, supplicia in, post fu-
 turos composuit: quæis prius injuria quam vita
 certa esset: pravissimeque per sceleris immanita-
 tem adhuc tutus fuerit, dum vos, metu gravioris
 servitii à repetenda libertate terreamini. Agen-
 dum atque obviam eundum est, Quirites: ne spolia
 vestra penes illum sint. Non prolatandum, neque
 votis paranda auxilia. Nisi forte speratis per
 tedium jam aut pudorem tyrannidis, esse eum
 per scelus occupata periculosius dimissurum.
 At ille: eò processit uti nihil gloriosum, nisi
 tutum, & omnia retinendæ dominationis honesta
 æstimet. Itaque illa quies, & otium cum liber-
 tate, quam multi probi potius quam laborem cum
 honoribus capebant, nulla sunt. Hac tempestate
 serviendum aut imperitandum: habendus metus
 est aut faciendus, Quirites. Nam quid ultra?
 quæve humana superant? aut divina impolluta
 sunt? Populus Romanus paulo antè gentium mo-
 derator, exutus imperio, gloriâ, jure, agitandi
 inops, despectusque, ne servilia quidem alimenta
 reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, ci-
 vitate pro multis & egregiis factis à vobis data,
 per unum prohibentur: & plebis innoxie patrias
 sedes occupavere pauci satellites, mercedem sce-
 lerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ,
 reges, penes unum, denique necis civium & vitæ
 potentia. Simul humanas hostias vidistis, &
 sepulchra

sepulchra infecta sanguine civili. Estne juris reliqui aliud quam solvere injuriam, aut mori per virtutem? Quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro septis statuit: neque quicquam extremam necessitatem, nihil ausus, nisi muliebri ingenio expectat. Verum ego seditiosus, uti Sylla ait, qui præmia turbarum quæror: & bellam cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter salvi, satisque tuti in imperio eritis, nisi Vettius Piceus, scriba Cornelius, aliena bene parta prodegerint: nisi approbaveritis omnes proscriptiones innoxiorum ob divitias: cruciatus virorum illustrium, vastatam urbem fuga & cadibus, bona civium miserorum, quasi Cimbricam prædam, vatum aut dono datam. At objectat mihi possessiones ex bonis proscriptorum: quod quidem scelerum illius vel maximum est, non me, neque quenquam omnium satis tutum fuisse, si recte faceremus. Atqui illa quanta formidine mercatus sum, pretio soluto, jure, dominis tamen restituo: neque pati consilium est, ullam ex civibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conferentes inter se Romanos exercitus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis sit: quorum adeo Syllam non poenitet, ut & facta in gloria numeret, & si liceat, avidius faceret. Neque jam, quid existimetis de illo, sed quantum vos audeatis, vereor ne, alius alium Principem expectantes, ante capiàmini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ sunt, sed vestra socordia, quam captum iri licet, & quam audeat, tam videri felicem. Nam præter satellites, commaculatos quis eadem vult?

aut

aut quis non omnia mutata, præter victoriam ? scilicet milites : quorum sanguine, Tarulæ, Scyroque pessimis servorum divitiæ partæ sunt : an, quibus prælatus in magistratibus capiendis Fufidius ancilla turpis, & honorum omnium dehonestamentum ? Itaque maximam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum, quæsitum est. Nisi forte Tribunitiam potestatem eversum profecti sunt per arma, conditam à majoribus suis ; utique jura & judicia sibi met extorquerent : egregiâ scilicet mercede, quum relegati in paludes & sylvas, in contumeliam atque invidiam suam, præmia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit ? Quia secundæ res mirè sunt vitiis obtentui ; quibus labefactatis, quam formidatus antea est, tam contemnetur : nisi forte specie concordiæ & pacis, quæ sceleri & parricidio suo nomina indidit. Neque aliter P. R. esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebs, præda civilis acerbissima, jus, judiciumque omnium rerum penes se, quod pop. Roman. fuit. Quæ, si vobis pax & concordia intelliguntur, maxima turbamenta Reipub. atque exitia probate : annuite legibus impositis ; accipite otium cum servitio ; & tradite exemplum posteris ad pop. Romanum suimet sanguinis cæde circumveniendum. Mihi, quanquam per hoc summum imperium satis quæsitum erat, nomini majorum, dignitati, atque etiam præsidio : tamen non fuit consilium, privatas opes facere, potiorque visa est periculosa libertas quieto servitio. Quæ si probatis, adeste Quirites ; & bene juvantibus diis, M. Æmilium Consulem, du-
cem

cem & authorem sequimini, ad recipiendam libertatem.

ORATIO

C. COTTÆ CONSULIS ad Populum.

EX IISDEM HIST. SALLUSTII.

QUIRITES, multa mihi pericula domi, militiæ multa adversa fuere: quorum alia toleravi, partim repuli deorum auxiliis, & virtute mea: inque his omnibus, neque animus negotio defuit; neque decretis labos. Malæ, secundæque res, opes, non ingenium mihi mutabant: at contra in his miseriis cuncta me cum fortuna deseruere. Præterea senectus per se gravis, curam duplicat, cui misero, senecta jam ætate, ne mortem quidem honestam sperare licet. Nam, si parricida vestri sum, & bis genitus hic, deos penates meos, patriamque, & summum imperium vilia habeo: quis mihi vivo cruciatus satis est, aut quæ poena mortuo? cum omnia memorata apud inferos supplicia scelere meo vice? A prima adolescentia in ore vestro privatus, & in Magistratibus egi: qui linguâ, qui consilio meo, qui pecuniâ voluere, usi sunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui: avidissimus privatæ gratiæ maximas inimicitias pro Repub. suscepi: qui victus cum illa simul, cum egens alienæ opis, plura mala expectarem; vos, Quirites, rursus mihi patriam, deos penates, cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus beneficiis, vix satis gratus, si singulis animam, quam nequeo. con-

cesserim.

cesserim. NAM vita & mors jura naturæ sunt : ut sine dedecore cum civibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Consules nos fecistis, Quirites, domi bellicque impeditissima Repub. Namque Imperatores Hispaniæ stipendium, milites, arma, frumentum poscunt : & id res cogit : quoniam post defecti-
onem sociorum, & Sertorii per montes fugam, neque manu certare possunt, neque utilia parare. Exercitus in Asia Ciliciæque ob nimias opes Mithridatis aluntur : Macedonia plena hostium est : nec minus Italiæ maritima & provinciarum : cum interim vestigalia parva, & bellis incerta, vix partem sumptuum sustinent : ita classe, quæ commeatus vehabatur, minore quàm antea navigamus. Hæc si dolo aut scordia nostra contracta sunt, agite uti lubet, & ita supplicium sumite : sin communis fortuna asperior est, quare indigna vobis nobisque & Reipub, incipitis ? Atque ego, cujus ætati mors propior est, non deprecor, siquid ea vobis incommodi demitur : neque mox ingenuo corpori honestius, quàm pro vestra salute hæc vitam fecerit. Adsum en C. Cotta Consul, facio quod sæpe majores asperis bellis fecere ; voveo, dedoque me pro Repub. quam deinde cui mandetis, circumspicite. Nam talem honorem bonus nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum sit. Tantummodo in animis habetote, non me ob scelus aut avaritiam cæsum, sed volentem pro maximis beneficiis animam dono dedisse. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum tolerate adversa & consulite Reipub. Multa cura summo imperio inest, multi ingentes labores :

labores : quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis ; cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aspera aut fessa bellis sint.

ORATIONES

Ex LIVIO collectæ:

PRECATIO ROMULI

ad Jovem Statorem, ut Romanis adversus
Sabinoſ ferat opem.

ARGUMENTUM.

Sabini post Ceninenses, Crustuminoſ & Antennateſ, omnium noviffimi contra Romanos pugnarunt. Ii dolo quodam uſi, opera virginis cujuſdam auro à Tatío rege corruptæ, in arcem Romanam etiam armati accipiuntur. Indignatione, atque ira, cupiditateque recuperandæ arcis ſtimulati Romani, poſtera die iniquo loco adverſuſ hoſteſ ita infelicitè pugnant, ut Hoſtius Hoſtiliuſ eorum dux tandem occubuerit. Ita caſo duce acieſ Romana facile ſuſa eſt ad portam veterem palatii : quo actuſ & ipſe Romuluſ turba fugietinuſ, arma ad cælum tollens, ita Jovem precabatur, ut Romanis adeſſet propitiuſ

JUPITER tuiſ juſſuſ avibuſ hic in Palatione prima Urbi fundamenta jeci. Arcem jam ſcelere emptam Sabini habent, inde huc armati ſuperata media valle tendunt. At tu, pater Deum hominumque, hinc ſaltem arce hoſteſ : deme Romanis terrorem, fugamque ſœdam ſiſte. Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum ſit poſteris, tua præſenti ope ſervatam Urben eſſe, voveo.

C

VERBA

V E R B A

PROCULI JULII ad pop. Rom. consolationis plena.

A R G U M E N T U M.

Lenit atque mitigat Proculus Julius plebi Romana desiderium Romuli, qui quum ad exercitum recensendum concionem in campo ad Caprea paludem haberet, subito coorta tempestate cum magno fragore, tonitribusque, denso item nimbo, ita cælo sublatus est, ut in terris postea nunquam visus sit.

ROMULUS, Quirites, parens urbis hujus prima hodierna luce cælo repente delapsus, se mihi obvium dedit, quum perfusus horrore venerabundusque astitissem, petens precibus, ut contra intueri fas esset; abi, nuncia (inquit) Romanis, Cœlestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit: proinde rem militarem colant: sciântque, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse.

O R A T I O

METTII SUFFETII ad Tullum Hostilium Regem Romanorum, de pace componenda inter Romanos & Albanos.

A R G U M E N T U M.

Cajus Clælius Albae imperabat, Romæ Tullus Hostilius, quum Romani ex agro Albano, Albani ex Romano

Romano prædas agerent. Tum verò utrinque legati ad res repetendas missi. Contigit fortè ut Romani priores functi legatione, quum non impetrassent quod repoposcerant, bellum neganti Albano, sicuti mandatum erat, in trigesium diem indicerent. Quorum factus certior Tullus, repetentibus res suas Albanis jubet, regi suo nuntient, ita se velle, uter prior populus res repetentes legatos, aspernatus dimisisset, ut in eum Dii omnes hujusce belli clades expetant. His nuntiatis, bellum utrinque summa vi & ope parabatur. Ac Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum incursiones faciunt: castra non amplius quinque millia passuum ab urbe locant: in quibus Clælius moritur. Albani compertâ morte ad Mettium Suffetium imperii summam deferunt: qui acciri ad colloquium Tullum jubet. Prior Mettius in banc sententiam de totius rei summa loquutus est.

INJURIAS & non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ sunt, & ego regem nostrum Clœlium causam hujusce esse belli, audisse, videor: nec te dubito, Tulle, eadem præ te ferre. Sed si vera potius quàm dictu speciosa dicenda sunt, cupido imperii duos cognatos vicinósque populos ad arma stimulat. Neque rectè, an perperam, interpretor: fuerit ista ejus deliberatio qui bellum suscepit. Me Albani gerendo bello ducem creavère. Illud te, Tulle, monitum velim: Etrusca res, quanta circa nos teque maximè sit, quò propior Volsceis, hoc magis scis: multùm illi terrâ, plurimùm mari pollent. Memor esto, jam quum signum pugnæ dabis, has duas acies spectaculo fore; ut fessos confectoque simul,

C 2

victorem

victorem ac victum aggrediantur. Itaque si nos Dii amant, quoniam non contenti libertate certa, in dubiam imperii servitii que aleam imus; ineamus aliquam viam, quâ, utri utris imperent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi decerni possit.

ORATIO

P. HORATII ad POPULUM pro filio perduellionis reo.

ARGUMENTUM.

*Horatius, is qui solus ex tergeminiis fratribus super-
fuit, quem tergemina spolia victor gerens, obviam
sororem, cognita forte veste Curiatii sponsi, passis
crinibus flebiliter sponsum nomine appellare videret,
motus comploratione intempestiva eam ferro trans-
figit. Hoc nomine in jus ad Regem Tullum quum
raptus esset, à Tullo duumviri capitales, sicuti lex
jubebat, fiunt, qui Horatio perduellionem judica-
rent. Jam duumvir ei perduellionem judica-
rat, jam lictor jussus laqueum injiciebat, quum
authore Tullo, Provoco, inquit. Ita de provoca-
tione ad populum certatum est: quo judicio ab-
solutus est, magis admiratione virtutis quam jure
causa. Ac in eo quidem judicio maxime pater ho-
mines movet, qui præter alia, hac oratione usus est.*

HUNCCINE, quem modo decoratum
ovantemque victoria incedentem vidistis,
Quirites, eum sub furca vinctum inter verbera &
cruciatus videre potestis? quod vix Albanorum
oculi tam deforme spectaculum ferre possent. I,
lictor, colliga manus, quæ paulò antè armatæ
imperium

imperium populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris Urbis hujus: arbori infelici suspende; verbera vel intra pomoerium, modò inter illa pila, & spolia hostium: vel extra pomoerium, modò intra sepulchra Curiatorum. Quò enim ducere hunc juvenem potestis, ubi non sua decora eum à tanta foeditate supplicii vindicent?

ORATIO

TULLI ROMANORUM REGIS de proditiōe
Mettii Suffetii Albanorum ducis, ad milites.

ARGUMENTUM.

Mettius Suffetius dux Albanorum in fide Romanorum per speciem simulationis manens, Fidenates concitabat ad bellum gerendum adversus Romanos. Ii, assumptis sociis consilii Veientibus, jam disponebant acies, quum adversus Veientes Tullus suos dirigit, Albanos duce Mettio contra Fidenates collocat. Albanus eo bello, sicuti hostibus receperat, clam, non ausus aperte, ac sensim subiit ad montes. Ita nihilominus dimicatum est, ut fusi hostes fugatique, victores Romani fuerint. Postera die vocat ad concionem Romanos Albanosque Tullus: ibi proditiōnem Suffetii aperit.

ROMANI, si unquam antè aliàs ullo in bello fuit, quòd primùm Diis immortalibus gratias ageretis, deinde vestræ ipsorum virtuti, hesternum id prælium fuit. Dimicatum est enim non magis cum hostibus, quàm, quæ dimicatio major ac periculosior est, cum proditiōe ac perfidia.

perfidia sociorum. Nam, ne vos falsa opinio teneat, injussu meo Albani subiêre ad montes, nec imperium illud meum, sed consilium, & imperii simulatio fuit: ut nec vobis ignorantibus deferi vos, averteretur à certamine animus, & hostibus circumveniri se à tergo ratis, terror ac fuga injiceretur. Nec ea culpa, quam arguo, omnium Albanorum est, ducem secuti sunt: ut & vos, si quo ego inde agmen declinare voluisssem, fecissetis. Mettius ille est ductor itineris hujus, Mettius idem hujus machinator belli, Mettius fœderis Romani Albanique ruptor. Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne jam documentum mortalibus dederò. *Centuriones armati Mettium circumfistunt: rex cætera, ut orsus erat, peragit.* Quod bonum, faustum, felixque sit populo Romano, ac mihi vobisque, Albani; populum omnem Albanum Romam traducere in animo est. Civitatem dare plebi, primores in Patres legere; unam urbem, unam Rempub. facere. Ut ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est, sic nunc in unum redeat, *Ad hæc, Albana pubes inermis ab armatis septa, in variis voluntatibus, communi tamen metu cogente, silentium tenet.* Tum Tullus. Metti Suffeti, inquit, si ipse discere posses fidem ac fœdera servare; vivo tibi ea disciplina à me adhibita esset. Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est, tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quæ à te violata sunt. Ut igitur paullo antè animum inter Fidenatem Romanamque rem ancipitem gessisti, ita jam corpus passim distrahendum dabis.

VERBA,

SEU EXHORTATIO TANAQUIL
ad Servium generum de regno.

ARGUMENTUM.

Anci Martii filii duo erant, qui quum pro indignissimo habebrent se per Tarquinium regni possessione pullos, multo tamen indignius illud ferentes, quod ad Servium Tullum servo natum imperium casurum videbatur, regem per duos pastores quos ad facinus delegerant, interficiunt. Tanaquil regina de viri salute prorsus desperans, propere accitum Servium, ad imperium bis verbis hortatur.

TUUM est, Servi, si vir es, regnum: non eorum qui alienis manibus pessimum facinus fecere. Erige te, Deosque duces sequere, qui clarum hoc fore caput divino quondam circumfuso igni portenderunt. Nunc te illa celestis excitet flamma. Nunc expergiscere verè. Et nos peregrini regnavimus. Qui sis, non unde natus sis, reputa. Si tua te subita consilia torpent, at tu mea sequere.

EXHORTATIO

TULLIÆ ad L. TARQUINIUM
maritum suum, de regni affectatione.

ARGUMENTUM.

Servius Tullius rex veritus ne à liberis duobus Prisci Tarquinii sibi pararentur insidia, quemad-
modum

modum ipsi Prisco à filiis Anci nexæ fuerant: iis filias suas collocaverat: ita tamen, ut cum essent dispares moribus, ferox mitis ingenii filio daretur, mitis feroci viro. Minor agrè passa cum impari se conjungi, sic rem cum L. Tarquinio sororis marito transigit, ut interempto utroque jungi matrimonio placeret. Ea haud ita multo post, maritum ipsum ad regni affectionem sollicitat.

SI tu is es, cui nuptam esse me arbitror, & virum & regem appello: sin minus, eo nunc pejus mutata est res, quod isthic cum ignavia est scelus. Quin accingeris? Non tibi ab Corintho, nec ab Tarquiniiis, uti patri tuo, peregrina regna moliri necesse est. Dii te penates, patriique, & patris imago, & domus regia, & in domo regale solium, & nomen Tarquinium creat vocatque Regem. Aut si ad hæc parum est animi, quid frustraris civitatem? quid te ut regium juvenem conspici finis? Faceffe hinc Tarquinius, aut Corinthum. Devolvere retro ad stirpem, fratri similior, quàm patri.

LUCRETIAE QUERELÆ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos,
de violatione.

ARGUMENTUM.

Inciderat fortè de uxorum forma mentio cœnantibus Tarquinii Superbi liberis apud Sextum Tarquinium fratrem, cum Collatino Tarquinio. Quum nemo non suam laudaret, illud ipsum experiri placuit. Penes Lucretiam Collatini Tarquinii uxorem, ejus certaminis laudem ac victoriam omnes fatentur.

fatentur. Inde Sextus Tarquinius fœda libidine Lucretiæ per vim stuprandæ captus, paucis interjectis diebus Collatiam venit: acceptus benignè domum, ubi tempus adesse videt, stricto gladio ad eam dormientem accedit. Ibi cum mortua se jugulatum servum positurum ad postremum dicens, obstinatam pudicitiam vincit. Postero die mæsta patrem, maritum, singulosque amicos celeriter venirent monet: rem enim atrocem incidisse. Rem ipsam præsentibus, sicuti habebat, exponit.

QUÆRENTI viro, Satin' salve? minime inquit, quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia? Vestigia viri alieni, Collatine, in lecto sunt tuo. Cæterum corpus est tantum violatum, animus insons, mors testis erit. Sed date dextras fidemque, haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite priore nocte vi armatus mihi sibi que, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium. Daht ordine omnes fidem: consolantur ægram animi, avertendo noxam a coacta in auctorem delicti: Mentem peccare, non corpus: & unde consilium abfuerit, culpam abesse. Vos, inquit, videritis quid illi debeat: ego me, etsi peccato absolvo, supplicio non libero. nec ulla deinde impudica Lucretiæ exemplo vivet.

Ex secundo libro ab Urbe condita.

ORATIO

P. VALERII PUBLICOLÆ ad. populum de crimine sibi objecto.

ARGUMENTUM.

Abortuo Bruto, regnum affectare P. Valerium Brutum collegam

collegam fama tenebat, quod collegam in demortui locum non substituerat, in summaque Velia ædificaret. Is ea re cognita, submissis primùm populo fascibus in concionem ascendit. Ibi habita primo funebri oratione de Bruti laudibus, suspicionem in hanc sententiam sustulit.

NUNQUAMNE ergo, ulla adeo à vobis spectata virtus erit, ut suspicione violari nequeat? Ego me illum acerrimum regum hostem; ipsum cupiditatis regni crimem subiturum timerem? Ego si in ipsa arce Capitolioque habitarem, metui me credereim posse à civibus meis? tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeone est fundata leviter fides, ut ubi sim, quàm qui sim, magis referat? Non obstabunt P. Valerii ædes libertati vestræ, Quirites: tuta erit vobis Velia: Deferam non in planum modò ædes, sed colli etiam subjiciam: ut vos supra suspectum me civem habitetis. In Velia ædificent, quibus melius quàm P. Valerio creditur libertas.

ORATIO

MUTII SCÆVOLÆ ad Porsenam Clusinum Regem.

ARGUMENTUM.

Mutius Scævola indignum ratus ab Etruscis obsideri populum Romanum liberum, qui servus sub regibus à nullis hostibus obsessus fuisset, impetrata venia à Senatu in hostium castra consilio regis Porsenæ interficiendi penetrat. Ibi ad regium tribunal consistens quum inter duos, uter Porsena esset, distinguere

distinguere non posset, scribam regis pro Porsena obtruncat. Comprehensus per Satellites, regi consilium voluntatemque suam exponit.

ROMANUS sum civis: C. Mutium vocant: hostis hostem occidere volui: nec ad mortem minus animi est, quàm fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, Romanum est. Nec unus in te ego hos animos gessi: longus post me ordo est idem petentium decus. Proinde in hoc discrimen, si juvat, accingere, ut in singulas horas capite dimices tuo: ferrum hostemque in vestibulo habeas regiæ. Hoc tibi juvenus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris. Uni tibi, & cum singulis, res erit.

O R A T I O

MARTII CORIOLANI ad patres contra plebem & tribunos.

A R G U M E N T U M.

Secessione plebis in Sacrum montem, factum erat, ut incultis agris magna eo anno annonæ caritate laboraretur. Id quod patrum animos, copiaque frumenti recens advecti adversus plebem, præterquam quod jam ei infesta esset magistratuum nomine, qui Patriciis non patebant, etiam maximè concitavit, ut jam multis venisse tempus videretur recuperandi jura secessione ac vi patribus extorta. In iis Cn. Martius Coriolanus, quum in Senatu deliberaretur quantum plebi frumenti daretur, his verbis sententiam peregit.

SI Annonam veterem volunt, jus pristinum reddant Patribus. Cur ego plebeios magistratus, cur Sicinium potentem pollentemque video sub jugum missus, tanquam à latronibus redemptus. Egone has indignitates diutius patiar, quàm necesse est? Tarquinium regem qui, non tulerim, Sicinium feram? Secedat nunc, avocet plebem, patet via in Sacrum montem, alioque colles. Rapiant frumenta ex agris nostris, quemadmodum tertio anno rapuere, fruantur: utantur annonà quam furore suo fecere. Audeo dicere, hoc malo, domitos ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant.

ORATIO

ACTII TULLII Volscorum Principis ad Consules, ut ludis non adessent Volsci.

ARGUMENTUM.

Martius Coriolanus damnatus absens velut indicta causa, in Volscos exulatum abierat: ibi Actii Tullii Volscorum longe Principis utebatur hospitio. Jam consuetudo ipsa socios eos amicosque fecerat, quum de bello Romano conferunt Consilia. Resque jam tum eò deducta erat ut Actius occasionem modo suos adversus Romanos concitandi quæreretur. Tum fortè ludi magni Romæ instaurabantur. Ad quos Actius Volscique conveniunt. Is Actius ante nactus opportunitatem quam ludi committerentur, Consules, remotis arbitris, de suorum ingenio et natura alloquitur in hanc sententiam. Quæ omnia ad bellum jam animo conceptum pertinent.

INVITUS,

INVITUS, quod sequius sit, de meis civibus loquor. Non tamen admissum quicquam ab iis, criminatum venio, sed cautum, ne admittant. Nimio plus quàm velim nostrorum ingenia sunt mobilia, multis id cladibus sensimus. Quippe qui non nostro merito, sed vestrà patientià incolumes sumus. Magna hîc nunc Volscorum multitudo est. Ludi sunt, spectaculo intenta civitas erit. Memini quid per eandem occasionem ab Sabino- rum juventute in hac urbe commissum sit. Horret animus, nequid inconsultò ac temere fiat. Hæc nostra vestraque causa, prius dicenda vobis, Con- sules, ratus sum. Quod ad me attinet, extemplo hinc domum abire in animo est, ne cuius facti dictive contagione præsens violer.

ORATIO

ACTII TELLII ad suos, quâ eos in Romano^s concitat.

ARGUMENTUM.

Coniunctum est insequentis cum superioris argumenti: Consules, quæ sine arbitris ab Actio acceperant, quum detulissent, senatusconsulto facto Volci omnes ante noctem ex urbe per præconem excedere jubentur. Quum aliquantum itineris extra urbem progressi essent, Actius, indignitate rei per se satis concitatus, hæc quoque oratione inflammavit.

VETERES Populi Romani injurias, cladesque gentis Volscorum, ut omnia obliviscamini alia, hodiernam hanc contumeliam, quo tandem animo fertis, quâ per nostram ignominiam

hominiam ludos commisere? An non sensistis triumphatum hodie de vobis esse? Vos omnibus civibus, peregrinis, tot finitimis populis, spectaculo abeuntes fuisse? Vestras conjuges, vestros liberos traductos per ora hominum? Quid eos, qui audire vocem præconis? quid, qui vos videre abeuntes? quid eos, qui huic ignominioso agmini fuere obvii, existimasse putatis? nisi aliquod profectio nefas esse, quo, si intersimus spectaculo, violaturi simus ludos, piaculumque meritori: ideo nos ab sede piorum, coetu, consilioque abigi. Quid, deinde, illud non succurrit, vivere nos, qui maturavimus proficisci? Si hæc profectio, & non fuga est: & hanc urbem vos non hostium ducitis, ubi si unum diem morati essetis, moriendum omnibus fuit? Bellum vobis indictum est: magno illorum malo, qui indixere, si viri estis.

Ex tertio libro ab Urbe condita.

ORATIO

Q. FABII AD TRIBUNOS PLEB. alios omnes præter Terentillum.

ARGUMENTUM.

C. Terentillus Arsa tribunus Pleb. absentibus consulibus longa oratione plebi consulare imperium invidiosum adeo effecerat, ut ipsi legem se promulgaturum profitenti, qua crearentur Quinqueviri legibus de imperio consulari scribendis, vehementer assentiretur. Senatus inde à præfecto urbis Q. Fabio vocatus, ubi atrociter in rogationem latoremque invehitur

invektus est primum, deinde his verbis Tribunos de re ipsa convenit.

VOS cæteri tribuni, oramus, ut primum omnium cogitetis, potestatem istam ad singulorum auxilium, non ad perniciem universorum comparatam esse, tribunos plebis vos creatos, non hostes Patribus. Nobis miserum, invidiosum vobis est desertam Rempub. invadi, non jus vestrum, sed invidiam minueritis. Agite cum collega ut rem integram in adventum Consulium differat: ne Æqui quidem, ac Volsci, morbo absumptis priore anno Consulibus, crudeli superboque nobis bello institère.

O R A T I O

AULI VIRGINII TRIBUNI PLEB. ad plebem de Cæsonis arrogantia.

A R G U M E N T U M.

Legem tulerat Terentillus tribunus pleb. ut, quod populus in se jus dedisset, eo consul uteretur: quam patres impediabant. Quæ causa fuit ut tribuni delectum ad bellum haberi prohiberent. Coorta deum seditio est, ac rixa: quumque alia à patribus, alia à tribunis ad eam rem pertinentia iactata forent, Caso juvenis ferox in medio patrum agmine tribunitios unus furores sustinebat. Aulus Virginius tribunus pleb. juvenis insolentia permotus, ei legi obstanti capitis die dicta, hac sententia superbiam plebi reddebat invidiosam.

ECQUID sentitis, jam vos, Quirites, Cæsonem simul civem, & legem quam cupitis, habere

habere non posse? Quanquam quid ego legem loquor? libertati obstat, omnes Tarquinius superbia exuperat. Exspectate dum consul aut dictator fiat, quem privatum viribus & audaciâ regnantem videtis.

ORATIO

P. VALERII PUBLICOLÆ Consulis ad tribunos omnemque plebem.

ARGUMENTUM

Exules servique arcem Romanam nocte ad magnum numerum duce App. Herdonio occupaverant. Quod ubi compertum fuit, reliquam noctis in armis Romani egerunt, ignari qui homines, quantusque numerus hostium esset. Postero die quum Herdonius consilium voluntatemque suam declarâset, tum quoque tribui pleb. non bellum illud, sed imaginem modo contendebant ad arvertendos à legis cura plebis animos. Pópulos itaque ab armis discedere jubent. Quod cum Patribus nuntiatum esset, P. Valerius ex curia in templum ad tribunos veniens, de periculo cum iis primum, deinde cum plebe sic egisse fertur.

QUID hoc rei est, tribuni? Appii Herdonii ductu & auspicio Rempub. everfuri estis? tam felix vobis corrumpendis fuit, qui servitia vestra non commovit auctor? Quum hostes supra caput sint, discedi ab armis, legesque ferri placet? *Inde ad multitudinem oratione versa:* Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit; at vos veremini, Deos Patrios ab hostibus captos.

Jupiter

Jupiter optimus maximus, Juno regina, & Minerva, alii Dii Deæque obsidentur. Castra servorum publicos vestros penates tenent. Hæc vobis forma ~~sanæ~~ civitatis videtur? Tantum hostium non solum intra muros est, sed in arce supra forum, curiamque: comitia interim in foro sunt: senatus in curia est: velut quum ocium superat, senator sententiam dicit: alii Quirites suffragium ineunt. Non quicquid patrum plebisque est, consules, tribunos, Deos hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare ac pacare augustissimam illam domum Jovis optimi maximi decuit? Romule pater, tu mentem tuam, quâ quondam arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti, da stirpi tuæ, jube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tuus ingressus exercitus est. Primus en ego consul, quantum mortalis Deum possum, te, ac tua vestigia sequar.

ORATIO

L. QUINTII CINCINNATI ad populum
adversus A. Virginium.

ARGUMENTUM.

Cæso, cui dictus capitis dies fuerat, in Tuscos exulatum, nequicquam amicis intercedentibus, abierat. Ejus pater L. Quintius Cincinnatus in sequenti anno consul creatus, non immemor filium, Auli Virginii maxime invidia, in exilium relegatum esse, Quiritibus eum hac concione invidiosum faciebat.

AULUS

AULUS ille Virginius, quia in Capitolio non fuit minus supplicii, quam App. Herdonius meruit? Plus hercule aliquantò, qui verè rem æstimare velit. Herdonius, si nihil aliud, hostem se faciendo propè denunciavit, ut arma caperetis: hic negando bella esse, arma vobis ademit, nudosque servis vestris & exulibus objecit. Et vos (C. Claudii pace, & P. Valerii mortui loquar) prius in clivum Capitolinum signa intulistis, quam hos hostes de foro tolleretis? Pudet Deorum hominumque: quum hostes in arce, in Capitolio essent, exulum & servorum dux profanatis omnibus in cella Jovis optimi maximi habitaret, Tusculi antè quàm Romæ sumpta sunt arma. In dubio fuit, utrum L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius, & C. Claudius consules Romanam arcem liberarent, & qui antè Latinos ne pro se quidem ipsis, quum in finibus hostem haberent, attingere arma passi sumus; nunc, nisi Latini sua sponte arma sumpsisent, capti & deleti eramus. Hoc est, tribuni, auxilium plebi ferre? inermem eam hosti trucidandam objicere? Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam à cætero populo vestram patriam peculiaremque Rempub. fecistis; si quis ex his domum suam obsessam à familia armata nunciaret, ferendum auxilium putaretis. Jupiter optimus maximus, exulum atque servorum septus armis, nulla humana ope dignus erat? & hi postulant, ut sacrosancti habeantur, quibus ipsi dii neque sancti sunt. At enim divinis humanisque obruti sceleribus, legem vos hoc anno perluturos distitatis? Tum hercule illo die quo ego consul sum creatus, malè gesta Respub. est, pejus.

pejus multo quàm quum P. Valerius consul periit, si tuleritis. Jam primum omnium, Quirites, in Volscos & Æquos mihi atque collegæ legiones ducere, in animo est. Nescio quo fato, magis belantes quam pacati propitios habemus Deos. Quantum periculum ab illis populis fuerit, si Capitolium ab exulibus obsessum scissent, suspicari de præterito, quàm re ipsa experiri, est melius.

ORATIO

L. Q. CINCINNATI ejusdem adversus Patrum licentiam.

ARGUMENTUM.

Contentiones inter patres ac populum ortæ erant de magistratibus, an exacto tempore iis destinato continuari, an comitia iisdem creandis haberi deberent. Ac quum tribuni de lege Terentilla ante referre vellent, conabantur impedire quo minus comitia haberentur à consulibus. Senatus ea de re in Capitolio habitus: quo tribuni cum plebe perterrita conveniunt. De plebis & tribunorum postulatis relatione consulum senatusconsulta facta, ut eo anno tribuni legem non ferrent. Consules ab urbe copias non educerent. Magistratus continuari, & tribunos refici, judicant contra Remp. esse. Contra sententiam eam Senatus, Tribuni primum refecti: deinde Patres, ne plebi cedere viderentur, L. Q. Cincinnatum consulem reficiebant, quum in patres hac oratione invehctus est.

MIRER, si vana vestra, P. C. ad plebem authoritas est? Vos elevatis eam, quippe

pe quia plebs senatusconsultum in continuandis magistratibus solvit, ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id sit plus posse in civitate, plus levitatis ac licentiae habere: levius enim, vaniusque profectò est, sua decreta & consulta tollere, quàm aliorum. Imitamini P. C. turbam inconsultam: & qui exemplo aliis esse debetis, aliorum exemplo peccetis potius, quàm alii vestro rectè faciant, dum ego ne imiter tribunos, nec me contra senatusconsultum consulem renuntiari patiar. Te verò, C. Claudi, adhortor, ut & ipse pop. Roman. hanc licentià arceas: & de me hoc tibi persuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, sed gloriam spreti honoris auctam invidiamque, quæ ex continuatio eo impenderet, levatam putem.

ORATIO

ICILII ADVERSUS APPII decretum, ut sponsa extradomum paternam maneret.

ARGUMENTUM.

Virginus exempli recti vir, in Alcido vitam ducens, Icilio cuidam filiam insigni forma desponderat. Ejus stupranda libidine captus Appius Claudius decemvir, ubi nec precibus nec muneribus pudorem virginis vinci posse intellexit, M. Claudio clienti dat negotium, ut Virginiam in servitutem assereret, nec cederet secundum libertatem vindicias dari postulantibus. Servam enim suam eam natam diceret. Comprehensa ea, quum tandem ad tribunal Appii adducta, in patris adventum (nam ab urbe aberat)

*aberat) extra patris domum abduci juberetur :
forte Icilius sponsus interveniens, decreto Appii in
hanc sententiam resistebat.*

FERRO hinc tibi summovendus sum, Appi,
ut tacitum feras, quod celari vis. Virginem
ego hanc sum ducturus, nuptam pudicamque
habiturus. Proinde omnes collegarum quoque
liſtores convoca, expedire virgas & secures ju-
be : non manebit extra domum patris sponsa I-
cili. Non ſi tribunitium auxilium, & provoca-
tionem plebi Romanæ, duas arces libertatis tu-
endæ, ademisti, ideo in liberos quoque nostros
conjugesque regnum vestræ libidini datum est.
Sævite in tergum, & in cervices nostras, pudicitia
saltèm in tuto sit. Huic si vis afferetur, ego præ-
sentium Quiritium pro sponsa, Virginis mili-
tum pro unica filia, omnes Deorum hominum-
que implorabimus fidem. Neque tu istud unquam
decretum sine cæde nostra referes. Postulo, Appi,
etiam atque etiam cõsideres, quo progrediare.
Virginus viderit de filia, ubi venerit, quid agat.
Hoc tantum ſciat, ſibi, ſi hujus vindictis ceſſerit,
conditionem filiæ quærendam eſſe. Me vindi-
cantem ſponſam in libertatem, vita citius deſeret,
quam fides

ORATIO

VIRGINII PATRIS adverſus Appium.

ARGUMENTUM.

*Hujus principium ad finem ſuperioris pertinet. Vin-
dicta Virginis in poſterum diem dilata. Virgi-
nium*

nium patrem interim parentes propere acciri jubent ex castris: qui quum decretis vindictis secundum servitutem, ab assertore M. Claudio filiam comprehendi videret, ira concitatus manus in Appium intentans his verbis eum incescit.

ICILIO, Appi, non tibi filiam despondi; & ad nuptias, non ad stuprum educavi. Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere? Passurine hæc isti sint, nescio: non spero esse passuros illos qui arma habent.

ORATIO

VIRGINII ad **MILITES**, quâ honorem sibi delatum recusavit.

ARGUMENTUM.

Quum Romæ libidinis Appii fædo exitu omnia perturbata essent, Virginii in castra quæ tum in monte Vecilio erant, rerum eventu permotus venit. Ibi militibus ordine ut quidque gestum erat, re exposita, ostentans ferrum quo Virginiam filiam transfixisset, omnia metu complevit. Rei atrocitate milites commoti, in Aventinum proficiscuntur: ubi Virginii, quum decem creari debere censeret qui summæ rerum præessent, consilio sententiaque approbata, omnes ad eum primum potestatem deferebant: quam ita recusasse fertur.

MELIORIBUS meis vestrisque rebus reservate ista de me iudicia. Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum esse patitur:

tur: nec in perturbata Repub. eos utile est præesse vobis, qui proximi invidiæ sint. si quis usus mei est, nihilo minor ex privato capietur.

ORATIO

SENIORUM PATRUM ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione.

ARGUMENTUM.

Hoc ad finem prioris pertinet. Ex Aventino in Sacrum montem non ita multo post transit plebs tota, authore M. Duillio, qui tribunus pleb. fuerat: ob idque maxime quod diutius passuri non essent tribunatum abrogatum, quod ubi Romam nunciatum fuit, extemplo in senatum patres conveniunt, ubi de re ipsa consultarent. Eorum multi (in quibus Horatius & Valerius) in hunc modum vociferabantur.

QUID exspectabitis? P. C. si decemviri finem pertinaciæ non faciunt, ruere ac deflagrare omnia passuri estis? Quod autem istud imperium est, decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi estis. Non pudet licitorum vestrorum majorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum aliorumque? quid, si hostes ad urbem veniant, facturi estis? Quid si plebs mox, ubi parum secessione moveamur, armata veniat? Occasione urbis vultis finiri imperium? Atqui aut plebs non est habenda, aut habendi sunt tribuni plebis. Nos citius caruerimus patriciis magistratibus, quàm

quàm illi plebeiis. Novam inexpertamque eam potestatem eripuerunt patribus nostris, ne nunc dulcedine semel capti ferant desiderium: quum præsertim nec nos temperemus imperiis, quò minus illi auxilii egeant.

ORATIO

LEGATORUM VALERII & HORATII. ad postulata plebis in Sacro monte.

ARGUMENTUM.

Decemvirosum maxime culpa plebs in Aventinum primum, deinde in sacrum montem secesserat, quod finito imperii tempore abire magistratu nollent. Ii, seditionibus tumultibusque coacti, quum se in patrum potestate futuros prædicarent, nisi Horatius & Valerius in Sacrum montem ad plebem, conditionibus quibus videretur revocandum. Multitudo ipsa, quum tributitiam potestatem & provocationem se repetere velle diceret, tum demum in banc sententiam de postulatis legati loquuti sunt.

AD E O æqua postulastis, ut ultrò nobis deferenda fuerint. Libertati enim ea præfidia petitis, non licentiæ ad impugnandum alios. Iræ vestræ magis ignoscendum quàm indulgendum est: quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis: & prius penè quàm ipsi liberi sitis, dominari jam in adversarios vultis. Nunquamne quiescet civitas nostra à suppliciis, aut patrum in plebem Romanam, aut plebis in patres? Scuto vobis magis, quàm gladio opus est. Satis superque humilis

humilis est, qui jare æquo in civitate vivit, nec inferendo injuriam, nec patiendo, etiam, si quando metuendos vos præbituri estis, quum recuperatis magistratibus legibusque vestris, judicia penes vos erunt, de capite nostro fortunisque tunc, ut quæque causa erit, statuetis: nunc libertatem repeti, satis est.

ORATIO

APPII, cum MAGISTRATU se
abdicare vellet.

ARGUMENTUM.

Legati mandata plebis quum patribus exposuissent, decemviri omnes præter Appium non abnuebant quin magistratum deponerent. Unus itaque Appius perstabat, qui tandem pudore coactus, in hac verba, se velle abire decemviratu, professus est.

HAUD ignaro imminet fortuna. Video donec arma adversariis tradantur, differri adversus nos certamen, dandus invidiæ est sanguis. Nihil ne ego quidem moror, quò minus decemviratu abeam.

ORATIO

LEGATORUM AD PLEBEM, ut
in urbem rediret

ARGUMENTUM.

Quum ingenti omnium lætitia magistratu abiissent decemviri, missi sunt legati qui plebi omnia quæ gesta erant exponerent, interque alia mōnerent ut ad patriam rediret. Ii ad hanc sententiam egerunt.

D

QUOD

QUOD bonum, faustum, felixque sit vobis, reique publicæ; redite in patriam ad penates, conjuges, liberosque vestros. Sed quæ hîc modestiâ fuistis, ubi nullius ager in tot usu rerum necessario tantæ multitudini est violatus. Eam modestiam ferte in urbem. In Aventinum ite, unde profecti estis. Ibi felici loco, ubi primæ initia inchoastis libertatis vestræ, tribunos plebis creabitis. Præsto erit pontifex maximus, qui comitia habeat.

ORATIO

A. VIRGINII adversus Appium reum.

ARGUMENTUM.

Creati tribuni pleb. confirmatâ lege de provocatone, singulos aggrediuntur, qui facinus aliquod adhuc impune ausi fuerant. Deligunt primum A. Virginium tribunum pleb. accusatorem: Appium, qui decemvir fuerat, reum: Accusator sic adversus reum egit.

ORATIO rebus dubiis inventa est. Itaque ego accusando apud vos eum, tempus teram, à cujus crudelitate vosmet ipsis armis vindicâstis: nec istum ad cætera scelera impudentiam in defendendo se adicere patiar. Omnium igitur tibi, Appi Claudî, quæ impiè nefarièque per biennium alia super alia es ausus, gratiam facio. Unius tantum criminis, ni iudicem dices, te ab libertate, in servitutem contra leges vindicias non dedisse in vincula te duci jubeo.

ORATIO

M. DUILLII TRIBUNI PLEB.

quum potestati tribunitiæ modum fecisset.

ARGUMENTUM.

Ingenti jam metu patres perculsi erant, quod tribuni pleb. in iudiciis, quibus jam Ap. Claudium & Sp. Oppium in vincula conjecerant, C. Claudium in exilium miserant, long' severiores quàm e decemviri viderentur. M. Duilius tribunus pleb. quum id comperisset, patres in hanc sententiam ad spem libertatis revocare conabatur.

ET libertatis nostræ, & penarum ex inimicis fatis est. Itaque hoc anno nec diem dici cuiquam, nec in vincula duci quæquam sum passurus. Nam neque vetera peccata repeti jam oblitterata placet, quum nova expiata sint decemvirorum suppliciis: & nihil admissum iri, quod vim tribunitiam desideret, spondet perpetua consulum amborum in libertate vestra tuenda cura.

ORATIO

VALERII CONSULIS, quæ equites ad fortiter pugnandum horatur.

ARGUMENTUM.

Valerius consul adversus conjunctos jam in Algidæ exercitus Equorum & Pedum bellum sustinebat. Castris jam tantisper copias continuerat, dum pars hostium in Hernicos, pars in Latinos, jam propè de victoria certi ad prædam agendam contendissent: quum signa inferri jubet. Quo bello pedites multo

*sermone adhortatus ad egregiè pugnandum, equites
his verbis incitavit.*

AGITE, juvenes, præstare virtute peditem,
ut honore atque ordine præstatis. Primo
concursum pedes movit hostem pulsum vos immis-
sis equis exigit è campo. Non sustinebunt
impetum : & nunc cunctantur magis, quam re-
sistunt.

ORATIO

HORATII CONSULIS quàm suos
cohortatur.

ARGUMENTUM.

*De victoria Valerii contra Volscos atque Æquos
factus certior Horatius collega Valerii, in hanc
sententiam milites ad strenuè pugnandum adversus
Sabios adhortabatur.*

QUEM AD MODUM in Algidores gesta
fit, arbitror vos milites audisse. Qualem
liberi populi exercitum decuit esse, talis fuit.
Consilio collegæ, virtute militum victoria par-
ta est. Quod ad me attinet, id consilii animique
habiturus sum, quod vos milites mihi effeceritis.
Et trahi bellum salubriter, & maturè perfici potest.
Si trahendum est : ego, ut in dies spes virtusque
vestra crescat, eadem quàm institui disciplinam ef-
ficiam. Si jam satis animi est, decernique placet,
agite dum clamorem, qualem in acie sublaturi
estis, tollite hic, indicem voluntatis virtutisque
vestræ.

ORATIO

T. Q. CAPITOLINI quartum Consulis ad
populum Romanum.

ARGUMENTUM.

Discordiis civium, quæ jam non ultra reprimi poterant, fiebat ut conciones etiam de qualibet re fieri impedirentur. Quod posteaquam Æquis Volscisque compertum fuit, conjunctis exercitibus, primum agros circa omnes vastabant: deinde quum Romam nos id etiam negligere vidissent, ad mœnia Urbis populabundi accessere. Tum Q. Capitolinus, concione populi vocata, hæc oratione periculi magnitudinem rei que indignitatem exposuit.

ETSI mihi nullius noxæ conscius, Quirites, sum, tamen cum pudore summo in concionem vestram processi. Hoc vos scire, hoc posteris memoriæ traditum iri, Æquos & Volscos vix Hernicis modo pares, T. Quintio quartum consule ad mœnia urbis Romæ impune armatos venisse. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur; is status rerum est, ut nihil boni divinet animus) si huic potissimum immineat anno scissem, vel exilio. vel morte, (si alia fuga honoris non esset,) vitassem. Ergo si viri arma illa habuissent quæ in portis fuere nostris, capi Roma me consule potuit? satis honorum, satis superque vitæ erat: mori consulem tertium oportuit. Quem tandem ignavissimi hostium contempsere? nos consules? an vos Quirites? Si culpa in nobis est, auferte imperium indignis: & si id parum est, insuper pœnas expetite. Si in

D 3

vobis,

EX LIVIO CO

ORAT

T. Q. CAPITOLINI

populum Ro

ARGUMENT

*Discordiis civium, quæ jam r
rant, fiebat ut conciones et
impedirentur. Quid postea
comptum fuit, conjuncti
agros circa omnes vastaban
nos id etiam negligere vid
populabundi accessere. Tur
eisme populi vocata, hæc o
tudinem rei que indignitatem*

ETSI mihi nullius nox
sum, tamen cum pud
onem vestram processi. Hoc v
memoriæ traditum iri, A
Hernicis modo pares, T. Q
sule ad mœnia urbis Romæ
nisse. Hanc ego ignominia
ita vivitur; is status reru
divinet animus) si huic p
anno scissem, vel exilio. ve
honoris non esset,) vitassen
illa habuissent quæ in portis f
ma me consule potuit? sati
perque vitæ erat: mori con
tuit. Quem tandem ignav
tempsere? nos consules? a
culpa in nobis est, auferte in
si id parum est, insuper po

ATIO

NI quartum Consulis ad
Romanum.

MENTUM.

jam non ultra reprimi pote-
nes etiam de qualiter re fieri
posteaquam Æquis Volscisque
junctis exercitibus, primum
stabant: deinde quum Roma
vidissent, ad mania Urbis
Tum Q. Capitolinus, con-
tâc oratione periculi magni-
tatem exposuit.

s noxæ conscius, Quirites,
pudore summo in concil-
Hoc vos scire, hoc posteris
ri, Æquos & Volscos vix
T. Quintio quartum con-
omæ impune armatos ve-
miniam (quanquam jamdiu
rerum est, ut nihil boni
hic potissimum immine-
o. vel morte, (si alia fuga
tasssem. Ergo si viii arma
ortis fuere nostris, capi Ro-
? satis honorum, satis su-
ri consulem tertium oport-
ignavissimi hostium con-
es? an vos Quirites? Si
rte imperium indignis: &
er pœnas expetite. Si in
3 vobis,

vobis, nemo Deorum nec hominum sit, qui vestra puniat peccata, Quirites, vosmet tantum eorum poeniteat. Non illi vestram ignaviam contempsere, nec suæ virtuti confisi sunt; quippe toties fusi, fugatique, castris exuti, agro mulctati, sub jugum missi, & se & vos novere. Discordia ordinum est venenum urbis hujus: Patrum & plebis certamina, dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis est modus, dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum magistratum, sustulere illi animos. Pro Deum fidem, quid vobis vultis? Tribunos pleb. concupistis: concordiae causâ concessimus. Decemviros desiderastis: creari passi sumus. Decemvirorum vos pertæsum est: coegimus abire magistratu. Manente in eosdem privatos irâ vestrâ, mori atque exulare nobilissimos viros honoratissimosque passi sumus. Tribunos plebis creare iterum voluistis, creastis. Consules facere vestrarum partium, etsi patribus videbamus iniquum, patricium quoque magistratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, scita plebis injuncta patribus, sub titulo æquandarum legum nostra jura oppressa tulimus, & ferimus. Qui finis erit discordiarum? ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc patriam esse licebit? Victi nos æquiore animo quiescimus, quàm vos victores. Satisne est, nobis vos metuendos esse? Adversus nos Aventinum capitur, adversus nos Sacer occupatur mons. Esquilias quidem ab hoste prope captas, & scandentem in aggerem Volscum hostem nemo submovit; in nos viri, in nos armati estis. Agite dum, ubi hic curiam circumfuderitis, & forum infestum feceritis, & carcerem impleveritis

impleveritis principibus; iisdem istis ferocibus animis egredimini extra portam Esquilinam: aut si ne hoc quidem audetis, ex muris visite agros vestros, ferro ignique vastatos, prædam abigi, fumare incensa passim testa. At enim communis res per hæc loco est pejore: ager uritur, urbs obsidetur, belli gloria penes hostes est. Quid tandem privatæ res vestræ quo in statu sunt? Jam unicuique ex agris sua damna nuntiabuntur. Quid est tandem domi, unde ea expleatis? Sunt Tribuni, vobis amissa reddent ac restituent? Vocis verborumque quantum voletis, ingerent, & criminum in principes & legum aliarum super alias, & concionem. Sed ex illis concionibus nunquam vestrum quisquam re fortunæque domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos, præter odia, offensiones, similitudines publicas privatæque? à quibus semper non vestra virtute innocentiaque, sed auxilio alieno tuti sitis. At Hercules, quum stipendia nobis consulibus non tribunis ducibus, & in castris, non in foro faciebatis: & in acie vestrum clamorem hostes, non in concione patres Romani horrebant, præda parta agro ex hoste capto, pleni fortunarum, gloriæque simul publicæ, simul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis, nunc oneratum vestris fortune hostem abire finitis: Hærete affixi concionibus, & in foro vivite: sequitur vos necessitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volscos proficisci? ante portas est bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium scandet, & in domos vestras vos persequetur. Biennio ante senatus delectum haberi, & educi exercitum

in Algidum iussit : sedemus desides domi, mulierum ritu inter nos altercantes, præsenti pace æti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum. His ego gratiora dictu alia esse scio : sed me vera pro gratis loqui, etli meum ingenium non moneret, necessitas cogit. Vellem equidem vobis placere, Quirites, sed multo malo vos salvos esse ; qualicunque erga me animo futuri estis. Naturâ hoc ita comparatum est, ut qui apud multitudinem suâ causâ loquitur, gratior eo sit cujus mens nihil præter publicum commodum videt : nisi forte assentatores publicos, plebicolas istos, qui vos nec in armis, nec in otio esse sinunt, vestrâ vos causâ incitare & stimulare putatis. Concitati, aut honori aut quæstui illis estis : & quia in concordia ordinum nullos se usquam esse vident, malæ rei se quàm nullius, turbarum ac seditionum, duces esse volunt. Quarum rerum si vos tædium tandem capere potest, & patrum vestrosque antiquos mores vultis pro his novis sumere, nulla supplicia recuso, nisi paucis diebus hos populatores agrorum nostrorum fusos fugatosque castris exuero, & à portis nostris moenibusque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti estis, transtulero.

Ex quarto libro ab urbe condita.

ORATIO

C. CANULEII TRIBUNI PLEB. ad plebem pro rogationibus promulgatis.

ARGUMENTUM.

C. Canuleius tribunus pleb. cæterique octo, anni principio

principio rogationes promulgaverunt de connubio patrum & plebis, ut alter consulum ex plebe fieret. Ac tantum aberat ut utrumlibet patres approbarent, ut etiam, si hoc fieret, transferri à primoribus ad plebem summam imperii, illo contaminari sanguinem suum, confundique jura gentium, verentur. Quum ita sententiis variaretur, forte Venientes aliique populi arma sumpserant adversus Romanos: contra quos quum delictum haberi patribus placeret, Canuleius unus adversus omnes delictum haberi se nunquam prius passurum pronuntiabat, quàm rata confirmataque essent: quæ a se collegisque fuissent promulgata. Qua de re consules ad patres in senatu, adversus tribunos pleb. maxime Canuleium, concionem habuerunt: quo tempore & Canuleius hac concione plebem adversus patres canebat.

QUANTO PERE vos Quirites contemnerent patres, quàm indignos ducerent, qui una secum urbe intra eadem mœnia viveretis, sæpe equidem & ante videor animadvertisse: nunc tamen maxime, quod adeo atroces in has rogationes nostras coorti sunt. Quibus quid aliud quam admonemus cives nos eorum esse? & si non easdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Altera connubium petimus, quod finitimis externisque dari solet: nos quidem civitatem, quæ plus quam connubium est, hostibus etiam victis, dedimus. Altera nihil novi ferimus, sed id, quod populi est, repetimus atque usurpamus: ut quibus velit, populus Romanus honores mandet. Quid tandem est, cur certam ac terras visceant!

sceant! cur in me impetus modò penè in senatu sit factus? negent se manibus temperaturos, violaturosque denuntient sacrosanctam potestatem? Si populo Romano liberum suffragium datur, ut quibus velit consulatum mandet, & non præciditur spes plebeio quoque, si dignus summo honore erit, adipiscendi summi honoris, stare urbs hæc non poterit? de imperio actum est? Et perinde hoc valet, Plebeius ne consul fiat, tanquam servum aut libertinum aliquis consulum futurum dicat? Ecquid sentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, si liceat, adimant: quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formam hominum habetis, indignantur. Quinetiam, (si Diis placet,) nefas aiunt esse consulem plebeium fieri. Obsecro vos; si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur; ne ea quidem scimus, quæ omnes peregrini etiam sciunt; consules in locum regum successisse: nec aut juris aut majestatis quicquam habere, quod non in regibus ante fuerit? En unquam creditis fando auditum esse, Numam Pompilius, non modo non patricium, sed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro fuisse accitum populi jussu, patribus auctoribus Romæ regnasse? L. deinde Tarquinius non modo non Romanæ, sed nec Italicæ quidem gentis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquiniis, vivis liberis, Anci, regem factum? Servium Tullium post hunc captiva Corniculana natum, patre nullo, matre servâ, ingenio & virtute regnum tenuisse? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam? quem ipse Romulus parens urbis in societatem regni accepit. Ergo dum nullum fastiditur genus, in quo eniteret
virtus,

virtus, crevit imperium Romanum. Pœniteat nunc vos Plebei consulis, quum majores nostri advenas reges non fastidierint: & ne regibus quidem exactis clausa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certè gentem, post reges exactos, ex Sabinis non incivitate: n modò accepimus, sed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinone patricius, deinde consul fiat; civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit? Utrum tandem non credimus fieri posse ut vir fortis ac strenuus, pæce belloque bonus ex plebe, sit Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio similis? An, ne si sit quidem, ad gubernacula Reipublicæ accedere eum patiemur; potiusque decemviris, deterrimis mortalium, qui tam omnes ex patribus erant, quam optimis regum, novis hominibus similes consules sumus habituri? At enim nemo post reges exactos de plebe consul fuit. Quid postea; nullane res nova institui debet? & quod nondum est factum, (multa enim nondum sunt facta in novo populo) ea, ne si utilia quidem sint, fieri oportet? Pontifices, augures, Romulo regnante nulli erant; ab Numa Pompilio creati sunt: Census in civitate, & descriptio centuriarum classumque non erat; ab Servio Tullio est facta. Consules nunquam fuerant: regibus exactis creati sunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud patres esse cœpit. Tribuni plebis, ædiles, quæstores, nulli erant, institutum est ut fierent. Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos & creavimus & è república sustulimus. Quis enim dubitat, quin in æternum urbe condita & in immensum crescente, nova imperia, sacerdotia, jura gentium hominumque, instituantur?

tur? Hoc ipsum, ne connubium patribus cum plebe esset, non decemviri tulerunt paucis his annis, pessimo exemplo publico, cum summa injuria plebis? An esse ulla major, aut insignior contumelia potest, quam partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid est aliud, quam exilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati? Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immisceamur, cavent; ne societur sanguis. Quid? hoc si polluit nobilitatem istam vestram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec sanguine, sed per cooptationem in patres habetis, aut ab regibus lecti, aut post reges exactos jussu populi; sinceram servare privatis consiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque vestras filias sororesque enubere sinendo è patribus? Nemo plebeius patriciæ vim virgini afferret, patriciorum ista libido est: nemo invitum pactionem nuptialem quenkum facere coegisset. Verum enimverò lege id prohibe i, & connubium tolli patrum ac plebis, id demum contumeliosum plebi est. Cur enim non confertis, ne sit connubium cum divitibus ac pauperibus? Quod privatorum consiliorum ubique semper fuit, ut in quancunque scœmina convenisset domum nuberet; ex qua pactus esset vir domo in matrimonium duceret: id vos sub legis superbissimæ vincula conjicitis, qua dirimatis societatem civilem, duasque ex una civitate faciatis. Cur non sancitis, ne vicinos patricio sit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem consistat? Quid enim in re est aliud, si plebeiam patricius duxerit, si patriciam plebeius, quid juris tandem mutatur? nempe

nempe patrem sequuntur liberi : nec quod nos ex connubio vestro petamus, quicquam est ; præterquam ut hominum, ut civium numero simus : nec vos (nisi in contumeliam ignominiamque nostram certare juvat,) quod contendatis quicquam est. Denique, utrum tandem populi Romani an vestrum summum imperium est ? Regibus exactis, utrum vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta est ? Oportet licere populo Romano, si velit, jubere legem ? an ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decernetis ? & simul ego tribunus vocare tribus in suffragium cœpero, tu statim consul sacramento juniores adiges & in castra educes ? & minaberis plebi, minaberis tribuno ? Quid si non quantum istæ minæ adversus plebis consensum valerent, bis jam experti essetis ? scilicet quia nobis consultum volebatis, certamine abstinuistis : an ideo non est dimicatum, quod quæ pars firmitior, eadem modestior fuit ? Nec nunc erit certamen, Quirites, animos vestros illi tentabunt semper, vires non experientur. Itaque ad bella ista, seu vera seu falsa sunt, consules parata vobis plebs est, si connubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis, si coalescere, si jungi, miserique vobis privatis necessitudinibus possunt : si spes, si aditus ad honores viris strenuis & fortibus datur : si in consortio, si in societate Reipub. esse, si quod æque libertatis est, invicem annuis magistratibus parere, atque imperitare licet. Sin hæc impedit aliquis ; ferte sermonibus, & multiplicata famâ bella ; nemo nomen est daturus, nemo arma capturus : nemo dimicaturus pro superbis dominis, cum quibus nec in republica honorum, nec in privata connubii societas est. ORA-

VECTII MESSII Volscorum regis, quâ
suos adhortatur.

ARGUMENTUM.

*In Algidum convenerant Æqui Volscique, ubi par-
tibus copiis, Romanos, si venirent, observabant.
Romani venientes, hostium exemplo binis castris
loca diversa brevi spatio inter se distantia capiunt.
Nocte tandem, post multa variaque levia certa-
mina, hostes Romanorum adoriuntur castra: qui-
bus à Romanis magna celeritate atque prudentia
obstatum est. At quum jam aperte ad Romanos res
ipsa inclinare videretur, tum demum Vectius Mes-
sius rex Volscorum ad suos transit, ad resistendum
in hac verba adhortaturus.*

HIC præbituri vos telis hostium estis inde-
fensi, inulti? Quid igitur arma habetis?
aut quid ultrò bellum intulistis, in otio tumultuo-
si, in bello segnes? Quid hic stantibus spei est?
an Deum aliquem protecturum vos, rapturum-
que hinc putatis? Ferro via facienda est. Hâc
quâ me prægressum videritis, agite, qui visuri
domos, parentes, conjuges, liberosque estis, ite
mecum. Non murus, nec vallum, sed armati
armatis obstant. Virtute pares, necessitate quæ
ultimum ac maximum telum est, superiores estis.

ORATIO

MAMERCI ÆMILII Dictatoris, quâ
suos inusitato certamine exterritos exhortatur.

ARGUMENTUM.

*Fidenatibus Romanis rebellare, accitis Veientibus
belli sociis, placebat; itaque Veientes exercitum
suum*

suum Fidenas communi consilio belli sedem captas ducunt. Eò contendunt & Romani: qui jam primo statim congressu hostes contuderunt, quum repente patefactis Fidenatum portis nova erumpens acies, quæ facibus ardentibus tota collucebat, nova specie ipsis terrorem intulit. Quod Mamercus Æmilius dictator animadvertens, suos his verbis accendebat ad prælium redintegrandum.

FU M O nè victi, velut examen apum, loco vestro exacti, inermi cedetis hosti? non ferro extinguetis ignes? non faces has ipsas pro se quisque, si igni, non telis pugnandum est, ereptas ultrò inferetis? Agite, nominis Romani & virtutis patrum vestræque memores, vertite incendium hoc in hostium urbem: & suis flammis delete Fidenas, quas vestris beneficiis placare non potuistis. Legatorum hoc vos vestrorum, colorumque sanguis, vastatique fines monent.

ORATIO

SEXTI TEMPANII Decurionis, quæ milites in re complorata adhortatur.

ARGUMENTUM.

Sextus Tempanius Decurio erat militum: is quum res Romana, bello Volscorum, temeritate Sempronii consulis eo recidisset, ut casis magna ex parte militibus, qui supererant, jam pararent sese fugæ mandare: voce magna exclamans ut equites ex equis desilirent qui salvam Remp. vellent, omnium turmarum equites non secus quàm si consul edixisset, motus hac voce monebat.

NISI

NISI hæc armata cohors sistat impetum hostium, actum de imperio est. Sequimini pro vexillo cuspidem meam. Ostendite Romanis Volscisque neque equitibus vobis ullos equites, nec peditibus esse pedites pares.

ORATIO

L. DECII TRIBUNI PLEB. ad populum adversus **M. Posthumium** tribunum militum.

ARGUMENTUM.

M. Posthumio Regillensi tribuno militum bellum adversus Æquos permisum erat. Is fractis hostium animis, quum in hostium oppidum irrupisset, bellum in cives convertens, prædam militis fore edicit. Capto oppido, fidem mutat. Postea in urbem à collegis accersitus, quum M. Festius tribunus pleb. laturum se legem diceret ut Volas coloni mitterentur: Malum militibus mei (inquit) nisi quieverint. Qua voce quum populum patresque offendisset: L. Decius tribunus pleb. in majus eum odium & invidiam populi, arrepta occasione ex voce illa, vocat.

AUDITIS, Quirites, sicut servis malum minantem militibus? tamen hæc bellua dignior vobis tanto honore videbitur, quàm qui vos urbe agrisque donatos in colonias mittunt, qui sedem senectuti vestræ prospiciunt, qui pro vestris commodis adversus tam crudeles superbosque adversarios depugnant. Incipite deinde mirari, cur pauci jam vestram suscipiant causam, quid ut à vobis sperent? an honores, quos adversariis

versariis potius quàm Populi Romani propugnatoribus datis. Ingemuistis modò voce hujus audità, quid id refert? jam si suffragium detur, hunc qui malum vobis minatur, iis qui agros sedesque ac fortunas stabilire volunt, præferetis.

Ex quinto libro ab urbe condita.

ORATIO

APPII CLAUDII tribuni militum
ad populum contra tribunos pleb. pro
bello continuando.

ARGUMENTUM.

Hybernacula militibus tum primò ad continuandum etiam hyeme bellum fieri cœpta erant; quum imperatores Romani se obsidendo quàm oppugnando sperarent Reip. melius consulturos. Perlata ea res Romam, tribunos pleb. permoverat, qui primo quoque tempore plebi quid ea re efficeretur, exponunt, ita plebis libertatem vendi jactando: illudq; eo institutum, ut quum ii in quibus vires omnes plebis erant, abfuissent, agi de commodis ipsius non posset. His aliisque jam plebis animos tribuni sollicitarant, quum Appius Claudius tribunus militum plebe convocata pro bello continuando, continendisque militibus in hybernaculis, contra tribunos pleb. hanc concionem habuit.

SI unquam dubitatum est, Quirites, utrum tribuni pleb. vestrà an suà causà seditionum semper auctores fuerint, id ego hoc anno desisse dubitari, certum habeo. Et quum lætor tandem longi erroris vobis finem factum esse, tum quòd secundis potissimum vestris rebus hic error est sublatus, & vobis, & propter vos Reipublicæ gratulor.

tulor. An est quisquam qui dubitet, nullis injuriis vestris, si quæ fortè aliquando fuerunt, unquam æquè, quam munere patrum in plebem, quum ærà militantibus constituta sunt, trib. pleb. offensos ac concitados esse? Quid illos aliud aut tum timuisse creditis, aut hodie turbare velle, nisi concordiam ordinum, quam dissolvendæ maximè tribunitiæ potestatis rentur esse? Sic, hercule, tanquam artifices improbi, opus quærunt, qui & semper ægri aliquid esse in Repub. volunt, ut sit ad cujus curationem à vobis adhibeantur. Utrum enim defenditis, an impugnatis plebem? Utrum militantium adversarii estis, an causam agitis? Nisi fortè hoc dicitis, quicquid patres faciunt, displicet: siue illud pro plebe, siue contra plebem est. Et quemadmodum servis suis vetant domini quicquam rei cum alienis hominibus esse, pariterque in iis beneficio ac maleficio abstineri, æquum censent, sic vos interdicitis patribus commercio plebis: ne nos comitatè ac munificentia nostrà provocemus plebem, nec plebs nobis dicto audiens atque obediens sit. Quantò tandem, si quicquam in vobis non dico civilis, sed humani esset, favere vos magis, & quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum atque obsequio plebis oportuit? quæ si perpetua concordia sit, quis non spondere ausit, maximum hoc imperium inter finitimos brevi futurum esse: Atque ego, quum hoc consilium collegarum meorum, quod abducere infecta re à Veiiis exercitum noluerunt, non utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea edisseram. Nunc de ipsa conditione militantium dicere libet. Quam orationem, non apud vos solùm, sed etiam in castris si habeatur, ipso exercitu

exercitu disceptante, æquum arbitror videri pos-
 se, in qua si mihi ipsi nihil quod dicerem,
 in mentem venire posset, adversariorum certe
 orationibus contentus essem. Negabant nuper
 danda esse æra militibus, quia nunquam data
 essent; quonam modo igitur nunc indignari pos-
 sunt, quibus aliquid novi adjectum commodi sit,
 eis laborem etiam novum pro portione injungi?
 Nusquam nec opera sine emolumento, nec
 emolumentum ferme sine impensa opera est. La-
 bor voluptasque dissimillima natura, societate
 quadam inter se naturali sunt juncta. Molestè
 antea ferebat miles, se suo sumptu operam Rei-
 pub. præbere: gaudebat idem partem anni se
 agrum suum colere, quærere unde domi militiæ-
 que se ac suos tueri posset. Gaudet nunc fructui
 sibi Rempub. esse, & latus stipendium accipit.
 Æquo igitur animo patiatur se ab domo, ab re
 familiari cui gravis impensa non est, paulò di-
 utius abesse. An si ad calculos eum Respub. vo-
 cet, non merito dicat, Annua æra habes, annuam
 operam edo? An tu æquum censes militiâ seme-
 stri solidum te stipendium annuum accipere? Invi-
 tus in hac parte orationis, invitus, Quirites, moror:
 Sic enim agere debent qui mercenario milite u-
 tuntur at nos tanquam cum civibus agere volu-
 mus, agique tanquam cum patria nobiscum æquum
 censemus. Aut non suscipi bellum oportuit: aut
 geri pro dignitate populi Romani, & perfici
 quamprimùm oportet. Perficietur autem, si ur-
 gemus obsessos, si non ante abscedimus, quam
 spei nostræ finem captis Veiis imposuerimus. Si,
 hercule, nulla alia causa, ipsa indignitas per-
 severantiam inponere debuit. Decem quondam
 annos

annos urbs oppugnata est ob unam mulierem ab universa Græcia: quam procul ab domo? quot terras, quot maria distans? Nos intra vicesimum lapidem, in conspectu propè urbis nostræ annuam oppugnationem perferre piget. Scilicet, quia levis causa belli est; nec satis quicquam iusti doloris est, quod nos ad perseverandum stimulet. Septies rebellarunt, & in pace nunquam fidi fuerunt: agros nostros millies depopulati sunt: Fidenates deficere a nobis coegerunt: colonos nostros ibi interfecerunt: auctores fuerunt contra jus gentium cædis impiæ legatorum nostrorum: ac Etruriam omnem adversus nos concitare voluerunt, hodieque id moliantur: res repetentes legatos nostros haud procul abfuit quin violarent. Cum his moliter & per dilationes bellum geri oportet? Si vos tam iustum odium nihil movet, ne illa quidem, oro vos, movent? Operibus ingentibus septa urbs est, quibus intra muros coercetur hostis, agrum non coluit, & culta evastata sunt bello. Si reducimus exercitum, quis est qui dubitet illos, non à cupiditate solum ulciscendi, sed etiam necessitate imposita ex alieno prædandi, quum sua amiserint, agrum nostram invasuros? Non differimus igitur bellum isto consilio, sed intra fines nostros accipimus. Quid? illud quod propriè ad milites pertinet, quibus boni tribuni pleb. quum stipendium extorquere voluerint, nunc consultum repente volunt, quale est? Vallum fossamque, ingentis utramque rem operis, per tantum spatii dixerunt: castella primò pauca, postea exercitu aucto creberrima fecerunt: munitiones non in urbem modò, sed in Etruriam etiam spectantes, si quæ inde auxilia veniant, opposuere. Quid turres, quid

quid vineas, testudinesque, & alium oppugnandarum urbium apparatus, loquar? quum tantum laboris exhaustum sit, & ad finem jam operis tandem perventum. Relinquendane, hæc censeatis, ut ad æstatem rursus novus de integro his instituendis exfudetur labor? Quantò est minus opera tueri facta, & instare, & perseverare, defungique curâ? Brevis enim profectò res est; si uno tenore peragitur, nec ipsi per intermissiones hæc, intervallaque lentiore spem nostram facimus: loquor de opere, & de temporis jactura. Quid? periculi quod differendo bello adimus, num oblivisci nos hæc tam crebra Etruriæ consilia de mittendis Veios auxiliis patiuntur? ut nunc res se habet, irati sunt, oderunt, negant missuros: quantum in illis est, capere Veios licet. Quis est, qui spondeat eundem, si differetur bellum, animum postea fore? Quum, si laxamentum dederis, major frequentiorque legatio itura sit: quum, id quod nunc offendit Etruscos, rex creatus Veis, spatio mutari interposito possit, vel consensu civitatis, ut eo reconcilient Etruriæ animos, vel ipsius voluntate regis, qui obstare regnum suum saluti civium nolit. Videte quot res quam inutiles sequantur illam viam consilii: jactura operum tanto labore factorum, vastatio imminens finium nostrorum: Etruscum bellum pro Veiente concitatum. Hæc sunt, tribuni, consilia vestra, non, hercule dissimilia, ac si quis agro qui curari se fortiter passus, ex templo convalescere possit, sibi gratia præsentis aut potionis longinquum & forsitan insanabilem morbum efficiat. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certè militiæ plurimum intererat,

tererat, insuescere militem nostrum, non solum partem victoriæ frui, sed, si res etiam lentior sit, pati tædium, & quemvis seræ spei exitum expectare: &, si non sit æstate perfectum bellum, hyemem opperiri: nec, sicut æstivas aves, statim autumno tecta ac recessum circumspicere. Obsecro vos, venandi studium ac voluptas homines per nives ac pruinas in montes sylvasque rapit: belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere solet? Adeone effœminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos, ut hyemem unam durare in castris, abesse ab domo non possint? Ut tanquam navale bellum, tempestatibus captandis & observando tempore anni, gerant, non æstus, non frigora pati possint? Erubescant profecto, si quis eis hæc obijciat: contendantque, & animis, & corporibus suis virilem patientiam inesse, & se juxta hyeme atque æstate bella gerere posse: nec se patrocinium molliæ inertæque mandasse tribunis, & meminisse, hanc ipsam potestatem non in umbra, nec in tectis majores suos creasse. Hæc virtute militum vestrorum, hæc Romano nomine sunt digna: non Veios tantum, nec hoc bellum intueri, quod instat; sed famam & ad alia bella, & ad cæteros populos in posterum quærere. An mediocri discrimen opinionis sequuturum ex hac re putatis? Utrum tandem finitimi populum Romanum eum esse putent, cujus siqua urbs primum illum brevissimi temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat? an hic sit terror nominis nostri, ut exercitum Romanum non tædium longinquæ oppugnationis, non vis hyemis ab urbe circumfusa se-

mel amovere possit, nec finem ullum alium belli
quàm victoriam noverit, nec impetu potius bella
quàm perseverantiâ gerat? Quæ in omni quidem
genere militiæ, maximè tamen in obsidendis ur-
bibus necessaria est: quarum plerasque munitioni-
bus, ac naturali situ inexpugnabiles, fame, siti-
que tempus ipsum vincit atque expugnat; sicut
Veios expugnabit: nisi auxilio hostibus tribuni
pleb. fuerint, & Romæ invenerint præsidia Ve-
ientes, quæ nequicquam in Etruria quærunt. An
est quicquam quod Veientibus optatum æque con-
tingere possit, quàm ut seditionibus primùm
urbs Romana, deinde velut ex contagione, castra
impleantur? At, hercule, apud hostes tanta mo-
destia est, ut non obsidionis tædio, non denique
regni, quicquam apud eos novatum sit: non ne-
gata auxilia ab Etruscis irritaverint animos. Morie-
tur enim extemplò, quicumque erit seditionis au-
thor, nec cuiquam dicere ea licebit, quæ apud vos
impunè dicuntur. Fustuarium meretur, qui signa
relinquit, aut præsidio decedit. Auctores signa re-
linquendi, & deferendi castra, non uni aut alteri mi-
liti, sed universis exercitibus, palàm in concione
audiuntur. Adeo quicquid tribunus pleb. loqui-
tur; etsi prodendæ patriæ, dissolvendæque Rei-
pub. est, assuectis æquè audire: & dulcedine pote-
statis ejus capti, quælibet sub ea scelera latere si-
nitis. Reliquum est ut, quæ hic vociferantur,
eadem in castris & apud milites agant: & exer-
citus corrum pant, ducibusque parere non pati-
antur, quoniam ea demum Romæ libertas est,
non senatus, non magistratus, non leges, non mo-
res majorum, non instituta patrum, non disciplinam
veteri militiæ.

ORATIONES

ORATIO

P. LICINII CALVI ad populum, ut filio sibi delatum honorem mandaret.

ARGUMENTUM.

Tribunos militum consulari potestate (in quibus P. Licinius Calvus erat primus ex plebe) virito creatos, oraculo Delphico constabat. Itaque omnes se magistratu abdicant, re ad interregnum, sicuti responsum erat, redacta. Creatur omnium centuriarum consensu ac voluntate iterum idem P. Licinius. Is quum jam exactæ ætatis tribunitiæ potestati se imparem videret, ita Quirites rogabat ut honorem sibi delatum filio mandarent.

OMEN concordia, Quirites, rei maximè in hoc tempus utilis, memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in Insequentem annum video, si collegas eosdem reficitis, etiam usu meliores factos. Me jam non eundem, sed umbram nomenque P. Licinii relictum videtis. Vires corporis affectæ, sensus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtusus. En vobis (*inquit juvenem filium tenens*) effigiem atque imaginem ejus, quem vos antea tribunum militum ex plebe primum fecistis. Hunc ego institutum disciplina mea, vicarium pro me Reipubl. do, dicoque, vosque quæso, Quirites, delatum mihi ultro honorem huic petenti, meisque pro eo adjectis precibus, mandetis.

ORATIO

CAMILLI ad PÆDAGOGUM Faliscorum
in castris deprehensum cum pueris.

ARGUMENTUM.

M. Furio Camillo mandatum erat bellum adversus Faliscos: quo bello fusi fugatique Falisci, amissis castris in oppidum se receperunt. In obsidione oppidi Ludimagister Faliscorum pueros Iusus exercendique causa ingenu ante urbem producens, longius forte variis sermonibus progressus, in prætorium ad Camillum perduxit. Ibi quum Faliscos diceret a se jam in manus Romanorum traditos, quod pueros eos dederet quorum parentes primores essent Faliscorum: in hanc sententiam respondit Camillus.

NON ad similem tui nec populum, nec imperatorem scelestus ipse cum scelesto munere venisti. Nobis cum Faliscis quæ pacto sit humano, societas non est: quam ingeneravit natura, utrisque est, eritque. Sunt & belli sicut pacis jura: justeque ea non minus quam fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adversus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: sed adversus armatos, & ipsos, qui nec læsi nec lacessiti a nobis, castra Romana ad Veios oppugnarunt. Eos tu, quantum in te fuit, novo scelere vicisti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, sicut Veios, vincam.

ORATIO

LEGATORUM FALISCOS Romanis
dedentium in Senatu.

ARGUMENTUM.

Hujus principium conjunctum est cum fine superioris. Ludimagister à Camillo proditiōis crimine vehementer accusatus, jussus nudato corpore à pueris virgis cadentibus in oppidum reduci, omnium in se oculos tanquam ad novum spectaculum converterat: ea re diligenter à senatu Faliscorum perpensa, mutatis animis & consiliis, legati ad Camillum primum, deinde Romam missi, qui Faliscos hac oratione dederent.

PA T R E S Conscripti, victoria, cui nec deus, nec homo quisquam invidet, victi à vobis & imperatore vestro, dedimus nos vobis: rati, quo nihil victori pulchrius est, melius nos sub imperio vestro, quàm legibus nostris victuros. Eventu hujus belli duo salutaria exempla prodita humano generi sunt. Vos fidem in bello, quàm præsentem victoriam, maluistis, nos fide provocati, victoriam ultrò detulimus. Sub ditione vestra sumus. Mitite, qui arma, qui obfides, qui urbem patentibus portis accipiant, Nec vos fidei nostræ, nec nos imperii vestri pœnitebit.

ORATIO

CAMILLI EXULIS, quæ Ardeates, ut arma capiant adversus Gallos, adhortatur.

ARGUMENTUM.

Camillus Ardeam fortè exulatum abierat, quum Galli urbem Romam præter Capitolium, ceperunt: is, quum Galli Ardeam frumentandi gratia vagarentur, publica fortuna quàm sua mæstior, in consionem procedens, hac oratione Ardeates ad sumenda arma adversus Gallos, adhortabatur.

ARDEATES, veteres amici, novi etiam cives mei, quando & vestrum beneficium ita tulit, & fortuna hoc egit mea, nemo vestrum conditionis meæ oblitum me huc processisse putet: sed res, ac periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepida præfidii, in medium conferre. Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis gratiam referam, si nunc cessavero? Aut ubi usus erit mei vobis, si in bello non fuerit? Hac arte in patria steti: & invictus bello, in pace ab ingratis civibus pulsus sum. Vobis autem, Ardeates, fortuna oblata est, & pro tantis pristinis populi Romani beneficiis, quanta ipsi meministis, (nec enim exprobranda apud memores sunt) gratiæ referendæ; & huic urbi decus ingens belli ex hoste communi pariendi. Quæ effuso agmine adventat, gens est, cui natura corpora animosque magna magis quàm firma dederit: eò in certamen omne plus terroris quàm virium ferunt. Argumento sit clades Romana: patentem cepere urbem: ex arce Capi-

tolioque his exigua resistitur manu. Jam obsidionis
radio victi abscedunt, vagique per agros palantur;
cibo, vinoque raptim hausto repleti. Ubi nox
appetit, prope rivos aquarum, sine munimento,
sine stationibus ac custodiis passim ferarum ritu
sternuntur: nunc ab secundis rebus magis etiam
solito incauti. Si vobis in animo est, tueri moenia
vestra, nec pati hæc omnia Galliam fieri; pri-
ma vigilia, capite arma: frequentes me sequi-
mini ad cædem, non ad pugnam. Nisi victos
somnia veluti pecudes, trucidandos tradidero;
non recuso eundem Ardeæ rerum mearum exi-
tum, quem Romæ habui.

ORATIO

M. FURII CAMILLI ad populum Romanum
de non transmigrando Veios.

ARGUMENTUM.

*Galli capta Roma, domos omnes templaque deorum,
præter pauca & Capitolium, diruerant, soloque
aquaverant. Quæ fuit causa ut tribuni pleb. fugatis
caisisque Gallis, Camillo duce, quum Romam patres
plebsque rediissent, ad plebem de transmigratione
Veios referrent. Quod ubi Camillus intellexit,
convocato populo, hac concione non esse transmigran-
dum Veios suadebat.*

ADEO mihi acerbæ sunt, Quirites, contentiones
cum tribunis pleb. ut nec tristissimi exilii so-
latium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quàm
quod procul ab his certaminibus eram: & ob
eamdem hæc, non, nisi me senatusconsulto populi-
que iussu evocarotis, rediturus unquam fuerim.
Nec

Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna perpulit. Quippe ut in sua sede maneret patria, id agebatur: non ut ego utique in patria essem. Et nunc quiescerem & tacerem libenter, nisi hæc quoque pro patria dimicatio esset: cui deesse quoad vita suppeditat, aliis turpe, Camillo etiam nefas est. Quid enim repetimus? Quid obsessam ex hostium manibus eripuimus, si recuperatam ipsi deserimus? Et quum victoribus Gallis, capta tota urbe, Capitolium tamen atque arcem diique & homines Romani tenuerint, habitaverint, victoribus Romanis; recuperata urbe, arx quoque & Capitolium deferatur: & plus vastitatis huic urbi secunda nostra fortuna faciat, quam adversa fecerit. Equidem si nobis cum urbe simul positæ traditæque per manus religiones nullæ essent; tamen tam evidens numen hac tempestate rebus affuit Romanis; ut omnem negligentiam divini cultus exemptam hominibus putem. Intuemini enī horum deinceps annorum vel secundas res vel adversas: invenietis omnia prosperè evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus. Jam omnium primum Veiens bellum (per quot annos quanto labore gestum!) non antè cepit finem, quam monitu Deorum atque ex lactu Albano emissa est. Quid hæc tandem urbis nostræ clades nova? num antè exorta est, quam spreta vox coelo emissa de adventu Gallorum, quam gentium jus ablegatis nostris violatum, quam a nobis quum vindicari deberet, eadem negligentia Deorum prætermisum? Igitur victi captique ac redempti tantum pœnarum Diis hominibusque dedimus, ut terrarum orbi documento essemus. Adversæ deinde res admonuerant religionum;

E. 3.

confugimus

confugimus in Capitolium ad Deos, ad sedem Jovis optimi maximi: sacra in ruina rerum nostrarum alia terræ celavimus, alia avecta in finitimas urbes amovimus ab hostium oculis. Deorum cultum, deserti ab diis hominibusque, tamen non intermisimus. Reddidere igitur patriam, & victoriam & antiquum belli decus amissum: & in hostes qui cæci avaritia in pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem, fugamque & cædem. Hæc culti neglectique numinis tanta monimenta in rebus humanis cernentes, ecquid sentitis, Quirites, quantum vixdum ex naufragiis prioris culpæ cladisque emergentes, paremus nefas? Urbem auspicato inauguratoque conditam habemus: nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus: sacrificiis solennibus, non dies magis statique loca sunt, in quibus fiant. Hos omnes Deos, publicos privatosque, Quirites, deserturi estis? Quàm par vestrum factum est, quod in obsidione nuper in egregio adolescente C. Fabio, non minore hostium admiratione quàm vestra, conspectum est, quum inter Gallica tela digressus ex arce solenne Fabiæ gentis in colle Quirinali obiit? An gentilitia sacra ne in bello quidem intermitteri, publica sacra & Romanos Deos etiam in pace deferri placet, & Pontifices flaminesque negligentiores publicarum religionum esse, quàm privatus in solenni gentis fuerit? Forsitan aliquis dicat, aut Veiis nos facturos, aut huc inde missuros sacerdotes nostros, qui faciant: quorum neutrum fieri salvis ceremoniis potest. Et ne omnia generatim sacra, omnesque percenseam Deos; in Jovis epulo, non alibi, quam in Capitolio, pulvinar suscipi potest? Quid de æternis Vestæ ignibus, signoque, quod

quod Imperii pignus custodia ejus templi tenetur, loquar? quid de ancilibus vestris? Mars Gradive, tuque Quirine pater! hæc omnia in profano deseri placet sacra, æqualia urbi, quædam vetustiora origine urbis. Et videre quid inter nos ac majores interfit. Illi sacra quædam in monte Albano, Lavinioque nobis facienda tradiderant. An ex hostium urbibus Romam ad nos transferri sacra religiosum fuit: hinc sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus? Recordamini agitedum, quoties sacra instaurentur, quia aliquid ex patrio ritu negligentia casuve prætermisum est. Modò quæ res, post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sacrorum auspiciorumque renovatio, affectæ Veienti bello Reipub. remedio fuit; At etiam, tanquam veterum religionum memores, & peregrinos deos transtulimus Romam, & institvimus novos. Juno regina transvesta à Veis, nuper in Aventino, quam insignis, ob excellens matronarum studium, celebrique dedicata est die? Alo Locutio templum propter coelestem vocem exauditam in nova via jussimus fieri: Capitolinos ludos solennibus aliis addidimus: collegiumque ad id novum, authore senatu, condidimus. Quid horum opus fuit suscipi; si unà cum Gallis urbem Romanam relicturi fuimus? si non voluntate mansimus in Capitolio per tot menses obsidionis? si ab hostibus metu retenti sumus? De sacris loquimur, & de templis: Quid tandem de sacerdotibus? nonne in mentem venit, quantum piaculi committatur? Vestalibus nempe una illa sedes est, ex qua eas, nihil unquam præterquam urbs capta, movit Flamini diali noctem unam manere extra urbem nefas est: hos Veientes pro Romanis facturi estis

sacerdotes, & Vestales tuæ te deserent. Vesta &
 flamen peregre habitando, in singulas noctes tan-
 tum sibi reique publicæ piaculi contrahet? Quid
 alia, quæ auspicio agimus omnia, fere intra po-
 mœrium, cui oblivioni aut cui negligentia damus?
 Comitia curiata, quæ rem militarem conti-
 nent, comitia centuriata, quibus consules tribu-
 nosque militares creatis, ubi auspicio, nisi ubi
 adsolent, fieri possunt? Veiosne hac transferemus?
 An comitiorum causa populus tanto incommodo
 in desertam hanc ab diis hominibusque urbem con-
 veniet? Sed res ipsa cogit vastatam incendis
 ruinisque relinquere urbem, & integra omnia
 Veios migrare, nec hic ædificando inopem plebem
 vexare. Hanc autem jactari magis causam, quam
 veram esse, ut ego non dicam, apparere vobis,
 Quirites, puto, qui meministis ante Gallorum ad-
 ventum, salvistectis publicis privatisque, stante
 incolumi urbe, hanc eandem rem actam esse, ut
 Veios transmigraremus. Et videtis quantum inter-
 meam sententiam vestramque interlit tribuni. Vos
 etiam si tunc faciendum non fuerit, nunc utique fa-
 ciendum putatis: ego contra, (nec id mirati sitis, pri-
 usquam quale sit audiveritis) etiam si tunc migran-
 dum fuisset incolumi tota urbe, nunc has ruinas
 relinquendas non censerem. Quippe tunc causa
 nobis in urbem captam migrandi victoria esset,
 gloriosa nobis ac posteris nostris; nunc hæc migra-
 tio nobis misera ac turpis, Gallis gloriosa est. Non
 enim reliquisse victores, sed amisse victi patriam
 videbimur. Hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs,
 hoc circumfessum Capitolium necessitatis impo-
 suisse, ut desereremus penates nostros, exiliumque
 ac fugam nobis ex eo loco conscisceremus, quem
 tueri

tueri non possemus. Et Galli evertere potuerunt Romam, quam Romani restituere non videbuntur potuisse? Quid restat, nisi ut jam novis copiis veniant, (constat enim vix credibilem multitudinem esse) & habitare in capta à se, deserta à vobis hac urbe velint, finatis? Quid si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Æqui Volscive faciant, uti commigrent Romam? Velitisne illos Romanos, vos Veientes esse? an malitis hanc solitudinem vestram, quam urbem hostium esse? Non equidem video quid magis nefas sit. Hæc scelera, quia piget reædificare, hæc dedecora pati parati estis? Si tota urbe nullum melius ampliusve tectum fieri possit, quam casa illa conditoris est nostri, non in casis ritu pastorum agræstiumque habitare est satius inter sacra penatesque vestros, quam exulatum publicè ire? Majores nostri convenæ pastoresque, quum in his locis nihil præter sylvas paludesque esset, novam urbem tam brevi ædificaverunt: nos Capitolio, arce incolumi, stantibus templis Deorum, ædificare incensam piget; Et quod singuli facturi fuimus, si ædes nostræ deflagrassent, hoc in publico incendio universi recusamus facere? Quid tandem, si fraude, si casu Vejis incendium ortum sit, ventoque (ut fieri potest) diffusa flamma magnam partem urbis absumat? Fidenas inde aut Gabios, aliamve quam urbem quæsituri sumus, quò transmigremus? Adeo nihil tenet solum patriæ? nec hæc terra quam matrem appellamus? sed in superficie tignisque charitas nobis patriæ pendet? Equidem, fatebor vobis, etsi minus injuriæ vestræ quam meæ calamitatis meminisse juvat; quum abessem, quotiescunque patria in mentem veniret, hæc omnia

E. 5.

occurebant,

occurrerant, colles, campique, & Tiberis, & assueta oculis regio, & hoc cœsum sub quo natus educatusque essem. Quæ vos, Quirites, nunc moveant potius charitate sua, ut maneatis in sede vestra, quam postea quum reliqueritis ea, macerent desiderio. Non sine causâ Dii hominesque hunc urbi condendæ locum elegerunt; saluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates, nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum: regionum Italiæ medium, ad incrementum urbis natum unicè locum. Argumento est ipsa magnitudo tam novæ urbis. Trecentessimus sexagesimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter tot veterrimos populos tam diu bella geritis, quum interea, ne singulas loquar urbes, non conjuncti cum Æquis Volsci, tot tam valida oppida, non universa Etruria tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ, bello vobis par est. Quod quum ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri, quum jam ut virtus vestra transire alio possit, fortuna certè loci hujus transferri hinc non possit? Hic Capitolum est, ubi quondam capite humano invento, responsum est, eo loco caput rerum summamque imperii fore. Hic, quum auguratio liberaretur Capitolum, Juventus Terminisque maximo gaudio patrum nostrorum moveri se non passi. hic Vestæ ignes, hic Ancilia cœlo demissa, hic omnes propitii manentibus vobis, Dii.

Ex sexto libro ab urbe condita.

ORATIO

M, FURII CAMILLI Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Satricum Antiates cum Volscorum, Latinorum Hernicorumque ingenti multitudine sumpserant arma contra Romanos. Quod bellum Camillo dictatori mandatum fuit. Ibi cum viso inspectoque hostium ingenti numero, milites commoti perturbatique, singulis cum centenis congregiendum esse conclamarent: Camillus in equo inter aciem obequitans, eos ad strenuę atque fortiter pugnandum ita adhortabatur.

QUÆ tristitia, milites, hæc, quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis? Hostis quid aliud est quam perpetua materia virtutis glorięque vestrę? Vos contra me duce, (ut Falerios Veiosque captos, & in capta patria Gallorum legiones cęsas taceam) modo tergeminę victorię triplicem triumphum ex his ipsis Volscis & Æquis, & ex Etruria egistis. An me, quod non dictator vobis sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? Neque ego maxima imperia in vos desidero: & vos in me nihil præter me ipsum intueri decet, neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Idem igitur omnes sumus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, eventum eundem belli expectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO

ORATIO

A. CORNELII COSSI dictatoris ad suos.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius Cossus dictator T. Quintium Capitolinum magistrum equitum dixerat. Si adversus Volscorum ingentem multitudinem, etiamsi bella instina remorari poterant, delectu habito in agrum Pomptinum milites ducunt. Ibi quum postridie quam venissent, casa hostia pacem à diis petiisset dictator, laetus tanquam à diis auditus esset, in hæc verba milites adhortabatur.

NOSTRA victoria est, milites, si quid dii vatesque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certæ spei plenos, & cum imparibus manus conferturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantum dextram armemus, ne procurre quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana injecerint missilia, & effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii, & veniat in mentem unicuique, deos esse, qui Romanum adjuvent: deos qui secundis avibus in prælium miserint. Tu, Quinti, equitem intentus ad primum initium moti certaminis teneas: ubi hædere jam aciem collato pede videris, tum terrorem equestrem occupatis alio pavore infer: investusque ordines pugnantium dissipa.

ORATIO

CORNELII CASSI dictatoris in M. Manlium.

ARGUMENTUM.

M. Manlius Capitolinus erat qui Capitolium ab Gallis clangore anserum excitus servarat. Is largitionibus populari aura captata, populum domum suam vocat: ubi in patres investus, inter alia ab iis thesauros eos, qui ad redimendam à Gallis urbem ærario exprompti, sive à matronis collati fuerant, occultatos fectabat. Rogatus ubinam tanta rei furium occultaretur, tempore ipso se indicaturum respondit. Dictator Cassus ob eam rem ab exercitu Cassis in urbem accitus, postero die senatu habito, quem voluntates hominum satis explorasset, retinet senatum, Manliumque per præconem vocari jubet. Manlius multitudine plebis stipatus in senatum venit, in quem dictator hæc verba coniecit.

UTINAM mihi patribusque Romanis ita de cæteris rebus cum plebe conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet, eamque rem quam de te sum quæsiturus, conventurum satis confido. Spem factam a te civitati video, fide incolumi ex thesauris Gallicis quos primores patrum occultent, creditum solvi posse: cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut contra te, M. Manli, adhorter, liberes fenore plebem Romanam: & istos incubantes publicis thesauris ex præda clandestina evolvas. Quod nisi facias, sive ut & ipse in parte prædæ sis, sive quia vanum indicium est; in vincula te duci jubebo: nec diutius patiar à te multitudinem fallaci spe concitari.

ORATIO.

ORATIO

MANLII CAPITOLINI, qua dictatori & patribus respondet.

ARGUMENTUM.

Coniunctum est hoc cum superiore. Cum plebe, quam donis largitionibusque pellerat, in senatum Manlius venerat. Ibi dictatori concionato, in banc sententiam respondit.

OFFENDIT te, A. Corneli, vosque P. C. circumfusa turba lateri meo? Quin eam deducitis à me singuli vestris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives vestros, prohibendo iudicatos addictosque duci; ex eo quod affluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum? Sed quid ego vos de vestro impendatis, hortor? Sortem aliam ferte, de capite deducite quod usuris pernumeratum est: iam nihilo mea turba, quam ullius conspectior erit. Atenim, quid ita solus ego civium curam ago? Nihilo magis quod respondeam, habeo, quam si quæras, quid ita solus Capitolium arcemque servarim. Et tum universis quam potui, opem tuli, & nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte natura facilem, difficilem interrogatio facit. Cur enim quæritis quod scitis? Cur quod in sinu vestro est, excuti jubetis potius, quam ponatis? nisi aliqua fraus subest quo magis argui præstigias jabetis vestras, eo plus vereor ne abstuleritis, observantibus etiam oculis. Itaque non ego vobis ut indicem prædas vestras, sed vos ad id cogendi estis, ut in medium proferatis.

ORA-

ORATIO

M. MANLIi CAPITOLINI post vincula ad plebem adversus patres concitandam.

ARGUMENTUM.

Concitata plebs erat Manlii fortuna miseraque conditione, adeo ut magna pars vestem mutaret, multa turba vestibulo carceris obversaretur. Ei multitudini, simul ac Cossus dictatura abiit, plerique exprobrabant inter alia etiam illud, quod defensores suos favore in praeceptis ruere sinebat: ut Sp. Melium & Cassum: ita M. Manlium, proditum inimicis, quod ad nutum dictatoris respondere nolisset, conjectum fuisse in carcerem. His aliisque ad eandem rem pertinentibus plebs stimolata atque irritata, jam se carcerem effracturum minabatur, quum ex senatusconsulto Manlius liberatur. Eductus ex carcere, animam ad seditionem intendens, plebem domum convocat, ubi in hanc sententiam de tollendis magistratibus disseruit.

QUOUSQUE tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne belluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos. Quot enim clientes circa singulos fuistis patronos, tot nunc adversus unum hostem eritis. Ostendite modo bellum, pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim, jus ipsi remittent. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quousque me circumspectabitis? Ego quidem
nulli

nulli vestrum deero, ne fortuna mea desit, videte. Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repente fui: & vidistis in vincula duci universi eum, qui à singulis vobis vincula depuleram. Quid sperem, si plus in me audeant inimici? An exitum Cassii Meliique expectem? Benefacitis quod abominamini: Dii prohibebant hæc: sed nunquam propter me de cælo descendent. Vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis; sicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos à barbaris hostibus, à superbis defenderem civibus. Tam parvus animus tanti populi est, ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit, nec ullum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus patres noveritis? Nec hoc natura insitum nobis est, sed usu possidemini. Cur enim adversus externos tantum animorum geritis, ut imperare illis æquum censeatis? Quia consuevistis cum eis pro imperio certare, adversus hos tentare magis quam tueri libertatem. Tamen qualescunque duces habuistis, qualescunque ipsi fuistis, omnia adhuc quantacunque petistis, obtinuistis; seu vi, seu fortuna vestra. Tempus est etiam majora conari. Experimini modo & vestram felicitatem, & me (ut spero) feliciter expertum: minore negotio, qui imperet patribus, imponetis, quam qui resisterent imperantibus, imposuistis. Solo æquandæ sunt dictaturæ consulatusque, ut caput attollere Romana plebs possit. Proinde adeste, prohibete jus de pecuniis dici. Ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea & fides nomen indidit. Vos si quo insigni magis imperii honorisve nomine vestrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore ad obtinenda ea quæ vultis. ORA-

ORATIO

CAMILII AD SENATORES Tusculanorum de mittendis Romam de pace legatis.

ARGUMENTUM.

Camillus in recensendis captivis Volscorum fortè Tusculanos duos agnoscit; qui rogati quo consilio cum Volscis se conjunxissent, quum publice faterentur, ducti sunt Romam ad senatum. Ibi Camillus perfidiam Tusculanorum accusat. Placet, patribus ut bellum adversus Tusculanos geratur; cui Camillum præficiunt. Tusculani cives patentibus urbibus portis obviam Camillo in urbem promoven- ti frequentes procedunt: commeatus exercitui ex urbe & agris devebitur. Ingressus vero urbem, quum non secus quam in certa pace opifices suo quæque operi intentos cerneret, rei rationem admiratus, senatu eorum vocato, ita verba fecit.

SOL I adhuc Tusculani vera arma, verasque vires, quibus ab ira Romanorum vestra tueremini, invenistis. Ite Romam ad senatum: æstimabunt patres utrum plus ante poenæ, an nunc veniæ meriti sitis. Non præripiam gratiam publici beneficii: deprecandi potestatem a me habueritis, precibus eventum vestris senatus, quum videbitur, dabit.

ORATIO

LEGATORUM TUSCULANORUM

in senatu, qua se purgant.

ARGUMENTUM.

Tusculani oratores, sicuti suaaserat Camillus, Romanam ad petendam pacem missi, hospitaliter vocati, causam suam ita egerunt.

QUIBUS bellum indixistis, intulistisque, P. C. sicut nunc videtis nos stantes in vestibulo curiæ vestræ, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus. Hic noster, hic plebis nostræ habitus fuit, eritque semper, nisi si quando à vobis, proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus vestris & exercitibus, quòd oculis magis quàm auribus crediderunt: & ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem quam nos præstitimus, eam à vobis petimus; bellum eò, sicubi est, avertatis precamur. In nos quid arma polleant vestra, si patièdo experiundum est, inermes experiemur. Hæc mens nostra est: Dii immortales faciant, tam felix quàm pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum indixistis; etsi revicta rebus, verbis confutare nihil attinet; tamen etiamsi vera sint, vel fateri nobis equum tam evidentè poenituerit tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satisfiat,

ORATIO

Q. CINCINNATI DICTATORIS
ad A. Sempronium magistrum equitum
de belli ratione.

ARGUMENTUM.

Fam Prænestini, quum omnia Romæ seditionibus plena perlatum esset, vastatis agris ad portam Collinam pervenerant spe urbis capiendæ: quum Romani dictatorem, ut assolebant in re trepida, T. Quintium Cincinnatum creant, à quo A. Sempronius magister equitum dictus. Hostes, quum dictatorem creatum audirent, à moribus ad Alliam flumen, ubi castra locarent, se receperant. Dictator Quintius ducto exercitu, quum hostes in conspectu instructos paratosque videret, ita de belli ratione cum magistro equitum agebat.

VIDESNE tu Aule Semproni, loci fortuna illos fretos ad Alliam constitisse? nec illis Dii immortales certioris quicquam fiducia majorisve quod sit auxilii dederunt? At tu fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem: ego cum legionibus, in turbatos trepidantesque inferam signa. Adeste dii testes fœderis: & expetite pœnas debitas simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis.

CAMILLI DICTATORIS ad Quirites,
de intercessione.

ARGUMENTUM IN HANC ET IN SEQ.

Plebs, arrepta forè occasione rerum novandarum ex magna vi aeris alieni, à quo levare non posset, nisi suis in summo imperio collocatis: tribunos plebis duos, C. Licinium & L. Sextium creat, qui sibi viam praestruerent ad ceteros honores. Si creati promulgant leges tres adversus opes patriciorum & pro commodis plebis. Unam de aere alieno, ut deducto eo de capite quod usuris pernumeratum esset, id quod reliquum esset triennio tribus aequis portionibus persolveretur: alteram de modo agrorum, nequis amplius quam quingenta jugera agri possideret: tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent, consulque alter ex plebe crearetur. Conterriti patres iam severis contra se sagibus, collegas tribunis duobus adiungunt, qui leges per intercessionem promulgari non sinerent. Ii, à duobus collegis legumlatoribus concilio ad promulgandas leges saepe vocato, ne recitari quidem eas passi sunt. Conditione deinde rerum coacti iidem legumlatores, tribunos militum creari permittunt. Ita promulgatio in reditum exercitus dilata. Interim saepe refecti iidem tribuni, miseriam plebeiurum primoribus patrum exponunt, in licentiamque maximam patriciorum invehebantur, quod atvineret ad id quod leges promulgandae continebant. Jam decies refecti, quam legionibus in urbem reductis, non impedirentur collegarum intercessione, patres dictatorem creant Camillum. Qui stipatus

migno

magno patriciorum numero, quum collegarum intercessionem etiam renovata nihil profici videret, proxima oratione de intercessionem ad populum verba fecit. Ea concione habita, quum indictis tribunorum plebis comitiis legumlatores jam decies (ut ante dixi) refecti se abire velle magistratu per simulationem faterentur: magis ascendebant plebis animos ad id quod petebant. Nam etsi in leges suas pugnatum esse commemorabant intercessionem collegarum, bello Veliterno & dictatoris creatione; jam tamen illa obviare posse negabant quo minus leges promulgarentur, quum magister equitum ex plebe dictus gradum fecisset ad ceteros quoque magistratus videretur. His aliisque plebis animos inflammant, quum stupentibus ceteris unus App. Claudius adversus tribuni plebis legumlatores, legesque ipsas, posteriorem orationem habuit.

QUANDOQUIDEM, Quirites, jam vos tribunitia libido, non potestas regit, & intercessionem secessionem quondam plebis partam vobis, eadem vi facitis irritam, qua peperistis; non Reipub. magis universæ, quam vestra causa dictator intercessionem vestræ adero: eversumque vestrum auxilium imperio tutabor. Itaque si C. Licinius & L. Sextius intercessionem collegarum cedunt nihil, patricium magistratum inferam concilio plebis: si adversus intercessionem, tanquam captæ civitati leges imponere tentent, vim tribunitiam à se ipsa dissolvi non patiar.

ORATIO

● APPII CLAUDII contra tribunos plebis
legumlatores, & leges ipsas

NEQVE novum, neque inopinatum mihi sit, Quirites, si quod unum familiæ nostræ semper objectum est à seditiosis tribunis, id nunc ego quoque audiam; Claudiae genti jam inde ab initio nihil antiquius in Republica, patrum maiestate fuisse; semper plebis commodis adversatos esse. Quorum alterum neque nego, neque inficias eo: nos, ex quo asciti sumus simul in civitatem & patres, enixè operam dedisse, ut per nos aucta potius quam imminuta maiestas earum gentium, inter quas nos esse voluistis, dici vere posset. Illud alterum pro me maioribusque meis contendere ausim, Quirites, (nisi quæ pro universa Republ. fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adversa quis putet) nihil nos neque privatos neque Magistratibus, quod incommodum ple-esset, scientes fecisse: nec ullum factum dictumve nostrum, contra utilitatem vestram (etsi quædam contra voluntatem fuerint) vere referri posse. An hoc, si Claudiae familiæ non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritum quilibet, qui modo me duobus ingenius ortum, & vivere in libera civitate sciam, reticere possim? L. illum Sextium, & C. Licinium; perpetuos (si Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis quibus regnant, sumpsisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non in legibus jubendis, se permissuros esse? Sub conditione, inquit, nos reficietis decimum tribunos.

bunos. Quid est aliud dicere, quod petunt alii,
 nos adeo fastidimus, ut sine mercede magna non
 accipiamus. Sed quæ tandem ista merces est, qua
 vos semper tribunos plebis habeamus? Ut roga-
 tiones, inquit, nostras, seu placent, seu displicent,
 seu utiles, seu inutiles sunt, omnes conjunctim accipiatis.
 Obsecro vos, Tarquinius, tribuni plebis, putate me ex media concione unum
 civem succlamare: bona venia vestra liceat ex
 his rogationibus legere, quas salubres nobis cen-
 semus esse; antiquare alias. Non, inquit, li-
 cebit. Tu de fœnore atque agris, quod ad vos
 omnes pertinet, jubeas & hoc portenti non fiat
 in urbe Romana, uti L. Sextium atque hunc
 C. Licinium consules: quod indignaris, quod a-
 bominaris, videas. Aut omnia accipe: aut ni-
 hil fero: ut si quis ei quem urgeat fames, vene-
 num ponat cum cibo, & aut abstinere eo quod vi-
 tale sit, jubeat; aut mortiferum vitali admisceat.
 Ergo si esset libera hæc civitas, non tibi fre-
 quentes succlamassent, Abi hinc cum tribunati-
 bus ac rogationibus tuis; quid si non tuleris,
 quod commodum est populo accipere, nemo erit
 qui ferat illud? Si quis patricius, si quis (quod
 illi volunt invidiosius esse) Claudius diceret, aut
 omnia accipite, aut nihil fero, quis vestrum, Qui-
 rites, ferret? Nunquamne vos res potius quam
 auctores spectabitis, sed omnia semper, quæ ma-
 gistratus ille dicet, secundis auribus, quæ ab no-
 strum aliquo dicentur, adversis accipietis? At,
 hercule, sermo minimè civilis. Quid? rogatio
 qualis est, quam à vobis antiquatam indignan-
 tur? Sermoni Quirites simillima. Consules, in-
 quit, rogo, ne vobis, quos velitis, facere li-
 ceat.

ceat. An aliter rogat, qui utique alterum ex plebe fieri consulem jubet: nec duos patricios creandi potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale Etruscum fuit, quum Porcena Janiculum iniecit, quale Gallicum modo, quum præter Capitolium atque arcem omnia hæc hostium erant, & consulatum cum hoc M. Furio, aut quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret, possetisne ferre Sextium haud procul dubio consulem esse, Camillum de repulsa dimicare? Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat? & alterum ex plebe creati necesse sit, utrumque ex patribus præterire liceat? Quænam ista societas, quænam consortio est? parum est, si cujus pars tua nulla adhuc fuit, in partem ejus venis, nisi partem petendo, totum traxeris? Timeo, inquit, ne si quos licebit creari patricios, neminem creetis plebeium. Quid est dicere aliud, nisi, quia indignos vestra voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi quos non vultis, imponam? quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebeius, & lege se, non suffragio, creatum dicat? Quo modo extorqueant, non quo modo petant honores, quærent: & ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; & occasionebus potius quam virtute petere honores malint. Est aliquis qui se inspicere, qui æstimari fastidiat? qui se arbitrio vestro eximat? qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis, & serva pro liberis faciat? Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate tanquam regum in Capitolio

pitolio numeratis; quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum faciliior per istius legis occasionem, quàm nobis ac liberis nostris, fiat? siquidem, nos, ne quum volueritis quidem, creare interdum poteritis, istos etiam si nolueritis, necesse sit. De indignitate satis dictum est (etenim dignitas ad homines pertinet) quid de religionibus atque auspiciis, quæ propria Deorum immortalium contemptio atque injuria est, loquar? Auspiciis, hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac pace domi, militiæque omnia geri, quis est qui ignoret? Penes quos igitur sunt auspicia more majorum? Nempe penes patres. Nam plebeius quidem magistratus nullus auspiciò creatur. Nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum quos populus creat patricios magistratus, non aliter quàm auspiciò creet; sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspiciò interregem prodamus, & privatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent. Quid igitur aliud quàm tollit ex civitate auspicia, qui plebeios consules creando, à patribus, qui soli ea habere possunt, aufert? Eludant nunc licet religiones. Quid enim est, si pulli non pascuntur? si ex cavea tardius exierint? si occinuerit avis? Parva sunt hæc: sed parva ista non contemnendo, majores nostri, maximam hanc rem fecerunt. Nunc nos, tanquam jam nihil pace Deorum opus sit, omnes ceremonias polluimus. Vulgò ergo pontifices, augures, sacrificuli reges creentur: cuilibet apicem dialem, dummodo homo sit, imponamus: tradamus ancilia, penetralia, Deos Deorumque curam, quibus nefas est. Non leges

auspicato ferantur, non magistratus creentur, nec centuriatis nec euriatis comitiis patres auctores fiant: Sextius & Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe Romana regnent, quia pecunias alienas, qui agros dono dant. Tanta dulcedo est ex alienis fortunis prædandi: nec in mentem venit, altera lege solitudines vastas in agris fieri pellendo finibus dominos: altera fidem abrogari, cum qua omnis humana societas tollitur. Omnium rerum causâ vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quod faxatis, Deos velim fortunare.

Ex septimo libro ab Urbe condita

ORATIO

SERVII TULLII ad Dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem.

ARGUMENTUM.

C. Iulpius dictator, & M. Valerius magister equitum adversus Gallos, qui jam ad Padum confederant, exercitus duos duxerant. Dictator non ausus primo adventu se belli fortune committere, traherat bellum, vetando nequis injussu suo extra ordinem in hostem pugnaret. Milites agere illud passi, multa jactabant in dictatorem, criminabanturque patres quod per dictatorem, non per consules rem geriplassent. Tandem Servius Tullio septimo principilo dant negotium ut ab imperatore pugnandi copiam impetraret. Is apud dictatorem hac oratione rem peragit.

Scilicet

SCILICET Dictator, condemnatum se un-
 versus exercitus à te ignavia ratus, & propè
 ignominia causa destitutum sine armis, oravit
 me ut suam causam apud te agerem. Equidem si-
 cubi loco cessum, si terga data hosti, si signa foede
 amissa objici nobis possent, tamen hoc à te impe-
 trari æquum censerem, ut nos virtute culpam
 nostram corrigere, & abolere flagitii memoriam
 nova gloria patereris. Etiam ad Alliam fusæ legi-
 ones, eandem quam per pavorem amiserant pa-
 triam, profectæ postea ab Veils virtute recupera-
 vère. Nobis deum benignitate, felicitate tuâ po-
 pulique Romani, & res & gloria est integra. Quam-
 quam de gloria vix dicere ausim, si nos & hostes
 haud secus quam foeminas abditos intra vallum om-
 nibus contumeliis eludunt: & tu imperator noster,
 quod ægrius patimur, exercitum tuum sine ani-
 mis, sine armis, sine manibus, judicasse: & prius
 quam expertus nos esses, de nobis ita desperasti,
 ut te mancorum ac debiliū ducem judicares esse.
 Quid enim aliud esse causæ credemus, cur vete-
 ranus, dux, fortissimus, bello, compressis, quod aiunt,
 manibus sedeas? Utcunque enim se habeat res, te
 de nostra virtute dubitasse videri, quàm nos de
 tua verius est. Sin autem non tuum istud sed pub-
 licum est consilium, & consensus aliquis patrum,
 non Gallicum bellum nos ab urbe, à penatibus
 nostris, ablegatos tenet; quæso, ut quæ dicam,
 non à militibus imperatori dicta censeas, sed à
 plebe patribus, quæ sicut vos vestra habeatis con-
 silia, sic se sua habituram dicat. Quis tandem suc-
 censeat milites nos esse, non servos vestros? ad
 bellum, non in exilium, missos? si quis det sig-
 num, in aciem educat, ut viris ac Romanis dig-

num sit pugnatu-ros: si nihil armis opus sit, otium Romæ potius quàm in castris acturos. Hæc dicta sint patribus. Te imperator milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. Tum vincere cupimus, tum duce te vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire. Tuum sequentes currum Jovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire:

ORATIO

M. POPILII CONSULIS quâ suos milites adhortatur.

ARGUMENTUM.

Scipione consule morbo implicito, M. Popilio collega ex plebe bellum permissum erat adversus Gallos, qui jam in agro Latino castra fixerant. Victoria belli ejus jam ad Romanos inclinata erat, quum consules laevus humerus machæra propè trajicitur. Eo vulnere permoti languidique milites facti, jam prope-modum certam victoriam amiserant, quum consul alligato vulnere ad prima signa progressus, in hæc verba militem adhortabatur.

QUID stas, miles? non cum Latino Sabinoque hoste res est, quem victum armis socium ex hoste facias. In belluas strinximus ferrum, hauriendus aut dandus est sanguis. Pepulistis à castris, supina valle præcipites egistis, stratis corporibus hostium superstatis. Complete eâdem strage campos, quâ montes replestis. Nolite expectare dum stantes vos fugiant. Inferenda sunt signa, & vadendum in hostem.

ORA-

ORATIO

LEGATORUM CAMPANORUM in senatu,
quà auxilium adversus Samnites petunt.

ARGUMENTUM.

Samnites societate atque amicitia cum Romanis juncti, Sidicinis injustum bellum inferebant: quibus quum Sidicini se impares viderent, Campanos socios belli asciverant. Campani fluentes luxu, quum viribus non dimicaret, in agrum Sidicinum pelluntur. Quam rem quum Samnites animadverterent, omiſſis Sidicinis, in Campanorum oppida, unde plus prædæ atque gloriæ eſſet, bellum convertunt. Famque caſa erat multitudo magna juvenum: qui superfuerant, intra mœnia urbis Capuæ pulſi: quum Romam oratores quaſtum injurias mittere coguntur, qui hunc in modum cauſam Campanorum egerunt.

POPULUS nos Campanus legatos ad vos, P. C. miſit, amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petitum: quain ſi ſecundis rebus noſtris petiſſemus, ſicut cœpta celerius, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minus eſſemus. Nunc miſericordiâ veſtrâ conciliati, auxilioque in dubiis rebus deſenſi, beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni videamur. Neque hercule, quod Samnites priores amici ſociique vobis facti ſunt, ad id valere, arbitror, ne nos in amicitiam ſuſcipiamur: ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſtent.

Neque enim foedere Samnitium, ne qua nova jungeretis foedera, cautum est. Fuit quidem apud vos semper satis justa causa amicitiae, velle eum vobis amicum esse, qui vos appeteret. Campani, etsi fortuna praesens magnifice loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, praeterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram. Aequis Volscisque, aeternis hostibus hujus urbis, quandoque se moverint, a tergo erimus: & quod vos pro salute nostra priores feceritis; id nos pro imperio vestro, & gloria semper faciemus. Subactis iis gentibus, quae inter nos vosque sunt, quod propediem futurum spondet & virtus & fortuna vestra, continens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum & miserum est quod fateri nos fortuna nostra cogit. Eo ventum est, P.C. ut aut amicorum aut inimicorum Campani simus: si defenditis, vestri; si deseritis, Samnitium erimus, Capuam ergo, & Campaniam omnem vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem Romani, vestram misericordiam, vestrumque auxilium aequum est patere: iis tamen maxime, qui eam implorantibus aliis, auxilium dum supra vires suas praestant, omnes ipsi in hanc necessitatem venerunt. Quanquam pugnativimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti: & ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent sibi oblatam esse causam, oppugnatum nos veniunt. An si ultio irae haec, & non occasio cupiditatis explenda esset, parum fuit, quod

quod semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa legiones nostras cecidēre? Quæ est ista tam infesta ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vastata. Hiscine ita expleri non potuit? Sed cupiditas explenda est: ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem iusta bella populum: sed tamen si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemptus Samnitium pervenit, supra non ascendit. Itaque umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus: quicquid deinde habuerimus; quicquid ipsi fuerimus; vestrum id omne existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra erit, quæ nos obsequio erga vos fideque superet. Annuite, P. C. nutum nomenque vestrum invictum Campanis, & jubete sperare incolumem Capuam futuram. Qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quàm omnia votorum lachrymarumque plena reliquisse? in qua nunc expectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse? stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo, quid illis nos, P. C. sollicitis ac pendentibus animis repuntiare jubeatis. Alterum responsum salutem, victoriam

victriciam, lucem ac libertatem : alterum ominari horreo, quæ ferat. Proinde ut aut de vestrîs futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris nobis, consulite.

O R A T I O

ROMANORUM, quâ præcedenti Campanorum legatorum orationi respondent.

AUXILIO vos Campani, dignos censet senatus : sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum fœdere juncti sunt : itaque arma, Deos prius quam homines violatura adversus Samnites vobis negamus. Legatos, sicut fas jusque est, ad socios, atq; amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.

O R A T I O

LEGATORUM CAMPANORUM, quâ præcedenti Romanorum orationi respondent.

QUANDOQUIDEM nostra tueri adversus vim atque injuriam justâ vi non vultis, vestra certè defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra deum, Divina humanaque omnia in vestram, P. C. populique Romani ditionem dedimus : quicquid deinde patiemur, dedititii vestri passuri.

ORATIO

M. VALERII CORVINI quâ suos adhortatur.

ARGUMENTUM.

Ad Samnites Campanorum nomine Romani legati missi, quum re infecta redirent, retulerunt à Samnitibus responsum, id se bellum perfecturos: atque quum adhuc illic essent, multis imperatum esse ut prædas ex agro Campano agerent. Senatus his concitatus, feciali ad res repetendas, simul indicendum bellum misso, decrevit, ut Valerius & Cornelius consules eo exercitus ducerent. Valerius contra Samnites præfectus, in hunc modum milites ad pugnandum adhortabatur.

FACTA mea, non dicta, vos, milites, sequi volo: nec disciplinam modo, sed exemplum etiam à me petere. Non factionibus modò nec per conciones usitatas nobilibus, sed hæc dextrâ mihi tres consulatus summamque laudem peperit. Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, & à liberatoribus patriæ ortus: & eodem anno familia ista consulatum, quo urbs hæc consulem habuit. Nunc jam nobis patribus vobisque plebeis promiscuus consulatus patet, nec generis, ut ante, sed virtutis est præmium. Proinde summum quodque spectate, milites, decus. Non si mihi novum hoc Corvi cognomen diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiæ nostræ cognomen memoriâ excessit. Semper ego plebem Romanam militiæ domique, privatus in magistratibus parvis magnisque, æque tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatus co

atque colui. Nunc quod instat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum metum petite.

ORATIO

EXHORTATORIA P. DECII tribuni militum
ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi
non videretur.

ARGUMENTUM.

A. Cornelius consul exercitum in Samnium duxerat: ibi eo ipso tempore quo Valerius Corvinus collega Samnites vicit, milites incaute in saltum quandam cava valle pervium circaque ab hoste infessum induxerat, unde non prius hostem imminuentem vidit: quam jam tunc recipi signa non possent. Eum, necessitate illa territum, P. Decius trib. militum, qua esset erumpendum, ita docuit.

VIDESNE tu, A Corneli, cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei salutisque nostrae, si eam, quam exci reliquere Samnites, impigre capimus. Nec tu mihi plus quam unus legionis principes hastatosque dederis, cum quibus ubi evasero in summum; perge hinc omni liber metu: teque & exercitum serva. Neque enim moveri hostis subiectus nobis ad omnes ictus sine sua pernicie poterit. Nos de inde aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet.

ORATIO

EJUSDEM P. DECI qui suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.

ARGUMENTUM.

P. Decius tribunus militum, indicato loco consuli quo evaderet, cum præsidio ad collis verticem pervenerat. Ea Samnites diu multumque progredi conari, huc atque illuc signa vertebant; modo collem circumdabant, modo viam patefaciebant. Decius spe pugnandi destitutus, primum centuriones ad se vocat, quibus hostium inertiā exponit, deinde milites ad erumpendum adhortatur.

QUÆ NAM illa inscitia belli ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidiciniis Campanisque victoriam pepererunt? Huc atque illuc signa moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. Opus quidem incipit nemo; cum jam circumdati vallo potuerimus esse, tum verò nos similes istorum simus, si diutius hic moremur, quam commodum sit. Agitedum, ite mecum, ut dum lucis aliquis superest, quibus locis præsidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus. Hac omnia, signulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit. Vigiliis deinde dispositis, cæteris omnibus reseram dari jubet: ubi secunde vigiliæ buccinæ datum signum esset, armari cum silentio ad se venirent. Quo ubi, sicut editum erat, taciti convenerunt. Hoc silentium, milites, inquit, omisso militari assensu, in me audiendo servandum est. Ubi sententiam meam vobis peregero,

gero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis: quæ pars major erit, eo stabitur consilio. Nunc quæ mente agitem, audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis: virtute cœpistis locum, virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc exercitum egregium populi Romani servastis: erumpendo hinc, vosmet ipsos servate. Digni estis qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hesterno die delendi omnis exercitus fortunæ per socordiam usus non sit, hunc tam opportunum collem imminentem capiti suo non antè viderit, quam captum à nobis: nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec ascensu arcuerit: nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum oportet fallatis, imò necesse est. In eo enim loco res sunt nostræ, ut ego vobis magis necessitatis vestræ index, quam consilii auctor sim. Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari potest, quum, præter arma & animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit: fame & siti moriendum sit, si plus quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una est salus, erumpere hinc, atq; abire. Id aut interdiu aut nocte faciamus oportet: Ecce hoc aliud minus dubium: quippe si lux expectetur, quæ spes est, non vallo perpetuo fossaque nos septurum hostem? qui nunc corporibus suis subiectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui si nox opportuna est eruptioni, sicut est, hæc profecto noctis aptissima hora est. Signo secundæ vigiliæ convenistis, quod tempus mortales somno altissimo premit.

Per

Per corpora sopita vadetis ; vel silentio incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi. Me modò sequimini, quem sequenti estis, ego eandem, quæ duxit huc, sequar fortunam. Quibus hæc salutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus transite.

ORATIO

M. VALERII CORVINI. Dictatoris ad conjuratores & seditiosos milites, quæ dehortatur à pugna contra patriam.

ARGUMENTUM.

Delinij milites Romani deliciis voluptatibusque quas abunde Campania administrabat, inibant consilia adimendæ Campanis Capuæ. Claudius Martius Rutilius consul ea re cognita, rumorem spargit per oppida ea Campania per quæ milites ad præsidia dispersi erant. Idem suos in astiva milites quum eduxisset, aliis aliisque causis dimittendi milites consiliis Romam mittebat : quos ibi collega remorabatur. Jam cæteri quum neminem ex iis qui dimittebantur, redire ad castra viderent, emanasse sua consilia rebantur : quum color una militum in saltu concedit, qui eos omnes quos consul mittebat, sibi adjungebant. Cui multitudini jam valide quum nihil ad formam exercitus deesset præter ducem, T. Quintium quendam Romanum, quem colere agrum audiverant, sibi imperatorem deligunt, renitentemque imperare cogunt. Hoc duce jam ad octavum lapidem viæ progressi erant, ad inferenda Romanis armâ, quum M. Valerium Corvinum dictatorem contra se venientem conspicientes, expectandum esse censent. Ad colloquium deinde

*deinde ventum est : ac prior Valerius in hæc verba
eos à pugna deboratus est : T. Quinius deinde
dux eorum.*

DE OS immortales, milites, vestros, publi-
cos, meosque, ab urbe proficiscens ita ad-
oravi, veniamque supplex poposci, ut mihi de
vobis concordia partæ gloriam, non victoriam
darent. Satis fuit eritque ande belli decus paria-
tur? hinc pax petenda est. Quod deos immortales
inter nuncupanda vota ex poposci, ejus me compo-
tem voti vos facere potestis; si meminisse vultis,
non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano
solè castra habere; si illos colles, quos cernitis, pa-
triæ vestræ esse, si hunc exercitum civium vestro-
rum; si me consulem vestrum, cujus ductu
auspicioque priore anno bis legiones Samnitium
fudistis, bis castra vi cepistis. Ego sum M. Valerius
Corvinus, milites, cujus vos nobilitatem beneficiis
erga vos non injuriis sensistis: nullius superbæ in
vos legis, nullius crudelis senatusconsulti author:
in omnibus meis imperiis in me severior quam
in vos. Ac si cui genus, si cui sua virtus, si cui etiam
majestas, si cui honores subdere spiritus potue-
runt; is eram natus, id specimen mei dederam,
ea ætate consulatum adeptus eram, ut potuerim,
tres & viginti annos natus; consul patribus quo-
que ferox esse, non solum plebi. Quod meum
factum dictumve consulis gravius quam tribuni
audistis? Eodem tenore duos insequentes consu-
latus gessi, eodem hæc imperiosa dictatura gere-
tur: ut neque in hos meos & patriæ meæ milites
mitior, quam in vos (horreo dicere) hostes. Ergo
vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos
ego, istinc signa canent, istinc clamor prius inci-
piet

piet atque impetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri: non illi, qui in Sacrum montem secesserunt, non hi, qui postea Aventinum infederunt. Expectate dum vobis singulis, ut olim Coriolano, matres, conjugesque crinibus passis obviam ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt, vos Romanus exercitus non destiteritis impio bello? T. Quinti, quocunque istuc loco, seu volens seu invitus, constitisti, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipito; fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis, & colloquii hujus salutaris interpretes fueris. Postulate aqua, & ferte. quanquam vel iniquis standum est potius, quam impias inter nos conferamus manus.

O R A T I O

T. QUINTII DUCIS seditiosorum, quâ eos ad concordiam exhortatur.

ME quoque, milites, si quis usus mei est, meliorem pacis quam belli habetis ducem. Non enim illa modò Volsus aut Samnis sed Romanus verba fecit; vester consul, vester imperator, milites: cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius, & alios duces senatus habuit: qui maximè vobis suis militibus parceret, cui plurimum vos imperatori vestro crederetis, eum elegit. Pacem, etiam qui vincere possunt, volunt. Quid nos velle oportet? quin, omissis ira & spe fallaci-
bus

his auctoribus nos ipsos nostraque omnia cognita
permittimus fidei?

Ex octavo libro ab urbe condita.

ORATIO

ANNII SETTINI Prætoris Latinorum,
ad suos.

ARGUMENTUM.

Latini conjuncti cum Campanis aliisque populis Samnitibus bellum inferebant: Samnites, quum Latini etiam superiores ex Samnio forte excessissent, tempus idoneum illud esse legationibus faciendis adpetendum auxilium rati, oratores Romanam mittunt: qui sociorum injurias exponerent. Latinos tum Romani timebant ne arguendo abalienarent. Itaque primo arguere non ausi, deinde ubi de defectione certius cognoverunt, decem principes mandant, quibus imperarent quæ vellent. Prætor tum Latinorum erat L. Annii Setinus, qui delectus ad legationem, priusquam cum reliquis novem proficisceretur ad senatum refert, quid Romanis responderi placeret, quod attineret ad ea, quæ velle eos diceret. Aliud aliis sentientibus, sententiâ suâ peractâ, ita rursus loquutus est.

QUAMQUAM ipse ego retuli quid responderi placeret, tamen magis ad summam rerum nostrarum pertinere arbitror, quid agendum nobis, quàm quid loquendam sit. Facile erit, explicatis consiliis, accommodare rebus verba. Nam si etiam nunc sub umbra fœderis æqui servitutem pati possumus; quid abest, quin proditis

proditis Sidicinis, non Romanorum solum, sed Samnitium quoque dicto pareamus, respondeamusque Romanis, nos, ubi innuerint, posituros arma? Sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos, si fœdus est, si societas æquatio juris est, si consanguineos nos Romanorum esse, quod olim pudebat, nunc gloriari licet, si socialis illis exercitus is est, quo adjuncto duplicent vires suas, quem secernere ab se consules bellis propriis ponendis sumendisque nolint; cur non omnia æquantur? cur non alter ab Latinis consul datur? Ubi pars virium, ibi & imperii pars est? Est quidem nobis hoc per se haud nimis amplum: quippe concedentibus Romam caput Latio esse, sed ut amplum videri posset, diuturna patientia fecimus. Atqui si quando unquam consociandi imperii, usurpandæ libertatis tempus optastis, en hoc tempus adest, & virtute vestra, & deum benignitate vobis datum. Tentastis patientiam negando militem: quis dubitat exarsisse eos, quum plus ducentorum annorum morem solveremus? pertulerunt tamen hunc dolorem, Bellum nostro nomine cum Pelignis gessimus: qui ne nostrorum quidem finium nobis per nos tuendorum jus antea dabant, nihil intercesserunt, Sidicinos in fidem receptos, Campanos ab se ad nos descisse, exercitus nos parare adversus Samnites fœderatos suos audierunt, nec moverunt se ab urbe. Unde hæc illis tanta modestia, nisi a conscientia virium & nostrarum & suarum? Idoneos auctores habeo, quærentibus de nobis Samnitibus, ita responsum ab senatu Romano esse, ut facile appareret, ne ipsos quidem jam postulare, ut Latium sub Romano imperio sit.

Usurpate

Usurpate modo postulando eo, quod illi vobis taciti concedunt. Si quem hoc dicere metus prohibet, en ego ipse, audiente, non populo Romano modo senatuque, sed Jove ipso qui Capitolium incolit, profiteor me dicturum, ut si nos in fœdere ac societate esse velint, consulem alterum à nobis, senatusque partem accipiant.

O R A T I O

ANNII EJUSDEM ad P. C. Romanorum, ut alter Consul ex Latinis fieret.

A R G U M E N T U M.

Latini Anno permiserant ut ageret ac diceret quæ de Rep. Latinorum, fideque sua viderentur. Is in senatum cum cæteris legatis admissus, quum T. Manlium consulem audiret ita de ea re agentem, ut ne Samnitibus fœderatis Romanorum bellum à Latinis inferretur, confestim rem ipsam narrare in hanc formam ingressus est.

TEMPUS erat, Tite Manli, vosque, P. C. tandem jam vos nobiscum nihil pro imperio agere, quum florentissimum deum benignitate, nunc Latium armis virisque Samnitibus bello victis, Sidicinis Campanisque sociis, nunc etiam Volscis adjunctis videretis: Colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium. Sed quoniam vos regno impotenti finem ut imponatis, non inducitis in animum; nos quamquam armis possumus afferere Latium in libertatem, consanguinitati tamen hoc dahimus, ut conditiones pacis feramus æquas utrique: quoniam vires quoque æquari Diis immortalibus placuit. Consulem alterum Roma, alterum ex Latio

Iatio creari oportet: senatus partem æquam ex utraque gente esse, unum populum, unam Rem-pub. fieri, & ut imperii eadem sedes sit, idemque omnibus nomen quoniam ab alterutra parte concedi necesse est, quod utrisque bene vertat, sit hæc sanè patria potior, & Romani omnes vochemur.

ORATIO

T. MANLII CONSULIS ad legatos
Latinorum.

ARGUMENTUM.

Hoc proxima orationi coheret. Ea Annii oratione T. Manlius adeo permotus irarumque plenus fuit: ut diceret, si id ipsum ille quod petierat, approbarent patres, se palam in senatu quemcunque Latinum vidisset interfectorum. Conversus deinde ad simulacrum Jovis, ita rei atrocitatem & indignitatem referebat.

AUDI, Jupiter, hæc scelera, audite jus fasque? Peregrinos consules, & peregrinum senatum in tuo, Jupiter, augurato templo captus, atque ipse oppressus, visurus es? Hæccine fœdera Tullus Romanus rex cum Albanis patribus vestris, Latini: hæc L. Tarquinius vobiscum postea fœdera fecit? Non venit in mentem pugna apud Regillum lacum? adeo & cladium vestrarum veterum, & beneficiorum nostrorum erga vos obliti estis.

ORA-

ORATIO

T. MANLIi CONSULIS ad T. Manlium filium, quâ eum accusat quòd in hostem ipsius injussu pugnavisset.

ARGUMENTUM.

Beſſo Latino, quod factum fuit quum Latini, non aucti de altero consule ex Latio creando, in Campaniam exercitum duxerant: consules docti hostes lingua eadem, institutis, moribus uti, quibus Romani: milites item militibus, centuriones centurionibus congruere: edixerant nequis in hostem extra ordinem pugnaret. T. Manlius erat T. Manlii consulis filius, qui laceſſitus à Geminio quodam Tusculano per contumeliam, congressus, equitem, à jugulo ita ut per costas ferrum emeretur, terra affixit. Manlius consul ea re cognita, filium pater, his verbis objurgatum, securi percussit.

QUANDOQUIDEM tu, Tite Manli, neque imperium consulare, neq; majestatem patriam veritus, adversus edictum nostrum extra ordinem in hostem pugnaſti: & quantum in te fuit, disciplinam militarem, quâ ſtetit ad hanc diem Romana res, solviſti, meque in eam neceſſitatem adduxiſti, ut aut Reipub. mihi, aut mei meorumque obliviscendum ſit; nos potius, noſtro delicto plectemur quam Reſpub. tanto ſuo damno noſtra peccata luat. Triste exemplum ſed in poſterum ſalubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita charitas liberum, tum ſpecimen iſtud virtutis deceptum vanâ imagine decoris in te movet. Sed quin aut

aut morte tua sancienda sint consulum imperia
aut impunitate in perpetuum abroganda; nec
te quidem, si quid in te sanguinis nostri est, re-
cusare censeam quin disciplinam militarem culpâ
tuâ prolapsam poenâ restituas. I licitor, deliga
ad palum.

ORATIO

FURII CAMILLI CONSULIS ad
patres de Latinis referentis.

ARGUMENTUM.

*L. Furius Camillus & C. Menius consules, ad Pe-
dum Latinorum oppidum expugnandum profecti,
ita rem peregerant, ut Menius ad flumen Asturam
Aricinos, aliosque qui auxilio Pedanis venerant,
præter spem aggressus fuderit; Camillus oppidanis
intra mœnia compulsis, oppidum scalis cepit. Iis
etiam insignibus victoriis non contenti, longius
progressi non prius quieverunt, quàm aut expugnan-
do aut in deditionem accipiendo civitates, totum
Latium subegere. Camillus deinde Romam regressus,
in senatu de Latinis ita retulit.*

PA T R E S C. quod bello armisque in La-
tio agendum fuit, id jam Deûm benignitate,
ac virtute militum ad finem venit. Cæsi ad Pe-
dum Asturamque sunt exercitus hostium, oppida
Latina omnia, & Antium ex Volscis, aut vi capta,
aut recepta in deditionem, presidiiis tenentur
vestris. Reliqua consultatio est, quoniam re-
bellando sæpius non sollicitant, quonam modo
perpetuâ pace quietos obtineamus. Diu im-
mortales, ita vos potentes hujus consilii fecerunt,
ut

ut sit Latium deinde, an non sit, in vestra manu posuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel serviendo, vel ignoscendo, potestis. Vultis crudeliter consulere in deditos, victosque? li et delere omne Latium: vastas inde solitudines facere, unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaue sæpe usi estis, Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia crescendi per summam gloriam suppeditat. Certè id firmissimum longe imperium est, quo obedi- entes gaudent. Sed maturato opus est, quicquid statuere placet. Tot populos inter spem me- tumq; suspensos animi habetis: & vestram utique de iis curam quamprimum absolvi, & illorum animos, dum expectatione stupent, seu pœna, seu beneficio preoccupari oportet. Nostrium enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad consulendum potestas esset, vestrum est decernere quid optimum vobis Reique publicæ sit.

ORATIO

L. PAPIRII DICTATORIS, quâ
Fab. Maximum accusat quod adversus
Edictum pugnasset.

ARGUMENTUM.

Bellum geri adversus Samnites Romanis placebat: cui Camillus consul præsicitur. Is gravi morbo redire Romanam coactus, dictatorem dicit L. Papi- rium Cursorem, hic Q. Fabium Maximum magi- strum Equitum. At quum in Samnium incertis auspiciis dictator profectus, à pullario moneretur, ut Romanam ad repetenda auspicia regrederetur: edixerat

edixerat ne interim magister Equitum pugnam occiperet. Is tamen, nactus foris occasionem bene gerenda rei, acie cum hostibus confligit. Dictator non ita multo post victoriam rediens, his interrogationibus magistrum equitum increpabat, atque accusabat.

QUÆRO de te, Q. Fabi, quum summum imperium dictatoris sit, pareantque ei Consules, regia potestas, prætores iisdem auspiciis quibus consules creati; æquum censeas, necne, magistrum equitum dicto audientem esse? Itemque illud interrogo, quum me incertis auspiciis profectum à domo scirem, utrum mihi turbatis religionibus Respub. in discrimen committenda fuerit, an auspicia repetenda, nequid dabiis Diis agerem? Simul illud, quæ dictatori religio impedimento ad rem gerendam fuerit, num ea magister equitum solutus ac liber potuerit esse? Sed quid ego hæc interrogo? quum si ego tacitus abissem, tamen tibi ad voluntatis interpretationem meæ dirigenda tua sententia fuerit. Quin tu respondes, vetuerimne te quicquam rei me absente agere? vetuerimne signa cum hostibus conferre? Quo tu imperio meo spreto, incertis auspiciis, turbatis religionibus, adversus morem militarem, disciplinamque majorum, & numen Deorum, ausus cum hoste confingere? Ad hæc quæ interrogatus es, responde, extra ea cave rocem mittas. Accede Lictor, accede.

ORATIO

M. FABII MAXIMI pro filio ad populum
provocantis à Dictatore.

ARGUMENTUM.

*Hoc ad superius pertinet. Jam Papyrius dictator
spoliari Q. Fabium magistrum equitum se purgan-
tem, virgasque & secures expediri jusserat, quum
implorata militum fide ad triarios recipitur, qui
in omnem concionem tumultum miscebant. Alii
dictatorem orabant ut parceret, alii inclementem
increpabant. Postero die Fabius adesse jussus, quum
ab aliis didicisset infestius dictatorem sæviturum,
clam ex castris Romam profugit. Quod ubi Pa-
pyrius cognovit, Romam cum lictoribus & ipse
veniens, quum Fabium comprehendi juberet, pri-
mores patrum, quibus jam Fabii pater atrocitatem
rei exposuerat, pro eo deprecabantur. At quum
nihilò secius dictator in incepto perstaret, M. Fa-
bius pater ita pro filio ad populum se provocare
dixit.*

QUANDOQUIDEM apud te nec authori-
tas senatus, nec etas mea, cui orbitatem pa-
ras, nec virtus nobilitasque magistri equitum à te.
ipso nominati valet, nec preces, quæ sæpe hostem
mitigavère, quæ deorum iras placant; tribunos
plebis appello, & provoco ad populum, eumque
tibi fugienti exercitus tui, fugienti senatus judici-
um, judicem fero, qui certè unus plus quam dicta-
tura tua potest polletque. Videro cessurusne pro-
vocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius
cessit.

ORA-

ORATIO

PAPYRII DICTATORIS, ad populum de abso-
lutione Q. Fabii magistriftri Equitu m.

ARGUMENTUM.

Papyrius dictator post longam orationem, qua pater rei atrocitatem exaggerarat, etiam tum perstaturum se in cœpto dicebat: quum populus Romanus orare cœpit ut sibi pœna magistriftri equitum remitteretur: tribuni item plebis, ut veniam Q. Fabii adolescentiæ daret: pater provolutus ad genua iram deprecatus est. His atque aliis tandem motus, damnatum jam Q. Fabium his verbis populo Romano & tribunitiæ potestati se donare profitetur.

BE NE habet, Quirites, vicit disciplina militaris, vicit imperii majestas, quæ in discrimine fuerunt, an ulla post hanc diem essent. Non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum imperatoris pugnavit; sed, noxæ damnatus, donatur populo Romano, donatur tribunitiæ potestati, precarium non justum auxilium ferenti. Vive, Q. Fabi, felicior hoc consensu civitatis ad tuendum te, quam quâ paulò ante exultabas victoriâ. Vive, id facinus ausus, cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papyrius, veniam dedisset. Mecum ut voles, reverteris in gratiam: populo Romano; cui vitam debes, nihil majus præstiteris, quam si hic tibi dies satis documenti dederit, ut bello ac pace pati legitima imperia possis.

Ex nono libro ab Urbe condita.

ORATIO

CLAUDII PONTII Samnitum Imperatoris,
postquam legatione nihil factum esse vidit.

ARGUMENTUM.

Victi Samnites quum de pace Romæ per legatos agerent, annuas modo inducias impetrarant, quas auctore Brutulo Papyrio ante anni finem rumpunt. Eo prælio capti multi Romani, captæ sunt res multæ, quas non ita multo post rursus victi cum captivis remittunt, Papyriumque mortuum, induciarum videlicet ruptorem, cum bonis, spe pacis faciendæ, dedunt. Legati re infecta redeunt: quod ubi Claudius Pontius Samnitum Imperator cognovisset, superbi tam inhumanitatemque Romanorum ita infectatus est.

NE nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est quicquid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit. Satis scio, quibuscunque Diis cordi fuit, subigi nos ad necessitatem dedendi res, quæ à nobis ex fœdere repetitæ fuerant; iis non fuisse cordi tam superbe à Romanis fœderis expiationem spectam. Quid enim ultra fieri ad placandos Deos mitigandosque homines potuit, quam quod nos fecimus? Res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ valebantur, remisimus: auctores belli, quia vivos non potuimus, perfunctos jam fato dedidimus: bona eorum, nequid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus. Quid ultra tibi, Romane, quid fœderi, quid diis arbitris

tris foederis debeo? Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum iudicem feram? Neminem neque populum neque privatum fugio. Quod si nihil cum potentiore juris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices intolerandæ superbiae confugiam, & precabor, ut iras suas vertant in eos, quibus non suæ redditæ res, non alienæ accumulatæ satis sint: quorum sævitiam non mors noxiorum, non deditio exanimatorum corporum, non bona sequentia domini deditioem exsatiarent: placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem, laniandaque viscera nostra præbuerimus. Iustum est bellum, Samnites, quibus necessarium: & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes. Proinde quum rerum humanarum maximum momentum sit, quàm propitiis rem, quàm adversis agant Diis; pro certo habete, priora bella adversus Deos magis quàm homines gessisse: hoc, quod instat, ducibus ipsis Diis gesturos.

O R A T I O

L. LENTULI PRINCIPIS legatorum Romanorum ad exercitum & consules, qua suam de deditioe sententiam exponit.

A R G U M E N T U M.

Inter duos salus clausus erat Romanus exercitus, unde fraude hostium libere erumpere ac evadere non potuisset. Timor torporque insolitus omnes sæpe inde elabi frustra conatos tenebat: jamque omnium rerum inopia laborabatur, quum victi necessitate legatos ad Samnites de pace mittunt. Legati conditiones tristes à Samnitibus latas referunt, pro quibus,

quibus, vel contra quas, velut indignas nomine Romano, quum consules loqui non auderent, tum L. Lentulus princeps legatorum, quid censeat faciendum, in hanc sententiam exposuit.

PA T R E M meum, Consules, sæpe audiui memorantem, se in Capitolio unum non fuisse authorem senatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec fossâ valloque ab ignavissimo ad opera ac muniendum hoste clausi essent: & erumpere se non sine periculo magno, tamen sine certa perniciæ possent. Quod si ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hostem licuit (quo sæpe modo obsessi in obsidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodò cum hoste copia esset, non mihi paterni animi indoles in consilio dando deesset. Equidem mortem pro patria præclaram esse fateor: & me vel devovere pro populo Romano legionibusque, vel in medios me immittere hostes paratus sum. Sed hic patriam video: hic quicquid Romanarum legionum est, quæ nisi pro se ipsi ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte suâ servant? Testa urbis, dicat aliquis & mœnia, & eam turbam, à qua urbs incolitur. Imò hercule produntur magis omnia deletò hoc exercitu, non servantur. Quis enim ea tuebitur? imbellis videlicet atque inermis multitudo, tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Veiis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hic omnes spes opesque sunt: quas servando patriam servamus: dedendo ad necem, patriam deserimus ac prodimus. At fœda atque ignominiosa deditio est. Sed ea charitas patriæ est,

est, ut tam ignominia eam quam morte nostra, si opus sit, servemus. Subeatur ergo ista quantacunque est indignitas: & pareatur necessitati, quam ne Dii quidem superant. Ite, consules, redimite armis civitatem, quam auro majores vestri redemerunt.

ORATIO

SP. POSTHUMII CONSULIS, qui sub jugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium facta:

ARGUMENTUM.

Pace ad Caudium cum Samnitibus facta per sponsonem consulum, præfectorum, quæstorum, tribunorum militum, quum tempus constitutum adveniret, traditi obsides in custodiam abducti sunt. Consules deinde, lictoribus per hostes cum fascibus abire jussis, detractisque paludamentis, prope seminudi sub jugum missi: quas sequebantur, ut quisque gradu proximus erat, singula simul legiones. Circumstabant armati hostes, exprobrantes eludentesque per contumeliam. Ipsum illud tam fœdum spectaculum in eo ipso saltu exhibitum fuit, unde erumpere non potuerant: ex quo abire jussi, quum ante noctem Capuam pervenire possent, incerti tamen de fide sociorum, pudoreque prohibiti, humi haud procul Capua prosternuntur. Quod ubi Campani allatum est, tum demum miseratione victi Campani, magistratibus insignia, singulis arma, equos, vestimenta, commeatus ex publico comiter impendunt: venientibus tota civitas obviam egressa. Postero die Romam contendere placuit. Nocte ingressi, habitu vultuque captorum, in sua se quisque

recta taciti abdunt : unde, pudore suffusi, nec postero nec insequentibus aliquos diebus in publicum prodierunt. Omnia interim luctuosa moestaque in urbe erant. Ita interjectis aliquot diebus, tandem cum de pace ad Caudium facta referri placuit, tum à P. Philone consule Sp. Posthumius, alter consulum eorum qui sub jugum missi fuerant, dicere jussus, ita rem exposuit.

HAUD sum ignarus, Consules, ignominiae non honoris causà me primum excitatum, jussumque dicere, non tanquam senatorem, sed tanquam reum quàm infelicis belli, quàm ignominiosae pacis. Ego tamen, quando neque de noxa nostra, neque de poena retulistis, ommissa defensione, quæ non difficillima esset apud haud ignaros fortunarum humanarum, necessitatumque ; sententiam de eo, de quo retulistis, paucis peragam : quæ sententia testis erit, mihi ne, an legionibus vestris pepercerim, quum me seu turpi seu necessaria sponfione obstrinxi. Quàm tamen, quando injussu populi facta est, non tenetur populus Romanus : nec quicquam ex ea, præterquam corpora nostra, debentur Samnitibus. Dedamur per feciales, nudi vinctique, exsolvamus religionem populum si quàm obligavimus ; nequid divini humanive obstat, quò minus justum piunique de integro ineatur bellum. Interea, Consules, exercitum scribere, armare, educere placet : nec prius ingredi hostium fines, quàm omnia justà in deditionem nostram perfecta erunt. Vos, Dii immortales, precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Posthumium, T. Veturium consules cum Samnitibus prospere bellum gerere : at vos
satis

fatis habeatis, vidisse nos sub jugum missos, vidisse sponfione infami obligatos, videre nudos vinctosque hostibus deditos; omnem iram hostium nostris capitibus excipientes. Novos consules legionesque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos consules bella gesta sunt.

O R A T I O

EJUSDEM SP. POSTHUMII contra tribunos plebis qui deditionem impediabant.

A R G U M E N T U M.

Hoc conjunctum cum priore oratione. Sp. Posthumius placere dixerat, ut authores sponfionis pacisque Caudinæ nudi vinctique dederentur. L. Livius & Q. Metellus tribuni pleb. erant, ad quos pars ejus deditionis pertinebat. Ii itaque intercedendo contendebant, sua deditione populum Romanum religione exsolvi non posse, nisi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuissent, redderentur: se item, quum sacrosancti sint, dedi hostibus violarique posse nec debere. Quæ quum ab illis jactari Sp. Posthumius audiret, ita rationes eorum confutabat.

INTEREA dedite profanos nos, quos salvâ religione potestis. Dedetis deinde & istos sacrosanctos quum primum magistratu abierint, sed, si me audiatis, prius quam dedantur, hic in comitio virgis cæfos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ usuram habeant. Nam quod deditione nostra negant exsolvi religione populum, id istos magis ne dedantur, quam quia ita se res habeat, dicere, ecquis adeò juris fecialium expers est, qui ignoret?

Neque ego inficias eo, P. C. tam sponsiones, quam foedera sancta esse apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: sed injussu populi nego quicquam sanciri posse, quod populum teneat. An si eadem superbiâ, quâ spon- sionem istam expresserunt nobis Samnites, coegis- sent nos verba legitima dedentium urbes nuncu- pare, deditum populum Romanum vos tribuni diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas, Samnitium esse? Omitto deditionem, quo- niam de sponsione agitur. Quid tandem, si spon- dissemus urbem hanc relicturum populum Roma- num? si incensurum? si magistratus, si senatum, si leges non habiturum? si sub regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum sponsionis vinculum levat. Si quid est, in quod obligari populus possit, in omnia potest, & ne illud quidem, quod quosdam forsitan moveat, refert consul an dictator, an prætor sponponderit: & hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit satis consules spondere, sed legatos, quæstores, tribunos militum spondere coegerunt. Nec à me nunc quisquam quæsierit quid ita sponponderim: quum id nec consulis jus esset, nec illis spondere pacem, quæ mei non erat arbitrii nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, possem. Nihil ad Caudium, P. C. humanis consiliis gestum est. Dii immor- tales, & vestris & hostium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello satis cavimus; & illi malè partam victoriam malè perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, credunt, dum quacunque conditione arma viris in arma natis auferre festi- nant. An si sana mens fuisset, difficile illis fuit, dum senes à domo ad consultandum arcessunt, mittere Romam,

Romam, legatos cum senatu, cum populo de pace, foedere, agere? tridui iter expeditis erat. Interea induciis res fuisset, donec à Roma legati aut victoriam illis certam, aut pacem adferrent. Ea denum sponſio eſſet, quam populi juſſu ſpoſpondiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſpoſpondiſſemus: nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quam ut & illi velut ſomnia lætiore, quam quod mentes eorum capere poſſent, nequicquam eluderentur, & noſtrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna, expediret. Vanam victoriam vanior irritam faceret pax, ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, P. C. quid cum populo Romano actum eſt? quis vos appellare poteſt? quis ſe à vobis dicere deceptum? Hoſtis? an civis? Hoſti nihil ſpoſpondiſtis; civem neminem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis, nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandaviſtis: nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id, quod præſtare poſſumus, corpora noſtra, & animos. In hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad tribunos plebis attinet, conſulite, utrum præſens deditio eorum fieri poſſit, an in diem differatur. Nos interim, T. Vetur, vosque cæteri, vilia hæc capita luendæ ſponſionis feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romam arma.

O R A T I O

CORNELII ARVINÆ fecialis ad Samnites in deditione ſponſorum pacis..

A R G U M E N T U M..

*Conſilio ſententia Sp. Poſthumii patres adducuntur
G. S. ſeciales*

feciales dedi hostibus sponsores jubent. Jam ventum erat in castrum Samnitium, & ad tribunal C. Pontii, quum veste detracta manibusque post tergum victis, A. Cornelius Arvina fecialis, sponsores pacis hostibus hac verborum forma dedere cepit.

QUANDOQUE hīce homines, injussu populi Romani, Quiritum scelus idēum iri sponderunt, atque ob eam rem noxa nocuerunt: ob eam rem, quo popul. Romanus scelere impio fit solutus, hosce homines vobis dedo.

ORATIO

CLAUDII PONTII Samnitium regis, quā feciali respondit.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximam orationem pertinet. Sp. Posthumius inter verba deditionis genu fecialis femur quanta maxima vi potuit, perculit, dicens se Samnitē esse vivem: à se quum prater jus legatus Romanus violatus sit, eo justius bellum gesturos. Pontius verò quum hoc factum animadvertisset, deditionem se accepturum ita negavit.

NEC ego istam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Posthumi si Deos esse censes, aut omnia irrita facis, aut pacto stas? Samniti populo omnes, quos in potestate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te nunc captum victori cum qua potes fide restituis? Populum Romanum appello, quem si sponsonis ad Furcas Caudinas factae poenitet, restituat legiones intra saltum, quo septae fuerant.

fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto sint, recipiant arma, quæ per pacti onem tradiderunt: redeant in castra sua. Quicquid pridie habuerunt quàm in colloquium est ventum, habeant. tum bellum & fortia consilia placeant, tunc sponsio & pax repudietur. Ea verò fortuna, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum. nec populus Romanus consulum sponsionem, nec nos fidem populi Romani accusemus. Nunquamne causa deficiet, cur victi pacto non stetis? Obsides Porſenæ dedistis; furto eps subduxistis: Auro civitatem à Gallis redemistis: inter accipiendum aurum cæsi sunt. Pacem nobiscum pepigistis, ut legiones vobis captas restitueremus; eam pacem irritam facitis, & semper aliquam fraudi speciem juris imponitis. Non probat populus Romanus ignominiosa pace legiones servatas? Pacem sibi habeat, legiones captas victori restituat: Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fecialibus ceremoniis dignum erat, ut tu quidem, quod petisti, per pacti onem habeas, tot cives incolumes: ego pacem, quam hosti tibi remittendo pactus sum, non habeam? Hoc tu, A. Corneli, hoc vos feciales juris gentibus dicitis? Ego verò istos, quos dedi simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror, quò minus in civitatem obligatam sponsione commissà iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. gerite bellum, quando Sp. Posthumius modo legatum fecialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitē civem Posthumium non civem Romanum esse, & à Samnite legatum Romanum violatum: eo vobis iustum in nos factum esse bellum. Hæc ludibria religionum non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages senes ac consulares fallendæ

fallendæ fidei exquirere? I, licitor, deme vincula Romanis: moratus sit nemo, quò minus ubi visum fuerit, abeant.

O R A T I O

Q. FABII DICTATORIS, quà suos ad eruptionem hortatur.

A R G U M E N T U M.

Gerebatur bellum Q. Fabio dictatore duce adversus Samnites, ad quos, post aliquot bella in Appulia gesta, Sora oppidum defecerat. Poriti oppido colonos Romanorum interficiunt. Quod ubi est perlatum in castra, tum demum Romani ad ulciscendam civium necem, recuperandamque coloniam contendunt. Ad Lautulas diu ancipiti prælio pugnatum est, donec incertos utri victi an victores essent, nox diremit. Dictator post pugnam quum suos intra vallum jam aliquot dies obfessi, magis quam obsidentis modo continuisset, ad eruptionem sic adhortabatur.

LOCIS angustis, milites, deprehenfi, nisi quam victoria patefecerimus, viam nullam habemus. Stativa nostra munimento satis tuta sunt, sed inopia eadem infesta. Nam & circa omnia defecerunt, unde subvehi commeatus poterant: & si homines juvare velint, iniqua loca sunt. Itaque non frustrabor ego vos, castra hic relinquendo, in quæ infecta victoriâ: sicut pristino die, vos recipiatis. Armis munimenta, non munimentis armata esse debent. Castra habeant repetantque, quibus operæ est trahere bellum: nos omnium rerum respectum, præterquam victoriæ, nobis abscindamus. Ferte signa in hostem: ubi extra vallum.

vallum agmen excefferit, castra quibus imperatum est, incendant. damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda sarcientur.

ORATIO

C. MENENII DICTATORIS, quando in eum ambitus crimen jactum est à nobilibus.

ARGUMENTUM.

Conjuraciones principum Capuæ factæ, authoribus & capitibus mortuis, Romam tandem versæ sunt. Quæstionibus exercendis C. Menenius dictator dictus erat, à quo quum postularentur ad dicendam causam nobiles viri, primum tribunos plebis appellabant: deinde quum ea via nihil proficerent quin nomina darent, tum demum id crimem vociferantur, non nobilium, sed novorum esse, nominibus indicatis, dictatore atque magistro equitum: quod compertum iri affirmabant, ubi magistratu abissent. Tum Menenius dictator hac oratione nihil se morari dixit quo minus eo ipse die abdicato magistratu causam inter eos diceret.

ET omnes antea actæ vitæ vos conscios habeo, Quirites, & hic ipse honos delatus ad me, testis est innocentia meæ. Neque enim quod sæpe aliàs, quia ita tempora postulabant Reipub. qui bello clarissimus esset, sed qui maximè procul ab his coitionibus vitam egisset, dictator deligendus exercendis quæstionibus fuit. Sed quoniam quidam nobiles homines (qua de causa, vos existimare, quàm me pro magistratu quicquam incompertum dicere melius est) primam ipsas expugnare

nare quæstiones omni ope annisi sunt, deinde, postquam ad id parum potentes erant, ne causam dicerent, in præsidia adversariorum; appellationem & tribunitium auxilium, patricii confugerunt. postremo repulsi inde, (adeo omnia tutiora, quam ut innocentiam suam purgarent, visa) in nos irruerunt, & privatis, dictatorem postulare reum v. cunctia non fuit: ut omnes Dii hominesque sciant, ab illis, etiam quæ non possint, tentari, ne rationem vitæ reddant: me obvium ire crimini, & offerre me inimicis reum, dictaturam me abdicō. Vos quæso, Consules, si vobis datum ab senatu negotium fuerit, in me primum & hunc M. Fossium quæstiones exerceatis, ut appareat innocentia nostra, nos non maiestate honoris tutos à criminationibus istis esse.

ORATIO

P. SEMPRONII Tribuni plebis adversus **Ap. Claudium**, qui se intra legitimum tempus censuram abdicare volebat.

ARGUMENTUM.

Appius Claudius censor erat, qui quum lege, Emilia circumactis decem & octo mensibus, abire magistratu deberet, nec lege nec exemplo collegæ, nec vi ulla cogi poterat, ut se abdicaret. Cavillabatur autem neminem ea lege teneri, qui post eam latam creatus fuisset. Ejus magistratus finiendi P. Sempronius tribunus plebis actionem susceperat, qui superbiam insolentiamque Appii apud populum ita criminatus est.

EN, Quirites, illius Appii progenies, qui decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit: tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus

privatus fasces & impenium obtinuit, nec antè continuando abstitit magistratu, quàm obruerunt eum malè parta, malè gesta, malè retenta impenia. Hæc est eadem familia, Quirites, cujus vi atque injuriis compulsi extorres patriâ Sacrum montem cepistis: hæc, adversus quam tribunitium auxilium vobis comparastis: hæc, propter quam duo exercitus Aventinum insedistis: hæc, quæ sœnebres leges, hæc quæ agrarias semper impugnavit: hæc, connubia patrum & plebis interrupit: hæc, plebi ad curules magistratus iter obsepsit: hoc est nomen multo quàm Tarquiniorum, infestius vestræ libertati. Itane tandem, Appi Claudii, quum centesimus jam annus sit ab Mamercio Emilio dictatore, tot censores fuerint nobilissimi fortissimique viri, nemo eorum duodecim tabulas legit? nemo id jus esse, quod postremò populos jussisset, scivit? Imò verò omnes sciverunt, & ideo Emiliæ potius legi paruerunt quàm illi antiquæ; quæ primum censores creati erant, quia hanc postremam jusserat populus, & quia ubi duæ contrariæ leges sunt, semper antiquæ abrogat nova. An hoc dicis, Appi, non teneri Emiliâ lege populum, an populum teneri, te unum ex legem esse? Tenuit Emiliæ a lex violentos illos censores, C. Furium & M. Geganium, qui, quid iste magistratus in Repub. malè facere posset, indicarunt, quum ira finitæ potestatis Mamercum Emilium Principem ætatis suæ belli domique, ararium fecerunt. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum, iisdem auspiciis, eodem jure creatum. An hunc non, ut qui optimo jure censor creatus esset, populus creavit? tu unus eximius es, in quo hoc præcipuum ac singulare

singulare valeat. Quem tu regem sacrificiorum crees, amplexus regium nomen, ut qui optimo jure rex Romæ creatus sit, creatum se dicat? quem semestri dictatura quem interregno quinque dierum contentum fore putes? quem clavi figendi, aut ludorum causâ dictatorem audacter crees? Quam isti stolidos ac socordes videri creditis eos; qui intra viceſimum diem ingentibus rebus gestis dictatura se abdicaverunt, aut qui vitio creati abierunt magistratu? quid ego antiqua repetam? Nuper intra decem annos C. Mænius dictator, quia quum quæſtiones ſeverius, quàm quibusdam potentibus tutum erat, exerceret, contagio ejus, quod quærebat, ipſi criminis obſectata ab inimicis eſt: ut privatus obviam iret crimini, dictaturâ ſe abdicavit. Nolo ego iſtam in te modèſtiam: ne degeneraveris à familia imperioſiſſima & ſuperbiſſima: non die, non horâ citius, quàm neceſſe eſt, magistratu abieris, modo ne excedas finitum tempus. Satis eſt aut diem aut menſem cenſuræ adſicere. Triennium, inquit, & ſex menſes ultra quam licet. Æmilia lege, cenſuram geram, & ſolus geram. Hoc quidem jam regno ſimile eſt. An collegam ſubrogabis, quem ne in demortui quidem locum ſubrogari fas eſt? Pœnitet enim quòd antiquiſſimum ſolemne, & ſolum ab ipſo, cui ſit, inſtitutum Deo, à nobiliſſimis antiſtitibus ejus ſacri ad ſervorum miniſterium religioſus cenſor deduxiſti: gens antiquior originibus urbis hujus, hoſpitio Deorum immortalium ſacra, propter te ac tuam cenſuram intra annum ab ſtirpe extincta eſt; niſi univerſam Rempub. eo nefario obſtrinxeris; quod ominari etiam reformidat animus. Urbs eo luſtro capta eſt,

quo

quo, demortuo collegâ C. Julio censore, L. Papirius Cursor, ne abiret magistratu, M. Cornelium Maluginensem collegam subrogavit. Et quanto modestior illius cupiditas fuit, quam tua, Appi? nec solus, nec ultra finitum lege tempus L. Papirius censuram gessit; tamen neminem invenit qui se postea authorem sequeretur; omnes deinceps censores post mortem collegæ se magistratu abdicarunt. Te nec quod dies exiit censuræ, nec quod collega magistratu abiit, nec lex, nec pudor coercet. Virtutem in superbia, in audacia, in contemptu Deorum hominumque ponis. Ego te, Ap. Claudii, pro istius magistratus majestate ac verecundia quem gessisti, non modò manu violatum, sed ne verbo quidem inclementori à me appellatum vellem. Sed & hæc quæ adhuc egi perveracia tua & superbia coegit me loqui: & nisi Æmiliæ legi parueris, te in vincula duei jubebo: nec quum ita comparatum à majoribus sit, ut comitiis censoris, nisi duo confecerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur, ego te, qui solus censor creari non possis, solam censuram gerere patiar.

Ex decimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

P. DECI MURIS CONSULIS ad
populum, quâ suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.

ARGUMENTUM.

Fam ad omnes magistratus honores plebeiis quoque exceptis sacerdotiis, aditus patebat, quum tribuni plebis rogationem promulgant, ut quum ad id tempus quatuor tantum augures, quatuor item pontifices fuissent, quinque deinceps augures, & quatuor Pontifices.

Pontifices, & ex plebe annos, allegerentur. Rogationem eam agrè passi patres, quatenus ex plebe allegerentur, iactabant, ea sacra violari & pollui. De suadenda dissuadendaque rogatione diu inter Ap. Claudium & P. Decium Murem certatum est. Decius, multis ante de parente suo Decio consulē, qui se pro legionibus devoverat commemoratis quæ ad rem pertinebant, hoc pacto rogationem suavit.

QUOD quum ita se habeat, cui deorum hominumve indignum videri potest, eis viris, quos vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaue honoraveritis, quorum domos spoliis hostium affixis insignes inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia insignia adjicere? Qui Jovis optimi maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium ascenderit, si conspiciatur cum capite ac lituo capite velato victimam cadet, auguriumve ex arce capiet? Cujus imaginis titulo consulatus, censuraque & triumphus, æquo animo legetur; si auguratum aut pontificatum adjeceritis, non sustinebunt legentium oculi? Equidem (pace dixerim Deū) eos nos jam populi Romani beneficio esse spero, qui sacerdotiis non minus reddamus dignatione nostra honoris, quàm acceperimus, & Deorum magis, quam nostra causa expetamus, ut quos privatim colimus, publicè colamus. Quid autem ego sic adhuc egi, tanquam integra sit causa patriciorum de sacerdotiis, & non jam in possessione unius amplissimi finis sacerdotii? Decemviros sacris faciundis, carminum Sibyllæ ac fatorum populi hujus interpretes, antistites

antifites eisdem Apollinaris sacri ceremoniarum-
 que aliarum plebeios videmus? nec tum patriciis
 ulla injuria facta est, quum duumviris sacris fa-
 ciundis adjectus est propter plebeios numerus; &
 nunc tribunus, vir fortis ac strenuus, quinque
 augurum loca, quatuor pontificum adjecit; in
 quæ plebei nominentur: non ut vos, Appii ve-
 stro loco pellant, sed ut adjuvent vos homines
 plebei divinis quoque rebus procurandis, sicut
 in cæteris humanis pro parte virili adjuvant.
 Noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio
 habere, quem in censura, quem in consulatu
 collegam habere potuisti: cujus tam dictatoris
 magister equitum, quam magistri equitum di-
 ctator esse potes. Sabinum advenam principem
 nobilitatis vestræ, seu Actium Clausum, seu Ap.
 Claudium mavultis, illi antiqui patricii in suum
 numerum acceperunt. Ne fastidieris non in sa-
 cerdotum numerum accipere. Multa nobiscum
 decora adferimus, imò omnia eadem, quæ vos
 superbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe
 consul est factus. Caius Licinius Stolo primus
 magister equitum, C. Martius Rutilus primus
 & dictator & censor, Q. Publius Philo primus
 prætor. Semper ista audita sunt eadem, penes
 vos auspicia esse, vos solos gentes habere, vos
 solos justum imperium & auspicium domi mi-
 litæque; æque adhuc prosperum plebeium, ac
 patricium fuit, porroque erit. An Romæ un-
 quam *fando audistis*, patricos primò esse factos,
 non de cælo demissos, sed qui patrem ciere pos-
 sent: id est, nihil ultra quàm ingenuos? Con-
 sulem jam patrem ciere possum, avumque jam
 poteris filius meus. Nihil est aliud in re, Quiri-
 tes,

tes, nisi ut omnia negata adipiscamur. Certamen tantum patricii petunt, nec curant quem eventum certaminum habeant. Ego hanc legem quod bonum, faustum felixque sit vobis ac Reipub. uti rogas, iubendam censeo.

VERBA

Q. FABII MAXIMI consulis designati ad populum.

ARGUMENTUM.

Illustres fortesque viri consulatum petebant, quum omnium centuriarum consensu ad Q. Fabium primo non petentem, deinde etiam recusantem imperium deferunt. Is causatus aetatem, multosque nominans praeclaros ac fortes duces, perstabat in recusando: ad postremum legem recitari iussit, qua cavebatur, ne quis consul reficeretur intra decem annos. Abduci nihilominus ubi centurias vidit non posse, quin consul declararetur, victus perseverantia ita omnes rogabat, ut sibi liceret quem vellet collegam subrogare.

DII approbent, quod agitis, acturique estis, Quirites. Cæterum quoniam in me quod vos vultis, facturi estis, in collega sit meæ apud vos gratiæ locus. Publium Decium expertum mihi concordi collegio virum, dignum vobis, dignum parente suo, quæso, mecum consulem facitatis.

VERBA VIRGINIÆ
IN DEDICATIONE aræ Pudicitæ plebeïæ.

ARGUMENTUM.

Senatus in biduum propter visa prodigia supplicationes decreverat. Quum forte in sacellum Pudicitæ supplicatum iretur, certamine orto inter matronas, Virginia A. patricii quidem filia, cæterum L. Volumnio consuli plebeio nupta, iis sacris arcebat, quod quum a patribus ad plebem transisset, nefas patriciæ matronæ ducerent, si in fanum ingressa esset, quod solis (ut iactabant) patriciis parebat. Ea ibi gloriata, quod & patricia & pudica in patriciæ Pudicitæ templum ingressa esset, matrona uni viro nupta, quum esset virgo: quum non ita multo post in eo vico ubi habitabat, ex parte adium quod satis loci esset, parvo sacello exclusisset, aram ibi positam, vocatis plebeiis matronis, in hac verba Pudicitæ plebeïæ dedicavit.

HANC ego aram Pudicitæ plebeïæ dedico vosque hortor, ut quod certamen virtutis viros in hac civitate tenet, hoc Pudicitæ inter matronas sit, detisque operam, ut hæc ara quam illa, si quid potest, sanctioribus & castioribus coli dicatur.

Ex vicesimo primo libro ab urbe condita.

ORATIO

HANNONIS AD CARTHAGINIENSES
contra Annibalem de fœdere rupto.

ARGUMENTUM.

Factiones erant duæ inter Carthaginienses ortæ: altera Barchinorum, qui ad Annibalem imperium deferendum censebant: altera aliorum, cujus princeps Hanno erat. Is Annibali rerum summam tradendam non putabat: sed potius continendum eum domi sub legibus, decendumque vivere cum cæteris æquo jure sub magistratibus, ne is, velut parvus ignis, incendium ingens quandoque excuscitaret. Ac jam cum Asdrubale populus Romanus fœdas renovaverat, ut annis Iberus imperii Romani & Carthaginiensium terminus esset, Saguntinisque mediis libertas servaretur. Major jam tum pars vicerat, ut Annibal præficeretur bello, jamque ipse Saguntum summa ope oppugnabat, quum à Saguntinis legati de auxilio Romam mittuntur. Romani oratores eo ipso nomine missi, nec admissi ab Annibale, nec auditi sunt. Ac quum Carthaginem conquestum de fœdere rupto ituros acciperet, literas nuntiosque ad principes Barchinæ factionis præmisit, quibus eos monebat ut suorum animos prepararent, nequid factio altera pro Romanis gratificaretur. Porro jam Carthaginem legati Romanorum pervenerant, quum Hanno ipse alterius factionis princeps, in senatu de re quæ contingerat, ita sententiam peregit.

JUVE.

JUVENEM flagrantem cupidine regni, viam-
 que unam ad id cernentem; si ex bellis bella
 ferendo, succinctus armis legionibusque vivat,
 velut materiam igni præbentes, ad exercitus
 misistis. Aluistis ergo hoc incendium quo nunc
 ardetis. Saguntum vestri circumfident exercitus,
 unde arcentur foedere: mox Carthaginem cir-
 cumfidebunt Romanæ legiones ducibus iisdem
 Diis, per quos priore bello rupta foedera sunt ul-
 ti. Utrum hostem, an vos, an fortunam utrius-
 que populi ignoratis? Legatos à sociis, & pro
 sociis venientes, bonus imperator vester in castra
 non admisit, jus gentium sustulit. Hi tamen, unde
 ne hostium quidem legati arcentur, pulsī ad vos
 veniunt, res ex foedere repetunt. Publica fraus
 absit: authorem culpæ, & reum criminis de-
 poscant. Quò lenius agunt, segnius incipiunt; eò,
 quum cœperint, vereor ne perseverantius sævi-
 ant. Egides insulam Erycemque ante oculos
 proponite, quæ terrâ marique per quatuor &
 viginti annos passi sitis: nec puer hic dux erat,
 sed pater ipse Amilcar; Mars alter, ut isti volunt.
 Sed Tarento tum in Italia non abstinueramus ex
 foedere: sicut nunc Sagunto non abstinemus.
 Vicerunt ergo Dii hominesque, & id de quo ver-
 bis ambigebatur, uter populus foedus rupisset;
 eventus belli, velut æquus iudex, unde jus stabat,
 ei victoriam dedit. Carthagini nunc Annibal vi-
 neas turreſque admovet: Carthaginis moenia
 quatit ariete. Sagunti ruinæ (falsus utinam vates
 sim) nostris capitibus incident: susceptumque
 cum Saguntinis bellum, habendum cum Roma-
 nis est. Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis.
 Scio meam levem esse in eo auctoritatem, pro-
 pter

pter paternas inimicitias : sed & Amilcarem eo periisse lætatus sum, quod si ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus : & hunc juvenem tanquam furiam faciemque hujus belli, odi ac detestor : nec dedendum solum ad piaculum rupti fœderis, sed si nemo deponat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras : ablegandumque eò, unde nec ad nos nomen famaue ejus accedere, nec sollicitare quietæ civitatis statum possit. Ego autem ita censeo legatos extemplo Romanam mittendos, qui senatui satisfaciant : alios, qui Annibali nuntient ut exercitum à Sagunto abducatur, ipsumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant : tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO

ALORCI HISPANI ad Saguntinos, quâ pacis condiciones quas Annibal ferebat, exponit.

ARGUMENTUM.

In summa Saguntinorum desperatione, Alcon Saguntinus inconscius cæteris ad Annibalem transiit, speratque consilio agendi de pace. Quæ res in causa fuit ut quum tristes condiciones deferret Annibal, quas certo sciebat ille cæteros non accepturos, non ausus redire, apud hostem maneret. Tum fortè Alorcus Hispanus sub Annibale quidem militabat, cæterum Saguntinis veteri amicitia atque hospitio junctus : is pro Alcone interpres Saguntum ingressus, veteribus amicis in hanc sententiam condiciones exposuit.

SI civis vester Alcon, sicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis condiciones

nes ab Annibale ad vos retulisset, supervacaneum hoc mihi fuisset iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos venissem. Quum verò ille, aut vestra aut sua culpa manserit apud hostem; si metum simulavit, sua; vestra, si periculum est apud vos, vera referentibus, ego, ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis vobis conditiones, pro vetusto hospitio, quod mihi vobiscum est, ad vos veni. Vestra autem causa me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides sit, quod neque dum vestris viribus restitistis, neque dum auxilia à Romanis, sperastis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Postquam nec à Romanis vobis ulla spes est, nec vestra jam aut arma vos, aut mœnia satis defendunt, pacem afferro ad vos magis necessariam quam æquam: cujus ita aliqua spes est, si eam, quemadmodum, ut victor fert Annibal, sic vos ut victi audiat: si non id quod amittitur in damno, (quum omnia victoris sint) sed quicquid relinquitur, pro munere habituri estis, Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit: agros relinquit; locum assignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad se jubet deferri: conjugum, vestraque corpora, ac liberorum vestrorum, servat inviolata, si inermes cum binis vestimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hostis imperat. Hæc quamquam sint gravia a que acerba, fortuna vestra vobis suadet. Equidem aut despero, quum omnium potestas ei vobis facta sit, aliquid ex his rebus remissurum. Sed hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra, rapi trahique ante ora

H vestra

vestra conjuges ac liberos belli jure finatis.

ORATIO

CUJUSDAM CARTHAGINIENSIS quæ Legatis Rom. de consilio oppugnationis Sagunti respondet.

ARGUMENTUM.

Legati Romani Romam Carthagine redeuntes, quum quæ responsa à Carthaginensibus, quæque Sagunti agerentur, referrent, une omnes consensu copias in Africam & Hispaniam ducendas esse consebant. Ut tamen omnia juxta ante bellum fierent, legatos rursus Carthaginem mitti placuit, qui percontarentur, publicone an privato consilio Saguntum Annibal oppugnasset: si fateerentur, ac defenderent; publico tum demum justum indicerent bellum. Jam dato senatu Q. Fabius princeps legatorum percontatus erat, quam ex Carthaginensibus unus ita respondit.

VA N A Romani, & prior legatio fuit, quum Annibalem tanquam suo consilio Saguntum oppugnantem deposcebatis: Cæterùm hæc legatio verbis adhuc lenior est, re asperior. Tunc enim Annibal & infimulabatur, & deposcebatur. Nunc à nobis & confessio culpæ exprimitur, & ut à confessis, res extemplo repetuntur. Ego autem, non, privato publicone consilio Saguntum oppugnatum sit, quærendum censeo: sed utrum jure, an injuriâ. Nostri enim hæc quæstio atque animadversio in civem nostrum est; nostro, an suo fecerit arbitrio: vobiscum una disceptatio est, licueritne perfectus fieri. Itaque, quoniam discerni

cerni placet, quid publico consilio, quid sua sponte imperatores faciant; nobis vobiscum fœdus est à Luctatio consule iktum, in quo cavetur de utrorumque sociis: nihil de Saguntinis (nequid enim erant socii vestri) cautum est. At enim eo fœdere, quod cum Asdrubale iktum est, Saguntini excipiuntur, adversus quod nihil ego dicturus sum, nisi quod à vobis didici. Vos enim quod C. Luctatius consul primo nobiscum fœdus icit, quia neque autoritate patrum, nec populi jussu iktum erat, negastis vos eo teneri: itaque aliud de integro fœdus publico consilio iktum est. Si vos non tenent vestra fœdera, nisi ex autoritate aut jussu vestro ista; nec nos quidem Asdrubalis fœdus, quod nobis insciis icit, obligare potuit. Proinde omittite Sagunti atque Iberi mentionem facere, & quod diu parturit animus vester, aliquando pariat.

O R A T I O

VOLSCIANORUM quâ Legatis Romanorum respondent.

A R G U M E N T U M.

Hoc ad superius pertinet. Legatis mandatum erat, ut Carthagine in Hispaniam transfirent ad avertendos à Pœnis animos sociorum, retinendosque in fide & societate Romanorum. His à Bargusianis ad Volscianos transcurrentibus, hoc datum est responsum.

QUÆ verecundia est, vos, Romani, postulare, aut vestram Carthaginenſium præponamus amicitiz, quum, qui id fecerunt, Saguntinos, crudelius quàm Pœnus hostis perdidit, vos socii

prodideritis? Ibi quæratís socios censeo, ubi Saguntina clades ignota est. Hispanis populis sicut lugubre, ita insigne documentum Sagunti ruinæ: ne quis fidei Romanæ aut societati confidat.

ORATIO

ANNIBALIS ad Hispanos milites.

ARGUMENTUM.

Annibal, Sagunto capto, Carthaginem novam in Hyberna concesserat: ibi quum audisset quæ de se Carthagine ac Romæ dicta decretaque forent, se videlicet non ducem belli modo, sed causam: paritis ac divenditis reliquiis prædæ, ad se Hispanos milites convocavit, quibus consilium suum de transferendo bello ita exponeret.

CREDO ego vos, socii, & ipsos cernere, pacatis omnibus Hispaniæ populis, aut finiendam nobis militiam; exercitusque dimittendos esse, aut in alias terras transferendum bellum. Ita enim hæ gentes, non pacis solum, sed etiam victoriæ bonis florebunt, si ex aliis gentibus prædam & gloriam quæremus. Itaque quum longinqua à domo instet militia, incertumque sit, quando domos vestras, & quæ cuique ibi cara sint, visuri sitis; si quis vestrum suos invisere vult, com meatum do. Primo vere edico aditis, ut Diis bene juvantibus, bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus.

ORATIO

P. SCIPIONIS suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

P. Scipio ad ostium Rhodani congressus cum hoste, cæsis fere utrinque paribus, subito Numidarum pavore atque fuga victoriam obtinuerat. Exercitus ejus victoris maximam partem Cn. Scipioni fratri tradidit ducendam in Hispaniam adversus Asdrubalem. Profectus non multo post navibus Pisas, exercitum tironem adhuc & trepidum à Manlio Atilioque accipit, spe atque consilio cum hoste ad Padum conflicendi. Itaque ubi in conspectum hostium Pœnorum ventum est, hac oratione militum animos ad egregie pugnandum adhortabatur.

SI eum exercitum, milites, educerem in aciem, quem in Gallia mecum habui, supersedissem loqui apud vos. Quid enim adhortari referret, aut eos equites, qui equitatum hostium ad Rhodanum flumen egregie vicissent: aut eas legiones, cum quibus fugientem hunc ipsum hostem sequutus, confessionem cedentis ac detrectantis certamen pro victoria habui? Nunc quia ille exercitus Hispaniæ provinciæ scriptus, ibi cum fratre Cn. Scipione meis auspiciis rem gerit, ubi eum gerere senatus populusque Romanus voluit; ego, ut consulem ducem adversus Annibalem ac Pœnos haberetis, ipse me huic voluntario certamini obtuli. Novo imperatori apud novos milites pauca verba facienda sunt: Ne genus belli, neve hostem ignoretis; cum iis est vobis, milites, pugnandum, quos terræ marique priore bello vicistis: à quibus stipendium per viginti annos exegistis; à quibus capta belli

præmia, Siciliam ac Sardiniam habetis. Erit igitur in hoc certamine is vobis illisque animus, qui victoribus & victis esse solet. Nec nunc illi, quia audent, sed quia necesse est, pugnaturi sunt: Nisi creditis, qui exercitu incolumi pugnam detrectare, eos duabus partibus peditum equitumque in transitu Alpium amissis, (quum plures pene perierint quàm supersunt) plus spei nactos esse. At enim pauci quidem sunt, sed vigentes animis corporibusque, quorum robora ac vires vix sustinere vis ulla possit. Effigies, imò umbræ hominum; fame, frigore, illuvie, squalore enecti, contusi ac debilitati inter saxa rupesque, ad hæc, perusti artus, nive rigentes nervi, membra torrida gelu, quassata fractaque arma: claudi ac debiles equi. Cum hoc equite, cum hoc peditate pugnaturi estis, reliquias extremas hostium, non hostes habebitis. Ac nihil magis vereor quàm ne antequam vos cum hoste pugnaveritis, Alpes vicisse Annibalem videantur. Sed ita forsitan decuit, cum fœderum ruptore duce ac populo Deos ipsos, sine ulla humana ope, committere ac profligare bellum: hos autem, qui secundum Deos violatissimus, commissum ac profligatum conficere. Non vereor ne quis me hoc vestri adhortandi causâ magnificè loqui existimet; ipsum aliter animo affectum esse. Licuit mihi in Hispaniam provinciam meam ire, quo jam profectus eram cum exercitu meo: ubi & fratrem consilii participem; ac periculi socium haberem, & Asdrubalem, potius quàm Annibalem hostem, & minorem haud dubiè molem belli: Tamen quum præterveherer navibus Galliæ oram; ad famam hujus hostis in terram egressus, præmisso equitatu ad Rhodanum movi castra. Eque-

stri

stri prælio, quâ parte copiarum conferendi manum fortuna data est, hostem fudi, peditum agmen, quod in modum fugientium raptim agebatur, quia assequi terrâ non poteram, regressus ad naves quanta maxima celeritate potui, tanto maris terrarumque circuitu in radicibus Alpium obvius fuit. Huic timendo hosti utrum quum declinarem certamen, improvisus videor incidisse, an occurrere in vestigiis ejus? laceßere, ac trahere ad decernendum? Experiri juvat, utrum alios certe derepente Carthaginenses per viginti annos terra ediderit: an iidem sint, qui ad Ægades pugnavere insulas, & quos ab Eryce duodevicens denariis æstimatos emisistis & utrum Annibal hic sit æmulus itinerum Herculis, ut ipse fert. an vestigalis, stipendiariusque & servus populi Romani a patre relictus: quem nisi Saguntinum scelus agitare, respiceret profecto, si non patriam victam, domum certè, patremque & fœdera Amilcaris scripta manu, qui iussus à consule nostro, præsidium deduxit ab Eryce: qui graves impositas victis Carthaginensibus leges fremens mœrensque accepit, qui decedere Sicilia, qui stipendium populo Romano dare, pactus est. Itaque vos, ego, milites, non eo solum animo, quo adversus alios hostes soletis, pugnare velim: sed cum indignatione quadam atque ira; velut si servos videatis vestros arma repente contra vos ferentes. Licuit, si voluissemus, ad Erycem clausos ultimo supplicio humanorum, fame interficere: licuit classem victricem in Africam trajicere, atque intra paucos dies sine ullo certamine Carthaginem delere: veniam dedimus precantibus: emisimus ex obsidione; pacem cum victis fecimus; tutelæ nostræ

deinde duximus, quum Africo bello urgerentur. Pro his impertitis, furiosum juvenem sequentes, oppugnatum patriam nostram veniunt. Atque utinam pro decore nobis hoc tantum, & non pro salute esset certamen. Non de possessione Siciliae ac Sardiniae, de quibus quondam agebatur, sed pro Italia nobis est pugnandum: nec est alius à tergo exercitus, qui, nisi nos vincimus, hosti obstitat: nec Alpes aliae sunt, quas dum superat, comparari nova possint praesidia. Hic est obstandum, milites, velut si ante Romana moenia pugnemus. Unusquisque se non corpus suum, sed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet, nec domesticas solum agitet curas, sed identidem hoc animo reputet, nostras nunc intueri manus senatum populumque Romanum, qualis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.

ORATIO

AN NIBALIS suos adhortantis.

ARGUMENTUM.

Annibal in transitu Alpium barbaros multos bellum inferre volentes ceperat, quos in vinculis habuit: adhortaturus milites ad pugnam, eorum barbarorum multa paria congregati, detractis vinculis, armata more Gallico, in conspectu militum ex industria jubet: quibus aliquanto post dimissis, in haec verba suos adhortatus est.

SI quem animum in alienae sortis exemplo paulò antè habuistis, eundem mox in aestimanda fortuna vestra, habueritis; vicinus milites: Neque enim spectaculum modo illud, sed quaedam veluti imago vestrae conditionis erat. Ac nescio an majora vincula, majoresque necessitates
vobis

vobis, quàm captivis vestris, fortuna circumdederit. Dextra lævaque duo maria claudunt; nullamne ad effugium quidem, navem habentibus: circa Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent; vix integris vobis ac vigentibus transitæ: Hic vobis vincendum aut moriendum milites, est, ubi primum hosti occurristis, & eadem fortuna quæ necessitatem pugnandi imposuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare solent. Si Siciliam tantum ac Sardiniam parentibus nostris ereptas, nostra virtute recuperaturi essemus, satis tamen ampla pretia essent. Quicquid Romani tot triumphis partum congestumque possident: id omne vestrum cum iphs dominis futurum est. In hanc tam opimam mercedem agite, cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in vastis Lusitanæ Celtiberiæque montibus pecora, confectando; nullum emolumentum tot laborum periculorumque vestrorum vidistis: tempus est jam opulenta vos ac ditia stipendia facere, & magna operæ prætia mereri; tantum itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emensos. Hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit. Nec quàm magni nominis bellum est, tam difficilem existimaveritis victoriam fore. Sæpe & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regesque perlevi momento victi sunt. Nam dempto hoc ano fulgore nominis Romani, quid est, cur illi vobis comparandi sint? Ut viginti annorum militiam vestram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminisque ultimis terrarum, per

tot ferocissimos Hispaniæ & Galliæ populos vincentes huc pervenistis : Pugnabitis cum exercitu tyrone, hac ipsa æstate, cæso, victo, circumfesso à Gallis ignoto adhuc duci suo, ignoranteque ducem. An me, in prætorio patris, clarissimi imperatoris, prope natum, certè educatum, domitorem Hispaniæ Galliæque, victorem eundem, non Alpinarum modò gentium, sed ipsarum, quod multo majus est Alpium, cum semestri hoc conferam duce, desertore exercitus sui? Cui si quis demptis signis Pœnos Romanosque hodie ostendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitus sit consul. Non ego illud parvi æstimo, milites, quòd nemo vestrum est, cujus non ante oculos ipse sæpe militare aliquod ediderim facinus: cui non idem ego virtutis spectator ac testis. Notata temporibus locisque referre sua passim decora, mecuni laudatis, milites, donatisque. Alumnus prius omnium vestrum, quàm imperator, procedam acie adversus ignotos inter se, ignorantisque. Quocumque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem generosissimarum gentium equites frenatos & infrenatos: vos socios fidelissimos fortissimosque, vos Carthaginienes, tum ob patriam, tum ob iram justissimam pugnaturos. Inferimus bellum, infestisque signis descendimus in Italiam; tantò audacius fortiusque pugnaturi, quantò major spes majorque est animus inferentis vim quàm arcentis. Accendit præterea animos & stimulat dolor, injuria, indignitas. Ad supplicium depoposcerunt me ducem primum; deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnassetis, deditos ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudelissima ac superbissima gens, sua omnia sui que arbitrii facit: cum quibus

quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, se modum imponere æquum censet: circumscribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos quos statuit, terminos observat. Ne transferis Iberum: nequid rei tibi sit cum Saguntinis: ad Iberum est Saguntum: nusquam te vestigio moveris. Parum est, quod veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis: etiam Hispanias? & inde cessero, in Africam transcendens. Transcendens autem dico? duos consules hujus anni, unum in Africam; alterum in Hispaniam miserunt. Nihil usquam nobis relictum est, nisi quod armis vindicaverimus. Illis timidis & ignavis licet esse qui receptum habent, quos suus ager, sua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: vobis necesse est fortibus viris esse, & omnibus inter victoriam mortemve certâ desperatione abruptis; aut vincere, aut, si fortuna dubitavit; in prælio potius, quam in fuga, mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus destinatumque in animo est, iterum dicam, vicistis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum est.

Ex vicefimo fecundo libro ab urbe condita.

ORATIO

M. MINUTII RUFFI magiftri equitum, quâ in
Q. Fabii Maximi dictatoris cunctationem
acriter invehitur.

ARGUMENTUM.

*Q. Fabius Maximus dictator missus cum legionibus ad-
versus Annibalem, per loca alta agmen ducebat, modi-
so ab hoste intervallo, ut nec omitteret eum, neque
congrederetur. M. Minutius Ruffus magister
equitum erat, ferox rapidusque in consiliis, ac lin-
gua immodicus: is primum inter paucos, deinde
palam consilium prudentiamque dictatoris eludebat
atque reprehendebat, pro cunctatore segnem eum,
pro cauto timidum appellans. Fortè per id tempus
Mabarbarelem in agrum Falernum Annibal præda-
rum miserat: quem, quum in castra perlatum esset
populari usque ad Sinuessas aquas, tum demum Fa-
bius per juga montis Massici exercitum ducens,
hand procul hoste castra ponit. Hinc verò quum
facile testâ colonorum Romanorum & domus ab
hostibus incendi perurique viderentur, nec tum
quidem ulla pugnae mentio esset: idem Ruffus ma-
gister equitum in dictatorem hæc jactare cœpit.*

SPECTATUM NE huc, ut rem fruendam
oculis, sociorum cædes & incendia venimus?
nec si nullius alterius nos, ne civium qui-
dem horum pudet, quos in Sinuessam colonos
patres nostri miserunt, ut ab Samnite hoste tuta
hæc ora esset: quam nunc non vicinus Samnis
urit,

urit, sed Pœnus advena, ab extremis orbis terrarum terminis, nostra cunctatione & socordia jam huc progressus. Tantum (proh dolor!) degeneramus à parentibus nostris, ut, præterquam illi Punicas vagari classes dedecus esse imperii sui duxerint, eam nos nunc plenam hostium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modo Saguntum oppugnari indignando, non homines tantum, sed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniae Annibalem lenti spectamus. Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit, strepunt aures clamoribus plorantium sociorum; sæpius nos, quàm Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum more per æstivos saltus deviasque calles exercitum ducimus; conditi nubibus sylvisque. Si hoc modo peragrando cacumina saltusque Furius recipere à Gallis urbem voluisset, quo hic novus Camillus (nobis dictator unicus in rebus afflictis quæsitus,) Italiam ab Annibale recuperare parat; Gallorum Roma esset: quam vereor, ne, sic cunctantibus nobis Annibali ac Pœnis toties servaverint majores nostri. Sed vir, ac verè Romanus, quo die dictatorem eum ex autoritate patrum jussuque populi dictum, Veios allatum est, quum esset satis altum Janiculum, ubi sedens prospectaret hostem, descendit in æquum, atque illo ipso die media in urbe, qua nunc busta Gallica sunt, & postero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? post multos annos, quum ad furculas Caudinas ab Samnite hoste sub jugum missi sumus? utrum tandem L. Papirius Cursor, juga Samnii perlustrando, an Luceriam premendo, obsidendoque, & lacessendo

cessendo victorem hostem, depulsum à Romanis cervicibus jugum superbo Samniti imposuit; Modò consuli Luctatio quæ alia res, quàm celebritas, victoriam dedit? quòd postero die quàm hostem vidit, classem gravem commeatibus, impeditam suomet ipsam instrumento atque apparatu, oppressit. Stultitia est, sedendo aut votis debellari credere posse, armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congregiatur. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant.

ACEDUCIS HISPANI ad Bostarem
pro obsidibus verba.

ARGUMENTUM.

Obsides Annibal cunctis civitatibus imperabat, quos ut quemque accipiebat, Sagunti custodia tradebant. Id modo Hispanorum in populum Romanum animos remorari ratus, Acedux, Hispanus quidem ceterum Romanis socius, inivit consilium de remittendis in suas civitates obsidibus. Bostar præfectus Saguntinis forte castra extra Saguntum in ipso littore habebat, quo Acedux ipse quum venisset, eum monebat, quum ad eam diem metus Hispanorum animos continuisset, quia procul Romani abfuissent, qui tum cis Iberum erant, gratia devinciendos esse ac beneficio, Bostari verò quærenti quonam tandem beneficio devinciendi essent, in hanc sententiam ipse respondit.

OBSIDES in civitates remitte. Id privatum parentibus, quorum maximum nomen in civitatibus est suis, & publicè populis gratum

tum erit. Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerumque obligat fidem. Ministerium restituendorum domos obsidum mihi met deponco ipse, ut operâ quoque impensâ consilium adjuvem meum, & rei suapte naturâ gratæ, quantam insuper gratiam possim, adjiciam.

FABII DICTATORIS de temeritate
Minutii verba.

ARGUMENTUM.

Æquatum erat plebiscito Minutii magistri equitum imperium dictaturæ Fabii Maximi. Quod postquam in castra Roma est allatum literis & sermone multorum, Minutius immodice gloriatus cum Fabio de imperandi ratione agebat, an per vices alter imperaret, an uterque, partitis copiis. Partiri tandem copias placuit, vix Fabio consentiente. Ita partem copiarum Minutius adversus Annibalem ducens, paulo post in eum locum pervenit, unde per insidias hostium fugere ac elabi sine magna cæde suorum non posset. Fabius eis tempore ipso auxilio veniens, ita de Minutii temeritate locutus est.

IT A est, non celerius quam timui, deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio, Annibalem & virtute & fortunâ superiorem videt. Sed aliud iurgandi succensendique tempus erit. Nunc ligna extra vallum proferte: victoriam hosti extorqueamus, confessionem erroris civibus.

ORATIO

MINUTII MAGISTRI Equitum, quâ suos ad
conjungenda cum Fabio castra adhortatur.

ARGUMENTUM.

Minutius magister equitum cum exercitu periclitatus, quum se suosque Fabii virtute ac diligentia servatos esse intelligeret, temeritatem suam agnoscens, de conjungendis castris cum Fabio, ita cum suis agebat.

SÆP E ego audiui, milites, eum primum esse virum qui ipse consulat quid in rem sit, secundum eum, qui bene monenti obediat : qui nec ipse consulere, nec alteri parere sciat, eum extremi ingenii esse. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata fors est, secundam ac mediam teneamus : & dum imperare discimus, parere prudenti in animum inducamus. Castra cum Fabio jungamus ad prætorium ejus signa quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac majestate ejus dignum est ; vos, milites ; eos, quorum vos modo arma dextræque texerunt, patronos salutabitis : & si nihil aliud gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

MINUTII VERBA ad Fabium dictatorem,

ARGUMENTUM.

Conjunctum hoc est cum priore. Jam milites ad dictatoris castra proficiscentes, omnium animos in admirationem converterant, quum Minutius pri-

or Fabium patrem appellat, milites deinde patros eos qui dictatoris imperio parebant. Minutius inde ita cum Fabio verba fecit.

PARENTIBUS meis, dictator, (quibus te modo nomine, quo fando possum, æquavi) vitam tantum debeo : tibi, quum meam salutem, tum omnium horum. Itaque plebiscitum, quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo, abrogoque : & quod tibi mihiq̃ue, quod exercitibusque his tuis servato ac conservatori sit felix, sub imperium auspiciūque tuum redeo, & signa hæc, legionesque restituo. Tu quæso, placatus me magistrum equitum, hos ordinibus suis quemque teneri jubeas.

ORATIO

FABII MAXIMI ad Æmiliū de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.

ARGUMENTUM.

C. Terentius Varro, & L. Paulus Æmilius consules creati quum contra Annibalem copias ducere pararent, Varro concionem forte habuerat qua bellum in Italiam à nobilibus accersitum esse jactabat, quod nunquam restinguendum esset, si Respub. plures Fabios imperatores haberet : se vero ipsum illud profligaturum, seu ad finem propè deducturum, quo primū die hostem videret. Quod quum Fabius cognovisset, Paulum Æmiliū ad se vocat, quem in hanc sententiam de collegæ temeritate rationeque hostem aggrediendū alloquitur est.

SI aut collegam (id quod mallet) tui similem, Luci Æmili, haberes, aut tu collegæ tui similis esses,

esses, supervacanea esset oratio mea, nam & duo boni consules, etiam me indicente, omnia è Re-
pub. fide vestra faceretis, & mali, nec mea ver-
ba auribus vestris, nec consilia animis acciperetis.
Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuen-
ti mi hi, tecum omnis oratio est: quem video ne-
quicquam & virum bonum, & civem fore, si al-
tera parte claudicet Respub. malis consiliis idem
ac bonis juris & potestatis erit. Erras enim L. Paule,
si tibi minus certaminis cum C. Terentio, quam cum
Annibale futurum censes: nescio an infestior hic
adversarius, quam ille hostis maneat: & cum illo in
acie tantum, cum hoc omnibus locis ac temporibus
certaturus es: & adversum Annibalem legiones-
que ejus tuis equitibus ac peditibus pugnandum
tibi est. Varro dux, tuis militibus te est oppug-
naturus. Ominis etiam tibi causa absit C. Fla-
minii memoria, tamen ille consul demum, & in
provincia, & ad exercitum coepit furere: hic
prius quam peteret consulatum, deinde in peten-
do consulatu: nunc quoque consul, prius quam
castra videat, aut hostem, insanit. Et qui tantas
jam nunc procellas, praelia atque acies jactando
inter togatos ciet, quid inter armatam juvenitu-
tem censes facturum, & ubi extemplo verba res
sequitur? Atqui si hic, quod facturum se de-
nuntiat, extemplo pugnaverit; aut ego rem
militarem, belli hoc genus, hostem hunc ignoro,
aut nobilior alius Thrasymeno locus nostris cla-
dibus erit. Nec gloriandi tempus adversus u-
num est? ut ego contemnendo potius quam ap-
petendo gloriam, modum excefferim. Sed ita res
habet una ratio belli gerendi adversum Annibalem
est, quæ ego gessi; nec eventus modo hoc do-
cet,

cet, stultorum iste magister est; sed eadem ratio quæ fuit, futuraque donec eadem res manebunt, immutabilis est. In Italia bellum gerimus, in sede ac solo nostro, omnia circa plena civium ac sociorum sunt, armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque, id jam fidei documentum in adversis rebus nostris dederunt. Meliores, prudentiores, constantiores nos tempus diesque facit. Annibal contra, in alienâ, in hostili est terrâ, inter omnia inimica infestaque; procul à domo, procul à patria: neque illi terra, neque mari est pax: nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia: nihil usquam sui videt: in diem rapto vivit, partem vix tertiam exercitus ejus habet, quem Iberum amnem trajecit; plures fames, quam ferrum absumpsit, nec his paucis jam victum suppeditat. Dubitas ergo, quin eum sedendo superaturi simus, qui senescat indies, non commeatus, non supplementum, non pecuniam habeat? Quamdiu pro Gerionis, castelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adversus te quidem ego gloriabor. Cn. Servilius atque Attilius, proximi consules, vide quemadmodum eum ludificati sint. Hæc una salutis est via, L. Paule, quam difficilem infestamque ci-ves sibi magis quam hostes facient. Idem enim tui, quod hostium milites, volent: idem Varro consul Romanus, quod Annibal Pœnus imperator, cupiet. Duobus ducibus unus resistas oportet, resistes autem adversus famam rumoresque hominum si satis firmus steteris: si te neque collegæ vana gloria, neque tuâ falsâ infamia moverit à veritate: laborare inimiciis, sæpe aiunt, extinguere nunquam Gloriam, qui spreverit, veram habebit.

habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro confiderato, imbellem pro perito belli vocent: malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal: nil temere agentem metuet. Nec ego, ut nihil agatur, moneo, sed ut agentem te ratio ducat, non fortuna: Tuæ potestatis semper, tuaque omnia sint. Armatus intentusque sis, neque occasione tuæ desis. neque suam occasionem hosti des. Omnia non properanti clara, certaue erunt: festinatio improvida est, & caeca.

ORATIO

P. SEMPRONII TUDITANI tribuni militum,
quà suos ad erumpendum adhortatur.

ARGUMENTUM.

Cannensi clade, quum mortuo Paulo Æmilio consule, Varro collega Venusinam cum quinquaginta equitibus profugisset: binis in castris inermis multitudo, quæ superfuerat pugna, sine ducibus erat. Itaque eos qui in minoribus erant castris, alii monent ut nocte, dum hostis gravi somno detinetur, ad se transirent, Canusium inde tacite ac sine mora uno agmine abituros. Fortè P. Sempronius Tuditanus tribunus militum in minoribus castris erat, qui quum de transitu ab aliis aliter sentiri videret, ita suos ad erumpendum adhortatur.

CAPI ergo mavultis ab avarissimo & crudelissimo hoste, æstimarique capita vestra pretio & exquiri, ab interrogantibus, Romanus civis sis, an Latinus socius, ut ex tua contumelia

melia & miseria alteri honos quærat non tu : Siquidem Lucii Æmilii consulis, qui se bene mori, quam turpiter vivere maluit, & tot fortissimorum, qui circa eum cumulati jacent, cives estis. Sed antequam opprimit lux, majoraque hostium agmina obsepiunt iter : per hos, qui inordinati atque incompoti obstrepunt portis, erumpamus, ferro atque audacia viâ fit, quamvis per confertos hostes. Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstet, transibimus. Itaque ite mecum, qui & vosmetipsos & Rempublicam salvam vultis.

O R A T I O

CAPTIVORUM Cannensi clade Roman.
ad patres.

A R G U M E N T U M.

Hoc cum proximè præcedente conjunctum est. Milites Romani qui ex minoribus castris consilio eorum qui erant in majoribus, exhortatione insuper P. Sempronii Tuditani, cum ipso erumpere noluerant, in potestatem hostium simul cum castris venerunt. Ex iis decem paulo post jurejurando adigit Annibal, si missi Romam non redimerentur, ad hostem redituros. Ita Romam adactos eos mittit, ut aurum in redemptionem suam impetrarent. Propositum autem fuit pretium in capita, equiti quingenti quadrigati nummi, pediti trecenti, servo centum. Profecti, ita causam suam apud patres egerunt.

PA T R E S conscripti, nemo vestrum ignorat, nulli unquam civitati viliores fuisse captivos, quam nostræ : cæterum nisi nobis plus justo nostra placet

placet causa non alii unquam minus negligendi vobis, quàm nos, in hostium potestatem venerunt. Non enim in acie per timorem arma tradidimus, sed quum prope ad noctem superstantes cumulis caesorum corporum, praelium extraxissemus, in castra recepimus nos diei reliquum ad noctem insequentem fessi labore ac vulneribus vallum sumus tutati. Postero die quum circumfessi ab exercitu victore, aquà arceremur, nec ulla alia jam per confertos hostes erumpondi spes esset; nec esse nefas duceremus, quinquaginta millibus hominum ex acie nostra trucidatis; aliquem ex Cannensi pugna Romanum militem restare; tum demum pacti sumus pretium, quo redempti dmitteremur: arma, in quibus nihil jam auxilii erat, hosti tradidimus. Majores nostros quoque acceperamus se à Gallis auro redemisse: & patres nostros, asperrimos illos ad conditionem pacis, legatos tamen captivorum redimendorum gratià Tarentum misisse. Atque in Italia cum Gallis, & ad Heracliam cum Pyrrho, utraque non tam clade infamis, quàm pavore & fuga, pugna fuit. Cannenses campos acervi Romanorum corporum tegunt: nec super sumus pugnae: nisi in quibus trucidandis & ferrum & vires hostem defecerunt. Sunt etiam de nostris quidam, qui nec in acie quidem refugerunt: sed praesidio castris relict, quum castra traderentur, in potestatem hostium venerunt. Haud equidem ullius civis aut commilitonis fortunae aut conditioni invideo, nec premendo alium, me extulisse velim: ne illi quidem (nisi pernicitatis pedum & cursus aliquod praemium est) qui plerique inermes ex acie fugientes, non prius quàm Venusiae aut Canusii constiterunt, se nobis

nobis merito prætulerint, gloriatique sint in se plus quam in nobis præsidii Reipub. esse: Sed illis ut bonis ac fortibus militibus utemini; & nobis jam promptioribus pro patria, quod beneficio vestro redempti, atque in patriam restituti fuerimus. Delectum ex omni ætate & fortuna habetis: octo millia servorum armari audio: non minor numerus noster est, nec majori pretio redimi possumus, quam hi emuntur. Nam si conferam nos cum illis, injuriam nomini Romano faciam. Illud etiam in tali consilio animadvertendum vobis censeam, P. C. si tamen duriores esse velitis, quo nullo nostro merito faciatis cui nos hosti relicturi sitis. Pyrrho videlicet, qui nos hospitum numero habuit captivos, an barbaro, ac Pœno? qui utrum avarior an crudelior sit, vix existimari potest. Si videatis catenas, squalorem, deformitatemque civium vestrorum, non minus profecto vos ea species moveat, quam si ex altera parte cernatis stratas Cannensibus campis legiones vestras. Intueri potestis sollicitudinem & lachrymas in vestibulo curiæ frantium cognatorum nostrorum, expectantiumque responsum vestrum. Quum ii pro nobis, proque iis qui absunt, ita suspensi ac solliciti sint? quem censeatis animum ipsorum esse, quorum in discrimine vita libertasque est? Si medius fidius ipse in nos mitis Annibal contra naturam suam esse velit, nihil tamen nobis vita opus esse censeamus, quum indigni, ut à vobis redimeremur, visum sumus. Rediêre Romam quondam remissi à Pyrrho sine pretio capti: sed rediêre cum legatis, primoribus civitatis ad redimendos sese missis: redeam ego in patriam, trecentis nummis non æstimatus civis? Suum quisque habet animum,

P. C. scio in discrimine esse vitam corpusque meum: magis me famæ periculum movet, ne à vobis damnati ac repulsi habeamur. Neque enim vos pretio pepercisse homines credent.

ORATIO

T. MANLI TORQUATI, ne captivi redimerentur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum prioris oratione conjunctum est. Posteaquam captivi dicendi finem fecerunt, ex templo ab ea turba quæ in vestibulo curiæ stabat, clamor flebilis sublatus est, orabantque ut sibi liberos, fratres, cognatos, redderent patres. Tum senatus ea de re haberi cæptus. Quo quum aliis captivos redimendos de publico, aliis de privato, aliis ex ærario dandam pecuniam mutuo referentibus variaretur sententiis: tum demum T. Manlius Torquatus rogatus sententiam; unus nullo pacto redimendos esse ita suavit.

SI tantummodo postulassent legati pro iis qui in hostium potestate sunt, ut redimerentur; sine ullius eorum insectatione, brevi sententiam peregissem. Quid enim aliud quàm admonendi essetis, ut morem traditum à Patribus, necessario ad rem militarem exemplo servaretis? Nunc autem cum propè gloriati sint, quod se hostibus dediderint, præferrique non captis modo in acie ab hostibus, sed etiam iis qui Venusiam Canusiumque pervenerunt, atque ipsi C. Terentio consuli, æquum censuerint; nihil vos eorum P. C. quæ illic acta sunt, ignorare patiar. Atque utinam hæc quæ apud vos acturus sum, Canusii apud ipsum exercitum

exercitum agerem; optimum testem ignaviæ
 cuiusque & virtutis: aut unus hic saltem adesset
 P. Sempronius, quem si isti ducem sequuti essent
 milites, hodie in castris Romanis, non captivi in
 hostium potestate essent, & quum fessis pugnando
 hostibus, tum victoria lætis, & ipsis plerisque re-
 gressis in castra sua, noctem ad erumpendum libe-
 ram habuissent, & septena armatorum hominum
 millia erumpere etiam inter confertos hostes po-
 tuissent: Neque enim per se ipsi id facere conati
 sunt, neque alium sequi voluerunt. Nocte propè
 tota P. Sempronius Tuditanus non destitit mo-
 nere, adhortarique eos, dum paucitas hostium
 circa castra, dum quies ac silentium esset, dum nox
 inceptum tegeret, se ducem sequerentur: ante
 lucem pervenire in tuta loca, in sociorum urbes
 posse. Sicutavorum memoria, P. Decius tribunus
 militum, in Samnio; sicut, nobis adolescenti-
 bus, priori Punico bello, Calpurnius Flamma
 trecentis voluntariis, quum ad tumultum eos ca-
 plendum, situm inter medios hostes, duceret, dixit;
*Moriamur, milites, & morte nostra eripiamus ex ob-
 sidione circumventas legiones.* Si hoc P. Sempronius
 diceret; nec viros quidem, nec Romanos vos du-
 ceret: si nemo tantæ virtutis extitisset comes:
 viam non ad gloriam magis quam ad salutem fe-
 rentem demonstrat; reduces in patriam, ad paren-
 tes, ad conjuges ac liberos facit. Ut servemini,
 deest vobis animus? quid, si moriendum pro pa-
 tria esset, faceretis? Quinquaginta millia civium
 sociorumque circa vos eo ipso die cæsa jacent; si
 tot exempla virtutis non movent, nihil unquam
 movebit: si tanta clades vilem vitam non fecit,
 nulla faciet. Liberi atque incolæ desiderate
 patriam.

patriam: imò desiderate, dum patria est, dum cives ejus estis: serò nunc desideratis, diminuti capite, ab alienati jure civium, servi Carthaginensium facti. Pretio redituri estis eò, unde ignavià ac nequitia abistis? P. Sempronium, civem vestrum, non audistis, arma capere ac se jubentem sequi; Annibalem post paulo audistis, castra prodì, & arma tradi jubentem. Quam ego ignaviam istorum accuso, quum scelus possim accusare? non enim modo sequi recusarunt bene monentem, sed obsistere ac retinere conati sunt, ni strictis gladiis viri fortissimi inertes summovissent. Prius, inquam, P. Sempronio per civium agmen, quam per hostium fuit erumpendum. Hos cives patria desideret? quorum si ceteri similes fuissent, neminem hodie ex iis qui ad Cannas pugnaverunt, civem haberet. ex millibus septem armatorum, sexcenti extiterunt qui erumpere auderent, qui in patriam liberi atq; armati redirent: neque iis quadraginta millia hostium obsistere, quàm tutum iter duarum prope legionum agmini futurum censetis fuisse? haberetis hodie viginti millia armatorum Canusii, fortia, fidelia, P. C. Nunc autem, quemadmodum hi boni fidelesque (nam fortes ne ipsi quidem dixerint) cives esse possunt? nisi quis credere potest fuisse, ut erumpentibus, quin erumperent, obsistere conati sint: aut non invidere eos, cum incolamitati, tum gloriæ illorum per virtutem partæ, quum sibi timorem ignaviamque servitutis ignominiosæ causam esse sciant. Maluerunt in tentoriis latentes simul lucem atque hostem expectare, quum silentio noctis erumpendi occasio esset. Etenim ad erumpendum è castris defuit animus: ad tutanda fortiter castra animum habuerunt. Dies noctesque aliquot

aliquot obsessi, vallum armis se ipsi tutati vallo sunt : tandem ultima ausi passique, quum omnia subsidia vitæ abessent, affectisque fame viribus, arma jam sustinere nequirent, necessitatibus magis humanis quàm armis victi sunt. Orto sole hostis ad vallum accessit, ante secundam horam nullam fortunam certaminis experti, tradiderunt arma ac se ipsos. Hæc vobis ipsorum per biduum militia fuit. Quum in acie stare ac pugnare decuerat, tum in castra refugerunt: quum pro vallo pugnandum erat, castra tradiderunt, neque in acie neque in castris utiles. Vos redimam? quum erumpere castris oportet, cunctamini ac manetis : quum manere & castra tutari armis necesse est, & castra & arma & vos ipsos traditis hosti. Ego non magis istos redimendos, P. C. censeo, quàm illos dedendos Annibali, qui per medios hostes è castris eruperunt : ac per summam virtutem se patriæ restituerunt.

Ex vicesimo tertio libro ab urbe condita.

ORATIO

PACU VII CALAVII Campani ad populum Campanum.

ARGUMENTUM.

Pacuvius Calavius Capuæ in summo magistratu erat, quum res Romana male ad Thrasymentum gesta est. Is populum Campanum senatui jamdiu infestum ratus id agitare, ut, senatoribus trucidatis, si venirent hostes Romanorum, Annibali Capuam traderet : hoc populi consilium senatui declarat, omnesque tandem eo duxit, ut si se in ipsius potestatem permitterent, facile ab insidiis se posse liberari arbitraren-

tur. Permissos in curiam claudit : convocat populum, cui rem ita exposuit.

QUOD saepe optastis, Campani, ut supplicii sumendi vobis ex improbo ac detestabili Senatu potestas esset, eam nunc, non per tumultum expugnantes domos singulorum, quas praefidiis clientium servorumque tuentur, cum summo vestro periculo, sed tutam habetis ac liberam. Clausos omnes in curiam accipite, solos, inermes: nec quicquam raptim, aut forte temere egeritis. De singulorum capite vobis jus sententiae dicendae faciam, ut quas quisque meritus est, poenas pendat. Sed ante omnia ita vos irae indulgere oportet, ut potiolem irae salutem atque utilitatem vestram habeatis. Etenim hos (ut opinor) odistis senatores, non senatum omnino habere non vultis, quippe aut rex (quod abominandum) aut (quod unum liberae civitatis consilium est,) senatus habendus est. Itaque duae res simul agenda sunt vobis, ut & veterem senatum tollatis, & novum co-optetis. Citari singulos senatores jubebo, de quorum capite vos consulam: quod de quoquo censueritis, fiet. Sed prius in ejus locum virum fortem ac strenuum, novum senatorem co-optabit, quam de noxio supplicium sumatur.

ORATIO

VARRONIS CONSULIS, quâ Legatis
Companorum respondet.

ARGUMENTUM.

*Pest Cannensem cladem Romani à Campanis sperni
contemnique cepti sunt, ut illud ostensuri fuerint,
nisi*

nisi prohibiti fuissent eorum præsertim memoria qui à Romanis missi erant per Siculas urbes in præsidia in quibus Campani erant nobilissimi. Horum igitur parentes ægre impetrant ut legati ad Varronem consulem, Canusium, quo ipse ex fuga sese receperat, mitterentur. Profecti Venusiæ consuem cum paucis inveniunt, ubi senatum populumque Campanum agrè ferre nuntiant quod ita infelicitè ad Cannas res gesta esset: ita placere, ut quicquid bello usus esset, benigne ac comiter subministraretur. Varro post in hanc sententiam legatis respondit.

MOREM magis loquendi cum sociis servatis, Campani; jubentes quæ opus essent, ad bellum, imperare, quàm convenienter ad præsentem fortunæ nostræ statum loquuti estis. Quid enim nobis ad Cannas relictum est, ut quasi aliquid habeamus, id quod deest, expleri à sociis velimus? pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? pecuniam deesse dicamus, tanquam ea tantum desit? Nihil, ne quod suppleremus quidem nobis reliquit fortuna, legiones, equitatus, arma, signa, equi virique, pecunia, commeatus, aut in acie, aut in ruinis postero die amissis castris perierunt: itaque non juvetis nos in bello oportet, Campani, sed pene bellum pro nobis suscipiatis. Veniat in mentem, ut trepidos quondam majores vestros intra mœnia compulso, nec Samnitum modò hostem, sed etiam Sidicinum paventes, receptos in fidem apud Saticulam defenderimus, coeptumque propter vos cum Samnitibus bellum, per centum propè annos, variante fortunâ eventum, tulerimus. Adjicite ad hæc, quod foedus æquum dedimus, quod leges vestras, quod

ad extremum, (id quod ante Cannensem certè cladem maximum fuit) civitatem nostram magnæ parti vestrûm dedimus, communicavimusque vobiscum. Itaque communem vos hanc cladem, quæ accepta est, credere, Campani, oportet, communem patriam tuendam arbitrari esse. Non cum Samnite aut Etrusco res est, ut quod à nobis ablatum sit, in Italia tamen imperium maneat: Pœnus hostis ne Africæ quidem indigenam, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani, Herculisque columnis, expertem omnis juris & conditionis, & linguæ prope humanæ, militem trahit. Hunc naturâ & moribus immitem ferumque, insuper dux ipse efferavit, pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis: & (quod proloqui etiam piget) vesci humanis corporibus docendo, hos infandis pastos epulis, quos contingere etiâ nefas sit, videre atque habere dominos, & ex Africa & à Carthagine jura petere, & Italiam Numidarum ac Maurorum pati provinciam esse, cui non genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsam clade Romanum imperium vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta millia peditum, quatuor equitum, arbitror ex Campania scribi posse: jam pecuniæ affatim est, frumentique. Qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, nec Annibal se vicisse sentiet, nec Romani se victos esse.

ORATIO

PEROLLÆ AD PACUVIUM Calavium patrem de interficiendo Annibale.

ARGUMENTUM.

Annibal, auctoritate atque diligentia Pacuvii Calvii, (de quo paulo antè diximus) Capuam in fidem arceperat. Is urbem ingressus, se apud Calavium cœnare velle pronuntiat: cui convivio tres modò Campanos adhibuit, in quibus Perolla filius Pacuvii, qui aliquanto antè patris deprecatione ac precibus Annibali placatus erat. Hic Perolla hilariter cæteris epulantibus, unus tristis, nec dominorum invitatione vinci potuit, nec ipsius Annibalis, ut curis amotis & seclusis latus convivaretur. Ac quum forte ante noctem Pacuvius ex convivio egressus, in hortum qui posticis adium partibus subjectus erat, secederet: patrem filius Perolla sequitur, ita ut sequitur, consilium suum de interficiendo Annibale declaravit. Pater ex filio quum ea audivisset, velut si jam interesset indigno atque detestabili facinori, filium ut deinde sequitur, ab indignitate & atrocitate facinoris flebiliter deterrebat. Filius inde precibus atque lacrymâ patris victus, facinus conceptum se non editurum promisit.

CONSILIUM afferro, pater, quo non veniam solum peccati, quo defecimus ad Annibalem, impetraturi ab Romanis, sed in multo majore dignitate & gratia sumus Campani, quam unquam fuimus. Quum mirabundus pater, quidnam id esset consilii, quæreret: togâ rejectâ ab humero, latus succinctum gladio nudat. Jam ego, inquit sanguine Annibalis sanciam Romanum foedus. Te

id prius scire volui, si forte abesse, dum facinus
patratur, malles.

ORATIO

PACUVII CALAVII FILIUM à facinore
dehortantis.

PER ego te, fili, quæcunque jura liberos jun-
gunt parentibus, precor quæsoque, ne ante
oculos patris facere & pati omnia infanda velis.
Paucae horæ sunt, intra quas jurantes per quic-
quid Deorum est, dextræ dextras jungentes,
(fidem) obstrinximus ut sacratas fide manus: di-
gressi à colloquio extemplo in eum armaremur?
Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Cam-
panorum adhibitus ab Annibale es: ut eam ip-
sam mensam cruentares hospitis sanguine? An-
nibalem pater filio meo potui placare, filium An-
nibali non possum? Sed sit nihil sancti, non fides,
non religio, non pietas; audeantur infanda, si non
perniciem nobis cum scelere afferunt: unus ag-
gressurus es Annibalem? Quid illa turba tot
liberorum servorumque? quid in unum in-
tenti omnium oculi? quid tot dextræ?
torpescantne in amentia illa? vultum ip-
sius Annibalis, quem armati exercitus sustinere
nequeunt; quem horret populus Romanus, tu
sustinebis? Et alia auxilia desint, me ipsum ferire,
corpus meum opponentem pro corpore Anni-
balis, sustinebis? Atqui per meum pectus pe-
tendus ille tibi transfigendusque est. Deterreri
hic sine te potius, quam illic vinci: valeant pre-
ces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO

PEROLLÆ, quā Pacuvio patri respondet.

EGO quidem, quam patriæ debeo pietatem, exsolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditæ patriæ sustinendum est crimen : semel, quum defectionis ab Romanis : iterum, quum pacis cum Annibale fuisti author : tertio hodie, quum restituendæ Romanis Capuæ mora atque impedimentum es. Tu patria, ferrum, quo pro te armatus hanc arcem defendere volebam, hosti minime parcens, quando parens extorquet, recipe.

VERBA

MAGII DECII ad circumfusas multitudinem.

ARGUMENTUM.

Magius Decius Capuæ inter alios censebat præsidium Annibalis Capuam recipendum non esse, aut receptum ejiciendum, aut certè interficiendum, ut ita nobili facinore Romanis Campani se restituerent. Perlatum id erat in castra ad Annibalem, & jam eum in castra acciri jusserat, quum negantem eum comprehendi & ad se adduci jubet. At repente mutato consilio, priusquam adduci posset, alium præmittit, qui prætori nuntiaret, & moneret ne Decium duceret, se enim postero die Capuæ affuturum. Eo ipso die Annibali ingressuro Capuam unus Decius cum suis obviam non est egressus. Postero die senatu dato, Decium inter alia ad se adduci jubet. Comprehensus quum dicere causam jussus, negaret lege fœderis ad id cogi posse : tum injectis

catenis ante lictorem duci iussus est. Ipse quoad capite aperto fuit, dum ducitur, ita ad circumfussam multitudinem vociferabatur.

HABETIS libertatem, Campani, quam petistis; foro medio, luce clara; videntibus vobis, nulli Campanorum secundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capuà capta fieret? Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus consecrate, ut hunc triumphum de cive vestro spectetis.

ORATIO

HIMILCONIS, BARCHINÆ factionis viri,
adversus Hannonem.

ARGUMENTUM.

Mago Amilcaris filius Carthaginem profectus, senatu dato, quæ ad Cannas gesta erant, exposuit, ob victoriam Diis sacrum, autoritate Annibalis, haberi jusserat. Himilco ex hoc tam læto nuntio nactus occasionem Hannonis alterius factionis principis eludendi, & reprehendendi, ita eum aggressus est. Hanno deinde respondet.

QUID est Hanno? etiam nunc te pœnitet belli suscepti adversus Romanos? Jube dedi Annibalem: veta in tam prosperis rebus grates Diis immortalibus agi: audiamus Romanum senatorem in Carthaginensium curia.

ORATIO

HANNONIS Himilconi respondentis.

TA CUI SSEM hodie, P. C. ne quid in communi omnium gaudio, minus lætum quod esset vobis, loquerer; nunc interrogante senatore, pœniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos.

Romanos belli, si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum alterum est homines alienæ libertatis oblit; alterum suæ. Respondeam igitur Himilconi, non desisse poenitere me belli, neque desitutum ante invictum nostrum imperatorem inculcare, quam finitum aliquâ tolerabili conditione bellum videro: Nec mihi pacis antiquæ desiderium ulla alia res quàm pax nova finiet. Itaque ista quæ modo Mago jactavit, Himilconi cæterisque Annibalis satellitibus tam læta sunt, mihi possunt læta esse, qui res bello bene gestæ, si volumus fortunâ uti, pacem nobis æquiores dabunt; nam si prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quàm accipere possumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis est? Occidi exercitus hostium; mitte milites mihi, quid aliud rogares, si esses victus? Hostium cepi bina castra, prædæ videlicet plena & commeatum; frumentum, & pecuniam date: quid aliud, si spoliatus, si exutus castris esses, peteres? Et ne omnia ipse mirer, (mihi quoque enim, quoniam respondi Himilconi, interrogare jus fasque est) velim seu Himilco seu Mago respondeat: quum ad internecionem Romani imperii pugnatum ad Cannas sit; constetque in defectione totam Italiam esse: primum, ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo, ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque Mago negasset: Hostium quidem ergo, inquit, nimis adhuc multum superest: sed multitudo ea quid animorum, quidve spei habeat, scire velim. Quum id nescire se, Mago diceret:*

Nihil

Nihil facilius scitu est, *inquit*. Ecquos legatos ad Annibalem Romani miserunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factum esse, allatum ad vos est? *Quum id quoque negasset*: Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quam habuimus, quâ die Annibal in Italiam, est transgressus. Quam varia victoria priorre Punico bello fuerit, plerique qui meminimus, supersumus, nunquam terrâ marique magis prosperæ res nostræ visæ sunt, quàm ante consules C. Lutatium & A. Posthumium fuerunt. Lutatius & Posthumio consulibus, devicti ad Ægateas insulas sumus. Quod si (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem speratis quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo? Ego, si quis de pace consulat, seu deferenda hostibus seu accipienda; habeo quid sententiæ dicam: si de iis quæ Mago postulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto; & frustrantibus nos fallâ atque inani victoriâ, multo minus censeo mittenda esse.

ORATIO

SAMNITIUM LEGATORUM ad Annibalem, quâ petunt ut opem adversus Romanos ferat.

ARGUMENTUM.

Marcellus Nolam urbem quum teneret praesidiis, in agrum Hirpinum & Samnitium Caudinorum excursiones faciendo, ferro & igne omnia vastabat. Iis cladibus uterque populus adductus legatos ad Annibalem conquestum injurias mittit. Priores Samnites, ita injurias exposuerunt.

HOSTES Populi Romani, Annibal, fuimus primùm per nos ipsi, quoad nostra, arma,

arma, nostræ vires nos tutari poterant. Postea-
 quam iis parum fidebamus, Pyrrho regi nos ad-
 junximus : à quo relictî, pacem necessariam ac-
 cepimus, fuimusque in ea per annos prope quin-
 quaginta, ad id tempus quo in Italiam venisti.
 Tua nos non magis virtus fortunaque, quàm
 unica comitas ac benignitas erga cives nostros,
 quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut
 te salvo atque incolumi amico, non modò populum
 Romanum, sed ne Deos quidem iratos (si dici
 fas est) timeremus. At, Hercule, non solum in-
 columi & victore, sed præsentente te, quum plora-
 tum propè conjugum ac liberorum nostrorum ex-
 audire, & flagrantia testâ posses conspicerè ; ita
 sumus aliquoties hac æstate devastati, ut M. Mar-
 cellus, non Annibal vicisse ad Cannas videatur ;
 glorianturque Romani, te ad unum modò ictum
 vigentem, velut jaculo emissio torpere. Per cen-
 tum propè annos cum populo Romano bellum
 gessimus, nullo externo adjuti nec duce nec ex-
 ercitu, nisi quòd per biennium Pyrrhus nostro
 magis milite suas auxit vires, quam suis viribus
 nos defendit. Non ergo secundis rebus nostris
 gloriabimur : duos consules, ac duos consulares
 exercitus à nobis sub jugum missos, & si quæ alia
 aut læta aut gloriosa nobis evenerunt, quæ aspera
 adversaque tunc acciderunt, minore indignatione
 referre possumus, quam quæ hodie eveniunt.
 Magni dictatores cum magistris equitum, bini
 consules cum binis consularibus exercitibus in-
 grediebantur fines nostros ; antè explorato &
 subsidiis positis, & sub signis ad populandum du-
 cebant, nunc prope unius & parvi ad tuen-
 dam Nolam præsidii præda sumus. Jam, ne
 mani-

manipulatim quidem, sed latronum modò, per-
 eursant totis finibus nostris negligentius, quàm
 si in Romano vagarentur agro. Causa autem hac
 est, quod neque tu defendis, & nostra juvenus,
 quæ si domi esset, tutaretur, omnis sub signis
 militat tuis. Nec te, nec exercitum tuum norim:
 nisi à quo tot Romanas acies fusas stratasque esse
 sciam, ei facile esse ducam opprimere populato-
 res nostros vagos, sine signis, palatos, quò quem-
 que trahit, quamvis vana, prædæ spes. Numi-
 darum paucorum illi quidem præda erunt, præ-
 sidiumque missum nobis & Nolæ ademptum erit:
 si modo, quos ut socios habere dignos duxisti, haud
 indignos judicas, quos in fidem receptos tuearis.

Ex vicefimo quarto libro ab urbe condita.

ORATIO

FABII MAXIMI ad populum de deligen-
 do imperatore.

ARGUMENTUM.

*Fabius sub finem anni Romam rediens, comitia con-
 sularia edixerat, quibus prærogativæ juniorum T.
 Otacilium, qui ejus Fabii sororis filiam habebat ux-
 orem, & M. Æmilium Regillum consules dixerunt.
 Quod ubi Fabius intellexit, hac concione suadebat,
 nec Otacilio rerum & imperii summam deferendam
 esse, nec consulem eum habendum: videndum autem
 cui Bellum mandari posset adversus Annibalem.*

SI aut pacem in Italia aut bellum cum eo hoste
 haberemus, in quo negligentia aut errori lo-
 cus esset, qui vestris studiis, quæ in campum ad
 mandandos,

mandandos, quibus velitis, honores affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminisse videretur vestræ libertatis: sed quum in hoc bello, cum hoc hoste, nunquam ab ullo duce sine ingenti nostra clade erratum sit, eadem vos cura, quæ in aciem armati descenditis, inire suffragium ad creandos consules decet, & sibi sic quemque dicere; Annibali imperatori parem consulem nominino. Hoc anno ad Capuam Jubellio Taureæ Campano summo equiti provocanti, summus Romanus eques Asellus Claudius oppositus. Adversus Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, Manlium, fidentem & animo & viribus, misere majores nostri. Ob eandem causam haud multis annis post fuisse non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur adversus similiter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quemadmodum pedites equitesque optamus, ut validiores, si minus ut pares hosti habeamus; ita duci hostium parem imperatorem quæramus. Quum qui est summus in civitate dux, eum legerimus; tamen repente lectus, in annum creatus, adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis, neque juris inclusum angustiis, quod minus ita omnia gerat administratque, ut tempora postulabunt belli; nobis autem in apparatu ipso, ac tantum inchoantibus res, annus circumagitur. Quoniam quales viros creare vos Consules deceat, satis est dictum; restat ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus flamen est Quirinalis, quem neque mittere à sacris, neque retinere possumus, ut non Deum aut belli deferamus curam. Otacilius, sororis meæ filiam uxorem,

uxorem, atque ex ea liberos habet, cæterum non ea vestra in me majoresque meos merita sunt, ut non potiore privatis necessitudinibus Rempub-
licam habeam. **QUILIBET** nautarum uesto-
rumque tranquillo mari gubernare potest: ubi
sæva orta tempestas est, ac turbato mari rapitur
vento navis, tum viro & gubernatore opus est.
Non tranquillo navigamus, sed jam aliquot pro-
cellis submersi penè sumus. Itaque quis ad gu-
bernacula sedeat, summa cura providendum ac
præcavendum vobis est. In minore re experti,
T. Otacili, operam tuam sumus: haud sanè, cur
ad majora tibi fidamus, documentum quicquam de-
disti. Classem hoc anno, cui tu præfuisi, trium
rerum causà paravimus: ut Africæ oram popularetur,
ut tuta nobis Italiæ littora essent, ante om-
nia, ne supplementum cum stipendio commeatu-
que à Carthagine Annibali transportaretur.
Create consulem **T. Otacilium**, non dico si om-
nia hæc, sed si aliquid eorum Reipub. præstitit.
Sin autem, te classem obtinente, etiam velut pa-
cato mari quælibet Annibali tuta atque integra
à domo venerunt, si ora Italiæ infestior hoc an-
no, quàm Africæ fuit; quid dicere potes, cur te
potissimum ducem Annibali hosti opponant? Si
consul esses, dictatorem dicendum exemplo ma-
jorum nostrorum censeremus, nec tu id indignari
posses, aliquem in civitate Romana meliorem
bello haberi, quàm te. Magis nullius interest, quàm
tua, **T. Otacili**, non imponi cervicibus tuis o-
nus, sub quo concidas. Ego magnopere suadeo,
eodem animo, quo, si stantibus vobis in aciem ar-
matis, repente delegendi duo imperatores essent,
quorum ductu atque auspicio dimicaretis,
hodie

hodie quoque consules creetis, quibus sacramento liberi vestri dicant, ad quorum edictum conveniant, sub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thrasymenus & Cannæ, tristis ad recordationem exempli, sed ad præcavendum simile, utiles documento sunt.

ORATIO

T. GRACCHI AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Ad Beneventum T. Gracchus in castris legiones magna ex parte Volonum servorum habebat, inter quos quum forte quæri audiret quando libertate donarentur: missis ad senatum hac de re literis, quibus eorum fortitudinem laudabat, impetravit ut quod è Repub. videretur, faceret. Quod quum ab ipso referente audirent, liberos item se facturum qui egregiè pugnassent, dicentem, nihil quàm in hostem pugnare malebant: adeo libertatis dulcedo eos merlebat. Quum verò eorum quatuor millia segnius cum hoste congressa, metupæna, collem qui non procul à castris aberat, cæpissent, postero tamen die inde accitos cum cæteris libertate donavit. Concione inde advocata, ita eos qui secessissent, se militaturos pronuntiavit.

PRIUS QUAM omnes jure libertatis æquassem, neminem notà strenui aut ignavi militis notasse volui. Nunc exsoluta jam fide publica, ne discrimen omne virtutis ignaviæque pereat, nomina eorum, qui detractatæ pugnæ memores secessionem paulò ante fecerunt, referri ad me jubebo: citatosque singulos jurejurando adigam, nisi quibus morbus causa erit, non aliter, quàm
stantes

stantes cibum potumque, quoad stipendia facientes capturos esse. Hanc multam ita æquo animo feretis, si reputabitis, nulla ignavia nota leviores vos designari potuisse.

O R A T I O

L. PINARIUS PRÆFECTI præsidii Romanorum Ennæ, quæ suos exhortatur.

A R G U M E N T U M.

L. Pinarius Ennæ præsidii Romanorum præfectus, præsidium Murgantiæ ab incolis proditum oppressumque audiens, diligenter videbat, ne Ennenses quoque præsidium, cuius erat præfectus, prodere atque opprimere possent. Jamque nonnihil de prodicione cum Himilcone pacta audiebat, quum, reposcentibus Ennensibus claves portarum civitatis, pertinaciter negat se daturum. Li quum nulla ratione pervincere se posse viderent ut redderentur, vindictam aliquam suæ libertatis se quaesturos denuntiant. Tum Pinarius sibi consilium dari populi postulat, ut sciret utrum paucorum an universæ civitatis ea denuntiata forent. Consensu itaque omnium concio in posterum diem edicitur. Ipse ex eo colloquio in arcem receptus, ita suorum animos in diem posterum comparat.

CR E D O ego vos audisse, milites, quemadmodum præsidia Romana à Siculis circumventa & oppressa sint per hos dies. Eam vos fraudem Deum primò benignitate, dein vestra ipsi virtute dies noctesque perstando ac pervigilando in armis, vitastis: utinam reliquum tempus nec patiando infanda, nec faciendo, traduci possit. Hæc

o culta

occulta in fraude cautio est: quæ, quia adhuc minus cuiquam successit, aperte ac propalam claves portarum reposcunt; quas simul tradiderimus, Carthaginensium extemplo Enna erit, foediusque hic trucidabimur, quam Murgantiæ præsidium interfectum est. Noctem unam ægrè ad consultandum sumpsi, quâ vos certiores periculi instantis facerem. Ortâ luce concionem habituri sunt ad criminandum me concitandumque in vos populum: itaque crastino die, aut vestro, aut Ennensium sanguine Enna inundabitur: nec præoccupati, peculii; nec occupantes, periculi quicquam habebitis: qui prior strinxerit ferrum, ejus victoria erit. Intenti ergo omnes, armatique signum expectabitis: ego in concione ero: & tempus, quoad omnia instructa sint, loquendo altercandoque traham. Quum toga signum dederò, tum mihi undique clamore sublato turbam invadite, ac sternite omnia ferro: & cavete, quisquam ex iis superfit; à quibus aut vis aut fraus timeri possit. Vos, Ceres mater ac Proserpina, precor; cæteri superni inferniq; Dii, qui hanc urbem hos sacratos lacus lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii adsitis, si vitandæ, non inferendæ fraudis causâ hoc consilii capimus. Pluribus, vos, milites, hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset: inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, nequid ab Himilcone & Carthaginensibus timeri possit.

Ex vicesimo quinto libro ab urbe condita.

ORATIO

RELEGATORUM MILITUM ad M. Marcellum, de mutatione conditionis.

ARGUMENTUM.

Milites eos qui Cannensi cladi superfuerant, senatum in Siciliam ad militandum, quoad Punicum bellum finitum esset, non redituros Romam, relegaverat, licet dum P. Lentulo militant, ab eo impetrant, ut primores equitum centurionumque in hyberna ad M. Marcellum mitterentur; qui de conditione atque fortuna conquererentur. Ex iis unus, potestate dicendi facta, in hæc verba causam suam egit.

CONSULEM te, M. Marcelle, in Italiam adissemus, quum primum de nobis, etsi non iniquum, certè triste senatusconsultum factum est: nisi hoc sperassemus, in provinciam nos morte regum turbatam ad grave bellum adversus Siculos simul Poenósque mitti, & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse: sicut patrum memoriâ qui capti à Pyrrhæ ad Heracleam erant, adversus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt. Quanquam quod ob meritum nostrum succensuistis, P. C. nobis, aut succensetis? Ambos mihi consules & universum senatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor: quem si ad Cannas consulem habuissemus; melior & Reipub. & nostra fortuna esset. Sine, quæso, priusquam de conditione nostra queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deum irâ nec fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo seritur, sed culpâ periimus ad Cannas, cujus tandem ea culpa fuit?

fuit? militum, an imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de imperatore meo, cui præsertim gratias sciām à senatu actas, quod non desperaverit de Repub. cui post fugam à Cannis per omnes annos prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis vestrisque liberis ignoscitis facile, P. C. in hæc vilia capita sævitis, & consuli primoribusque aliis civitatis fugere, quum spes alia nulla esset, turpe non fuit; milites utique morituros in aciem misistis? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hosti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam :) tamen tantum abfuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus quæreretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Veios transfugerat, reciperaretur; & Caudinæ legiones, quæ sine armis redierant Romam, armatæ remissæ in Samnium, eundem illum hostem sub jugum miserint, qui hæc suâ ignominia lætatus fuerat, Cannensem verò quisquam exercitum fugæ aut pavoris insimulare potest, ubi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt? unde consul cum equitibus quinquaginta fugit? unde nemo superest, nisi quem hostis cædendo fessus reliquit? Quum captivis redemptio negabatur, nos vulgo homines laudabant, quod Reipub. nos reservassemus: quod ad consulem Venusiam redissemus, & speciem justius exercitus fecissemus. Nunc deteriores conditione sumus, quàm apud patres nostros fuerant captivi, quippe illis arma tantum atque odo militandi, locusque in quo tenderent, in castris est mutatus: quæ

quæ tamen, semel navatâ Reipub. opera, & uno felici prælio, recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium est: nemini spes emerendi stipendia adempta est: hostis denique est datus, cum quo dimicantes, aut vitam semel aut ignominiam finirent. Nos, quibus (nisi quod commisimus, ut quicumque ex Cannensi acie miles Romanus superesset,) nihil objici potest; non solum à patria procul Italiaque, sed ab hoste etiam relegati sumus: ubi senescamus in exilio, ne qua spes, ne qua occasio abolendæ ignominia, ne qua placandæ civium iræ, ne qua denique bene moriendi sit. Neque ignominia finem, nec virtutis præmium petimus; modò experiri animum, & virtutem exercere liceat: laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat, peditum & equitum acies concurrunt: ad Syracusas terræ marique res geritur: clamorem pugnantium, crepitumque armorum exaudimus: resides ipsi ac segnes? tanquam nec manus nec arma habeamus. Servorum legionibus T. Sempronius Consul toties jam cum hoste signis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem, civitatemque, pro servis saltem ad hoc bellum emptis: nobis simul congregari cum hoste liceat, & pugnando querere libertatem. Vis tu mari, vis terræ, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Asperrima quæque ad laborem periculumque deposcimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit, quàm primùm fiat: quoniam quicquid postea viximus, id omne destinatum ignominia est.

ORATIO

SYRACUSANORUM ad Marcellum de deditione.

ARGUMENTUM.

Syracusani, Hippocrate interfecto, Epicide à Syracusis intereluso, occisis item præfectis Epicidīs: tempus venisse rati Romanis se reconciliandi, legatos de deditione ad Marcellum mittunt. Legati rem ita apud Marcellum egerunt.

NEQVE primò Syracusani à vobis defecimus, sed Hieronymus; nequaquam tam in vos impius, quàm in nos: nec postea pacem tyrannicæ compositam Syracusanus quisquam, sed satellites regii Hippocrates atque Epicides, oppressis nobis hinc metu, hinc fraude turbaverunt: nec quisquam dicere potest, aliquando nobis libertatis tempus fuisse: quod pacis vobiscum non fuerit. Nunc certe cæde eorum, qui oppressas tenebant Syracusas, quum primùm arbitrii nostri esse cœpimus, extemplo venimus ad tradenda arma: dedendos nos, urbem, mœnia: nullam recusandam fortunam, quæ imposita à vobis fuerit. Gloriam captæ nobilissimæ pulcherrimæque urbis Græcarum Dii tibi dederunt, Marcelle. quicquid unquam terrâ marique memorandum gessimus, id tui triumphi titulo accedit. Famæ ne credi malis, quanta urbs à te capta sit, quàm posteris quoque eam spectaculo esse: quò quisquis terrâ, quisquis mari venerit, nunc nostra de Atheniensibus Carthaginensibusque trophæa, nunc tua de nobis ostendat, incolumesque Syracusas familiæ vestræ, sub clientela

tela nominis Marcellorum tutelaque habendas tradas, ne plus apud vos Hieronymi quam Hieronis memoria momenti faciat. Diutius ille multo amicus fuit, quam hic hostis: & illius etiam benefacta persensistis: hujus amentia ad perniciem tantum ipsius valuit.

ORATIO

L. MARTII quâ suos milites exhortatur.

ARGUMENTUM.

*L. Martius eques Romanus erat, sub Cn. Scipionis disciplina multis annis edoctus, ad quem, cæsis duobus Scipionibus, milites sine duce imperii summam detulerant. Is Asdrubalem venire ad delendas exercitus Romani reliquias quum audiret, milites alios alia voce Scipionum mortem deplorantes increpans, quod non aliter quam mulierum ritu flerent, ita inflammavit, ut armis sumptis in hostem incompotie præ fiducia venientem, velut rabie accensi incurre-
rent. Ac eo ipso concursu jam eorum impressiones atque impetus hostis non sustinens, fuga elabebatur, quum Martius suos insequentes remoratur, dato signo receptui. Hostes hac fuga nibilo diligentiores intentionesque, reliquias tantum duorum exercituum deletorum, rati, nec stationes in castris habebant, nec vigiliarum ordines. Quæ ubi Martio explorata fuerunt, tum demum init consilium noctu in castra hostium irrumpendi, vocataque concione, ita militum animos præparavit.*

VEL mea erga imperatores nostros vivos mortuosque pietas, vel præsens omnium nostrum, milites, fortuna fidem cuivis facere potest.
mihi

mihi hoc imperium, ut amplum iudicio vestro, ita re ipsa grave ac sollicitum esse. Quo enim tempore, nisi metus mœrorem obstupesceret, vix ita compos mei essem, ut aliqua solatia invenire ægro animo possem, cogor vestram omnium vicem (quod difficillimum in luctu est) unus consulere; & ne tum quidem, ubi quonam modo has reliquias duorum exercituum patriæ conservare possim, cogitandum est; avertere animum ab assiduo mœrore libet. Præsto est enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis insomniisque agitant: & excitant sæpe somno, neu se, neu invictos per octo annos in his terris milites suos, commilitones vestros, neu Rempub. patior inultam, & suam disciplinam suaque instituta sequi jubent. Et ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita post mortem suam, quod quaque in re facturos illos fuisse maxime censeam; id optimum ducere vos quoque velim, milites, non lamentis lachrymisque tanquam extinctos prosequi, (vivunt vigentque fama rerum gestarum) sed quotiescunque occurret memoria illorum, velut si adhortantes signumque dantes videatis eos ita prælia inire. Nec alia profecto species hesternæ die oculis animisque vestris oblata, memorabile illud edidit prælium: quo documentum dedistis hostibus, non cum Scipionibus extinctum esse nomen Romanum: & cuius populi vis atque virtus non obruta sit Cannensi clade, ex omni profecto sævitia fortunæ emersuram esse. Nunc, qui tantum ausi estis sponte vestra, experiri libet, quantum audeatis duce vestro authore, non enim hesternæ die quum signum receptui dedi, sequentibus effuse vobis turbatum hostem, frangere audaciam

ciam vestram, sed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui : ut postmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam sopitos, per occasionem aggredi possetis. Nec hujus occasionis spem, milites, fortè temere ; sed ex re ipsa conceptam habeo. A vobis quoque profectò si quis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus castra tutati sitis ; nihil aliud respondeatis, quam id ipsum timentes vos, omnia & operibus firmata habuisse, & ipsos paratos instructosque fuisse. Et ita se res habet : ad id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minime tuti sunt homines : quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minus metuunt hostes, quàm ne obsessi modo ipsi atque oppugnati, castra sua ultrò oppugnemus. Audeamus, quod credi non potest ausuros nos ; eo ipso, quod difficilimum videtur, facillimum erit. Tertia vigilia noctis silenti agmine ducam vos, exploratum habeo, non vigiliarum ordinem, non stationes justas esse. Clamor in portis auditus, & primus impetus castra ceperit : tum inter torpidos somno, paventeisque ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus suis oppressos, illa cædes edatur, à qua vos hesterno die revocatos ægrè ferebatis. Scio audax videri consilium : sed in rebus asperis & tenui spe fortissima quæque consilia tutissima sunt : quia si in occasionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequicquam mox omissam quæras. Unus exercitus in propinquo est : duo haud procul absunt. nunc aggredientibus aliqua spes est : & jam tentastis vestras atque illorum vires. Sidiem proferimus, & hesternæ eruptionis fama contemni desierimus ;
periculum

periculum est, ne omnes duces omnesque copię conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus sustinebimus hostium : quos Cn. Scipio incolumi exercitu non sustinuit ? Ut dividendo copias periēre duces nostri, ita separati ac divisi opprimi possunt hostes : alia belli gerendi via nulla est ; proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem expectemus. Ite, Diis bene juvantibus : corpora curate, ut integri vigentesque eodem animo in castra hostium irrumpatis, quo vestra tutati estis.

Ex vicefimo sexto libro ab urbe condita.

ORATIO

VIBII VIRII CAMPANI ad Campanos, quā ne se dedant Romanis, dissuadet.

ARGUMENTUM.

Annibal, quum nec Capuam propter obsidionem Romanorum venire posset, nec hostes congregi vellent : consilium Romæ obsidendæ quod jam diu animo conceperat, perficere placuit. Interim longa obsidione defatigati Campani, maxime transfugarum supplicio, consilium inibant dedendæ Romanis Capuæ : Ac, quum hac de re sententiam omnes rogarent, Vibius Virius, qui auctor fuerat defectionis ab Romanis, rogatus sententiam, ita Campanorum animos à deditione avertere conabatur.

QUID vos eam deditionem fore censetis, quā quondam, ut adversus Samnites auxilium impetraremus, nos nostraque omnia Romanis dedimus ? Jam è memoria excessit, quo tempore, &

in qua fortuna à populo Romano defecerimus? jam quemadmodum in defectione præsidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam, necaverimus; quoties in obsidenteis, quàm inimici eruperimus, castra oppugnaverimus? Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos? hoc quod recentissimum est, ad oppugnandam Romam hinc eum miserimus? Age contra, quæ illi infestè in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid speretis, habeatis. Quum hostis alienigena in Italia esset, & Annibal hostis & cuncta bello arderent, omissis omnibus, omisso ipso Annibale, ambos consules & duos consulares exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt. Alterum annum circumvallatos inclusosque nos fame macerant; & ipsi nobiscum ultima pericula, gravissimos labores perpeffi: circa vallum ac fossas sæpe trucidati, & propè ad extremum castris exuti. Sed omitto hæc. Vetus atque usitata res est, in oppugnanda hostium urbe, labores ac pericula pati: illud iræ atque odii execrabilis indicium est. Annibal ingentibus copiis peditum equitumque castra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti sunt ab obsidione. Profectus trans Vulturnum, perussit Galenum agrum: nihil tantà sociorum clade avvocati sunt. Ad ipsam urbem Romam infesta signa ferri jussit: eam quoque tempestatem imminentem spreverunt. Transgressus Anienem, tria millia passuum ab urbe castra posuit: postremò ad mœnia ipsa & ad portas accessit. Romam se adepturum eis, nisi omitterent Capuam, ostendit & non omiserunt. Feras bestias cæco impetu ac rabie concitatas, si ad cubilia & catulos earum ire pergas; ad opem suis ferendam avertas. Romanos Româ circumfessà
conjuges,

conjuges, liberi, quorum ploratus hic quoque prope exaudiebantur, aræ, foci, Deum delubra, sepulchra majorum vulsa, temerata ac violata, a Capua non averterunt, tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostri hauriendi est sitis. Nec injuria forsitan: nos quoque idem fecissemus, si data fortuna esset. Itaque quando aliter Diis immortalibus visum est, quum mortem ne recusare quidem debeam; cruciatus contumeliasque quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honesta, etiam leni possum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium, victoria insolenti subnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi spectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo cervicem securi Romanæ subjiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad stuprum matronas Campanas, virginesque, & ingenuos pueros Albam, unde ipsi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne stirps, ne memoria originum suarum extaret: nedum eos Capuæ parsuros credam, cui infestiores quàm Carthagini sunt. Itaque quibus vestrum ante fato cedere. quàm hæc tot & tam acerba videant, in animo est, iis apud me hodie epulæ instructæ paratæque sunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit circumferetur: ea potio corpus à cruciatu, animum à contumeliis, oculos, aures, à videndis audiendisque omnibus acerbis indignisque, quæ manent victos, vindicabit: postea parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenso corpora exanima injiciant. Hæc una via & honesta & libera ad mortem, & ipsi virtutem mirabuntur

hostes, & Annibal fortes socios sciet ab se desertos ac proditos esse.

ORATIO

M. MARCELLI ad P. C. se adversus Syracusanos oratores defendentis.

ARGUMENTUM.

Missi erant Romam à Syracusanis oratores, qui de injuriis illatis à Marcello, quum Syracusas cepit, conquererentur. Intromissi in senatum, inter alia etiam illud objiciebant, quod Syracusas vi & armis, quam deditioe capere maluisset: principes ea causa ad se missos saepe aversatus, re infecta remisisset: captam urbem spoliasset: mœnia domosque diruisset: fana Deum diripuisset: bona singulis ademisset. De his quæsi à Marcello præsentie, quum jussi abirent, à Marcello revocati sunt, quibus præsentibus, ita ut sequitur, se defendit.

NON adeo majestatis populi Romani imperii que hujus oblitus sum, P. C. ut si de meo crimine ambigeretur, consul dicturus causam, accusantibus Græcis, fuerim. Sed non quid ego fecerim, in disquisitionem venit: (nam, quicquid in hostibus feci, jus belli de'endit) sed quid isti pati debuerint; qui si non fuerint hostes, nihil interest nunc, an vivo Hierone Syracusas violaverim. Sin autem desciverunt, legatos nostros ferro atque armis petierunt, urbem ac mœnia clauserunt, exercituque Carthaginensium adversus nos tutati sunt; quis passos esse hostilia, quum fecerint, indignatur? Tradentes urbem principes Syracusanorum, aversatus sum:
Solin,

Solin, & Mericum Hispanum, quibus tantum rem crederem, potiores habui. Non estis extremi Syracusanorum, quippe qui aliis humilitatem obijciatis. Quis est vestrum, qui se mihi portas aperturum, qui armatos milites meos in urbem accepturum promiserit? Odistis, & execramini eos qui fecerunt, & ne hic quidem contumeliis in eos dicendis parcitis: tantum abest, ut & ipsi tale quicquam facturi fueritis. Ipsa humilitas eorum, P. C. quam isti obijciunt, maximo argumento est, me neminem, qui navatam operam Reipublicæ nostræ velit, averſatum esse. Et antequam obsiderem Syracusas, nunc legatis mittendis, nunc ad colloquium eundo, tentavi pacem: & posteaquam neque legatos violandi verecundia erat, nec mihi ipsi congresso ad portas cum principibus responsum dabatur, multis terra marique exhaustis laboribus, tandem vi atque armis Syracusas cepi. Quæ captis acciderint, apud Annibalem & Carthaginienses, victosque justius, quàm apud victoris populi Romani senatum; querebantur. Ego, P. C. Syracusas spoliatas si negaturus essem, nunquam spoliis earum urbem Romanam exornarem: quæ autem singulis victor aut adem aut dedi; cum belli jure, tum ex cujusque merito, satis scio me fecisse. Ea vos rata habeatis P. C. necne magis Reipub. interest quàm meâ. Mea quippe fides exsoluta est: ad Rempub. pertinet, ne acta mea rescindendo, alios in posterum segniores duces faciatis. Et quoniam coram, & Siculorum, & mea verba audistis, P. C. simul templo excedemus, ut me absente liberius consuli senatus possit.

ORATIONES

ORATIO

P. SCIPIONIS ad veteres milites.

ARGUMENTUM.

P. Scipio is cujus pater atque patruus in Hispania interfecti fuerant, omnium centuriarum tribuumve consensu ante quartum & vicesimum annum ad bellum Hispanicum imperator delectus erat. Jam verò ad id tempus vetus exercitus patris atque patruus in Hispania manserat: ad quem Tarracone primo vere veniens, quum Iberum trajecturus esset, ita ejus exercitus animos ad bellum præparavit.

NE M O ante me novus imperator militibus suis priusquam operâ eorum usus esset, gratias agere jure ac meritò potuit. Me vobis, priusquam provinciam aut castra viderem, obligavit fortuna, primùm, quod ea pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuosque fuistis: deinde, quod amissam tantâ clade provinciæ possessionem integram, & populo Romano, & successori, mihi, virtute vestra obtinuistis. Sed quum jam benignitate Deum id paremus atque agamus, non ut ipsi maneamus in Hispania, sed ne Pœni maneant; nec ut pro ripa Iberi stantes arceamus transitum hostis, sed ut ultrò transeamus, transferamusque bellum; vereor, ne cui vestrùm majus id audaciusque consilium, quam aut pro memoria cladum nuper acceptarum, aut pro ætate mea videatur. Adversæ pugnæ in Hispania, nullius in animo, quàm meo, minus obliterari possunt, quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum spatium, ut aliud super aliud cumlaretur familiæ nostræ funus, interfecti sunt.

sunt. Sed ut familiaris penè orbitas ac solitudo frangit animum ; ita publica quum fortuna tum virtus, desperare de summa rerum prohibet ; ea fato quodam data nobis sors est, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Por-
 senam , Gallos, Samnites : à Punicis bellis incipiam. Quot classes, quot duces, quot exercitus priore bello amissi sunt ? Jam quid hoc de bello memorem ? Omnibus aut ipse adfui cladibus : aut quibus abfui, maximè unus omnium eas sensi. Trebia, Thrasymenus, Cannæ, quid aliud sunt, quam monumenta occisorum exercituum, consulumque Romanorum ? Adde defectionem Italiæ, Siciliae, majoris partis Sardiniae ; adde ultimum terrorem ac pavorem castra Punica inter Anienem & moenia Romana posita, & visum propè in portis victorem Annibalem. In hac ruina rerum, stetit una integra atque immobilis virtus populi Romani. Hæc omnia strata humi erexit ac sustulit. Vos omnium primi, milites, post Cannensem cladem vadenti Asdrubali ad Alpes Italiamque, qui si se cum fratre conjunxisset, nullum jam nomen esset populi Romani, ductu auspicioque patris mei obstitistis. & hæc secundæ res illas adversas sustinuerunt. Nunc benignitate Deum, omnia secunda, prospera, indies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia, Syracusæ Agrigentumque captum, pulsi tota insula hostes, receptaque provincia in ditione populi Romani est. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepida fuga emensus Annibal, in extremum angulum agri Bruttii compulsus ; nihil jam majus precatur Deos, quam ut incolumis cedere atque abire

ex hostium terra liceat. Quid igitur minus conveniat, milites, quam quum aliæ super alias clades cumlarentur, ac Dii prope ipsi cum Annibale starent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim etiam honore nominis) sustinuisse labantem fortunam populi Romani : nunc eosdem, quia illic omnia secunda lætaque sunt, animis deficere ? Nuper quoque quæ acciderunt, utinam tam sine meo luctu, quam vestro transissent ! Nunc Dii immortales imperii Romani præfides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores : iidem auguriis auspiciisque, & per nocturnos etiam visus omnia læta ac prospera portendunt. Animas quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præfagit, nostram Hispaniam esse : brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terrasque foeda fuga impleturum. Quod mens sua sponte divinat, idem subjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis socii, hostram fidem per legatos implorant, tres duces discrepantes, propè ut defecerint alii ab aliis, trifariam exercitus in diversissimas regiones distraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ nuper nos afflixit, nam & deseruntur à sociis, ut prius à Celtiberis nos, & diduxere exercitus ; quæ patri, patruoque meo causa exitii fuit. Nec discordia intestina coire eos in unum finet, neque singuli nobis resistere poterunt. Vos modo, milites, favete nomini Scipionum, soboli imperatorum vestrorum, velut accisis recrescenti stirpibus. Agite milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis sæpe à vobis peragratas. Brevis faciam, ut quemadmodum

modum nunc noscitis in me patris patruisque similitudinem oris vultusque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutisque exemplum expressum ad effigiem vobis reddam: ut revixisse, aut renatum sibi quisque Scipionem imperatorem dicat.

ORATIO

P. SCIPIONIS ad milites.

ARGUMENTUM.

Trajecto Ibero, P. Scipio Carthaginem novam oppugnare statuerat: jamque ab ea non ita longum iter aberat, quum insciis omnibus præter unum Lælium quo proficisci pararet, concione advocata, ad oppugnationem urbis ita milites exhortatus est.

AD urbem unam oppugnandum, si quis vos adductos credit, is magis operis vestri, quam emolumenti rationem exactam, milites, habet. Oppugnabitis enim verè mœnia unius urbis, sed in una urbe universam ceperitis Hispaniam. Hic sunt obsides omnium nobilium regum populorumque; qui simul in potestate vestra erunt, exemplo omnia quæ nunc sub Carthaginienſibus sunt, in ditionem nostram tradent. Hic pecunia omnis hostium, sine qua neque illi gerere bellum possunt: quippe qui mercenarios exercitus alant & quæ nobis maximo usui ad conciliandos animos barbarorum erit. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli est: qui simul & vos instruet, & hostes nudabit. Potiemur præterea quum pulcherrima opulentissimaque urbe, tum opportunissima portu egregio; unde terra
marique,

marique, quæ belli usus poscunt, suppeditentur: quæ quum magna ipsi habebimus, tum dempserimus hostibus multo majora. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium, hoc omnium rerum receptaculum est. Hinc rectus in Africam cursus est: hæc una inter Pyrenæum & Gades statio: hinc omni Hispaniæ imminet Africa. Sed quoniam vos instructos & ordinatos cognosco, ad Carthaginem novam oppugnandam totis viribus & bono animo transeamus.

ORATIO

P. SCIPIONIS ad Luceium Celtiberorum principem, quum ei sponsam reddidit.

ARGUMENTUM.

Hæc ad priorem orationem pertinet. Capta Carthagine nova, quum inter recensendos obsides nomina civitatum acciperet Scipio, missis nuntiis admonebat obsidum parentes, ut ad suos quisque recipiendos Carthaginem venirent. Adducta ad eum tum fuit adulta virgo eximia atque spectatæ formæ: ex qua percontatus ipse patriam & parentes, quum acciperet, eam desponsatam Luceio adolescenti Celtiberorum principi, extemplo parentes sponsumque acciri jubet. Ubi primum sponsus venit, hoc eum sermone alloquitur.

JUVENIS juvenem appello: quo minor sit inter nos hujus sermonis verecundia. Ego, quum sponsa tua capta à militibus nostris ad me ducta esset, audiremque eam tibi cordi esse, & forma faceret fidem; quia ipse, si frui liceret ludo ætatis, (præsertim recto & legitimo amore)

&

& non Respub. animum nostrum occupasset, veniam mihi dari sponfam impensius amanti vellem: tuo, cujus sponfa es, amori faveo. Fuit sponfa tua apud me eadem, quâ apud soceros tuos parentefque suos verecundia: servata tibi est, ut inviolatum & dignum me teque dari tibi donum posset. Hanc mercedem unam pro eo munere pacifcor; amicus populo Romano sis: & si me virum bonum credis esse, quales patrem patruumque meum jam ante hæ gentes norant, scias multos nostri similes in civitate Romana esse: nec ullum in terris populum hodie dici posse, quem minus tibi hostem tuisque esse velis, aut amicum malis.

Ex vicesimo septimo libro ab urbe condita.

ORATIO

M. MARCELLI AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Canusinos Annibal ad defectionem sollicitans, quum Marcellum adversus se contendere audiret, tum castra inde movere cæpit. Marcellus eum brevi intervallo consequutus, tandem nihil magis quam justum prælium detrectantem, ad id quod vitabat certamen traxit. Vesperis congressos, æquo Marte nox diremit. Postero die utrinque concursus est: fusi Romani primum, deinde fugati cæsis millibus duobus & septingentis. Ex ea pugna qui restiterant, in castra receptos Marcellus ita objurgavit.

DIIS immortalibus ut in tali re laudes gratesque ago, quod victor hostis cum tanto pavore incidentibus vobis in vallum portasque, non ipsa castra est aggressus. Deservissetis profecto

profecto eodem terrore castra, quo omisistis pugnam. Qui pavor hic, qui terror, quæ repente, qui, & cum quibus pugnaretis, oblivio animos cepit? nempe iidem sunt ii hostes, quos vincendo & victos sequendo priorem ætatem absumpsistis: quibus dies noctesque fugientibus per hos dies institistis: quos levibus præliis fatigastis, quos hesterno die nec iter facere, nec castra ponere passi estis. Omitto ea quibus gloriari potestis: cuius & ipsius pudere ac pœnitere vos oportet, referam, nempe æquis manibus hesternæ die diremistis pugnam. Quid hæc nox, quid hæc dies attulit? vestræ his copiæ imminutæ sunt an illorum auctæ? Non equidem mihi cum exercitu meo loqui videor, nec cum Romanis militibus corpora tantum atque arma eadem sunt. An si eosdem animos habuissetis, terga vestra vidisset hostis? signa alicui manipulo, aut cohorti abstulisset? Non adhuc cæsis Romanis legionibus gloriabatur; vos illi hodierno die primum fugati exercitus dedistis decus.

ORATIO

ANNIBALIS AD SUOS.

ARGUMENTUM.

Hoc cum proximo conjunctum est. Milites, quum jure se à Marcello objurgatos intelligerent, clamore sublato precabantur atque orabant, ut ejus modo pugnae gratiam faceret: ita, ubi vellet, militum suorum animos experturum. Tum Marcellus in aciem esse educturum postero die dicit, ubi victores potius quàm victi veniam impetrarent. Postero die, ut jussi erant, armati conveniunt. Quod ubi ad Annibalem

nibalem allatum est, tum in hæc verba suos præparavit.

CUM eo nimirum hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.

Ex vicesimo octavo libro ab Urbe condita.

ORATIO

P. SCIPIONIS AD MILITES.

ARGUMENTUM.

Sucrone ad præsidium octo millia militum relicta erant: ii nimia primum licentiâ ex diutino otio collecta, deinde audita morte (incertis authoribus) Scipionis imperatoris, seditionem movent. Ac primum tribunos, quum viderent non modo in sententiam suam non descendere velle, sed iis quæ conabantur, obviam ire, ex castris fugant. Tum ad principes seditionis gregarios milites C. Albiu Calenum, & C. Atriu Umbrum, communi consensu, imperii summam deferunt: qui tribunitiis ornamentis non contenti, summi etiam magistratus insignia, ut fasces, ut securæ, assumunt. Non ita multo post nuntii certi & vivere Scipionem, & valere afferunt; quæ res ita omnium animos discruciat, ut jam imperatores ipsi sua insignia exhorrent: vulgus tantum jactaret id factum esse quod non ad diem ipsum stipendia data & impensa essent. Carthaginem deinde interjectis aliquot diebus seditiosi omnes ingressi, postero die vocati ad concionem à Scipione, hac concione reprebensi sunt, duces & authores capitali supplicio damnati.

NUN-

NUNQUAM mihi defuturam orationem, qua exercitum meum alloquerer, credidi: non quod verba unquam potius quàm res exercuerim; sed quia propè à pueritia in castris habitus, assueveram militaribus ingeniis. Ad vos quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio suppeditat: quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. Cives? qui à patria vestra descivistis: an milites? qui imperium auspiciumque abnuistis, sacramenti religionem rupistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum civium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video. Quid enim vos, nisi quod Illergetes & Lacetani, aut optastis aliud aut sperastis? Et illi tamen Mandonium atque Indibilem, regiæ nobilitatis viros, duces furoris sequenti sunt: vos auspicium & imperium ad Umbrum Atrium, & Calenum Albium, detulistis. Negate vos id omnes fecisse, aut factum voluisse milites, paucorum eum furorem atque amentiam esse. Libenter credam negantibus: nec enim ea sunt commissa, quæ vulgata in omnem exercitum sine piaculis ingentibus expiari possunt. Invitus ea, tanquam vulnera attingo; sed nisi tacta tractataque sanari non possunt. Equidem pulsas Hispania Carthaginienfibus, nullum locum in tota provincia, nullos homines credebam esse, ubi vita invisa esset mea; sic me non solum adversus socios gesseram, sed etiam adversus hostes. In castris enim meis (quantum me opinio fefellit;) fama mortis meæ non accepta solum, sed etiam expectata est. Non quod ego vulgari facinus per omnes velim (equidem si totum exercitum meum mortem mihi optasse crederem; hic statim ante oculos vestros morerer: nec me vita juvaret invisa civibus.

bus & militibus meis) sed multitudo omnis, sicut natura maris, per se immobilis est, venti & auræ cientes, ita aut tranquillum, aut procellæ in vobis sunt & causa atque origo omnis furoris penes auctores est: vos contagione insanistis. Quin mihi ne hodie quidem scire videmini quo amentiae progressi sitis: quid facinoris in me, quid in patriam, parentesque ac liberos vestros, quid in Deos, sacramenti testes, quid adversus auspicia, sub quibus militastis, quid adversus morem militiæ disciplinamque majorum, quid adversus summi imperii maiestatem ausi sitis. De me ipso taceo, temere potius, quàm avide credideritis. Is denique ego sum, cujus imperii tædere exercitum, minimè mirandum sit. Patria quid de vobis meruerat, quam cum Mandonio & Indibili consociando consilia prodébatis? Quid populus Romanus, cum imperium ablatum ab tribunis suffragio populi creatis, ad homines privatos detulistis? quum, eo ipso non contenti, si pro tribunis illos haberetis, fasces imperatoris vestri ad eos, quibus servus, cui imperarent, nunquam fuerat Romanus exercitus, detulistis. In prætorio tetenderunt Albius & Atrius: clasticum apud eos cecinit: signum ab iis petitum est: sederunt in tribunali P. Scipionis: liëtor apparuit: Submovente eo inceserunt: fasces cum securibus prælati sunt. Lapides pluere, & fulmina jaci de cælo, & infuetos fœtus animalia edere, vos portenta esse putatis: hoc est portentum, quod nullis hostiis, nullis supplicationibus, sine sanguine eorum, qui tantum facinus ausi sunt, expiari possit. Atque ego, (quanquam nullum scelus rationem habet) tamen ut in re nefaria, quæ mens, quod consilium vestrum fuerit, scire velim. Rhegium quondam

quondam in præsidium missa legio, interfectis per scelus principibus civitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit, propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano securi percussa sunt. Sed illi tamen, non Atrium Umbrum semilixam, nominis etiam abominandi ducem, sed Decium Jubellium tribunum militum sequuti sunt: nec cum Pyrrho, nec cum Samnitibus aut Lucanis, hostibus populi Romani, se conjunxerant, vos cum Mandonio & Indibili consilia communicastis, & arma consociaturi fuistis. Illi, sicut Campani Capuam Tuscis veteribus cultoribus ademptum Mamertini in Sicilia Messanam, sic Rhegium habituri perpetuam sedem erant: nec populum Romanum, nec socios populi Romani ultro lacessituri bello. Sucronemne vos domicilium habituri eratis? Ubi si vos decedens confecta provincia imperator relinquerem, Deum hominumque fidem implorare debebatis, quod non rediretis ad conjuges liberosque vestros. Sed horum quoque memoriam, sicut patriæ meique ejeceratis ex animis vestris. Viam consilii scelerati, sed non ad ultimum dementis, exequi volo. Mene vivo, & cætero incolumi exercitu, cum quo ego die uno Carthaginem cepi, cum quo quatuor imperatores, quatuor exercitus Carthaginiensium fudi, fugavi, Hispania expuli, vos octo millia hominum, majoris certè omnes pretii, quàm Albius & Atrius sunt, quibus vos subjecistis, Hispaniam provinciam populo Romano erepturi eratis? Amolior & amoveo nomen meum: nihil ultra facile creditam mortem meam à vobis violatus sim. Quid? si ego morerer, mecum expiratura Respub. mecum casurum imperium populi Romani

mani erat? ne istuc Jupiter Optimus Maximus scit; urbem auspicato Diis auctoribus in æternum conditam, fragili huic & mortali corpori æqualem esse. Flaminio, Paulo Æmilio, Graccho, Posthumio Albino, M. Marcello, T. Q. Crispino, C. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam præclaris imperatoribus uno bello absumptis, superstes est populus Romanus, eritque mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus; meo unius funere elata populi Romani esset. Respub. Vos ipsi hic in Hispania; patre & patruo meo, duobus imperatoribus interfectis, Septimum Martium ducem vobis adversus exultantes recenti victoria Pœnos delegistis. & sic loquor, tanquam sine duce Hispaniæ futuræ fuerint. M. Sillanus eodem jure, eodem imperio mecum in provinciam missus, L. Scipio frater meus; & C. Lælius legati, vindices majestatis imperii deessent? Utrum exercitus exercitui, an duces ducibus, an dignitas, an causa comparari poterat? quibus si omnibus superiores essetis, arma cum Pœnis contra patriam, contra cives vestros ferretis? Africam Italiæ, Carthaginem urbi Romæ imperare velletis? Quam ob noxam patriæ? Coriolanum quondam damnatio injusta, miserum & indignum exilium, ut iret ad oppugnandam patriam, impulit: revocavit tamen à publico parricidio privata pietas. Vos qui dolor, quæ ira incitavit? Stipendiumne diebus paucis imperatore ægro serius numeratum, satis digna causa fuit, cur patriæ indiceretis bellum? cur ad Illergetes descisceretis à populo Romano? cur nihil divinarum humanarumve rerum inviolatum vobis esset? Insanistis profectò milites: nec major in corpus meum vis morbi, quam in vestras mentes

mentes invasit. Horret animus referre, quid crediderint homines, quid speraverint, quid optaverint. Auferat omnia irrita oblivio, si potest; si non, utcumque silentium tegat. Non negaverim, tristem atrocemque vobis visam orationem meam; quanto creditis facta vestra atrociora esse, quam dicta mea? & me ea quæ fecistis, pati æquum censetis: vos ne dici quidem omnia æquo animo ferretis? Sed ne ea quidem ipsa ultra exprobrantur, utinam tam facile vos obliviscamini eorum, quam ego obliviscar. Itaque quod ad vos universos attinet, si erroris pœnitet, satis superque pœnarum habeo. Albius Calenus, & Atrius Umber, & cæteri nefariæ seditionis auctores, sanguine luent quod admiserunt. Vobis supplicii eorum spectaculum non modò non acerbum, sed letum etiam, si sana mens rediit, debet esse. de nullis enim quam de vobis infestius, aut iniquius consulerunt

ORATIO
SAGUNTINORUM ad P. C. in senatu.
ARGUMENTUM.

Secundum bellum Punicum susceptum erat nomine Saguntinorum. Quorum oppidum quum Annibal summa vi oppugnaret, missis Romam oratoribus auxilium socii adversus Pœnos petiverunt. Annibal vero, quum legationibus factis eo nomine multis, nihilominus in oppugnando perstaret, autoritate senatus bellum fuit indictum. Ita quicquid gestum, quantumcunque cladium & incommodorum acceptum erat, nomine ac causa ipsorum acceptum. Itaque ne ingrati merito ac jure videri dicique possent, in secundis rebus suis & Romanorum, Legatos Romam mittunt, qui pro tot beneficiis gratias agerent, grati-

*gratularenturque bellum illud feliciter tandem
successisse. Ii in senatum introducti, sic loquuti
sunt.*

ETSI nihil ultra malorum est, P. C. quàm
quod passi sumus, ut ad ultimum fidem vo-
bis præstaremus; tamen eæ vestra merita impera-
torumque vestrorum erga nos fuerunt, ut nos
cladium nostrarum non pœniteat. Bellum prop-
ter nos suscepistis: susceptum quartum decimum
annum tam pertinaciter geritis, ut sæpe ad ulti-
mum discrimen & ipsi veneritis, & populum Car-
thaginiensem adduxeritis. Quum in Italia tam
atrox bellum & Annibalem hostem haberetis, con-
sules cum exercitu in Hispaniam, velut ad colli-
gendas reliquias naufragii nostri misistis. P. & Cn.
Cornelii, ex quo in provinciam venerunt, nullo
tempore destiterunt, quæ nobis secunda quæque
adversa hostibus nostris essent, facere. Jam omni-
um primum oppidum nobis restituerunt: per
omnem Hispaniam cives nostros venundatos, di-
missis qui conquirerent, ex servitute in libertatem
restituerunt. Quum jam prope esset, ut optabilem
ex miserrima fortunam haberemus; P. & Cn.
Cornelii imperatores vestri luctuosius nobis prope
quàm vobis perierunt. Tum verò ad hoc retracti
ex distantibus locis in sedem antiquam videba-
mur, ut iterum periremus, & alterum excidium
patriæ videremus, nec ad perniciem nostram
Carthaginienſi utique aut duce aut exercitu opus
esse: a Turdulis veterrimis hostibus, qui prioris
quoque excidii causâ nobis fuerant, extingui pos-
se, quum ex inspirato repente misistis nobis P.
hunc Scipionem: quem fortunatissimi omnium Sa-
guntinorum videmur, quia consulem declaratum
vidimus

vidimus, ac vidisse nos civibus nostris renunciaturi
fumus spem omnem, salutem nostram. qui quum
plurimas hostium vestrorum cepisset in Hispania
urbes, ubique ex captivorum numero excreto
Saguntinos in patriam remisit. Postremo Turde-
taniā, adeo infestam nobis, ut illa gente incolumi
stare Saguntum non posset, ita bello afflixit, ut non
modo nobis, (absit verbo invidia) sed ne posteris
quidem timenda nostris esset. Deletam urbem
cernimus eorum, quorum in gratiam Saguntum
deleverat Annibal. Vestigal ex agro eorum capi-
mus, quod nobis non fructu jucundius est,
quam ultione. Ob hæc, quibus majora neque spe-
rare neque optare à Diis immortalibus potera-
mus, gratias actum nos decem legatos Saguntinus
Senatus populusque ad vos misit: simul gratula-
tum, quod ita res hos annos in Hispania atque
Italia gessistis, ut Hispaniam non Ibero amne
tenus, sed qua terrarum ultimus finit Oceanus,
domitam armis habeatis: Italiæ, nisi quatenus
vallum castrorum cingit, nihil reliqueritis Pœno.
Jovi optimo maximo, præfidi Capitoliæ arcis,
non grates tantum ob hoc agere jussi sumus, sed
donum hoc etiam, si vos permitteretis, coronam
auream in Capitolium victoriæ ergo ferre. Id uti
permittatis, quæsumus utique, si vobis ita videre-
tur, quæ nobis imperatores vestri commoda tri-
buerunt, ea rata atque perpetua autoritate vestra
faciatis.

ORATIO

Q. FABII MAXIMI, quâ Scipioni Africam provinciam decerni dissuadet.

ARGUMENTUM.

Quum in senatu de provinciis referretur, communis omnium fama erat Africam novam provinciam etiam extra sortem P. Scipioni destinam esse. Ac Scipio ipse jam consulem se declaratum non ad gerendum modo, sed ad perficiendum quoque bellum jactabat. quum Q. Fabius Maximus rogatus sententiam, in hæc verba Scipioni decernendam non esse Africam persuadere cepit.

SCIO multis vestrum videri. P.C. rem actam hodierna die agi, & frustra habiturum orationem, qui tanquam de integra re, de Africa provincia, sententiam dixerit. Ego autem primum illud ignoro, quemadmodum jam certa provincia Africa consulis viri fortis ac strenui sit, quam nec senatus censuit in hunc annum provinciam esse, nec populus jussit. deinde, si est, consulem peccare arbitror, qui de re transacta simulando se referre, senatum ludibrio habeat: non senatorem modo, qui de quo consulitur, suo loco dicit Sententiam. Atque ego certum habeo, dissentienti mihi ab ista festinatione in Africam trajiciendi, duarum rerum subeundam opinionem esse, unius insita ingenio meo cunctationis; quam metum pigritiamque homines adolescentes sanè appellent: dum me non poeniteat, adhuc aliorum speciosiora primo adpectu consilia semper visa, mea usu meliora: alterius, obrectationis atque invidiæ adversus crescentem indies gloriam

Gloriam fortissimi consulis. A qua suspicione, si
 me neque vita acta & mores mei, neque dicta-
 tura cum quinque consulatibus tantumque gloriæ
 belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium
 ejus sim, quàm desiderium; ætas saltem liberet.
 quæ enim mihi æmulatio cum eo esse potest, qui
 ne filio quidem meo æqualis sit? Me dictatorem,
 quum vigerem adhuc viribus & in cursu maxi-
 marum rerum essem, recusantem nemo aut in
 senatu, aut ad populum audivit, quo minus in-
 stanti me magistro equitum, quod fando nunquam
 antè auditum erat, imperium mecum æquare-
 tur: rebus quàm verbis assequi malui, ut qui
 aliorum judicio mihi comparatus erat, sua mox
 confessione me sibi præferret: nedum ego per-
 functus honoribus certamina mihi atque æmula-
 tiones cum adolescente florentissimo proponam,
 videlicet ut mihi jam vivendo, non solum rebus
 gerendis fesso, si huic negata fuerit, Africa pro-
 vincia decernatur cum ea gloria, quæ parta est.
 vivendum atque moriendum est. Vincere ego pro-
 hibui Annibalem, ut à vobis, quorum vigent nunc
 vires, etiam vinci posset. Illud te mihi ignoscere, P.
 Corneli, æquum erit, si quum in me ipso nunquam
 pluris famam hominum quàm Rempub. fecerim,
 ne tuam quidem gloriam bono publico præpo-
 nam. quanquam si aut bellum nullum in Italia;
 aut is hostis esset, ex quo victo nihil gloriæ qua-
 reretur; qui te in Italia retineret, etsi id bono
 publico faceret, simul cum bello materiam gloriæ
 tuæ ire ereptum videri posset. Quum verò Anni-
 bal hostis incolumi exercitu quartumdecimum
 annum Italiam obsideat, poenitebit te, P. Corneli,
 gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot
 cladium

cladium nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris, & sicut penes C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit, ita penes te hujus fuerit? Nisi aut Amilcar Annibali dux est præferendus, aut illud bellum huic, aut victoria illa major clariorque, quàm hæc (modo contingat, ut te consule vincamus) futura est. Ab Drepano atque Eryce detraxisse Amilcarem, quam Italia expulisse Pœnos atque Annibalem, malis? ne tu quidem, etsi magis partam, quàm speratam gloriam amplecteris, Hispania potius quàm Italia bello liberata gloriatus fueris. Nondum is est, Annibal, quem non magis timuisse videatur, quàm contempsisse, qui aliud bellum mauerit. Quin igitur ad hoc accingeris, nec per istos circuitus, ut quum in Africam trajeceris, sequuturum te illuc Annibalem speres, potius quàm recto hinc itinere, ubi Annibal est, eo bellum intendis? Egregiam istam palmam belli Punici patrati petis? Hoc & natura prius est, tua quum defenderis, aliena ire oppugnatum. Pax ante in Italia quam bellum in Africa sit, & nobis prius decedat timor, quam ultrò aliis inferatur. Si utrumque tuo ductu auspicioque fieri potest? Annibale hic victo, illic Carthaginem expugna. Si alterutra victoria novis consulibus relinquenda est; prior quum major clariorque, tum causa etiam insequentis fuerit. Nam nunc quidem, præterquam quòd & in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ærarium non potest; præterquam quòd unde classes tueamur, unde com meatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est: periculi tandem, quantum adeatur, quem fallit? P. Licinius in Italia, P. Scipio bellum in Africa geret.

Quid si (quod omnes Dii omen avertant, & dicere etiam reformidat animus, sed quæ acciderunt, accidere possunt) & victor Annibal ire ad urbem pergat; tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fulvium à Capua, arcessemus? Quid? quod in Africa quoque Mars communis belli erit. Domustibi tua, pater patruusque, intra triginta dies cum exercitibus cæsi, documento sint; ubi per aliquot annos maximis rebus terra marique gerendis amplissimum nomen apud exteras gentes populi Romani vestraque familia fecerant. Dies me deficiat, si reges, imperatoresque, temere in hostium terras transgressos, cum maximis cladi-bus suis exercituumque suorum, numerare velim. Athenienses, prudentissima civitas, bello domi relicto, auctore æquè impigro ac nobili juvene, magna classe in Siciliam transmissa, una pugna navali florentem Rempub. suam in perpetuum affligerunt. Externa & nimis antiqua repeto. Africa eadem ista, & M. Atilius, insigne utriusque fortunæ exemplum, nobis documento sint. Næ tibi, P. Corneli, quum ex alto Africam con-spexeris, ludus & jocus fuisse Hispaniæ tuæ videbuntur. Quid enim simile? Pacato mari præter oram Italiæ Galliæque vectus, Emporias in urbem sociorum classem appulisti; expositos milites, per tutissima omnia ad socios & amicos populi Romani, Tarraconem duxisti: ab Tarracone deinde iter per præsidia Romana: circa Iberum exercitus patris patruique tui, post amissos imperatores ferociore calamitate ipsa dux tumultuarius quidem ille L. Marcius, & militari suffragio ad tempus lectus, cæterum si nobilitas ac iusti honores adornarent, claris imperatoribus qualibet

qualibet arte belli par : oppugnata per summum otium Carthago, nullo trium Punicorum exercituum socios defendente. Cætera, neque ea elevo, nullo tamen modo Africo bello comparanda; ubi non portus ullus classi nostræ apertus, non ager pacatus, non civitas socia, non rex amicus, non consistendi usquam locus, non procedendi. Quacunque circumspexeris, hostilia omnia atque infesta. An Syphaci Numidisque credis? Satis sit semel creditum. NON semper temeritas est felix; & fraus fidem in parvis sibi præstruit, ut quum operæ pretium sit, cum mercede magna fallat. Non hostes patrem patruumque tuum armis prius, quum Celtiberi socii fraude circumvenerunt: ne tibi ipsi à Magone & Asdrubale hostium ducibus, quantum ab Indibili & Mandonio in fidem acceptis, periculi fuit. Numidis tu credere potes, defectionem militum tuorum expertus? Et Syphax & Masanissa se, quàm Carthaginenses, malunt potentissimos in Africa esse: Carthaginenses, quàm quenquam alium. Nunc illos æmulatio inter sese, & omnes causæ certaminum acuunt, quia procul externus metus est. Ostende illis Romana arma, & exercitum alienigenum; jam veluti ad commune restinguendum incendium concurrent. Aliter iidem illi Carthaginenses Hispaniam defenderunt: aliter moenia patriæ, templa Deum, aras, locos defendent. quum euntes in prælium pavida prosequetur conjux, & parvi liberi occurrabunt. Quid porro? si satis confisi Carthaginenses consensu Africæ, fide sociorum regum, moenibus suis, quum tuo exercitusque tui præsidio nudatam Italiam viderint, ipsi ultro novum exercitum in Italiam aut ex Africa mise-

rant, aut Magonem, quem à Balearibus classe transmissa jam præter oram Ligurum Alpinorum vectari constat, Annibali se conjungere jusserint? Nempe in eodem terrore erimus, in quo nuper fuimus, quum Asdrubal in Italiam transcendit: quem tu, qui non solum Carthaginem; sed omnem Africam exercitu tuo es clausurus, è manibus tuis in Italiam emisisti. Victum à te dices: eo quidem minus vellem, & id tuà, non Reipub. solum causà iter datum victo in Italiam esse. Patere nos omnia quæ prospera tibi ac Reipublicæ in imperio evenere, tuo consilio assignare: adversa casibus incertis belli & fortunæ delegare. Quo melior fortiorque es, eo magis talem præfidem sibi patria atque universa Italia retinet. Non potes ne ipse quidem dissimulare, ubi Annibal sit, ibi caput atque arcem hujus belli esse; quippe qui præ te feras, eam tibi causam trajicendi in Africam esse, ut Annibalem eò trahas. Sive igitur hic, sive illic, cum Annibale est tibi futura res. Utrum ergo tandem firmior eris in Africa solus, an hic tuo collegæque exercitu conjuncto? Ne Claudius quidem & Livius consules tam recenti exemplo, quantum id intersit documento sunt? Quid? Annibalem, utrum tandem extremus angulus agri Bruttii frustra jam diu poscentem ab domo auxilia, an proquinqua Carthago, & tota socia Africa potentior armis virisque faciet? Quod istud consilium est, ibi malle decernere, ubi tuæ dimidiò minores copiae sint, hostium multo majores quàm ubi duobus exercitibus adversus unum tot præliis, & tam diuturna & gravi militiâ fessum, pugnandum sit? quam compar consilium tuum parentis tui consilio sit, reputa.

puta. Ille consul profectus in Hispaniam, ut Annibali ab Alpibus descendenti occurreret, in Italiam ex provincia rediit: tu, quum Annibal it Italia sit, relinquere Italiam paras, non quia Reipub. id utile, sed quia tibi amplum & gloriosum censes esse: sicut quum provincia & exercitu relicto sine lege, sine senatusconsulto, duabus navibus populi Romani imperator fortunam publicam & maiestatem imperii, quæ tum in tuo capite periclitabantur, commisisti. Ego, P. Cornelium, P. C. Reipub. nobisque, non sibi ipsi privatim creatum consulem existimo: exercitusque ad custodiam urbis atque Italiæ scriptos esse, non quos regio more per superbiam consules, quo terrarum velint, trajiciant.

ORATIO

P. CORNELII Scipionis, orationi præcedenti Q. Fabii respondens.

QUINTUS Fabius principio orationis, P. C. commemoravit, in sententia sua posse obtestationem suspectam esse. cujus ego rei non tam ipse ausim tantum virum insimulare, quam ea suspicio, vitio orationis an rei haud sane purgata est. Sic enim honores suos & famam rerum gestarum extulit verbis, ad extinguendum invidiæ crimen, tanquam mihi ab infimo quoque periculum sit, ne mecum æmuletur: & non ab eo, qui quia super cæteros excellat, quo me quoque niti non dissimulo me sibi æquari nolit. Sic senem se perfunctum honoribus, & me infra ætatem filii etiam

sui posuit; tanquam non longius quàm quantum vitæ humanæ spatium est, cupiditas gloriæ extendatur, maximæque pars ejus in memoriam ac posteritatem promineat. Maximo cuique id accidere animo certum habeo, ut se non cum præsentibus modo, sed cum omnis ævi claris viris comparet. Equidem haud dissimulo, me tuas, Q. Fabi, laudes non assequi solum velle, sed (bona venià tuâ dixerim) si possem, etiam exsuperare. Illud nec tibi in me, neu mihi in minores natu animi sit, ut nolumus quemquam nostri similem evadere civem. Id enim non eorum modo, quibus inviderimus, sed Reipub. & penè omnis generis humani detrimentum sit. Commemoravit, quantum essem periculi aliterus, si in Africam trajicerem: ut meam quoque non solum Reipub. & exercitus vicem videretur sollicitus. Unde hæc repente de me cura exorta? Quum pater patruusque meus interfecti, quum duo exercitus eorum prope occisione occisi essent, quum amissæ Hispantiæ, quum quatuor exercitus Poenorum, quatuor duces omnia metu armisq; tenerent, quum quaesitus ad id bellum imperator nemo se ostenderet, præter me, nemo profiteri nomen ausus esset, quum mihi quatuor & viginti annos nato detulisset imperium pop. Rom. quid ita tum nemo ætatem meam, vim hostium, difficultatem belli, patris patruiq; recentem cladem commemorabat? Utrum major aliquà nunc in Africa calamitas accepta est, quàm tunc in Hispania erat? An majores nunc sunt exercitus in Africa, duces plures melioresque, quàm tunc in Hispania fuerunt? an ætas mea tunc maturior bello gerendo fuit quàm nunc est; An cum Carthaginensi hoste in Hispania, quum in Africa bellum

bellum geri aptius est? Facile est post fusos fugatosque quatuor exercitus Punicos, post tot urbes vi captas, aut metu subactas in ditionem, post perdomita omnia usque ad Oceanum, tot regulos, tot sævas gentes, post receptam totam Hispaniam, ita ut vestigium nullum belli reliquum sit, elevare meas res gestas: tam hercule quam si victor ex Africa redierim, ea ipsa elevare, quæ nunc retinendi mei causa, ut terribilia eadem videantur, verbis extolluntur. Negat aditam esse in Africam, negat ullos patere portus. M. Attilium captum in Africa commemorat; tanquam M. Attilius primo accessu ad Africam offenderit. neque recordatur, illi ipsi tam infelici imperatori patuisse tamen portus Africae, & res egregias primo anno gessisse: & quantum ad Carthaginenses duces attinet, invictum ad ultimum permanisse. Nihil igitur me isto exemplo terreris: si hoc bello, non priore, si nuper, non annis ante quadraginta, ista clades accepta foret, qui ego nimis in Africam regulo capto, quam Scipionibus occisis in Hispaniam, trajicerem? Nec felicius Xantippum Lacedæmoniam Carthagini, quam me patriæ meæ sinerem natum esse, cresceretque mihi ex eo ipso fiducia, quod possit in hominis unius virtute, tantum momenti esse. At etiam Athenienses audiendi sunt, temere in Siciliam, omisso domi bello, transgressi. Cur ergo; quoniam Græcas fabulas narrare vacat, non Agathoclem potius Syracusanum regem. quum diu Sicilia Punico bello ureretur, transgressum in hanc eandem Africam, avertisse eò bellum unde venerat, refers? Sed quid ultro metum inferre hosti, & ab se remoto periculo alium in discrimen adducere, quale sit, veteribus

veteribus externisque exemplis admonere opus est? Majus præsentiusque ullum exemplum esse quàm Annibal potest? multum interest, alienos populere fines, an tuos uri exscindique videas, plus animi est inferenti periculum, quàm propul-
santi. Ad hoc major ignotarum rerum est terror: bona malaque hostium ex propinquo ingressus fines aspicias. Non speraverat Annibal fore, ut tot in Italia populi ad se deficerent, quot defecerunt post Cannensem cladem; quanto minus quicquam in Africa Carthaginiensibus firmum ac stabile est, infidis sociis, gravibus ac superbis dominiis? Ad hoc nos etiam deserti ab sociis, viribus nostris, milite Romano, stetimus. Carthagine nihil civilis roboris est: mercede paratos milites habent, Afros, Numidasque; levissima fidei mutandæ ingenia. Hic modo nihil moræ sit, una & trajecisse me audietis, & ardere bello Africam, & molientem hinc Annibalem; & obsideri Carthaginem: lætiores, & frequentiores ex Africa expectate nuntios, quàm ex Hispania accipiebatis. Has mihi spes subjicit fortuna populi Romani, Dii fœderis ab hoste violati testes, Syphax & Masanissa reges: quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus à perfidia sim. Multa quæ nunc ex intervallo non apparent, bellum aperiet. Et, Id est viri & ducis, non deesse fortunæ præbenti se, & oblata casu flectere ad consilium. Habebo, Quinte Fabi, parem quem das Annibalem; sed illum potius ego traham, quàm ille me retineat. In sua terra cogam pugnare eum, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quam semirutæ Bruttiorum castella. Nequid interim, dum trajicio, dum expono exercitum in Africa, dum castra ad Carthaginem

thaginem promoveo. Respublica hic detrimenti capiat; quod tu, Q. Fabi, quum victor tota Italia volitaret Annibal, potuisti præstare; hoc vide ne contumeliosum sit, concusso jam & pene fracto Annibale, negare, posse P. Licinium consulem virum fortissimum præstare: qui ne à sacris absit pontifex maximus, ideo in sortem tam longinquæ provinciæ non venit. Si, hercule, nihilo maturius hoc, quo ego censeo, modo perficeretur bellum: tamen ad dignitatem populi Romani, famamque apud reges gentesque externas pertinebat; non ad defendendam modo Italiam sed ad inferenda etiam Africæ arma, videri nobis animum esse; nec hoc credi vulgarique, quod Annibal ausus sit, neminem ducem Romanorum audere & priore Punico bello, tum quum de Sicilia certaretur, toties Africam nostris exercitibus & classibus oppugnatam, nunc quum de Italia certatur, Africam pacatam esse. Requiescat aliquando vexata tamdiu Italia: uratur, evasteturque invicem Africa. Castra Romana potius Carthaginis portis imminuant, quam nos iterum vallum hostium ex mœnibus nostris videamus. Africa sit reliqui belli sedes: illuc terror fugaque, populatio agrorum, defectio sociorum, cæteræ belli clades, quæ in nos per X I V. annos ingruerant, versentur. Quæ ad Rempub. pertinent, & bellum quod instat, & provincias de quibus agitur, dixisse satis est. Illa longa oratio nec ad vos pertimens sit, si quemadmodum Q. Fabius meas res gestas in Hispania: elevavit, sic & ego contra gloriam ejus eludere, & meam verbis extollere velim. Neutrum faciam, P. C. & si ulla alia re, modestia certe, & temperando linguæ adolescens senem vicerō. Ita & vix p

& res gessi, ut tacitus eâ opinione, quam vestra sponte conceptam animis haberetis, facile contentus essem.

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

ORATIO

SOPHRONISBÆ uxoris Syphacis
ad Masanissam.

ARGUMENTUM.

Capto Syphace Masanissa Ciribam, caput regni Syphacis, quo ex fuga magna vis hominum se receperat, ira destinabat: ac vocatis ad colloquium primoribus civitatis, non impetrare ante potuit ut urbem dederent, quàm Syphacem regem vinctum in conspectum dari iussit. Ingressus deinde, Ciribam, prædiiis ad portas dimissis ne cui pateret egressus, ipse citato equo ad regiam ire pergebat quum Sophronisba Syphacis uxor in regie vestibulo accurrens ita cum ipso loquuta est.

OMNIA quidem ut posses in nos, Dii tibi dederunt, virtusque & felicitas tua: sed si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si vietricem attingere dextram, precor quæsoque per maiestatem regiam in qua paulo ante nos quoque fuimus, perque gentis Numidarum nomen, quod tibi cum Syphace commune fuit, per huiusce regie Deos, qui te melloribus omnibus accipiant quam Syphacem

cem hinc miserunt: hanc ventam supplici des, ut ipse quodcunque fert animus, de captiva statuas, neque me in cuiusquam Romani superbum ac crudele arbitrium venire finas. Si nihil aliud quam Syphacis uxor fuisset, tamen Numidæ atque in eadem mecum Africa geniti, quam alienigenæ & externi fidem experiri mallet. Quid Carthaginensi ab Romano, quid filiæ Asdrubalis timendum sit, vides. Si nulla alia re potes, morte me ut vindices ab Romanorum arbitrio, oro obtestorque.

O R A T I O

P. S C I P I O N I S ad Masanissam.

A R G U M E N T U M.

Introduktus ad Scipionem Syphax, quum interrogaretur quid ita se movisset ad sumenda arma contra Romanos, responderat; Uxoris meæ perfidia. Quæ vox in causa fuit, ut P. Scipio plura de hac ipsa re cognoscere ouperet. Itaque jactis ultro citroque multis quæ ad eam rem pertinerent, eo tandem ventum est ut Syphax ipse uxorem suam prædicaret à Masanissa sic amari, ut jam inter eos de matrimonio conventum esset. Egredere ipsum illud Scipio, ac per occasionem in hæc verba à fœda libidine Masanissam deterrebat.

AL I Q U A te existimo, Masanissa, intuentem in me bona, & principio in Hispania, ad jungendam mecum amicitiam venisse, & postea in Africa te ipsum, spesque omnes tuas in fidem meam commisisse. Atque nulla earum virtus est, propter quæ appetendus tibi visus sim, quæ ego
æque

æquè atque temperantia & continentia libidinum gloriatus fuerim. Hanc te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Masaniſſa, adjeciſſe velim; non eſt, non, (mihi crede) tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum ab circumfuſis undique voluptatibus. Qui eas ſua temperantiâ frænavit ac domuit, nã multo majus decus majoremque victoriam ſibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus. Quæ me abſente ſtrenuè ac fortiter feciſti, libenter & commemoravi, & memini. cætera ipſum reputare tecum quàm, me dicente, erubescere malo. Syphax Populi Romani auſpiciis victus captuſque eſt. Itaque ipſe, conjux, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani eſt: Et regem, conjugemque ejus, etiãſi non civis Carthaginiensis eſſet, etiãſi non patrem ejus imperatorem hoſtium videremus, Romam oportet mitti, ac ſenatus populique Romani de ea judicium atque arbitrium eſſe: quæ regem nobis ſocium alienaſſe, atque in arma egiſſe præcipitem dicatur. Vince animum, cave deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpa, quàm cauſa culpæ eſt, corrumpas.

ORATIO

ANNIBALIS ad P. Scipionem de pace.

ARGUMENTUM.

Digreſſus ex Italia Annibal, quum Africam repetens, Zamam, quæ quinque tantum dierum iter Carthagine abeſt, perveniſſet, præmiſit exploratores, qui cognoscerent quonam in ſtatu res illuc Romanorum eſſent.

essent. Speculatores à custodibus in castra deducti, omisso metu visere omnia & contemplari iussi. Regressi quum læta omnia non secus quam in certa victoria nuntiarent, tum demum de pace Annibal cogitare cæpit: ac per suos Scipioni accito ad colloquium, conditiones pacis ferendas esse ita suavit.

SI hoc ita fato datum erat, ut qui primus bellum intuli populo Romano, quique toties propè in manibus victoriam habui, is ultrò ad pacem petendam venirem, lætor te mihi sorte potissimum datum, à quo peterem. Tibi quoque inter multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit, Annibalem, cui de tot Romanis ducibus victoriam Dii dedissent, tibi cessisse: teque huic bello, vestris prius quam nostris cladibus insigni, finem imposuisse. Hoc quoque ludibrium fortunæ casus ediderit, ut cum patre tuo consule ceperim arma, cum eodem primum Romano imperatore signa contulerim; ad filium ejus inermis ad pacem petendam veniam. Optimum quidem fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab Diis esse, ut & vos Italiæ, & nos Africæ imperio contenti essemus: neque enim ne vobis quidem Sicilia atque Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus, tot exercitibus, tot tamque egregiis amissis ducibus. Sed præterita magis reprehendi possunt, quam corrigi. Ita aliena appetivimus, ut de nostris dimicaremus, nec in Italia solum vobis bellum, nobis in Africa esset: sed & vos in portis vestris propè ac mœnibus signa armaque hostium vidistis; & nos à Carthagine fremitum castrorum Romanorum exaudimus. Quòd igitur nos maxime abominaremur, vos ante omnia optaretis;

caretis ; in meliore vestra fortuna de pace agitur ;
 agimus ii, quorum & maxime interest pacem esse,
 & qui quodcunque egerimus, ratum civitates no-
 stræ habituræ sint, animo tantum nobis opus est
 non abhorrente à quietis consiliis. Quod ad me at-
 tinet ; jam ætas, senem in patriam revertentem
 unde puer profectus sum ; jam secundæ, jam ad-
 versæ res, ita erudierant, ut rationem sequi quam
 fortunam malim. Tuam & adolescentiam, & per-
 petuam felicitatem, ferociora utraque, quam
 quietis opus est consiliis, metuo. Non temere
 incerta casuum reputat quem fortuna nunquam
 decepit. Quod ego fui ad Thrasymentum, ad Can-
 nias, id tu hodie es ; vixdum militari ætate im-
 perio accepto omnia audacissime incipientem nisi
 quam fefellit fortuna. Patris & patris persecutus
 mortem, ab calamitate vestræ domus decus insig-
 ne virtutis pietatisque eximie cepisti, amissas
 Hispanias recuperasti, quatuor inde Punicis ex-
 ercibus pulsus, Consul creatus, quum
 cæteris ad tutandam Italiam parum animi esset,
 transgressus in Africam, duobus hic exerci-
 tibus cæsis, binis eadem horâ captis simul incensis-
 que castris, Syphace potentissimo rege capto, tot
 urbibus regni ejus, tot nostri imperii ereptis, me
 sextumdecimum jam annum hærentem in posses-
 sione Italiæ detraxisti. Potest victoriam malle,
 quam pacem, animus. Novi vobis spiritus magnos
 magis quam utiles ; & mihi talis aliquando fortuna
 affulsit. Quod si in secundis rebus, bonam quo-
 que mentem darent Dii, non ea solum quæ evenis-
 sent, sed etiam ea, quæ evenire possent, reputare-
 mus. Ut omnium obliviscaris aliorum, satis ego
 documentum in omnes casus sum. Quem modo castris
 inter

inter Anienem atque urbem vestram positis, ac jam prope scandentem mœnia Romana videras; hiccernis, duobus fortissimis viris fratribus clarissimis imperatoribus orbatum, ante mœnia prope obsessæ patriæ, quibus terrui vestram urbem, ea pro mea deprecantem, MAXIMÆ cuiq; fortunæ minime credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax. nobis petentibus magis necessaria quàm honesta: Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria; hæc in tua, illa in Deorum manu est. Ne tot annorum felicitatem in unius horæ dederis discrimen. Cum tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli communem, propone animo. Ultrinque ferrum, corpora humana erunt, nusquam minus quàm in bello èventus respondent. Non tantum ad id quod data pace jam habere potes, si prælio vincas, gloriæ adjeceris; quantum ademeris, siquid adversi eveniat. Simul parta ac sperata decora unius horæ fortuna evertere potest. Omnia in pace jungenda tuæ potestatis sunt P. Corneli: tunc ea habenda fortuna est, quam Dii dederint. Inter pauca felicitatis virtutisque exempla M. Atilius quondam in hac eadem terra fuisset, si victor pacem petentibus dedisset patribus nostris, sed non statuendo tandem felicitati modum, nec cohibendo efferentem se fortunam, quanto altius elatus erat, eo foedius corruit. Est quidem ejus, qui dat, non qui petit: conditiones dicere pacis: sed forsitan non indigni sumus, qui nobismet ipsis mulctam irrogemus. Non recusamus, quin omnia propter quæ bellum initum est, vestra sint; Sicilia, Sardinia, Hispania; quicquid insularum toto inter Africam Italiam-

que

que continetur mari. Carthaginienses, inclusi Africæ litoribus, vos (quando ita Diis placuit) externa etiam terra marique videamus regentes imperia. Haud negaverim propter non nimis sincere petitam aut expectatam nuper pacem, suspectam esse vobis Punicam fidem: Multum per quos petita sit, ad fidem tuendæ pacis pertinet, Scipio. Vestri quoque (ut audio) patres non-nihil etiam ob hoc, quia parum dignitatis in legatione erat, negaverunt pacem. Annibal peto pacem: qui neque peterem nisi utilem crederem: & propter eandem utilitatem tuebor eam, propter quam petii. Et quemadmodum, quia à me bellum coeptum est, ne quem ejus poeniteret, quoad ipsi invidere Dei, præstiti: ita annitar, ne quem pacis per me partæ poeniteat.

ORATIO

SCIPIONIS ad Annibalem.

NON me fallebat, Annibal, adventus tui spe Carthaginienses & præsentem induciarum fidem, & spem pacis turbasse, neque tu insane dissimulas, qui de conditionibus superioribus pacis omnia subtrahas, præter ea, quæ jampridem in nostra potestate sunt. Cæterum, sicut tibi curæ est, sentire cives tuos, quanto per te onere leventur: sic mihi laborandum est, ne quæ tunc pepigerunt, hodie subtracta ex conditionibus pacis præmia perfidiæ habeant, indigni, quibus eadem pateat conditio, ut etiam prosit vobis fraus, petitis. Neque patres nostri priores de Sicilia, neque nos de Hispania fecimus, bellum

bellum, & tunc Mamertinorum sociorum periculum, & nunc Sagunti excidium nobis pia ac iusta induerunt arma. Vos laceffisse, & tu ipse fateris, & Dii testes sunt: qui & illius belli exitum secundum jus fasque dederunt; & hujus dant & dabunt. Quod ad me attinet, & humanæ infirmitatis memini, & vim fortunæ reputo, & omnia quæcunque agimus, subjecta esse mille casibus scio. Caterum quemadmodum superbè & violenter me faterer facere, si priusquam in Africam trajecissem, te tua voluntate cedentem Italia, & imposito in vias exercitu ipsum venientem ad pacem petendam aspernarer: sic nunc quum prope manu conferta resitantem ac tergiversantem in Africam attraxerim, nullâ sum tibi verecundiâ obstrictus. Proinde si quid ad ea, in qua tum pax conventura videbatur (quæ sint, nosti:) multæ navium cum comœatu per inducias expugnataram, legatorumque violatorum adjicitur; est quod referam ad concilium. Sin illa quoque gravia videntur, bellum parate, quoniam pacem pati non potuistis.

ORATIO

ANNIBALIS AD CARTHAGINIENSES,
qui reprehenderant quod risisset in
communi fletu.

ARGUMENTUM.

Inter alias pacis conditiones Carthaginiensibus petentibus pacem à Scipione auctoritate senatus datas, id etiam propositum erat, ut in annos quinquaginta decem millia talentum argenti pensionibus æquis solverent. Prima collatio pecuniæ longo bello exhaustis.

laustis difficilis videbatur: itaque quum ob eam ipsam cæteris in curia Carthaginiensi morantibus atque flentibus unus Annibal rideret, tum Asdrubal Hædus ridentem in publico fletu atque luctu increpavit, quum præsertim earum lacrymarum ipse causa esset. Tum Annibal in hanc sententiam respondit objurganti atque cæteris.

SI quemadmodum oris habitus cernitur oculis, sic & animus intus cerni posset, facile vobis appareret, non læti, sed prope amentis malis cordis hunc, quem increpatis, risum esse, qui tamen nequaquam adeo est intempestivus, quam vestræ istæ absurdæ atque abhorrentes lachrymæ sunt. Tunc fesse decuit, quum adempta nobis arma, incensæ naves, interdictum externis bellis. Illo enim vulnere concidimus. Nec esse in vos odio vestro consultum ab Romanis credatis. **N**ULLA magna civitas diu quiescere potest. Si foris hostem non habet, domi invenit. Ut prævalida corpora ab externis causis, tuta videntur, sed suis ipsa viribus onerantur. Tantum nimirum ex publicis malis sentimus quantum a. l. privatas res pertinet: nec in eis quicquam acrius, quam pecuniæ daninum stimulat. Itaque quum spolia victæ Carthagini detrahebantur, quum inermem jam ac nudam destitui inter tot armatas gentes Africæ cerneretis, nemo ingemuit, nunc quia tributum ex privato conferendum est, tanquam in publico funere comploratis. Quam vereor, ne propediem sentiat levissimo in malo vos hodie lachrymasse.

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

ORATIO

ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum, qua eos objurgat.

ARGUMENTUM.

T. Quintius in obsidione, Elatiae, ratus, Cycliade principe factionis adversæ expulso, Achæorum animos à Philippo averti posse; legatos ad Achæos hac de re misit. Aristhenus erat præter Achæorum qui ea in causa Romanis favebat. Is itaque qua die legati mandata exposuerant, quum propter imminentem noctem nihil transigi ac definiri posse videret, jus ferendi sententiam, dimisso senatu in posterum diem differt. Postero die potestate facta à magistratibus si quis vellet suadendi, nemo prodebat, quum Aristhenus ne taciturnum senatum rursus dimitteret, ita Achæos ipse increpare cepit.

UBI illa certamina animorum, Achæi sunt, quibus in conviviiis & circulis quum de Philippo & Romanis mentio incidit, vix manibus temperabatis. Nunc in concilio ad eam rem unam indicto quum legatorum utrinque verba audieritis, quum referant magistratus, quum præco ad suadendum vocet, obmutuistis. Si non curâ communis salutis; ne studia quidem, quæ in hanc aut in illam partem animos vestros inclinaverunt, vocem cuiquam possunt exprimere? quum præsertim nemo tam hebes sit, qui ignorare possit, dicendi ac suadendi quod quisque aut velit, aut optimum putet, nunc occasionem esse priusquam quicquam decernamus: ubi semel decre-

tum

tum erit, omnibus id, etiam quibus antè displicuerit, pro bono atque utili fœdere defendendum.

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

ORATIO

M. CATONIS CONSULIS, pro lege
Oppia contra mulierum luxuriam.

ARGUMENTUM.

M. Oppius & T. Romulejus tribuni plebis inter procellas belli Punici, Q. Fabio & T. Sempronio consulibus legem tulerant, nequa mulier, plus semunica auri haberet, neu vestimento versicolori uteretur, neu juncto vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa, veberetur. Ea lex ab altero latore Oppia dicta. Matronæ nobiles omnes homines ad legis abrogationem sollicitabant: nec jam ulla auctoritate, verecundia imperiove primorum patrum à limine senatus contineri atque arceri poterant. Nunc ad forum frequentes conveniebant, nunc per vias urbis discurrebant, orantes viros ut in tam secunda fortuna sibi ornatus adversis rebus negatus atque ademptus redderetur. Lex ipsa, præter tribunos pl. duos, M. quoque Porcium Catonem consulem defensorem habebat: ceteri ferè impugnabant. Is itaque Porcius Cato matronarum conciliabula tota urbe totis diebus frequentia præter morem fieri cernens, quum quid ita convenirent, intellexisset, advocata concione ita pro lege adversus luxuriam mulierum disseruit. L. Valerius tribunus pl. is quia tulerat de lege abroganda, post Catonem,

Catonem, ut sequitur, pro mulieribus adversus legem Catoni respondit.

SI in sua quisque nostrum matrefamilias, Quirites, jus & majestatem viri retinere instituisset, minus cum universis foeminis negotii haberemus, nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hic quoque in foro obteritur, & calcatur: & quia singulas sustinere non potuimus, universas horremus. Equidem fabulam & fictam rem ducebam esse, virorum omne genus in aliqua insula conjuratione muliebri à stirpe sublatum esse. Ab nullo genere non æque summum periculum est; si coetus & concilia, & secretas consultationes esse sinas. Atque ego vix statuere apud animum meum possum, utrum pejor ipsa res, an pejore exemplo agatur. Quorum alterum ad nos consules, reliquosque magistratus; alterum ad vos Quirites magis pertinet. Nam utrum è Republica sit, necnè, id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in suffragium ituri estis. Hæc consternatio muliebris, sive sua sponte, sive authoribus vobis, M. Fundani, & L. Valerii facta est, haud dubio ad culpam magistratuum pertinens, nescio vobis, Tribuni, an consulibus magis sit deformis: vobis, si foeminas ad concitandas tribunitias seditiones jam adduxistis: nobis, si ut plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt. Equidem non sine rubore quodam paulò ante per medium agmen mulierum in forum perveni, quod nisi me verecundia singularum magis majestatis & pudoris, quam universarum tenuisset, ne compellatæ à consule viderentur dixissem: Qui hic mos est in publicum procurrendi

procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Istud ipsum suos quaque domi, rogare non potuistis? An blandiores in publico quàm in privato, & alienis quàm vestris, estis? quanquam ne domi quidem vos, si sui juris finibus matronas contineret pudor, quæ leges hic rogarentur abrogarenturve, curare deguit. Majores nostri, nullam ne privatam quidem rem agere foeminas sine authore voluerunt: in manu esse parentum, fratrum, virorum: nos (si Diis placet) jam etiam Rempubl. capessere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immisceri. Quid enim nunc aliud per vias & compita faciunt, quàm quod aliæ rogationes tribunorum plebis suadent, aliæ legem abrogandam censent? Date frænos impotenti naturæ, & indomito animali, & sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis. Minimum hoc eorum est, quæ iniquo animo, foeminae sibi, aut moribus aut legibus injunctum patiuntur, omnium rerum libertatem, imò licentiam (si vera dicere volumus,) desiderant. Quid enim si hoc expugnauerint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria jura, quibus licentiam eorum alligaverint majores nostri, per quæque subjecerint viris: quibus omnibus constrictas vix tamen continere potestis. Quid si carpere singula & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiimini; tolerabiles vobis eas fore creditis? extemplo simul pares esse cœperint, superiores erunt. At hercule, nequid novum in eas rogetur, recusant, non jus, sed injuriam deprecantur. Imò, ut quam accepistis, jussistis suffragiis vestris legem, quam usu tot annorum & experiendo comprobastis, hanc ut abrogetis: id est, ut unam

unam tollendo legem cæteras infirmetis. Nulla lex satis commoda omnibus est: id modo queritur, si majori parti, & in summam prodest, si quod cuiquam privatim officiet jus, id destruet ac demolietur, quid attinebit universos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ sunt, possint? Volo tamen audire quid sit, propter quod matronæ consternatæ procurret in publicum, ac vix foro se & concione abstineant. Ut captivi ab Annibale redimantur, parentes, viri, liberi, fratres earum? Procul abest, absitque semper talis fortuna Reipublicæ: sed tamen quum fuit, negastis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec sollicitudo pro suis, sed religio congregavit eas. Matrem Idæam Pessinunte ex Phrygia venientem accepturæ sunt. Quid honestum dictu, saltem seditioni prætenditur muliebri? Ut auro & purpura fulgeamus, inquirat: ut carpentis festis profestisq; diebus, velut triumphantes de lege victa & abrogata, & captis & ereptis suffragiis vestris, per urbem vestemur: ne ullus modus sumptibus, nec luxuriæ sit. Sæpe me querentem de sceminarum, sæpe de virorum, nec de privatorum modo sed etiam magistratuum sumptibus audistis; diversisque duobus vitiis, avaritiâ & luxuriâ civitatem laborare: quæ pestes omnia magna imperia everterunt. Hæc ego, quo melior lætiorque in diés fortuna Reipub. est, imperiumque crescit: jam in Græciam Asiâque transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas, & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quam nos, illas. Insecta, mihi credite, signa ab Syraculis illata sunt huic urbi, jam nimis impto audio Corinthi

rinthi & Athenarum ornamenta laudanteis mirantibusque & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridenteis. Ego hos malo propitios Deos, & ita spero futuros, si in suis manere sedibus patiemur. Patrum nostrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus, non virorum modo, sed etiam mulierum animos donis tentavit, nondum lex Oppia ad coercendam luxuriam muliebrem lata erat; tamen nulla accepit. Quam causam fuisse censetis? Eadem fuit, quæ majoribus nostris, nihil de hac re lege sancienti, nulla erat luxuria, quæ coerceretur. **SICUT** ante morbos necesse est cognitos esse, quàm remedia eorum: sic cupiditates prius natæ sunt quàm leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitavit de quingentis jugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, nisi quia vestigialis jam & stipendiaria plebs esse Senatui cœperat? Itaque minime mirum est, nec Oppiam, nec aliam ullam tum legem desideratam esse, quæ modum sumptibus mulierum faceret; quum aurum & purpuram data & oblata ultrò non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret; stantes in publico invenisset quæ acciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne causam quidem aut rationem inire possum. Nam ut quod alii liceat, tibi non licere, aliquid fortasse naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat: sic æquato omnium cultu, quid unaquæque vestrum veretur, ne in se conspiciatur? Pessimus quidem pudor est vel parsimonix, vel paupertatis: sed utrumque lex vobis dedit, quum id quod habere non licet non habetis. Hanc, inquit, ipsam exæquationem non fero, illa lo-

cuples.

cuples; cur non insignis auro & purpura conspici-
 cior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie
 latet, ut quod habere non possunt, habituræ; si
 licere fuisse videantur? Vultis hoc certamen
 uxoribus vestris injicere, Quirites, ut divites id
 habere velint, quod nulla alia possit; pauperes,
 ne ob hoc ipsum contemnantur, supra vires se
 extendant? Næ, simul pudere, quod non oportet
 coeperit; quod oportet, non pudebit. quæ de suo
 poterit, parabit: quæ non poterit, virum rogabit.
 Miserum illum virum, & qui exoratus & qui non
 exoratus erit, quum quod ipse non dederit, datum
 ab alio videbit. Nunc vulgò alienos viros rogant,
 & quod majus est, legem & suffragia rogant; &
 à quibusdam impetrant, adversus te & rem tuam
 & liberos tuos inexorabiles, simul lex modum
 sumptibus uxoris tuæ facere desierit, tu nunquam
 facies. Nolite eodem loco existimare, Quirites,
 futuram rem quo fuit, antequam lex de hoc
 ferretur. Et hominem improbum non accusari
 tutius est, quàm absolvi: & luxuria non mota
 tolerabilior esset, quàm erit nunc; ipsis vincu-
 lis, sicut fera bestia, irritata, deinde emissâ. E-
 go nullo modo abrogandam legem Oppiam cen-
 seo: vos quod faxitis, Deos omnes fortunare
 velim.

ORATIO

L. VALERII TRIBUNI PLEBIS
 pro mulieribus contra legem Oppiam.

SI privati tantummodo ad suadendum dissua-
 dendumque id quod à nobis rogatur, proces-
 sissent, ego quoque quum satis dictum pro utra-
 M que

que parte existimarem, tacitus suffragia vestra expectassem, nunc quum vir gravissimus consul M. Porcius, non autoritate solum, quæ tacita satis momenti habuisset, sed oratione etiam longa & accurata inspectatus sit rogationem nostram; necesse est paucis respondere: qui tamen plura verba in castigandis matronis, quam in rogatione nostra dissuadenda consumpsit; & quidem ut in dubio poneret, utrum id quod reprehenderet, matronæ sua sponte, an nobis authoribus fecissent. Rem defendam, non nos: in quos jecit magis hæc consul verbotenus, quam ut re infimularet. Cætum & seditiones, & interdum secessionem muliebrem appellavit, quod matronæ in publico vos rogassent, ut legem in se latam per bellum temporibus duris, in pace & florente ac beata Repub. abrogaretis. Verba magna, quæ rei augendæ causa conquirantur, & hæc & alia esse scio: & Catonem oratorem non solum gravem, sed interdum etiam trucem esse scimus omnes, quum ingenio sit mitis. Nam quid tandem novi matronæ fecerunt, quod frequentes in causâ ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas adversus te origines revolvam. Accipe quoties id fecerint, & quidem semper bono publico. Jam à principio, regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur; nonne intercursum matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? regibus exactis, quum Coriôlano Martio duce legiones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent; nonne id agmen, quo obruta hæc urbs esset, matronæ averterunt? Jam urbe capta à Gallis aurum, quo redempta

dempta urbs est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & quum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adjuverunt ærariam, & quum Dii quoque novi ad opem ferendam dubiis rebus arcesserentur, matronæ universæ ad mare profectæ sunt, ad matrem Idæam, accipiendam? Dissimiles, inquit, causæ sunt, nec mihi causas æquare propositum est, nihil novi factum, purgare satis est. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros fœminasque pertinentibus fecisse eas nemo miratus est, in causâ propriè ad ipsas pertinente miramur fecisse? Quid autem fecerunt? superbas mediusfidiis aures habemus, si quum domini servorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis fœminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex consulis oratio fuit. Nam & legem ullam omnino abrogari est indignatus: & eam præcipuè legem quæ luxuriæ muliebris coercendæ causâ lata esset. Et illa communis pro legibus, visâ consularis oratio est: & hæc adversus luxuriam, severissimis moribus conveniebat. Itaque periculum est, nisi quid in utraq; re vani sit, docuerimus, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum ex his legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causâ in æternum latæ sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam aut usus coarguit, aut status aliquis Reipublicæ inutilem fecit: sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales (ut ita dicam) & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ in pace latæ sunt, plerumque bellum abrogat, quæ in bello, pax: ut in navis administratione alia in secunda, alia in adver-

sa tempestate usui sunt. Hæc quum ita natura distincta sint, ex utro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus? An vetus regia lex, simul cum ipsa urbe nata? An (quod secundum est) à decemviris ad condenda jura creatis in duodecim tabulis scripta? Sine qua quum majores nostri non existimarint matronale decus servari posse, nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque fœminarum abrogemus? Quis igitur nescit, novam istam legem esse. Q. Fabio, T. Sempronio consulibus viginti annis antè latam? sine qua quum per tot annos matronæ optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogata ea effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, ut finiret libidinem muliebrem; verendum foret, ne abrogata incitaret: cur sit autem lata, ipsum indicavit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas; jam Tarentum, jam Arpos, jam Capuam habebat: ad urbem Romam admeturus exercitum videbatur. Defecerant socii, non milites in supplementum, non socios navales ad classem tuendam, non pecuniam in ærario habebamus: servi, quibus arma darentur, ita ut pretium pro iis bello perfecto dominis solveretur, emebantur: In eandem diem pecuniæ, frumentum & cætera quæ belli usus postulabant, præbenda publicani se conducturos professi erant: servos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus: aurum & argentum omne, à senatoribus ejus rei initio orto, in publicum conferebamus: viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant: cautum erat, quò ne plus auri & argenti facti, quò ne plus gnati argenti, & æris domi haberemus.

Tali

Tali tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, ut ad eam coercendam lex Oppia desiderata sit: quum, quia Cereris sacrificium lugentibus omnibus matronis intermissum erat, senatus finire luctum triginta diebus iussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam civitatis, quia omnium privatorum pecuniæ in usum publicum vertendæ erant, istam legem scripsisse, tamdiu mansuram, quamdiu causa scribendæ legis mansisset? Nam si quæ tunc temporis causa aut decrevit senatus, aut populus iussit, in perpetuum servari oportet, cur pecunias reddimus privatis? cur publica præsentī pecunia locamus? cur servi, qui militent, non emuntur? cur privati non damus remiges, sicut tunc dedimus? Omnes alii ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum Reipub, sentient: ad conjuges tantum nostras pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perveniet? Purpura viri utemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis utentur, magistratibus in coloniis municipiisque, hîc Romæ infimo generi magistris vicorum togæ prætextæ habendæ jus permittemus; nec id ut vivi solum habeant tantum insigne, sed etiam ut cum eo crementur mortui; fœminis duntaxat purpuræ usum interdiciemus, & quum tibi viro liceat purpura in veste stragula uti, matrem familiæ tuam purpureum amiculum habere non sines? & equus tuus speciosius instratus erit, quam uxor vestita? Sed in purpura, quæ teritur, absumitur, injustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro verò, in quo præter manus pretium nihil intertrimenti sit, quæ malignitas est? Præ-

fidium potius in eo est & ad publicos & ad privatos usus, sicuti experti estis. Nullam æmulationem inter se singularem, quando nulla haberet, esse aiebat. At, hercule, universis dolor & indignatio est, quum sociorum Latini nominis uxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi adempta sint: quum insignes eas esse auro & purpura, quum illas vehi per urbem, se pedibus sequi: tanquam in illarum civitatibus non in sua imperium sit. Virorum hoc animos vulnerare posset; quid muliercularum censetis, quas etiam parva movent? Non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona aut spolia bellica his contingere possunt. Mundicie & ornatus, & cultus, hæc sceminarum insignia sunt: his gaudent & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt majores nostri. Quid aliud in luctu, quam purpuram atque aurum deponunt? quid quum eluxerunt, sumunt? quid in gratulationibus supplicationibusque, nisi excellentiorem ornatum adjiciunt? Scilicet si legem Oppiam abrogaveritis, non vestri arbitrii erit, si quid ejus vetare volueritis, quod nunc lex vetat, minus filiarum, uxores, sorores etiam quibusdam in manu erunt. Nunquam salvis suis exiit servitus muliebris, & ipsæ libertatem, quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio suum ornatum, quam in legis, malunt esse, & vos in manu & tutela, non in servitio debetis habere eas: & malle patres vos aut viros, quam dominos dici. Invidiosis nominibus utebatur modo consul; seditionem muliebrem & secessionem appellando. Id enim periculum est, ne Sacrum montem, sicut quondam irata plebs aut Aventinum

tinum capiant. Patiendum huic infirmitati est, quodcunque vos censueritis; quo plus potestis, eo moderatius imperio uti debetis.

ORATIO

M. PORCII Catonis consulis ad suos.
ARGUMENTUM.

Abrogata lege Oppia, Porcius Cato consul exemplo in Hispaniam cum copiis profectus est. Hic, ut hostium suorumque animos experiretur, milites exercebat agendis prædis ex hostium agro. Quod ubi satis explorasset, convocari omnes iussit: quos in hunc modum ad legitimum certamen adhortari cæpit.

TEMPU S quod sæpe optastis, venit: quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi. Adhuc prædonum magis quam bellantium militastis more: nunc iusta pugna hostes cum hostibus conseretis manus. Non agros in le populari, sed urbium opes hauriri licebit. Patres nostri, quum in Hispania Carthaginensium, & imperatores ibi & exercitus essent, ipsi nullum imperatorem, nullos in ea milites haberent; tamen addere hoc in fœdere voluerunt, ut imperii sui Iberus fluvius esset finis. Nunc, quum duo prætores, quum consul, quum tres exercitus Romani Hispaniam obtineant, Carthaginensium jam prope decem annis nemo in his provinciis sit; imperium nobis citra Iberum amissum est. Hoc armis & virtute recuperetis oportet: & nationem rebellantem magis temere, quam constanter bellantem, jugum quo se exuit, accipere rursus cogatis.

ORATIO

T. QUINTII in conventu Græciæ.

A R G U M E N T U M.

Fam in pace & libertate universa Græcia præter Ætolos erat, quum T. Quintio senatusconsultum de suscipiendo bello adversus Nabin Lacedæmonium, qui Argos occupabat, affertur. Eo itaque lecto. Corinthum in constitutam diem conventum omnium sociorum civitatum Græciæ edicit. Ad diem quum frequentes convenissent, ita de bello adversus Nabin gerendo retulit.

BELLUM adversus Philippum non magis communi animo consilioque Romani & Græci gesserunt, quam utrique suas causas belli habuerunt. Nam & Romanorum amicitiam, nunc Carthaginenses hostes eorum juvando, nunc hic sociis nostris oppugnandis violaverat; & in vos talis fuit, ut nobis, etiamsi nostrarum oblivisceremur injuriarum, vestræ injuriæ satis digna causa belli fuerint. Hodierna consultatio tota ex vobis pendet. Refero enim ad vos, utrum Argos, sicut scitis ipsi, ab Nabide occupatos pati velitis sub ditione ejus esse: an æquum censeatis nobilissimam vetustissimamque civitatem, in mediâ Græcia sitam, repeti in libertatem, & eodem statu, quo cæteras urbes Peloponensi & Græciæ esse. Hæc consultatio, ut videtis, tota de re pertinente ad vos est. Romanos nihil contingit, nisi quatenus liberatæ Græciæ unius civitatis servitus, non plenam nec integram gloriam esse finit. Cæterum si vos nec cura ejus civitatis nec exemplum, nec periculum

Ium movet, ne serpat latius contagio ejus mali; nos æqui bonique facimus. De hac re vos consulo, staturus eo quod plures censueritis.

ORATIO

ARISTHENI PRÆTORIS Achæorum
de Ætolis & Nabide.

ARGUMENTUM.

Hoc ad proximum pertinet : Ætoli ad concilium Græcia conveniunt, quorum princeps Alexander quum audiret placere Atheniensibus ut Argi recuperarentur, ipse inter alia dixerat, quod ad eam deliberationem attinebat deportandum esse in Italiam exercitum. Nam ipsum Nabin polliceri aut conditione, aut sua ipsius voluntate præsidium Argis deducturum. Quod nisi faceret, Ætolos vi armisque facile coacturos deduci. Hæc Prætor audiebat Achæorum Aristhenus, qui ea vaniloquentia motus, extemplo in hæc verba prorupit.

NE istuc Jupiter optimus maximus siverit, Junoque regina, cujus in tutela Argi sunt ut illa civitas inter tyrannum Lacedæmonium & latrones Ætolos præmium sit posita in eo discrimine, ut miserius à nobis recipiatur, quam ab illo capta est. Mare interjectum ab istis prædonibus non tuetur nos, T. Quinti. Quid, si in media Peloponneso arcem sibi fecerint, futurum nobis est? Linguam tantum Græcorum habent, sicut speciem hominum. Moribus ritibusque efferatioribus quàm ulli barbari, immanes belluæ vivunt. Itaque vos rogamus, Romani, ut & ab Nabide Argos recuperetis; & ita res Græciæ constituatis, ut ab

latrocinio quoque Aetolorum satis pacata hæc relinquatis.

ORATIO

NABIDIS TYRANNI Lacedæmoniorum
ad T. Quintium.

ARGUMENTUM.

Nabis tyrannus Lacedæmonius quum maritimas omnes civitates à Romanis receptas primo statim adventu cognovit, cedendum fortunæ ratus, T. Quintium ad colloquium vocari jubet. Ad præstitutum diem prior ipse de tyrannide, aliisque quæ de ipso jactabantur, in hunc modum diseruit.

SI ipse per me T. Quinti, vosque qui adestis, causam excogitare; cur mihi aut indixissetis bellum, aut inferretis, possem; tacitus eventum fortunæ meæ expectassem, nunc imperare animo nequivi, quin priusquam perirem, cur periturus essem scirem. Et, hercule, si tales essetis, quales esse Carthaginienses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet: in me quoque vobis quid faceretis, minus pensi esse, non mirarer. Nunc voscum intueor; Romanos esse video, qui rerum divinarum fœdera, humanarum fidem socialem sanctissimam habeatis. Quum me ipse respexi, eum esse spero, cui & publice, sicut cæteris Lacedæmoniis, vobiscum vetustissimum fœdus sit: & meo nomine privatim amicitia ac societas, nuper Philippi bello renovata. At enim ego eam violavi & everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? Re, an tempore? Res mihi duplicem defensionem præbet.

. nam.

nam & ipsis vocantibus ac tradentibus urbem eam accepi, non occupavi: & accepi, quum Philippi partium, non in vestra societate esset. Tempus autem eo me liberat, quod quum jam Argos haberem, societas mihi vobiscum convenit: & ut vobis mitterem ad bellum auxilia, non ut Argis præsidium deducerem, pepigistis. At, hercle, in ea controversia, quæ de Argis est, superior sum; & æquitate rei, quod non vestram urbem, sed hostium: quod volentem, non vi coactam accepi: & vestra confessione, quod in conditionibus societatis mihi Argos reliquistis. Cæterum nomen tyranni & facta me præmunt, quod servos ad libertatem voco, quod in agros inopem plebem deduco. De nomine hoc respondere possum: me qualiscunque sum, eundem esse, qui fui quum tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti. Tum me regem appellari à vobis memini: nunc tyrannum vocari video. Itaque si ego nomen imperii mutassem, mihi mea inconstantia; quum vos mutetis, vobis vestræ reddenda ratio est. Quod ad multitudinem servis liberandis auctam, & egentibus divisum agrum attinet; possum quidem & in hoc me jure temporis tutari. Jam feceram hæc, qualiacunque sunt, quum societatem mecum pepigistis, & auxilia in bello adversum Philippum accepistis. Sed si nunc ea fecissem, non dico quid in eo vos læsissem, aut vestram amicitiam violassem: sed illud, me more atque instituto majorum fecisse. Nolite ad vestras leges atque instituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt. Nihil comparare singula necesse est: vos à censu equitem, à censu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem subjectam esse illis vultis. Noster legumlator

gumlator non in paucorum manu Rempub. esse voluit, quem vos senatum appellatis: nec excellere unum aut alterum ordinem in civitate: sed per æquationem fortunæ ac dignitatis fore credit, ut multi essent. qui arma pro patriâ ferrent. Pluribus me peregissem, quam pro patriæ sermone brevitatis, fateor, & breviter peroratum esse potuit; Nihil me, posteaquam vobiscum amicitiam institui, cur ejus vos poeniteret, commisisse.

ORATIO

T. QUINTIL, quâ Nabidi respondet.

AMICITIA & societas nobis nulla tecum, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum iusto ac legitimo facta est. Cujus jus tyranni quoque, qui postea per vim tenuerunt Lacedæmone imperium (quia nos bella nunc Punica, nunc Gallica, nunc alia ex aliis occupaverant) usurparunt; sicut tu quoque hoc Macedonico bello fecisti. Nam quid minus conveniret, quam nos qui pro libertate Græciæ adversus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam? & eo tyranno, quam qui unquam fuit, sævissimo & violentissimo in suos? Nobis verò, etiam si Argos nec cepisses per fraudem nec teneres; liberantibus omnem Græciam, Lacedæmon quoque vindicandam in antiquam libertatem erat, atque in leges suas: quarum modo, tanquam æmulus Lycurgi, mentionem fecisti. An ut ab Jaso & Bargillis præsidia Philippi deducantur, curæ erit nobis: Argos & Lacedæmonem, duas clarissimas urbes, lumina quondam Græciæ, sub pedibus tuis relinquemus, quæ titulum nobis libertatæ Græciæ servientes deformant?

forment? At enim cum Philippo Argivi senserunt. Remittimus hoc tibi, ne nostram vicem irascaris. Satis compertum habemus, duorum, aut ad summum trium in ea re, non civitatis culpam esse: tam hercle, quam in te quoque præsidio arcessendo accipiendoque in arcem, nihil sit publico consilio actum, Thessalos & Phocenses, & Locrenses, consensu omnium scimus partium Philippi fuisse. tamen quum cæteram liberaverimus Græciam, quid tandem censes in Argivis, qui insontes publici consilii sint, facturos? Servorum ad libertatem vocatorum, & egentibus hominibus agri divisi crimina tibi objici dicebas, non quidem nec ipsa mediocria: sed quid ista sunt præiis quæ à te tuisque quotidie alia super alia facinora eduntur? Exhibe liberam concionem vel Argis, vel Lacedæmone, si audire juvat vera dominationis impotentissimæ crimina. Ut omnia alia vetustiora omittam, quam cædem Argis Pythagoras iste geher tuus penè in oculis meis edidit? quam tu ipse, quum jam prope in finibus Lacedæmoniorum essem? Agedum, quos in concione comprehensos, omnibus audientibus civibus tuis in custodia te habiturum esse pronuntiasti; jube vinctos produci, ut miseri parentes, quos falso lugent, vivere sciant. At enim ut jam ita sint hæc, quid ad vos Romani? Hoc tu dicas liberantibus Græciam? hoc iis, qui ut liberare possent, mare trajecerunt, terra marique gesserunt bellum? Vos tamen, inquis, vestramque amicitiam ac societatem proprie non violavi. Quoties vis te id arguam fecisse? Sed nolo pluribus: summam rem complectar. Quibus igitur rebus amicitia violatur? Nempe his duabus rebus maxime,

xime, si socios meos pro hostibus habeas: si cum hostibus te conjungas. Utrum non à te factum est? nam & Messenem uno atque eodem jure fœderis, quo & Lacedæmonem, in amicitiam nostram acceptam, socius ipse sociam nobis urbem vi atque armis cepisti: & cum Philippo hoste nostro, non societatem solum, sed, si Diis placet, affinitatem etiam per Philoclem præfectum ejus pepigisti: & bellum adversum nos gerens, mare circa Maleam infestum navibus piraticis fecisti; & plures propè cives Romanos, quam Philippus, cepisti atque occidisti: tutiorque Macedoniæ ora, quam promontorium Maleæ, commeatus ad exercitus nostros portantibus navibus fuit. Proinde parce sic fidem ac jura societatis jactare: & omissa populari oratione, tanquam tyrannus & hostis loquere.

ORATIO

T. QUINTII, QUAM SUOS AD obsidionem
Lacedæmonis adhortatur.

ARGUMENTUM.

Hoc cum prioribus duabus concionibus conjunctum est. Quum ita colloquuti essent, Nabis, Aristheno, ut dum liceret, suis rebus consulere, orante, postero die se deducturum Argis (quando ita Romanis placeret) præsidium sponderat, simul & perfugas & captivos redditurum, ac si quid aliud vellent, facturum. Interim ad bellum tantum Quintius animum intendebat: ac nihil dum eorum, quæ receperat Nabis, apparebat, quum sentientibus omnibus continuandum esse bellum, ipse unus per simulationem difficultatem

difficultatem obsidionis Lacedæmonis, quo se Nabis ex colloquio receperat, causando, etiam tum à bello militum animos avertere conabatur. Vbi simulatione illa indies militum animos (quod unum agebat) magis accendi ac crescere vidit, repente in hæc verba ad obsidionem adhortatus est.

BE NE vertat! obsideamus Lacedæmonem, quando ita placet. Cæterum quum res tam lenta, quam ipsi scitis, oppugnatio urbium sit, & obsidentibus prius sæpe quam obsessis tædium afferat; jam nunc hoc ita proponere vos animis oportet; hybernandum circa Lacedæmonis moenia esse. Quæ mora si laborem tantum ac periculum haberet, ut & animis & corporibus ad sustinenda ea parati essetis, hortarer vos. Nunc impensa quoque magna eget in opera, in machinationes, & tormenta, quibus tanta urbs oppugnanda est; in commeatus nobis vobisque in hyemem expediendos. Itaque ne aut repente trepidetis, aut rem inchoatam turpiter destitueritis, scribendum ante vestris civitatibus censeo, explorandumque, quid quæque animi, quid virium habeat, Auxiliorum satis superque habeo: sed quo plures sumus, pluribus rebus egebimus. Nihil jam præter nudum solum ager hostium habet. Ad hoc hyems accedit, ad comportandum ex longinquo difficilis.

Ex tricesimo quinto libro ab urbe condita.

ORATIO

MINIONIS ad Legatos Romanorum.

ARGUMENTUM.

Legati Romani P. Sulpitius & P. Julius missi ad Eumenem primum, deinde ad Antiochum. Ii expositis senatus mandatis Eumeni, Ephesum ad Antiochum veniunt. Fortè per eos dies filii Antiochi morte primum nuntiata factum erat ut clausa regia, omnes in luctu essent. Legatus alter (nam Sulpitius ager Pergami substiterat) eo publico luctu, non fore ratus ut latis animis audiretur, Pergamum avertit iter. Paucis diebus luctu finito, Antiochus jam satis doctus quid ad se venirent legati, cum uno Minione principe amicorum consilia communicabat. Fugiebat atque detestabatur modis omnibus cum legatis colloquium: ac futurum erat ut nec admitteret legatos, si redirent ultro, nec accerseret diutius commoratos, nisi Minio ipse causam totam susceptam ejus commodo cum legatis se acturum recepisset. Accitis itaque legatis, Minio ipse absente Antiocho ita loquutus est. Legati deinde responderunt.

SPECIOSO titulo uti vos, Romani, Græcarum civitatum liberandarum video: sed facta vestra orationi non conveniunt, & aliud Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyrnæi, Lampfacenique Græci sunt, quam Neapolitani & Rhegini & Tarentini, à quibus stipendium, à quibus naves ex fœdere exigitis?

gitis? Cur Syracusas atque in alias Siciliae Graecas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? Nihil aliud profectò dicatis, quàm armis superatis vos iis has leges imposuisse. Eandem de Smyrna & Lampfaci, civitatibusque quæ Ioniae aut Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite. Bello superatas à maioribus, & stipendiarias ac vestigiales factas, in antiquum jus repetit. Itaque ad hæc ei responderi velim, si ex æquo disceptatur, & non belli causa quaeritur.

O R A T I O

SULPITII LEGATI ROMANORUM,
quà ad præcedentem respondet.

FECIT verecundè Antiochus, qui, si alia pro causa ejus non erant quæ dicerentur, quemlibet ista quàm se dicere maluit. Quid enim simile habet civitatum earum quas comparasti causa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quò in nostram venerunt potestatem, uno & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunquam intromisso, quæ ex fœdere debent, exigimus. Potestne tandem dicere, ut ii populi non per se, non per alium quemquam fœdus mutaverint; sic & Asiae civitates, ut semel venerunt in majorum Antiochi potestatem, in perpetua possessione regni vestri permanuisse? & non alias earum in Philippi, alias in Ptolomæi fuisse potestate? alias per multos annos nullo ambigente libertatem usurpasse? Nam si, quod aliquando servierunt temporum iniquitate pressi, jus post tot secula afferendi eos in servitutum faciet; quid abest quin actum nobis nihil sit, quod

à Philippo liberavimus Græciam, & repetant posterius ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem, & Thessalorum totam gentem? Sed quid ego causam civitatum ago, quam ipsis agentibus & nos, & regem ipsum cognoscere æquius est?

ORATIO

ANNIBALIS ad Antiochum, quâ se purgat.

ARGUMENTUM.

- *Pertinet hoc ad conciones superiores duas. His invisem jactis, legati earum ipsarum civitatum de quibus Sulpitius meminerat, quum introducti nunc suas quisque querelas, nunc expostulationes interferebant, re infecta dimissi sunt. Exinde consilium inibat Antiochus belli adversus Romanos suscipiendi. In id consilium forte Annibal adhibitus non erat, propter colloquia cum Fulio, legato altero Romanorum, suspectus. Percontatus itaque alienationis, & iracundiæ regis in se causam, quam ex colloquiis id natum acciperet occasionem modo se regi purgandi quærebat. Ac eam tandem nactus, ita se regi purgavit.*

PA T E R Amilcar, Antioche, parvum admodum me, quum sacrificaret, altaribus admodum jurejurando adegit, nunquam amicum fore populi Romani. Sub hoc sacramento sex & triginta annos militavi: hoc me in pace patria mea expulit: hoc patria extorrem in tuam regiam adduxit: hoc duce, si tu spem meam destitueris, ubicunque vires, ubi arma esse sciam, huc veniam toto orbe terrarum quærens aliquos Romanis hostes. Itaque si quibustuorum meis criminibus
apud

apud te crescere libet, aliam materiam crescendi quam ex me quærant. Odi odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Amilcar & Dii testes sunt. Proinde quum de bello Romano cogitabis, inter primos amicos Annibalem habeto : si qua res te ad pacem compellet, in id consilium alium cum quo deliberes quærito.

Ex trigesimo sexto libro ab urbe condita.

ORATIO

ANNIBALIS in consilio Antiochi, de totius belli ratione & Macedonibus sententia.

ARGUMENTUM.

Antiochus Annibalem in consilium adhibere non solebat, etiamsi oratione ea, qua se Annibal purgavit, regem sibi reconciliaffet. Forte in id adhibitus quo de Thessalis consultabatur, quum aliud alii sentirent, nominatim rogatus sententiam, ita consilium suum de Macedonibus & Philippo in amicitiam deducendis, totiusque belli ratione, exposuit.

SI ex quo trajecimus in Græciam, adhibitus essem in consilium, quum de Eubœa, de Achæis, de Bœotia agebatur; eam sententiam dixissem, quam hodie quum de Thessalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum & Macedonas in societatem belli quacunque ratione censeo deducendos esse. Nam quod ad Eubœam Bœotosque & Thessalos attinet, cui dubium est, quin ut quibus nullæ suæ vires sint, præsentibus adulando semper, quem metum in consilio habeant, eodem ad impetrandam veniam utantur, simul ac Romanum exercitum in Græcia viderint, ad consuetum imperium se avertant?

avertant? nec iis noxæ futurum sit, quod quum
 Romani procul abessent, vim tuam præsentis
 exercitusque tui experiri noluerint? Quanto igitur
 prius potiusque est, Philippum nobis conjungere,
 quam hos; cui si semel in causam descenderit,
 nihil integri futurum sit, quique eas vires
 afferat, quæ non accessio tantum ad Romanum
 esse bellum, sed per se ipsæ nuper sustinere potuerint
 Romanos? Hoc ego adjuncto (absit verbo invidia) qui
 dubitare de eventu possim? quum, quibus adversus
 Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videam
 ut ipsi oppugnentur. *Ætoli*, qui Philippum (quod inter
 omnes constat) vicerunt, cum Philippo adversus
 Romanos pugnant. *Amynder* atque *Athamanum* gens;
 quorum secundum *Ætolos* plurima fuit opera in eo bello,
 nobiscum stabunt: *Philippus* tum, te quieto, totam
 molem sustinebat belli: nunc duo maximi reges
Asiæ *Europæque*, viribus adversus unum populum
 (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe ætate
 ne uni quidem *Epirotarum* regi parem, quicquid tandem
 erit vobiscum comparatus, geretis bellum. Quæ igitur
 res mihi fiduciam præbet conjungi nobis Philippum
 posse? Una, communis utilitas, quæ societatis
 maximum vinculum est: altera, auctores vos *Ætoli*.
 Vester enim legatus hic *Thoas* inter cætera,
 quæ ad exciendum in *Græciam* *Antiochum* dicere est
 solitus, ante omnia hoc semper affirmavit; fremere
 Philippum, & ægrè pati sub specie pacis leges
 servitutis sibi impositas. Ille quidem ut feræ
 bestię vincitæ aut clausæ, & refringere claustra
 cupientes, regis iram verbis æquabat. cujus si talis
 animus est, solvamus nos ejus vincula,

& claustra refringamus ! ut erumpere diu coercitam ira in hostes communes possit. Quod si nihil eum legatio nostra mouerit : at nos, quoniam nobis eum adungere non possumus, ne hostibus nostris ille adungi possit, caveamus. Seleucus filius tuus Lylimachia est : qui si eo exercitu, quem secum habet, per Thraciam proxima Macedonia cœperit depopulari ; facile ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum tuenda avertet. De Philippo meam sententiam habes. De ratione universi belli quid sentirem, iam ab initio non ignorasti : quod si tum audis forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & castellum Euripi expugnatum Romani, sed Etruriam Ligurumque & Gallia Cisalpinæ oram bello ardere, & qui maximus iis terror est, Annibalem in Italia esse audirent. Nunc quoque arcessas censeo omnes navales terrestresque copias. Sequantur classem onerariæ cum commeatibus : nam hic sicut ad belli munera pauci sumus, sic nimis multi pro inopia commeatum. Quum omnes tuas contraxeris vires ; divisam classem partim Corcyrae in statione habebis, ne transitus Romanis liber ac tutus pateat : partim ad littus Italiae, quod Sardiniam Africamque spectat, trajicies : ipse cum omnibus terrestribus copiis in Billinum agrum procedes. Inde Graeciae praesidebis, & speciem Romanis trajecturum te praebens, & si res poposcerit, trajecturus. Hæc suadeo, qui ut non omnis peritissimus sis belli ; cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. In quæ consilium dedi, in eadem nec infidelem, nec segnem operam polliceor. Dii approbent eam sententiam, quæ tibi optima visa fuerit.

ORATIO

ATTILII Consulis ad suos.

ARGUMENTUM.

Attilius consul depopulatus Hypatensem Heracleensemque agrum, in faucibus ad Thermopylas, ubi rex Antiochus erat, castra locaverat. Quod ubi regi allatum est, veritus ipse ne quam viam per juga imminetia Romani ad transitum invenirent, Ætolis Heracleam mandat, occuparent ea ipsa cacumina, ne qua Romanus transire posset. Ita ut jussu rex, Ætoli ad occupandum contendunt. Consul ea re cognita, eodem adversus Ætolos missis legionibus, ipse priusquam in hostem copias educeret, ita militum animos confirmavit.

PLEO SQUE omnium ordinum milites inter vos esse video, qui in hac eadem provincia T. Quintii ductu auspicioque militaveritis, Macedonico bello inextuperabilis magis saltus ad amnem Aoum fuit, quam hic: quippe portæ sunt hæ, & unus inter duo maria clausis omnibus, velut naturalis transitus est. Munitiones & locis opportunioribus tunc fuerunt, & validiores impositæ: exercitus hostium ille & numero major, & militum genere aliquanto melior. Quippe illic Macedones Thracesque & Illyrii erant, ferocissimæ omnes gentes hîc Syri & Asiatici Græci sunt; levissima genera hominum, & servituti nata. Rex ille bellicolissimus, exercitatus jam inde à juvenia finitimis Thracum atque Illyriorum & circa omnium accolarum bellis: hic ut aliam omnem vitam fileam, is est, qui quum ad inferendum populo Romano

Romano bellum ex Asia in Europam transisset, nihil memorabilius toto tempore hybernorum gesserit, quàm quòd amoris causa, ex domo privata & obscuri etiam inter populares generis uxorem duxit, & novus maritus, velut saginatus nuptialibus coenis, ad pugnam processit. Summa virium speique ejus in Ætolis fuit; gente vanissima & ingratiissima; ut vos prius experti estis, nunc Antiochus experitur. Nam nec convenerunt frequentes, nec contineri in castris potuerunt, & in seditione ipsi inter se sunt: & quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposcissent, neutram tutati, refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluserunt sese. Rex ipse confessus, nusquam æquo campo non modo congredi se ad pugnam audere, sed ne castra quidem in aperto ponere, relicta omni ante se regione ea, quam se nobis ac Philippo ademisse gloriabatur, condidit se intra rupes: ne ante fauces quidem saltus, ut quondam Lacedæmonios fama est, sed intra penitus retractis castris. Quod quantum interest, ad timorem ostendendum, an muris alicujus urbis obsidendum, sese incluserit? Sed neque Antiochum tuebuntur angustiae: nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt. satis undique provisum atque præcautum est, ne quid adversus vos in pugna præter hostes esset. Illud proponere animo vestro debetis; non vos pro Græciæ libertate tantum dimicare, (quam is quoque egregius titulus esset, liberatam à Philippo antè, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in præmium vestrum cessura quæ nunc in regiis castris sunt? sed illum quoque omnem apparatus, qui indies ab Epheso expectatur, prædæ futurum; Asiam deinde Syriamque

Syriamque, & omnia usque ad ortus solis ditissima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum oceano fines terminemus, qui orbem terrarum amplexu finit: & omne humanum genus secundum Deos nomen Romanum veneretur? In hac tanta prænija dignos parate animos, ut crastino die bene juvantibus Diis acie decernamus.

ORATIO

T. QUINTII ad Achæos de Zacyntho.

ARGUMENTUM.

*Zacynthus insula erat, quam Hiero Agrigentinus, Aminandri, cujus in possessione erat, præfektus posteaquam dominum à Philippo Megalopolitano Athanania pulsum audivit, pecunia pactam Achæis tradiderat. T. Quintius hac re cognita concilium Achæorum edixit, ubi de Zacyntho ageretur. Ad diem præstitutum Romani insulam ut suam repete-
bant. Diaphanes contra, prætor Achæorum, sua ditionis esse jureque à se possideri contendebat. Achæi multi eam jam ab initio se aspernatos esse testabantur: quo magis prætoris pertinaciam admirari non desistebant. In tanta opinionum varietate res tota T. Quintii permissa est arbitrio, qui quid velit, nunc exponit.*

SI utilem possessionem ejus insulæ censerem Achæis esse, autor essem senatui populoque Romano, ut eam vos habere sinerent. Cæterum sicut testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exierit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere; haud dissimiliter vos Achæi

Achæi clausos undique mari, quæ intra Peloponnesi sint terminos, ea & iungere vobis, & iuncta tueri facile. simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis; nuda vobis omnia, quæ extra sint, & exposita ad omnes istius esse.

ORATIO

QUINTII AD M. ACILIUM consulem pro Ætolis.

ARGUMENTUM.

M. Acilius, quum delatis pacis conditionibus, Ætolos Naupactum ad sustinendam totam belli molem confugisse comperisset, tum demum vi atque armis agendum esse cum iis ratus, urbem ipsam obsidere incipit. In castra eo ipso tempore T. Quintius ex concilio achaico redierat: qui quum ex composito muros abambulare, ut ab Ætolis ipsis nosceretur, omnes exemplo nomine eum inclamabant, orabantque ut se servare vellet. Movit ea vox Quintium: qui in castra descendens, ita M. Acilium monuit, ut soluta obsidione alio transferret bellum.

UTRUM fallit te M. Acili, quid agatur? an quum satis provideas, nihil id magnopere ad summam Reipub. pertinere censes? Eraxerat expectatione consulem. Et, quin expro-
mis, inquit Acilius, quid rei sit? Tum Quintius: Equid videste devicto Antiocho, in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam prope annus circumactus sit imperii tui. Philip-
pum autem, qui non aciem, non signa hostium vidit, non solum urbes, sed tot jam gentes, Atha-
maniam, Perrhæbiam, Aperantiam, Dolapiam

sibi adiunxisse? Atqui non tantum interest nostra, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non supra modum Philippum crescere: & victoriæ tuæ præmium te militesque tuos nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græciæ habere.

ORATIO

T. QUINTII ad Ætolorum principes de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

Cognitio hujus à superiore petenda oratione. M. Acilius consul verbis T. Quintii motus, totam ipsi rem permiserat. Itaque rursus obambulare circa eandem partem muri, circa quam paulo ante vociferati erant Ætoli, pergit. Ubi quum eum rursus Ætoli animadverterent, impensius orabant ut sui misereretur. Tum egredi aliquot ad se jubet, quibus ad pedes provolutis, quid ipse vellet, ita exposuit.

FORTUNA vestra facit, ut & iræ meæ & orationi temperem. Evenerunt quæ prædictæ eventura, & ne hoc quidem reliqui vobis est, ut indignis accidisse ea videantur. Ego tamen sorte quadam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratissimus quidem benefacere abstineam. Mittite oratores ad Cos. qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis. Ego apud Cos. deprecator defensorque vobis adero.

Ex trigesimo septimo libro ab urbe condita.

ORATIO

EUMENIS IN CONCILIO.

ARGUMENTUM.

*L. Æmilio prætori inter provincias decernendas clas-
sis Romana decreta erat. Eum quum Samo Ele-
am, ut regi Eumeni opem ferret, cum classe
Romana venisse Antiochus audiret, Publiumque
Scipionem consulem jam in Macedonia cum exerci-
tu esse: de pace agendi tempus venisse ratus, ca-
duceatorem ad Æmilum misit, qui de pace se agere
velle nuntiaret. Tum concilium hac de re Æmi-
lius edicit in quo quum de re ipsa referret, Ruodii
quidem rogati sententiam, censebant pacem esse fa-
ciendam: cæterum Eumenes contra sentiebat &
quam sententiam ita peregit.*

QUI enim aut honestè inclusi mœnibus, &
obsessi, velut leges pacis accipiemus? aut
cui rata ista pax erit, quam sine consule, non ex
autoritate senatus, non jussu populi Romani
peregerimus? Quæro enim, pace per te facta,
rediturusne extemplo in Italiam sis, classem ex-
ercitumque deducturus? an expectaturus, quid
de ea re consuli placeat, quid senatus censeat,
aut populus jubeat? Restat ergo, ut maneat in
Asia, & rursus in Hiberna copiæ reductæ, omisso
bello, exhauriant commeatibus præbendis so-
cios: deinde (si ita visum sit iis penes quos po-
testas fuerit) instauremus novum de integro bel-
lum, quod possumus, si ex hoc impetu rerum nihil

prolatando remittitur, ante hyemem Diis volentibus perfecisse.

ORATIO

SCIPIONIS, quæ legatis Antiochi respondet.

ARGUMENTUM.

Heraclides Byzantius ab Antiocho missus de pace legatus, P. Scipioni inter cæteras condiciones eam quoque detulerat, Antiochum paratum esse restituere Romanis quasunque in Asia teneret urbes, dimidiamque partem impensarum in bellum factarum præstare: Eas Romanis non placere videns, privatim Scipionem alloquitur, sicuti mandatum ipsi erat, fore, si condiciones acciperet, ut Antiochus ipsi filium etiam sine pretio redderet; magnum deinde auri pondus pollicitus, in societatem regni eum venturum professus est, si pacem fecisset. Nunc Scipio respondet.

QUOD Romanos omneis, quod me ad quem missus es, ignoras, minus miror; quum te fortunam ejus à quo venis, ignorare cernam. Lyfimachia tenenda erat, ne Chersonnesum intraremus: aut ad Hellespontum obstitendum, ne in Asiam trajiceremus; si pacem tanquam à sollicitis de belli eventu petaturi eratis. Concesso verò in Asiam transitu, & non solum frænis, sed etiam jugo accepto, quæ disceptatio ex æquo, quum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebō: aliis, Deos precor, ne unquam fortuna egeat mea, animus certè non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatam gratiam

am pro privato beneficio desiderabit, sed publicè nec habeo quicquam ab illo, nec dabo. Quod in præsentia dare possim, fidele consilium est. Abi, nuntia meis verbis, bello abstat: pacis conditionem nullam recuset.

ORATIO

ZEUXIS LEGATI ANTIOCHI ad Romanos de pace.

ARGUMENTUM.

Antiochus eo prælio quod adversus Romanos ad Phrygium flumen commisit, fuga sibi salutem quærere coactus erat. Ex ea fuga nocte Sardis primum, deinde Apameam se recepit: ubi, de pace agendum esse, ut in tam adversis rebus, in animum inducens, legatos ad consulem de ea remittit. Dato consilio Zeuxis legatorum princeps ita causam egit.

NON tam quid ipsi dicamus, habemus, quam ut à vobis quæramus, Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare à victoribus possimus. Maximo semper animo victis regibus populisque ignovistis, quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit? Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus quam Deos consulere & parcere vos generi humano oportet.

ORATIO

SCIPIONIS ad ea respondentis.

ROMANI ex iis quæ in Deum immortalium potestate erant, ea habemus, quæ Dii dederunt: animos qui nostræ mentis sunt eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque: neque eos secundæ res extulerunt, nec adversæ minuerunt. Ejus rei ut alios omittam, Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possem. Posteaquam Hellespontum trajecimus; priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus condiciones, easdem nunc victores victis ferimus. Europa abstineat; Asiaque omnis Taurum montem est, decedite. Pro impensis deinde in bellum factis XV millia talentum Euboicorum dabit; quingenta præsentia, duo millia & quingenta, quum senatus populusque Romanus pacem comprobaverint, millia deinde talentum per XII. annos. Eumeni quoque reddi XL. talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum est, placet. Hæc quum pepigerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitrato dabit: sed nusquam satis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, ubi Annibal erit; eum ante omnia deposcimus. Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætolici belli, qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo Mnasimachum

Acarnana,

Acarnana, & Chalcidenses, Philonem & Eubulidam. In deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia serius facit quam facere potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat, regum maiestatem difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari.

Ex trigesimo octavo libro ab urbe condita.

O R A T I O

P. SCIPIONIS Africani rei, ad Quirites.

A R G U M E N T U M.

Supra ostensum est, quum Antiochus pacem cum Scipione Africano atque Romanis pacisci vellet, ab ipso datum legato negotium, ut si publicè impetrare non posset, privatim cum Scipione ageret; ita regi placere ut filius sine pretio reddatur, ingensque auri pondus detur, si per ipsum pacem impetraret. Inde ambo Q. Plemivii Scipionis criminandi occasionem se nactos esse rati, ei diem dicunt, Is vero quum postero die citatus reus magna multitudine amicorum septus in rostra subisset, in hæc verba populum Romanum admonebat, ut secum Diis actum gratias irent, quod deorum auspiciis tali die de Carthaginensibus triumphasset: ne videlicet in ea civitate quam paulo ante ab hostium infestissimorum impetu atque armis vindicaverat causam diceret.

HO C Die, tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginensibus signis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Itaque quum hodie litibus & jurgiis supersederi

æquum sit, ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem optimum maximum, Junonemque & Minervam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsident, salutandos ibo: hisque gratias agam, quòd mihi & hoc ipso die, & sæpè alias egregiè Reipub. gerendæ mentem facultatemque dederunt! Vestrum quoque, quibus commodum est, ite mecum, Quirites; & orate Deos, ut mei similes principes habeatis. Ita, si ab annis septemdecim ad senectutem semper vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, ego vestros honores rebus gerendis præcessi.

Ex trigesimo nono libro ab urbe condita.

ORATIO

M. PORCII CATONIS CONSULIS, ad populum in foedum Bacchanalium ritum.

ARGUMENTUM.

Sacra Bacchi, quæ Bacchanalia dicuntur, ex Græcia in Etruriam prius, deinde velut contagione quadam ex Etruria Romam inuenta erant. Qui sacris iis initiabantur, seu mares seu fœminæ, noctu cætus concilabulaque faciebant tota urbe: fœminæ faces ardentes præferiebant quas in aquam demissas, magia quadam, flamma integra efferebant: mares velut capta mente, cum jactatione fanatica varicinabantur. Inde permixti viri fœminis nullum genus libidinis reliquum faciebant, postremo & virorum inter se & fœminarum passim concubitus fiebant. Hinc rixæ, hinc conjurationes,
hinc

hinc cædes, hinc nullum non mali genus serpebat. Sed nihil non revelat dies, quanquam diu celatum atque abstrusum. Tandem indicio cujusdam Ebutiæ primum, deinde Hispalæ, quam Ebutia manumiserat, ad Posthumium consulem res tota defertur. Is primo quoque tempore ad senatum quicquid acceperat defert: cui ob id ipsum habitæ à senatu gratiæ. Patres quæstionem de Bacchanalibus, sacrisque nocturnis, consulibus decernunt. Tum verò & ne qui citius nocturni fierent decretum & datum negotium ut sacerdotes qui sacris iis præerant, conquirerentur. Jam suum cuique magistratui officium de iis sacris tollendis injunctum erat: quum M. Porcius Cato consul, in Rostra concione advocata conscendit. Unde comprecatus primum deos, sicuti assolet quoties ad populum magistratus verba factururus est, in hæc verba de tollendis Bacchanalibus disseruit.

NULLI unquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hæc solennis Deorum comprecatio fuit, quæ vos admoneret; hos esse Deos, quos colere, venerari, precarique majores vestri instituisent: non illos, qui pravis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis, ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, invenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentia dem: si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixerò, minus quam pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse, ut ad cavendum fatis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota jampridem Italia, & nunc per urbem

hem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam ululatusque nocturnis, qui personnant tota urbe, certum habeo: cæterum quæ ea res sit, ignorare: alios Deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciviam esse credere: & qualecunque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum atinet, si dixero multa millia hominum esse, illico necesse est exterreamini, nisi adjunxero qui qualesque sint. Primum igitur mulierum magna pars est, & is fons mali hujusce fuit: deinde similimi fœminis mares, stuprati & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibus, clamoribusque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires conjuratio, cæterum incrementum ingens virium habet, quod indies pluris fiunt. Majores vestri, ne vos quidem, nisi quum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus eductus esset, aut plebi filium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temere coire voluerunt & ubicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudines censebant debere esse. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ætatibus initientur mares sciatis; non misereat vos eorum solum, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes milites faciendos censetis, Quirites? iis ex obsceno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernent? Minus tamen esset, si flagitiis tantum effœminati forent, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abstinuissent.

Nun-

Nunquam tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia in quæ conjuraverunt, edita facinora habent, adhuc privatis noxiis, (quia nondum ad Rempublicam opprimendam satis virium est) conjuratio sese impia tenet: Crescit & serpit quotidie malum, jam majus est, quam ut capere id privata fortuna possit, ad summam Reipub. spectat, nisi præcavetis, Quirites, jam huic diurnæ legitimè ab consule vocatæ, par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli universos concionantes timent; jam ubi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint; consultabunt de sua salute simul, ac vestra perniciæ, tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrum debet, ut bona mens suis omnibus fuerit: si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Nequis etiam errorelabatur vestrum quoque, non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quam prava religio. Ubi Deorum numen prætenditur sceleribus, subit animum timor, ne fratribus humanis vindicandis, divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque ætate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, urbe prohiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque, omnem disciplinam

seri-

sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agigaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios coetus cerneretis. Omnia Diis propitiis, volentibusque ea faciemus: qui, quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patefieri, ut impunita essent, sed ut vindicarentur & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandavit: nos, quæ ipsis nobis agenda sunt, impigrè exsequemur: vigiliarum nocturnarum curam, per urbem minoribus magistratibus mandavimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur.

ORATIO

PHILIPPI MACEDONIS ad legatos
Romanorum.

ARGUMENTUM.

Philippus Macedo multa oppida Thessalorum, Perrhæbiorum, Maronitarum, aliorumque populorum, suæ ditionis fecerat: quæ quum repetita permissu se Romanorum occupare diceret, communi voluntate atque uno consensu eam rem ii populi ad senatum deferunt.

ferunt. Senatusconsulto legati tres (in quibus Q. Cæcilius Metellus fuit) ad disceptationem finientem missi: quorum primo statim adventu de ea ipsa re concilium indictum est: ad quod etiam Philippus convenit. Cognita causa legati decernunt ut præsidia Macedonum ex urbibus Thessalorum & Perrhæbiorum deducerentur. Inde in Thraciam profecti, de urbibus ejus gentis cognoscunt. Philippus indignè ferebat, omnia non ex animi sui sententia & jure fieri. Itaque injurias suas in hanc sententiam legatis exposuit.

NON cum Maronitis mihi aut cum Eumene disceptatio est; sed etiam vobiscum Romani. à quibus nihil æqui me impetrare jamdiu animadverto. Civitates Macedonum quæ à me inter inducias defecerant, reddi mihi æquum censebam; non quia magna accessio ea regni futura esset (sunt enim & parva oppida, & in finibus extremis posita) sed quia multum ad reliquos Macedonas continendos exemplum pertinebat, negatum est mihi. Bello Ætolico Lamiam oppugnare jussus à consule M. Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis operibusque essem; transcendentem me jam muros, à capta prope urbe revocavit consul, & abducere copias inde coegit. Ad hujus solatium injuriæ permissum est, ut Thessaliæ Perrhæbiæque & Athamanum, reciperem quædam castella magis quàm urbes: ea quoque ipsa vos mihi, Q. Cæcili, paucos ante dies ademistis. Pro non dubio paulo ante, si Diis placet, legati Eumenis fumebant, quæ Antiochi fuerunt. Eumenem æquius esse quam me habere. id ego aliter longè judico esse. Eumenes enim non nisi vicissent Ro-
mani,

mani, sed nisi bellum gessissent, manere in regno suo non potuit. Itaque ille vestrum meritum habet, non vos illius; mei autem regni tantum aberat ut ulla pars in discrimine fuerit, ut tria millia talentum, & quinquaginta testas naves, & omnes Græciæ civitates, quas antea tenuissem, pollicentem ultro Antiochum in mercedem societatis, sim aspernatus: hostemque ei me esse prius etiam quam M. Acilius exercitum in Græciam trajiceret, præ me tuli: & cum eo consule belli partem quamcunque mihi delegavit, gessi: & insequenti consuli, L. Scipioni, quum terra statuisset ducere exercitum ad Hellespontum, non iter tantum per regnum nostrum dedi, sed vias etiam munivi, pontes feci, commeatus præbui: nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam, ubi etiam inter cætera pax quoque præstanda à barbaris erat. Pro hoc studio meo erga vos, ne dicam merito; utrum adjicere vos Romani aliquid, & amplificare & augere regnum meum munificentia vestra oportebat, an quæ haberem aut meo jure, aut beneficio vestro, eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuisset fatemini, non restituuntur, Eumenes, tanquam ad Antiochum, ad spoliandum me venit. & si Diis placet, decem legatorum decretum speciem calumniæ impudentissimæ prætendit; quo maximè & refelli & coargui potest. Disertissime enim planissimeque in eo scriptum est? Chersonesum & Lyfimachiam Eumeni dari. Ubi tandem Ænus, Maronea, & Thraciæ civitates adscriptæ sunt? quod ab illis ne postulare quidem est ausus, id apud vos tanquam ab illis impetaverit, obtinebit? Quo in numero me apud vos esse

esse velitis, referte. Si tanquam inimicum & hostem insectari propositum est; pergite ut coepistis, facere. Sin aliquis respectus est mei, ut socii atque amici regis, deprecor, ne me tanta injuria dignum judicetis.

ORATIO

LYCORTÆ PRÆTORIS ACHÆORUM,
qua legatis Roman. respondet.

ARGUMENTUM.

Lacedæmonii apud Q. Cæcilium legatum primum, deinde Romæ apud senatum de injuriis suis, quas ab Achæis acceperant, conquesti sunt. Inter cætera id quoque criminabantur, mœnia Lacedæmonis ab iis diruta esse, abductam plebem venditam, Licurgi leges ademptas. Legatio deinde decreta, cujus Appius Claudius princeps erat. Is quum dato consilio exposuisset Achæis, agrè ferre senatum quoddam Lacedæmoniis tot tamque graves clades intulissent, cædemque fecissent eorum qui missi fuerant à Philo peremene, tum Lycortas prætor eorum ita objectis respondit.

DIFFICILIOR nobis Appi Claudii apud vos oratio est, quam Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis accusantibus respondendum erat: nunc à vobis ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda est: quam iniquitatem conditionis subimus quod illa spe decidimus, judicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paulo antè egisti. Ego certè, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & postea Romæ questi sunt Lacedæmonii, à te paulo antè

antè relata sint, non tibi sed illis me apud te respondere credam, Cædem objicitis eorum qui à Philopœmene prætorè evocati ad causam dicendam, interfecti sunt. Hoc ego crimen non modò à vobis Romani, sed ne apud vos quidem nobis objiciendum fuisse arbitror. Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedæmonii. Quo tempore armis captis urbes, à quibus abstinere jussi erant, nocturno impetu occupaverunt; si T. Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea in Peloponneso fuisset, eo nimirum capti & oppressi confugissent: quum vos procul essetis, quò alio, nisi ad nos socios vestros, quos antea Gytheo opem ferentis, quos Lacedæmonem vobiscum simili de causa oppugnanteis viderant, confugerent? Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus. Quod quum alii laudent; reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint, Diï quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt; quonam modo ea quæ belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Nostrium est, quòd evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnauerant maritima oppida, qui diripuerant, qui cædem principum fecerant? Quod verò illi venientes in castra interfecti sunt; vestrum est. Areu & Alcibiade, qui nunc nos, si Diis placet, accusatis, non nostrum. Exules Lacedæmoniorum, quo in numero ii quoque duo fuerunt, & tunc vobiscum erant, quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes; in eos quorum opera patria extorres, ne in tuto quidem exilio posse consensescere se indignabantur, impetum

impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt, nec jure, an injuria cæsi sint, argumentari refert. At enim illa certè vestra sunt, Achæi, quod leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustulistis, quod muros diruistis. Quæ utraque ab iisdem objici quidem possunt; Quum muri Lacedæmoniis non à Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissolvendam Lycurgi disciplinam extructi sint? Tyranni enim nuper eos arcem & munimentum sibi, non civitati paraverunt. Et si existat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, & nunc se patriam & Spartam antiquam agnoscere dicat. Non Philopoemenem exspectare, nec Achæos, sed vos ipsi Lacedæmonii vestris manibus amoliri & diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis. Vestrae enim illæ deformes veluti cicatrices servitutis erant: & quum sine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Græciæ fuissetis, muris velut compedibus circumdati vincti per centum annos serviistis. Quod ad leges ademptas attinet: ego antiquas Lacedæmoniis leges tyrannos ademisse arbitror: nos non suas ademisse, quas non habebant, sed nostras leges dedisse: nec male consuluisse civitati, quum concilii nostri eam fecerimus, & nobis miscuerimus, ut corpus unum & concilium totius Peloponnesi esset. Tunc opinor, si aliis ipsi legibus viveremus, alias istis injunxissemus, queri se iniquo jure esse, & indignari possent. Scio ego, Appi Claudii, hanc orationem, qua sum adhuc usus, neque sotorum apud socios neque liberæ gentis esse: sed servorum verius disceptantium apud dominos. Nam si non vana illa vox præconis fuit, qua liberos

ros esse omnium primos Achæos iussistis, si foedus ratum est, si societas & amicitia ex æquo observatur; cur ego quid Capua capta feceritis Romani non quæro, vos rationem repositis, quid Achæi Lacedæmoniis bello victis fecerimus? Interfecti aliqui sunt, finge à nobis. Quid? vos senatores Campanos securi non percussistis? Muros diruimus, vos non muros tantum, sed urbem & agros ademistis. Specie, inquis, æquum est foedus apud Achæos, re precaria libertas: apud Romanos etiam imperium est. Sentio, Appi, & si non oportet, non indignor, sed oro vos, quantumlibet intersit inter Romanos & Achæos, modo ne in æquo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii: imo ne meliore jure sint. Nam ut in æquo essent, nos fecimus, quum leges iis nostras dedimus, quum ut Achæi concilii essent, effecimus. Parum est victis, quod victoribus satis est: plus postulant hostes, quàm socii habent. Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide insculptis in æternam memoriam sancta atque sacra sunt, ea cum perjurio nostro tollere parant. Veremur quidem vos, Romani, & si ita vultis, etiam timemus: sed plus & veremur & timemus Deos immortales.

Ex quadragésimo libro ab Urbe condita.

ORATIO

PHILIPPI MACEDONIS de sua liberorumque infelici conditione.

ARGUMENTUM.

Philippo regi Macedonum filii erant duo, Perseus & Demetrius, minor Demetrius multitudinis favorem emeruerat, gratus jam ab initio Romanis, legationum, quas pro patre impigre exequutus erat, nomine, aliisque præclaris rebus quæ in eo prælucebant. Hoc ipsum Perseus agrè ferebat, quoddam pacto imperii summam mortuo patre ad eum deferendum esse facile appareret. Itaque sibi adsciscit Macedonum magnum numerum, qui secum patrem regem suapte natura in Romanos odio atque ira concitatum, ad bellum incitarent. Nacti ejus rei occasionem alii alia in Romanos jaciebant, etiam præsentem Demetrio. Impatiens irarum juvenis, amoris videlicet sui erga Romanos velut igniculis agitat, quæcunque in Romanos dicebant, extemplo dictis refellebat, ita patri se suspectum faciens. Inde in concilium adhibebatur quoties de Romanis erat consultandum. Ex eo vero colloquio Perseus viam sibi ad augendam eam suspicionem factum esse ratus, nunquam non ejus consilii sui perficiendi opportunitatem quærebat. Fortè Basternæ quidem regii sanguinis ejus gentis, in Macedoniam venientes sororem suam alteri liberorum Philippi se velle dare in matrimonium dixerant: quo nuntio Philippo supra modum letanti; Quid hæc, inquit Perseus, pro-
futura

futura sunt nobis, quum fraude domestica plus immineat periculi quam praesidiū ab externis auxiliis? Præterea post conditum lustrum, quum pro more juvenes regis suis quisque copiis stipati concurrerent, ita tamen ut Persei praesertim furore nihil adjustam praelii speciem præter ferrum deesset, eo certamine tandem longe superior Demetrii acies apparuit. Quod indigne passus Perseus quum ad convivium à fratre vocaretur, se adfuturum acerrimè negat. Festo deinde die jactatis de ludico non trinquæ sermonibus, speculator ex convivio Persei audiendum quæ jactarentur, forte Persei jussu egreditur: qui à juvenibus ex triclinio itidem Demetrii egressis, vulneratus abscehit. Ejus rei ignarus Demetrius, mox, Quin commessatum, inquit, ad fratrem imus? Et iram, si qua forte ex certamine residet, nostra hilaritate lenimus? Conclamant omnes qui aderant, præter eos qui ausi erant facinus, eundum esse. Ita quum soli abnuerrunt, à Demetrio ire coguntur: ac facti sui non obliti, gladios sub veste occultant, quibus se, si qua vis forte oriretur, defenderent. Speculatores in vestibula adium Persei stabant, qui extemplo ingressi ad Perseum, nuntiant Demetrium venire inter multos gladiis cinctos. Hoc nuntio permotus Perseus velut in re trepida, claudi quam primum januam jubet. Ita nequicquam pulsatis foribus domum suam totius ejus rei ignarus Demetrius ad convivium redit. Postero die quum primum licuit, in regiam ad patrem Perseus ire pergit: quem quam solito tristiores Philippus animadverteret, quid ea maestitia portenderet rogat. Perseus ordinem totam exponit. Tum pater Et Demetrium vocari Et amicos aliquot jubet. Quibus miseram suam

*Et liberorum conditionem ita ut sequitur indicavit.
Post patrem Persens peior Demetrium parricidii
accusat : sequuta est deinde rei defensio.*

SEDEO miserrimus pater iudex inter duos
filios, accusatorem parricidii, & reum ; aut
conficti, aut admissi criminis labem apud meos
inventurus. Jampridem quidem hanc procellam
imminentem timebam, quum vultus inter vos
minime fraternos cernerem, quum voces quasdam
exaudirem. Sed interdum spes animum subibat ;
deslagrare iras vestras : purgari suspiciones posse ;
etiam hostes armis positis foedus icisse, & privatas
multorum simultates finitas : subituram vobis ali-
quando germanitatis memoriam, puerilis quon-
dam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meo-
rum denique præceptorum : quæ vereor, ne va-
na surdis auribus cecinerim. Quoties ego audienti-
bus vobis, detestatus exempla discordiarum fra-
ternarum, horrendos eventus eorum retuli, qui-
bus se stirpemque suam, domos, regna, funditus
evertissent ? Meliora quoque exempla parte al-
tera posui ; sociabilem consortionem inter binos
Lacedæmoniorum reges, salutarem per multa se-
cula ipsis patriæque. Eandem civitatem, post-
eaquam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem ex-
ortus sit, eversam. Jam hos Eumenem Attalum-
que fratres, à quàm exiguis rebus, prope ut pu-
deret regii nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet
regum hujus ætatis, nulla re magis, quàm fra-
terna unanimitate regnum æquasse. Ne Romanis
quidem exemplis abstinui, quæ aut visa, aut au-
dita habebam : T. & L. Quintiorum, qui bellum
mecum

mecum gesserunt, P. & L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt: patris patruique eorum; quorum perpetuam vitæ concordiam mors quæque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisque sceleri eventus deterrere à vecordi discordia potuit: Neque horum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem flectere, Vivo, & spirante me hæreditatem meam ambo & spe & cupiditate improba crevistis. Eousque me vivere vultis, donec alterius vestrum superstes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. Nec fratrem, nec patrem potestis pati: nihil chari, nihil sancti est: in omnium vicem regni unius insatiabilis amor successit. Agite! conscelerate aures paternas: decernite criminibus, mox ferro decreturi: dicite palam, quicquid aut veri potestis, aut comminisci libet. Reseratae aures sunt, quæ posthac secretis alterius ab altero criminibus claudentur.

ORATIO

PERSEI ACCUSATORIS in Demetrium fratrem parricidii reum.

APERIENDA nimirum nocte janua fuit, & armati commessatores accipiendi, præbendumque ferro jugulum, quando non creditur, nisi perpetratum facinus: & eadem petitus insidiis audio, quæ latro atque insidiator. Non nequicquam isti unum Demetrium filium te habere, me subditum & pellice genitum appellant. nam si gradum, si charitatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehensas insidias, sed in eum, qui fecisset, sævires. Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito periculo meo movereris, neque

neque futuro, si insidiantibus sit impune. Itaque si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum Deos, ut à me cœptum scelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris. Sin autem, quod circumventis in solitudine natura ipsa subjicit, ut hominum quos nunquam viderint, fidem tamen implorent; mihi quoque ferrum in me strictum cernenti, vocem mittere liceat. Per te patriumque nomen, quod utri nostrum sanctius sit, jampridem sentis, ita me audias, precor; tanquam si voce & comploratione nocturna excitus mihi quiritanti intervenisses, Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendisses. Quod tum vociferarer in re præsentis pavidus, hoc nunc postero die quæror, Frater, non comessantium in vicem jamdiu vivimus inter nos: regnare utique vis: huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium jus, obstat vetustus Macedoniæ mos, obstat verò etiam patris judicium. Huc transcendere, nisi per meum sanguinem, non potes, omnia moliris, & tentas adhuc seu cura mea, seu fortuna, restitit parricidio tuo. Hesternæ die in lustratione, & decursu, & simulacro ludico pugnæ, funestum prope prælium fecisti: nec me aliud à morte vindicavit, quàm quòd me ac meos vinci passus sum. Ab hostili prælio, tanquam fraterno lusu, pertrahere me ad cœnam voluisti. Credis me, pater, inter inermes convivas cœnaturum fuisse, ad quem armati comessatum venerunt? credis nihil à gladiis nocte periculum fuisse, quem sudibus te inspestante propè occiderunt? Quid hoc noctis? quid inimicus ad iratum, quid cum ferro succinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere ausus

non

non sum, comessatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuisset, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego, tanquam accusator criminosæ, nec dubia argumentis colligenda ago. Quid enim? negat se cum multitudine venisse ad januam meam? an ferro succinctos secum fuisse? Quos nominavero, accersere, possunt quidem omnia audere, qui hoc ausi sunt, non tamen audebunt negare. Si deprehenso intra limen meum cum ferro ad te deducere, rem pro manifesto haberes; fatentes pro deprehenso habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita! sed ne sint cæcæ pater execrationes tuæ, discerne & dispice insidiatorem, & petitem insidiis: noxium huic esse caput. Qui occisurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos Deos qui periturus fraterno scelere fuit, perfugium in patris misericordia & justitia habeat. Quò enim alio confugiam, cui non solemne lustrale exercitus tui, non decursus militum, non domus, non epulæ? non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta est? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est: Si recepero intra januam commessatum fratrem, moriendum est, nec cundo, nec manendo insidias evito. Quò me conferam? nihil præter Deos, pater, & te colui: non Romanos habeo, ad quos confugiam: periisse expetunt, quia tuis injuriis doleo: quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modò Thraciæ maritimam oram, indignor: nec me, nec te incolumi, Macedoniam suam futuram sperant. Si me scelus fratris, te senectus, absumpserit, aut nec ea quidem expectata fuerit; regem regnumque Macedoniæ sua futura

tura sciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus satis præsidii est. Vidisti hesternò die impetum in me militum? Quid illis defuit, nisi ferrum? quod illis defuit interdum, convivæ fratris noctu assumpserunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis & fortunæ posuerunt, & in eo, qui omnia apud Romanos potest, neque hertule istum mihi tantum fratri majori, sed prope est, ut tibi quoque ipsi regi & patri præferant. Iste enim est, cujus beneficio poenam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam & obnoxiam adolescentiæ suæ esse æquum censeat. Pro isto Romani frant, pro isto omnes urbes tuo imperio liberatæ, pro isto Macedones, qui pace Romana gaudent. Mihi præter te, pater, quid usquam aut spei, aut præsidii est? Quò spectare illas literas ad te nunc missas T. Quintii credis, quibus benè te consuluisse rebus tuis ait, quòd Demetrium Romam miseris, & hortatur, ut iterum & cum pluribus legatis, & primoribus quoque Macedonum, remittas eum? T. Quintius, nunc est auctor omnium rerum istius, & magister. Eum sibi, te abdicato patre, in locum tuum substituit: illinc ante omnia clandestina concocta sunt consilia. Quæruntur adjutores consiliis, quum te plures, & principes Macedonum cum isto mittere jubet, qui hinc integri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere credentes, imbuti illic & infecti Romanis delinimentis redeunt. Demetrius is unus omnia est: eum jam regem vivo patre
on O appellant.

appellant. Hæc si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum, sed etiam à te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego verò, si in medio ponitur, non agnosco: quem enim suo loco moveo, ut ipse in ejus locum succedam? Unus ante me pater est: & ut diu sit, Deos rogo. Superstes (& ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit) hæreditatem regni, si pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem scelerate cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium. Obstat frater major, ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. Tollatur: non primus regnum fraterna cæde petiero. Pater senex, & filio solus orbatus, de se magis timebit, quàm ut filii necem ulciscatur. Romani latabuntur, probabunt, defendent factum. Hæc spes incertæ, pater, sed non inanes sunt. Ita enim res se habet: periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos, qui ad me interficiendum ferrum sumpserunt: si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.

ORATIO

DE METRII, parricidii rei.

OMNIA, quæ reorum antea fuerant auxilia, pater, præoccupavit accusator. Simulatis lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas suspectas tibi fecit, quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis colloquia dies noctesque infidietur ultro mihi: non infidiatore modò, sed latronis manifesti & percussoris speciem induit. Periculo suo te exteret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. Perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego
ne

ne apud te quidem quicquam spei reliquæ habeant. Circumventum, solum, inopem, invidia gratiæ externæ, quæ obest potius, quàm prodest, onerat. Jam illud quàm accusatorie, quod noctis hujus crimen miscuit cum cætera insectatione vitæ meæ? Ut & hoc, quod jam quale sit, scies suspectum alio vitæ nostræ tenore faceret; & illam vanam criminationem spei, voluntatis, consiliorum meorum, nocturno hoc ficto & composito argumento fulciret. Simul & illud quæsit, ut repentina & minimè præparata accusatio videretur: quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non expectatam fabulam noctis hujus esse, sed proditiōis meæ ante me accusatum; si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidianque tuam adversus me magis, quàm crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi novo quidem & singulari genere odii, infidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea quæ tu confudisti: & noctis hujus infidias aut tuas aut meas detegam. Occidendi sui consilium me iniisse, videri vult: ut scilicet majore fratre sublato, cujus jure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, iudicio regnum est futurum; ego minor in ejus quem occidissem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos à me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me venisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent,

imponerent Macedoniae regem, & mea tantum apud eos gratia confidebam; quid opus parricidio fuit? An ut cruentum fraterna caede diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vera aut certe simulata probitate partam gratiam habeo, si quam forte habeo, execrabilis & invisus essem? nisi T. Quintium credis, cujus virtute & consiliis me nunc arguis regi, quum & ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternae caedis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum iudicia, ac penè omnium Deorum hominumque consensum collegit, per quae omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit, idem tanquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insinuat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris cepisse iudicetur? Exequamur tamen quocunque modo confecti ordinem criminis. Pluribus modis se petitum criminatus est, & omnes insidiarum vias in unum diem contulit. Volui interdum eum post lustrationem, quum concurrimus, & quidem, si Diis placet, lustrationum die occidere: volui, quum ad coenam invitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum comessatum gladiis accincti me sequuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia sint ad parricidium electa, vides, iusus, convivii, comessationis. Quis dies? qualis? quo lustratus exercitus, quo inter divisa victimam praelatis omnium qui unquam fuere Macedoniae regum armis regiis, duo soli tua tegentes latera, pater, praeverti sumus, & sequutum est Macedonum agmen. Hoc ego etiam siquid ante

ante admissem piaculo dignum, lustratus, & expiatus sacro, tum quum maximè in hostiam itineri nostro circumdatam intuens, parricidium, venena, gladios, in comessationem præparatos, voluntabam in animo. Ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem? Sed cæcus criminandi cupiditate animus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam si veneno te inter cœnam tollere volui, quid minus aptum fuit, quàm pertinaci certamine & concursu iratum te efficere? Ut meritò, sicut fecisti invitatus ad cœnam abnueres? quum autem iratus negasses, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quærerem occasionem, quoniam semel venenum paraveram: an ab illo consilio velut transiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, & quidem eo die per speciem comessationis occiderem? Quo deinde modo, si te metu mortis credebam cœnam evitasse meam, non ab eodem metu comessationem quoque evitaturum existimabam? non est res, qua erubescam, pater si die festo inter æquales largiore vino sum usus. Tu quoque velim inquiras, qua lætitia, quo lusu apud me celebratum hesternum convivium fit, illo etiam (pravo forsitan) gaudio provehente quod in juvenili armorum certamine pars nostra non inferior fuerat, miseria hæc & metus crapulam facile excusserunt, quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfectorus eram, non temperassem vino in unum diem? non milites abstinuisssem meos? Et ne ego me solus nimia simplicitate tuear, ipse quoque minimè malus ac suspicax frater, nihil aliud scio, inquit, nihil arguo, nisi quòd cum ferro comessatum venerunt.

runt. Si quæram, unde id ipsum scieris; necesse erit te fateri, aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aperte sumpsisse ferrum, ut omnes viderent. Et nequid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminose argumentari videretur, te quære ex iis quos nominasset, jubebat, an ferrum habuissent? ut tanquam in re dubia quum id quæsissem, quod ipsi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi causa ferrum sumpserint? num me auctore & sciente? Hoc enim videri vis, non illud quod fatentur & palam est, & sui se tuendi causa sumpsisse dicunt. Rectè an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent. Meam causam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miscueris: aut explica, utrum aperte an clam te aggressuri fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo præter eos qui tuum speculatorem pulsarunt? si clam, quis ordo consilii fuit? Convivio soluto, quum comeffator ego discessissem, quatuor substitissent, ut sopitum te aggredierentur? quomodo fefellissent, & alieni, & mei, & maxime suspecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipsi evasuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi & expugnari potuit. Quin tu omissa ista nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? Cur usquam regni tui mentio fit, Demetri? Cur dignior patris fortunæ successor quibusdam videris, quàm ego? cur spem meam, quæ si tu non esses, certa erat, dubiam & sollicitam facis? Hæc sentit Perseus, etsi non dicit: hæc istum inimicum, hæc accusatorem faciunt: hæc domum, hæc regnum tuum criminibus & suspicionibus replent.

replent. Ego autem, pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere unquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me majori cedere vis, sit illud nec debui facere, nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. Id enim vitiis meis, non cedendo, cui jus fasque est, modestia consequar. Romanos objicis mihi: & ea quæ gloriæ esse debent, in crimen vertis. Ego nec obles Romanis ut traderer, nec ut legatus mitterer Romam, petii: à te missus, ire non recusavi: utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. Itaque mihi cum Romanis amicitia causa tu fuisti pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit; si bellum esse cœperit, qui obles, qui legatus pro patre non inutilis fui; idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie uti profit mihi gratia Romanorum, postulo: ne obfit, tantum deprecor, nec in bello cœpit, nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum, neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit. Ego si quid impiè in te, pater, si quid sceleratè in fratrem admisi, nullam deprecor pœnam; si innocens sum, ne invidia conflagrem, quum crimine non possim, deprecor. Non hodie me primum frater accusat: sed hodie primum aperte, nullo meo in se merito. Si mihi pater succenseret, te majorem fratrem pro minori deprecari oportebat, te adolescentiæ, te errori veniam impetrare. In eo ubi præsidium esse oportebat, ibi exitium est. E convivio & comestationibus propè semisomnus raptus sum ad causam parricidii dicendam, sine advocatis, sine patronis, ipse pro me

dicere cogor. Si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum & ad componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud quam ingenii fama periclitarer? Ignarus quid arcessitus essem, te iratum & jubentem dicere causam, fratrem accusantem audiui. Ille diu ante præparata, meditata in me oratione est usus: ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum quid ageretur habui. Utrum momento illo horæ accusatorem audirem? an defensionem meditarer? Attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid objiceretur, intelligere potui: nedum satis sciam quo modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi patrem iudicem haberem? apud quem etiam si charitate a fratre maiore vincor, misericordia certè reus vinci non debeo. Ego enim ut me mihi tibiue serves, precor: ille ut me in securitatem suam occidas, postulat. Quid eam quum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui jam nunc sanguine meo sibi indulgeri æquum censet.

ORATIO

T. SEMPRONI PRÆTORIS ad L.
Minucium legatum.

ARGUMENTUM.

L. Minutius legatus, & duo tribuni militum regressi Romam ex Hispania, nuntiant jenatui quæ prospere ac feliciter illic gesta erant, inter alia duo secunda prælia, Celtiberorum deditiōem, confectam provinciam esse. Id tamen postularant, ut Q. Fulvio inde exercitum deducere liceret: milites

lites enim jam ultra in ea provincia retineri non posse, alioqui injussu abituros esse, aut certè seditionem moturos. T. erat Sempronius prator cui ea provincia decreta erat. Is, nequid faceret quod è Repub. non videretur, jam ex Minutius ipso quærit quidnam sentiat ea in re faciundum.

QUÆRO de te, L. Minuti, quum confectam provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuo in fide mansuros ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quisquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum censes; utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi? ut ii modo, quibus emerita stipendia sint, milites dimittantur veteribus militibus tirones immisceantur? An deductis de provincia veteribus legionibus novas conscribendi & mittendi: quum contemptum tyrocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? Dictu, quàm re facilius sit, provinciam ingenio ferocem rebellatricem conficisse. Pauca civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hyberna premebant, in jus ditionemque venerunt; posteriores in armis sunt, quæ quum ita sint, ego jam hinc prædico; P. C. me exercitu eo, qui nunc est, Rempub. administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hybernacula electurum, neque novum militem ferocissimo hosti objecturum.

ORATIO

Q. CÆCILII METELLI, ad M. Lepidum & M. Fulvium censores declaratos, de reconciliatione.

ARGUMENTUM.

M. Æmilius Lepidus, pontifex maximus, & M. Fulvius, graves jam sæpe ac diu ante invicem exercuerant inimicitias, quum omnium tribuum consensu creati censores fuere. Declarati quum nihilo magis redirent in gratiam, quam ante communem magistratum: id agrè passi primores senatorum, ad eos, ad aram Martis dimissis comitiis pro more confidentes, veniunt: inter quos Q. Metellus pro omnibus unus in hæc verba ad reconciliationem eos deducere ac revocare conabatur.

NON obliti sumus, censores, vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse: & nos à vobis & admoneri & regi, non vos à nobis debere. Indicandum tamen est, quid omnes bonos in vobis aut offendant, aut certe mutatum malint. Singulos quum intueamur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, si revocemur in suffragium, velimus vobis prælatum esse. Ambo quum simul aspiciamus, non possumus non vereri, ne malè comparati sitis, nec tantum Reipub. profit quod omnibus nobis egregiè placetis, quàm quod alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per annos multos vobis ipsis graves & atroces geritis: quæ, periculum est, ne ex hac die nobis & Reipub. quam vobis graviores fiant. De quibus causis hoc timeamus,

timeamus, multa succurrunt quæ dicerentur; nisi fortè implacabiles vestræ iræ implicaverint animos vestros. Has ut hodie, ut in isto templo finiatis simultates, quæsumus vos; universi & quos conjunxit suffragiis suis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiæ conjungi à nobis finatis. Uno animo, uno consilio legatis senatum, equites recenseatis, agatis censum, lustrum condatis, quod omnibus ferè precationibus nuncupabitis verbis, Ut ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eveniat, ita ut vere, ut ex animo velitis evenire: efficiatisque, ut quod Deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio foro acie hostes concurrerant, ibi concordēs regnarunt. Non modo simultates, sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerumque socii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romanam traducti sunt: Latini Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud quia verum erat, in proverbium venit: *Amicitias immortaleis, inimicitias mortaleis debere esse.*

ORATIO

PHILIPPI REGIS MACEDONUM
ad Antigonum de regni hereditate.

ARGUMENTUM.

Perseus, major Philippi liberorum, non æquo animo ferens, audita invicem accusatione ac defensione parricidii, à patre de eare judicium in aliud tempus dilatum esse, ubi disquisitionibus atque inquisitionibus in vitam & mores utriusque compertum esset

esset, uter culpam sibi foret. Ac die nec nocte quicquam prætermittit, ne fugendam suspicionem, finitendamque quædam in disceptationem pertineret. Ac ejus (patris) importunitate ac querelis pater rex victus, Romam legatos duos, quos in neutram partem inclinare putabat, re vera Persei fautores, mittit, qui de iis ipsis quæ in Demetrium congesta crimina erant, cognoscerent. Ii erant Philocles & Apelles, qui Roma in Macedoniam regressi, literas falsas adulterino T. Quintii signo notatas, Regi reddiderunt, quibus facile apparebat, crimina Persei in fratrem jacta, vera esse. Tum vero Perseus jam victoriam propè in manibus cernens, rursus fratrem apud patrem accusat: quo quidem judicio nihil palam contra reum pronuntiatum, ut dolo potius interficeretur. Itaque ab Thessalonica Demetriadem profecturus Philippus, Dida quodam prætore, qui Persei partium erat, comite, Demetrium ad Astreum Paoniæ oppidum mittit. Nec abest suspicio quin ei Didæ digredienti de filio occidendo mandata pater dederit. Profecti ab Astreo Heracleam, cum aliis cœnam illic hilariter celebrant; quo in convivio epoto veneno, non ita multo post & patris crudelitatem, & fratris parricidium, & Didæ scelus conquirens innoxius juvenis assumptus est. Exinde pater rex comperta morte, conscientia scelerum premente, vitam tristem ac miserabilem egit. Fam Antigonus erat Antigoni aliterius (Philippi tutor fuerat) nepos, qui amicus Philippi permanserat. Is per invidiam legatorum supra nominatorum, qui literis falsis confirmabant crimina Persei in fratrem Demetrio occiso, animo suo proponens, mortuo quoque patre magnum sibi a Perseo periculum fore, Philippum quotidie sollicitabat

licitabat ad veritatem criminis explorandam. Ac forte Xyebus consilii particeps, quum ipsi obvius egredienti à Philippo foret, ejus indicio ad Philippum ut conscius defertur. Adductus, parvo metu injecto ordinem omnem facinoris exponit. De legatis sumptum supplicium. Detectas esse fraudes audiens Perseus, non temere se patri committere ausus, procul inde abfuit. Philippus deinde per occasionem Antigono voluntatem suam de regni hereditate, quam ad eum se mortuo venturum destinabat, in hæc verba declaravit.

QUANDO in eam fortunam veni, Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat; regnum, quod à patruo tuo forti, non solum fidei tutela ejus custoditum & auctum etiam accepi, id tibi tradere in animo est. Te unum habeo, quem dignum regno judicem: si neminem haberem, perire & extinguere id malleni, quàm Perseo scelestæ fraudis præmium esse. Demetrium excitatum ab inferis, restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus inlachrymastis, in locum ejus substitutum relinquam.

ORATIONES

Ex CORN. TACITO collectæ.

ORATIO VIBULENI.

Ex libro 1. Annal.

ARGUMENTUM.

Ineunte Tiberii imperio, Pannonicus Romanorum exercitus gravissimas motus & seditiones concitavit. Tumultuose flagitabat miles missionem ad id tempus quod multitudo desiniret: stipendia verò liberaliora, & remissius in se jus centurionum. Pro se quisque tumultum augebat: sed præter ceteros Vibulenus, ex infima face miles gregarius, seditiones & fallas voces iactavit, quas in orationuculam hanc conclusit Tacitus. Hic ut ardentem jam imperatoris Blæsi invidiam etiam inflammeret, falsum crimen commentus, in eum debacchatus est adstante militum furiosa multitudine. Cadem fratris sui, & fratrem ipsum ementitus, in eum coniecit.

VOS quidem, inquit, his innocentibus & miserimis lucem & spiritum reddidistis: sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde, Blæse, ubi cadaver abjeceris? ne hostes quidem sepulturam invident. Cum osculis, cum lacrymis dolorem meum

um implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati regionam consulebamus, hi sepeliant.

ORATIO

CLEMENTIS CENTURIONIS

Ex eodem libro,

ARGUMENTUM.

Improvise Lunæ defectu scivientis antea & seditione astuantis exercitus animi sunt territi. Qua occasione Drusus sibi utendum ad restringendam seditionem ratus, summisit aliquot sanioris mentis milites, in his Clementem centurionem ad commoneandos, injectis de industria sermonibus, milites. His passim quum in cætus aliquos incidisset, concinnulam hanc habebat, qua in furorum tumultuantium militum invehebatur.

QUOUSQUE filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capeffent? Quin potius ut novissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: Privatam gratiam statim mereare, statim recipias.

ORATIO

GERMANICI CÆSAR. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Præerat Germanicus Cæsar duobus exercitibus, qui in Germania propter Rhenum erant. Eorum inferior qui dicebatur, Pannonicum illum imitatus, graviores etiam motus ciere cœpit: dein ad omnem audaciam & furorem prorupit. Causas seditioni prætexuit easdem quas & Pannonicus ille quem diximus. Sed eadem illa postulabat multo imperiosius multoque ferocius. Manus à centurionibus, tribunis, legatis, qui à senatu missi erant, non abstinuit: sed vix ab ipso Germanico. Qui uxori tum gravide & filio suo metuens, quos in iis castris secum habebat, decrevit eos in Treviros mittere. Legiones magnam sibi ignominie notam inuri, si id fieret, judicarunt. Quamobrem deprecatum ad Germanicum, ne id faceret, venerunt. Hac ille arrepta occasione usus est ad increpandam exercitus amentiam; itaque hac oratione graviter eos objurgat. Facti indignitatem exemplis aliorum, & maleficiorum per seditionem hanc perpetratorum commemoratione, demonstrat. Indignos tantis imperatoribus dicit quorum auspiciis militarunt.

NON mihi uxor, aut filius, patre & Republica chariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent: Conjugem & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoveo, ut quidquid istud sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve

neve occisus Augusti pronopos, interfecta Tyberii
 nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos
 dies inausum, intemeratumve vobis? Quod no-
 men huic cœtui dabo? Militesne appellem? qui
 filium imperatoris vestri vallo & armis circumse-
 distis: an cives? quibus tam projecta senatus au-
 thoritas. Hostium quoque jus, & sacra legationis,
 & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem
 exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocan-
 do, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus
 Augustus vultu & adspectu Asiaticas legiones ex-
 terruit. Nos, ut nondum eosdem, ita ex illis or-
 tos, si Hispaniæ Syriæve miles aspernaretur, ta-
 men mirum & indignum erat. Primane, & vicesi-
 ma legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot
 præliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam
 duci vestro gratiam refertis? Hunc ego nuntium
 patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, fe-
 ram? ipsius tyrones, ipsius veteranos, non mis-
 sione, non pecunia satiatos: Hic tantum interfici
 centuriones, ejici tribunos, includi legatos: in-
 secta sanguine castra, flumina: meque precariam
 animam inter infensos trahere? Cur enim primò
 concionis die ferrum illud quod pectori meo infige-
 re parabam, detraxistis? O improvidi amici! me-
 lius & amantius ille qui gladium offerebat: Ceci-
 dissem certè nondum tot flagitiorum exercitui
 meo conscius: Legissetis ducem, qui meam qui-
 dem mortem impunitam sineret Vari tamen &
 trium legionum ulcisceretur. Neque enim Dii
 sinant ut Belgarum, quanquam offerentium, de-
 cus istud & claritudo sit, subvenisse Romano no-
 mini, compressisse Germaniæ populos. Tua, dive
 Auguste, coelo recepta mens, tua, pater Druse,
 imago,

imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque quorum alia nunc ora, alia pectora contueor: Si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis, discedite à contractu, ac dividite turbidos. Id stabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

ORATIO

SEGESTIS Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Chatti erant populi trans Rhenum, vicinos habebant Ubios. In his populis erant potentissimi duo, Arminius & Segestes: ille gener, hic socer. Sed Segestes in Romanorum fidem se contulerat: Arminius cruentum bellum adversus Romanos gesserat, & tres legiones, quibus praeerat Varus, ceciderat. Aliquot post annis redintegrato bello à Germanico Caesare perstitit in Romanorum fide Segestes: Arminius inveteratas inimicitias eo bello in Romanos exprompsit, & se ducem Germanis praeiuit. Obfessus Segestes à suis popularibus, Romanorum auxilium imploravit, liberatus ad eos confugit. Sed filiam habebat secum, quæ gravida erat ex Arminio: & filium qui ancipiti fide erga Romanos fuerat. Itaque ad Germanicum quum venisset, deprecator fuit non suæ tantum, sed filii & filiae suæ salutis: Atque auxilium calamitatis, filio erroris veniam, filiae scelerati mariti impunitatem postulavit.

NON

NON hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiæ dies: ex quo à divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicolque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriæ (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, invisi sunt) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere; & pacem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filiaæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium; apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat; ut me, & Arminium, & conscios vinciret, flagitavi: testis illa nox, mihi utinam potius novissima! quæ sequuta sunt, defleri magis, quàm defendi possunt. Cæterùm & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpeffus sum. Atque ubi primum tui copia; vetera novis, & qujeta turbidis antehabeo: neque ob præmium, sed ut me perfidia exsolvam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro juvena & errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam fateor: tuum erit consultare, utrum prævaleat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est.

ORATIO

M. HORTALI, Ex libro II. Annal.

ARGUMENTUM.

M. Hortulus erat senator, & nepos Q. Hortensii clarissimi oratoris, ex nobilissima Hortensiorum familia. Sed hic rei familiaris angustia gravissime premebatur,

premebatur, ut vix per inopiam ordinem suum obtinere posset. Emerserat antea pend ex summa paupertate Augusti Cæsaris liberalitate. Acceperat enim ab eo satis grandem pecuniam, & iussus erat prolem suscipere, ne ea stirps interiret. Verum quum copiosam sobolem procreasset, non satis se sustentare poterat: Itaque quum senatus haberetur, iussis filiis pro foribus curiæ assistere, ipse Tiberium Cæsarem rogavit ut se suosque nova liberalitate juvare vellet.

P. C. hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, ut posteriores haberent. Nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostræ bonum varietate temporum accipere vel parare potuisssem, satis habebam, si tennes res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. Iussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. Nec ad invidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. Adsequentur florente te Cæsar, quos dederis honores; Interim Q. Horrensii pronepotes, divi Augusti alumnos, ab inopia defende.

RESPONSIO

TIBERII CÆSARIS Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet ad Hortali illius postulationem Tiberius. Nihil se in ejus inopiam quam prædicet erogare posse. Causas quamobrem repudiet rogantem, assert bas.

bas. Intempestivam esse postulationem beneficii in senatu, largitionibus nimis exhauriri ærarium: benignitate illa foveri hominum inertiam: multos à principum liberalitate petere suæ paupertatis subsidium; qui si allaborent, non egeant.

SI quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint; singuli nunquam exsatiabuntur. Res publica deficiet. Nec sanè ideo à majoribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducit, loco sententiæ proferre, ut privata negotia, & res familiæ nostras hîc augeamus; cum invidia senatus & principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint. Non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiva quidem & improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberum suorum urgere modestiam senatus, eandem viam in me transnittere, ac velut perfringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi Hortale divus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. Languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes; & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves.

ARGUMENTUM.

Germanicus Cæsar peragrata Ægypto in morbum incidit: quo levatus; alio repente fuit correptus, quo graviter confectus est: Et suberat suspicio oblata a Disone praside Syria veneni. Desperata valetudine; sic apud amicos qui tum frequentes aderant, moribundus loquutus est. Rogat ne impune tantum scelus patiantur esse Pisoni & Plancinae ejus uxori, quæ particeps sceleris credebatur. Rationem puniarum persequendarum aperit.

SI fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus Deos esset, quod me parentibus liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent: nunc scelere Pisonis & Plancinae interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes mea, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu, sed quæ voluerit meminisse, quæ mandaverit exsequi. Flebunt Germanicum etiam ignoti: Vindicabitis vos, si me potius quam fortunam meam fovebatis. Ostendite pop. Roman. divi Augusti neptem, eandemque conjugem meam:

meam: numerate sex liberos. Misericordia cum
accusantibus erit: fingentibusque scelestam
data, aut non credent homines, aut non ignos-
cent.

ORATIO

TIBERII IN SENATU, Ex libro III. Annal.

ARGUMENTUM.

Piso illi quem diximus in suspicionem venisse porrecti
Germanico veneni, reus illius criminis ab amicis
Germanici factus est. Tiberius ejus causa discepta-
tionem a se ad senatum rejecit. Die constituta
cause dicendi preesto sunt accusatores. Ibi Ti-
berius, in quem multi aliquam ejus cedis culpam
conferebant, eos hortatur ut ad accusandum sin-
cerum & vacuum ab omni cupiditate animum as-
ferant. Dataturum operam ut ne Piso, si certis
criminibus teneatur, impunitatem tanti sceleris
consequatur, tantum illi equitatis vindicanda stu-
dio ad causam agendam descendant.

DI E senatus Casar orationem habuit modicato
temperamento: Patris sui legatum atque a-
micum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico da-
tum a se, auctore senatu, rebus apud Orientem admi-
nistrandis. Illic contumacia & certaminibus aspe-
xisset juvenem, exituque ejus letatus esset, an scelere
extinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si
legatus officii terminos, obsequium erga impe-
ratorem exiit, ejusdemque morte, & luctu meo
letatus est; odero, seponamque a domo mea,
privatas inimicitias, non Principis ulciscar: Sin-
cinus in cujuscunque mortalium nece vindican-
dum

dum detegitur; vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatiis adficite, simulque illud reputate, turbide & seditiose tractaverit exercitus Pisi; quæsitæ sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia, an falsa hæc in majus vulgaverint accusatores, quorum ego nimis studiis jure succenseo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Desleo equidem filium meum, semperque deslebo: sed neque reum prohibeo, quominus, cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: Vosque oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, objecta crimina pro approbatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia & curâ valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quòd in curia potius quàm in foro, apud senatum quàm apud iudices de morte ejus anquiritur. Cætera pari modestiâ tractentur. Nemo Drusi lachrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos adversa finguntur.

ORATIO

SEVERI CÆCINÆ. quâ uxores à Provinciis arceri debere statuit.

ARGUMENTUM.

Post missum in Asiam Lepidum, de Africa decretum est, ut Cæsar eligeret cui mandanda foret. Hac occa-

sione

sione Severus Cæcina censens, ne quem magistratum, cui Provincia obvenisset, uxor comitaretur, in hunc modum disseruit.

HAUD frustra placitum olim, ne fœminæ in socios aut gentes externas traherentur. Inesse mulierum comitatu, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avidum: Incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper fœminam exercitio cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari. His statim adhærescere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum jussis, quæ Oppiis quondam aliisque legibus confictæ, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

ORATIO

VALERII MESSALINI, quæ Cæcinæ respondet.

ARGUMENTUM.

Verba Cæcinæ, paucorum adsensu audita, plures obturbant: cum mox Valerius Messalinus, cui parens Messala, eratque imago paternæ facundia, dixit.

MULTA duritie veterum melius & latius mutata. Neque enim ut olim, oblidere
P urbem

urbem bellis, aut provincias hostileis esse, & pauca foeminarum necessitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, aded socios non onerent. Cætera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius quàm uxorium levamentum? at quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratum? nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ided neminem in provinciam mitti. Corruptos sæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes coelibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reipub. postulantibus: remissum aliquid postea & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: Nam viri in eo culpam, si foemina modum excedat. Porro ob unius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque, simul sexum natura invalidum deserui, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. Vix præsentì custodia manere illæsa conjugia: quid fore, si per plures annos in modum dissidii oblitterentur? sic obviam irent iis quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent.

ORATIO

M. LEPIDI IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Lutorius Priscus eques Romanus, lugubre carmen Germanico cecinerat, sed specioso tamen quasito Germanici demortui nomine. Nam comperitum est,

est, in Drusum tum decumbentem conscriptum fuisse carmen, quod majore mercede vellet edere, si is excessisset. Dicta sunt in eum sententia frequentes in senatu, ut id ei fraudi capitali esset. Unus & aliter minoris sententia autor fuit, quorum hic est unius oratio. Is erat M. Lepidus, qui clementia de eo statuum censuit, ut bona ejus publicarentur, ipse exilio multaretur.

SI, P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit: neque carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. Sin flagitia & facinora sine modo sunt; supplicis ac remedium, principis moderatio, majorumque & vestra exempla temperant; & vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt: Est locus sententiæ per quam neque haic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac severitatis non poeniteat. Sæpe audiui principem nostrum conquerentem, si quis sumpta morte misericordiam ejus prævenisset. Vita Lutorii in integra est, qui neque servatus in periculum Reipub. neque interfectus in exemplum ibit. Studia illi, ut plena recordiæ, ita inania & fluxa sunt: nec quicquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepat. Cedat tamen urbe, & bonis amissis, aqua & igni ardeatur. Quod perinde censeo, ac si lege maiestatis teneretur.

ORATIO

TIBERII AD SENATUM. Ex libro IV. Annal.

ARGUMENTUM.

Drusum Sejanus homo ambitiosus, veneno necavit. Illius mortui liberos patris fidei primitum commisit Tiberius: deinde hac oratione senatui commendavit, rogavitque per Augusti & Drusi memoriam, ut eos complecteretur.

P. C. Hos, inquit, orbatos parente, tradidi patruo ipso, precatusque sum (quanquam esset illi propria soboles) ne secus quam suum sanguinem foveret ac tolleret, sibi & posteris conformaret. Erepto Druso, preces ad vos converto, Diisque & patri coram, obtestor Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos, suscipite, regite, vestram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druse, parentum loco. Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempub. pertineant.

DEFENSIO

CREMUTII IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Cremutius Cordus annales Romanos conscripserat. In iis magnis laudibus ornaverat Brutum & Cassium percussores Fulii Caesaris, quorum invisa erat memoria Caesaribus, quibus ille imperium, id est oppressam à se civitatem, quasi hereditarium prodiderat. Itaque hoc solo nomine postulatus est ille Majestatis. Causa in senatu disceptata est sedente & cognoscente Tiberio. Is ad causam dicendam
quum

quum venisset, tamen si salute desperata, hanc tamen pro se defensionem habuit. Probat rum recentibus, tum ex vetustate repetitis exemplis, nemini fraudi esse capitali in Repub. Romana scribendi licentiam. Aliter coerceri facta, aliter dicta. Quicquid est culpæ, id eo levare quod laus illa sit collata in homines jam & vita egressos.

VERBA mea, P. C. arguuntur: a deo factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor, quorum res gestas, cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eum Augustus appellaret. Neque id amicitiae eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsam Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat. Alinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Corvinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: Et uterque opibus atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquavit, quid aliud dictator Cæsar, quam rescripta oratione, velut apud iudices respondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. Carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur, Sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulerunt ista & reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. Namque spreta

exoleſcunt: ſi irascare, agnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut ſi quis advertit, dictis dicta ultus eſt. Sed maxime ſolutum, & ſine obtreſcatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratia exemiſſet. Num cum armatis Caſſio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli civilis cauſa populum per conciones incendio? An illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quomodo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem abolevit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent? Suum cuique decus poſteritas rependit. Nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modo Caſſii & Bruti, ſed etiam mei meminerint.

ORATIO

TIBERII IN SENATU. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Appreſſa libertate, omnes provinciæ in aſſentationem Caſarum conſenſerant: & certatim eos honoribus quam ampliſſimis afficiebant. Itaque Hiſpania ulterior delubrum Tiberio & matri ejus conſecrare decrevit, & de eo honore legationem Romam miſit. Tiberius etſi alienum non putabat à potentia ſua conſtituenda, ſi honoribus quam maximis circumſlueret, tamen ne ſibi majorem conſlaret invidiam, hunc honorem repudiavit, cauſamque cur id feterat expoſuit in ſenatu. Neque enim abs re id eum facere mirabantur homines, quippe quum non ita multo ante eundem honorem, offerente Aſia, acceperat. Ejus orationis hæc eſt fere ſumma. Se, quem

quem in omni vita imitando exprimeres, proposuisse sibi Augustum; scire id illum fecisse, mortalem sortem se agnoscere: immortalitati non posse melius consecrari quam si honeste acta à se vita in senatus memoria haberet.

SCIO, P. C. constantiam meam à plerisque desideratam quod Asiæ civitatibus nuper idem istud petentibus, non sim adversatus. Ergo & prioris silentii defensionem; & quid in futurum statuerim, simul aperiā. Quum divus Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius sequutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Cæterum ut semel recepiſſe, veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari ambitiosum, superbum: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me, P. C. mortalem esse, & hominum officio fungi, satisque habere, si locum principem impleam, & vō testor, & meminisse posteros volo: qui satis superque memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum vestrarum providum; constantem in periculis; offensionum pro utilitate publica non pavidum credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & Deos ipsos precor: hos, ut mihi ad finem usque vitæ, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem dūint; illos, ut, quandocunque concessero, cum laude

& bonis recordationibus facta, atque famam nominis mei prosequantur.

ORATIO

TIBERII. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Ambibat nuptias Liviae, quæ C. Cæsari, & post eum Druso collocata fuerat, Sejanus, homo equestri loco ortus. Qui, quia magna erat apud Tiberium gratus, per eum confici posse negotium putavit: eumque hac de re rogavit. Tiberius, qui Cæsarem splendore indignum hoc matrimonium judicabat, ei dissuadet: atque in eam sententiam hac cum eo loquitur. Monet ut invidiam fugiat, quæ haud dubiè erat inde exoritura, si hic in tantum bonorum gradum homo obscurus proventus esset. Illud quoque verendum esse, ut Liviae, parum hac conditio cordi sit. Exemplum Augusti refellit quo erat usus Sejanus.

AD ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modicè, percursis, quum tempus tanquam ad integram consultationem petivisset, adjunxit: Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quæ sibi conducere putent: principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptum; posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & aviam, propiora consilia. Simplicius acturum, de inimiciis, primum Agrippinæ: quas longe acrius arsuras, si matrimonium Liviae, velut in partes, domum Cæsarium distraxisset. Sic quoque erumpere

rumpere emulationem fœminarum, eaque discordia nepotes suos convelli. Quid si intendatur certamen tali conjugio? Falleris enim, Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam quæ C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum sistere: sed illi magistratus & primores qui te invito per-rumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui, me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si quum in omneis curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est quod Mar. Agrippæ, mox mihi conlocavit. Atque ego hæc pro amicitia, non occultavi: Cæterum neque tuis neque Livie destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præsens referre: Id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur; Datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo.

ORATIO

M. TERENTII EQUITIS ROM.

Ex libro VI. Annal.

ARGUMENTUM.

Ælius Sejanus eques Roman. ex tenui conditione ad magnas opes pervenerat, maxime per Liviam Augustas : sed abusus erat potentia ad multorum perniciem, & adversus imperatorem insidias. Itaque gravissima accusatione ad ultia exitum vocatus est. Quo mortuo, multis fraudi fuit illius amicitia, unde factum est ut pro se quisque illam abjuraret, invidiamque à se depelleret. M. Terentius eques Romanus eam, laborantibus & tacentibus multis qui in eadem causa erant, ingenue confessus est, factumque suum, non Sejanum ipsum, defendit. Ejus igitur hæc in senatu oratio fuit, qua docet, caruisse crimine suam primam cum Sejanio conjunctionem ; quia nulla dum scelera consilia ejus, aut comperta jam, aut in hominum suspicionem, erant.

FORTUNÆ quidem meæ fortasse minus expediat agnoscere crimen, quàm abnuere. Sed utcunque casura res est ; fatebor & fuisse me Sejanio amicum, & ut essem expetisse ; & postquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriiis cohortibus ; mox urbis & militiæ munia simul obeuntem. Illius propinqui & adfines honoribusangebantur ; Ut quisque Sejanio intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus : contra quibus infensus esset, metu ac fordibus confictabantur. Nec quemquam exemplo
adsumo ;

adsumo : cunctos qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiae & Juliae domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Repub. capeffentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem supra cæteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium Dii dedere: nobis, obsequii gloria relicta est. Spectamus porro quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia : quæ Sejano fuisse, nemo negaverit. Abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps : nec ideo assequare. Ne, P. C. ultimum Sejani diem, sed sexdecim annos cogitaveritis. Etiam Satrium atque Pomponium venerabamur : libertis quoque ac jantoribus ejus notescere : pro magnifico accipiebatur. Quid ergo ? Indistincta hæc defensio & promiscua dabitur ? Imò justis terminis dividatur. Insidiæ in Rempub. consilia cædis adversum imperatorem, puniantur : de amicitia & officiis idem finis & te Cæsar & nos absolverit.

O R A T I O

NERONIS CÆSARIS IN SENATU. Ex libro XI. Annal.

A R G U M E N T U M.

Relatum est ad senatum de explendo senatorum numero. Ambibant eum honorem, simul & alios, primarii Galliae Coactæ viri : de quibus legend. quum ageretur in senatu, bona pars partium summo studio reclamavit, & in contrariam sententiam vi-

rie differuit. *Cæsar Nero respondit hac oratione, qua conatus est probare non esse alienum aut ab incolumitate aut à dignitate Reipub. honores civitatis ad peregrinos deferri. Nittur potissimum exemplis ab antiquitate civitatis repetitis, qui peregrini ad honores aspirassent, quos enumerat non paucos, tum singulos homines, tum populos universos qui in civitatem adscripti essent: quos tamen habuisse cives, & honores in eos contulisse, populum Rom. non pæniteret. Antiquissimum quemque patrum fuisse à vicinis populis oriundum, quin fuisse usque ex Hispania cooptatos. Exempla quoque Græcarum civitatum memorat. Ad extremum refellit quod de ejus rei, si fieret, insolentia objiciebatur. Oratio est suasoria, à jure, consuetudine, utilitate.*

MAJORES mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Rempub. capeßam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tusculo: & ne vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque & omni Italia in senatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruius, quum Transpadani in civitatem recepti, quum specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Num pœnitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi

bonensi transivisse? Manent posteriores eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit: ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non ut plerique falluntur, recens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus scilicet Volsci & Æqui, nunquam adversam nobis aciem struxere. Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviori spatio quàm adversus Gallos confectum. Continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris misti, aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia, P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Plebei magistratus post patricos; Latini post plebeios; cæterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveterasset hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

O R A T I O

C. CASSII Ex libro XIV. Annal.

A R G U M E N T U M.

Pedanius Secundus, præfectus urbis, servi sui insidiis domi oppressus est. Re comperta non de percussore modo, sed etiam de universa familia quæ erat ad quadringentos servos, supplicium sumi oportebat.

Sic

Sic enim more majorum erat comparatum, ut si quod ejusmodi unius intestinum facinus exiisset, conservi omnes plecterentur. Miserta servorum plebs Romana voluit eos eripere supplicio: sed bona pars senatus acriter resistit. Quo in numero fuit C. Cassius, qui sententiam rogatus, gravissime morem majorum defendit. Ejus est hæc oratio, qua & majorum autoritate & ratione ipsa nixus, supplicium in totam familiam decernit. Præfatur à constantia sua in defendendo instituto majorum. Docet severitate suppliciorum in servos, consulendum esse omnium dominorum saluti. Esse illud hominum genus & ab suscipiendi audacia & à perpetrati sceleris occultatione deterrendum: vix dominum ita paucorum recto scelere posse interimi, quin id aliis innotescat. Postremo satius esse ostendit ut pauci innocentes pœnas luant, quàm ut eorum impunitate sceleratorum alatur audacia. Suasio est à jure & necessitate.

SÆPENUMERO, P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges majorum nova senatus decreta postularentur: Neque sum adversatus. Non quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quæ converterentur, in deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer, simul quicquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respub. consiliis eguisset. Quod hodie evenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concussio senatusconsulto quod

quod supplicium toti familia minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? Quem numerus servorum tuebitur, quum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra advertit? An, (ut quidam fingere non erubescunt,) injurias suas ultus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro, dominum jure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est? Sed et si nunc primum statuendum, haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum sumplisse, ut non vox minax excideret? nihil per terrorem proloqueretur? Sane consilium occuluit, telum inter ignaros paravit. Num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præveniunt servi: si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios; postremo si pereundum sit, non inulti inter nocentes, agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, charitatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Num & ex fuso exercitu, cum dicimus quisque fuisse feritur, etiam strenui non sortiuntur? Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate publica rependitur.

ORATIO

SENECÆ AD CÆSAREM NERONEM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Caesar Nero fuerat educatus & institutus à Seneca, homine bonis artibus erudito: eumque ipso eo nomine observabat. Sed, ut sunt ineuntis ætatis avidie cupiditates, nec utquam deficiunt principes pestiferi assentatores, habebat suarum libidinum ministros Nero: in his Tigillinum quendam, qui rei suæ augendæ gratia voluptuarium hominem vehementius etiam incendebat; Assentatores, quia videbant obstare suis conatibus, tum à Nerone perceptæ disciplinæ reliquias, tum ipsius Senecæ severitatem, hunc sibi ab imperatore summovendum putant. Itaque eum criminantur apud Neronem. Opes ejus immodicas ostendunt, auctoritatem carpunt, dotes animi (ut eloquentiam) in deteriorem partem trahunt: præsidia esse potentia interpretantur: gravem esse dicunt Neroni magistri severitatem. Senecam nihil horum fugiebat: Neronem convenit, & hac oratione omnes conjectas calumnias diluit. Beneficia imperatoris & præmia accepta commemorat: iis se usum ad vitæ mediocritatem, non ad fastum, ostendit. Dedit operam ut Neronem suæ disciplinæ alumnum quam optimis præceptis imbueret. Opes nullas quæsisse. Quia nulla sua culpa, sed invidorum malevolentia malè audiat, rogat ut bona sua alicui tradantur administranda: sibi verò nihil nisi quod ad honestè degendam vitam requiratur, fruendum concedatur.

QUAR-

QUARTUSDECIMUS annus est, Cæsar,
 ex quo spei tuæ admotus sum; octavus ut
 imperium obtines: Medio temporis tantum ho-
 norum atque opum in me cumulaſti, ut nihil felici-
 tati meæ deſit, niſi moderatio ejus. Utar magnis
 exemplis, nec meæ fortunæ, ſed tuæ. Atavus
 tuus Auguſtus, M. Agrippæ Mitylenenſe ſecre-
 tum; C. Mæcenati, urbe in ipſa, velut peregri-
 num otium permiſit: Quorum alter bellorum
 ſocius, alter Romæ pluribus laboribus jaſtatus,
 ampla quidem, ſed pro ingentibus meritis pre-
 mia acceperant. Ego quid aliad munificentia ad-
 hibere potui quàm ſtudia, ut ſic dixerim, in um-
 bra educata? è quibus claritudo venit, quod ju-
 ventæ tuæ rudimentis affuiſſe videor, grande hu-
 jus rei pretium. At tu gratiam immenſam, innu-
 meram pecuniam circumdediſti, adeo ut plerum-
 que intra meipſum volvam: Egone equeſtri &
 provinciali loco ortus, proceribus civitatis annu-
 meror? Inter nobiles & longa decora præſerentes,
 novitas mea enituit? Ubi eſt animus ille modicis
 contentus? Tales hortos inſtruit, & per hæc ſub-
 urbana incedit, & tantis agrorum ſpatiis, tam
 lato ſcœnore exuberat? Una deſenſio occurrit,
 quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed uter-
 que meſuram implevimus, & tu quantum prin-
 ceptis tribuere amico poſſet, & ego quantum ami-
 cus à principe accipere. Cætera invidiam augment.
 quæ quidem; ut omnia mortalia, infra tuam ma-
 gnitudinem jacent; ſed mihi incumbunt: mihi
 ſubveniendum eſt. Quo modo in militia aut via
 feſtus adminiculum orarem; ita in hoc itinere
 vitæ, ſenex, & leviffimis quoque curis impar,
 cum opes meas ultra ſuſtinere non poſſim, præſi-
 dium

dium peto. Jube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perfringor : quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigii regimen : poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedit, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent.

RESPONSIO

NERONIS AD SENECAM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Reſpondet præceptoris deſenſioni Nero, ſingula ab illo propoſita capita perſequens. Inſtitutionis gratam memoriam teſtatur. Illius cauſas aſſert, & conſequuta comoda prædicat : beneficentiam ſuam erga illum extenuat. Invidia cauſas, quæ captabantur, removet. Parcius etiam donatum illum à ſe quam pro meritis. Ut vero ipſi bonorum adminiſtratione interdicator, neutri honeſtum eſſe oſtendit : ſibi multo etiam ignominioſius. Pro eo enim habitum iri ac ſi beneficia collata repoſceret.

AVUS meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati uſurpare otium poſt labores conceſſit ; ſed in ea ipſa ætate, cujus autoritas tueretur, quicquid illud & qualecunque tribuiſſet. Attamen neutrum datis à ſe præmiis exiit. Bello & periculis meruerant ! in his enim juvenia Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ deſuiſſent, in armis agenti : ſed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein juven-
ventam

ventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, æterna erunt: Quæ à me habes, horti, & fœnus, & villæ, casibus obnoxia sunt; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod præcipuos charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi valida ætas, rebusque & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperii spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Volusio longa parsimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, revocas: ornatumque robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam; nec quies, si reliqueris principem; sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maximè continentia tua laudetur; non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipere.

ORATIO

PÆTITHRA SE Æ. Ex libro xv. Annales.

ARGUMENTUM.

Funestus fuit immensis suppliciis Neronis principatus: quippe tyrannidem nisi per crudelitatem retineri posse diffidebat. Per ea tempora reus factus est injuriarum Claudius Timarchus Crerensis. Cui invidiam conflavit apud populares præstantia quædam dignitatis, & paulo major potentia: apud senatum vero

vero Romanum dictum quiddam ab eo confidentius (sic enim ipsi interpretabantur) in auctoritatem Romanorum. Constabat, dixisse eum, in sua esse potestate ut nullæ agerentur de more gratiæ Cretensi proconsuli. Eum Thrasea hic damnavit sua sententiâ exilii: dixitque de eadem re deinde copiosius & acerbius, censuitque ut auctoritas non senatus modo, sed etiam singulorum qui ad obtinendas provincias mittuntur severitate constitueretur & retineretur. Peregrinorum licentiam esse coercendam, ut jus imperii sacrosanctum conservetur.

USU probatum est, P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Juliae Leges; magistratuum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm poena tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo adversus novam provinciarum superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium iudicio esse. Olim quidem non modo prætor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viderent, & quid de cujusque obsequio videretur, referrent, trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius accusatio decernitur: Decernaturque, & maneat provincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quam malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur dum demeremur, quam

quam dum offendimus. Quædam imò virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversus gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus, quæ si arceantur, æqualius atque constantius provinciæ regentur. Nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur.

ORATIO

CAPITONIS COSSUTIANI, ad Neronem
rem. Ex lib. XVI. Annal.

ARGUMENTUM.

Nero, quæ erat crudelitate imbutus, cædem optimi cujusque anhelabat, & illustrissimis de medio sublatiis scire in duos singulari virtute spectatos decreverat, Thraseam, Baram Soranum. Habebat ministros suarum cupiditatum pestiferos homines, paratos ad illius scelera exequenda: in his Capitonem quendam Cossutianum, qui suo etiam nomine infensus erat Thraseæ. Is commodum sibi ad ulciscendum inimicum, & ad augendam suam apud Neronem gratiam, offerri ratus, sua sponte incensum animum Neronis in hominem innocentem incitavit, multis invidiose commemoratis, quæ à Thrasea fortiter & severe fiebant in improbanda Neronis libidine & importunitate. Criminatur eum callidus tyranni assentator, quod, per speciem libertatis defendendæ, Casari esset inimicus, ejusque autoritatem atque adeo majestatem minueret.

UT quondam C. Cæsarem, inquit, & M. Catonem, ita nunc te Nero & Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur rigidi & tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Poppæam divam non credere, cujus in acta divi Augusti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges: Diurna populi Romani per Provincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberoes & Favonios, veteri quoque Reipub. ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem præferunt: si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque.

ORATIO

GALBÆ IMP. AD PISONEM. Ex
primo libro Historiarum.

ARGUMENTUM.

Sergius Galba cæso Nerone imperium occupavit: sed affecta jam erat ætate, & liberos habebat nullos. Ea re despiciatui erat non invidis tantum, sed etiam vulgo. Itaque statuit vindicare se ab hoc hominum contemptu,

contemptu, adoptato nobili aliquo & honesto adolescente in spem imperii. Placuit autem illi Piso Licinianus cognomento Frugi, adolescens ab omni laude perfectus. Hunc sibi adoptione adscivit: exposuitque adolescenti beneficium suum, & de eo iudicium. Cujus sermonis summam complectitur hac oratione Tacitus: quæ Pisoni jus omne & causas adoptionis, rationem & consilium suum exponit Galba. Beneficii magnitudinem ostendit: & quid vicissim ab eo ipse postulet & expectet. Hortatur ut hanc de se expectationem virtute & honestate omni sustineat atque expleat. Illecebras desciscendi ab officio, quæ sæpe offerantur, ei aperit. Monet ut se adversus eas muniat, integrumque ab omni labe præstet.

Si te privatus, lege Curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem; & mihi egregium erat: tunc, Pompeii & M. Crassi sobolem in penates meos adsciscere; & tibi insignæ, Sulpitiæ ac Luctatiæ decora, nobilitati tuæ adjecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum, de quo majores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram: exemplo divi Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem privignum, in proximo sibi fastigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem quaesivit; ego, in Repub. non quia propinquos aut socios belli non habeam: Sed neque ipse imperium ambitione accepi, ut iudicii mei documentum sit, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu major, dignus hac fortuna,

tuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ jam effugerit: ea vita, in qua nihil præteritum excusandum habeas. Fortuna adhuc tantum adversam tulisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis; sed alii per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ (pessimum veri affectus venenum) sua cuique utilitas. Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur; cæteri libentius cum fortuna nostra, quam nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: Assentatio erga principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperii corpus stare ac liberari sine rectore possit, dignus eram à quo Respub. inciperet. Nunc eò necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quam bonum successorem, nec tua plus juvenia quam bonum principem. Sub Tiberio, & Cajo & Claudio, unius familiæ quasi hæreditas fuimus: Loco libertatis erit, quod eligi coepimus. Et finita Juliorum Claudiorumque domo, optimum quæque adoptio inveniet. Nam generari & nasci à principibus fortuitum, nec ultra æstimatur: adoptandi iudicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longa Cæsarum series tumentem, non vindex, cum inermi provincia, aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulere. Neque erat adhuc dammati principis exemplum. Nos bello, & ab æstantibus adsciti cum invidia,

invidia, quamvis egregii erimus. Ne tamen
 territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi or-
 bis motu nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad
 securas res accessi : & audita adoptione, desinam
 videri senex, quod nunc mihi unum objicitur.
 Nero à pessimo quoque semper desiderabitur :
 mihi ac tibi providendum est, ne etiam à bonis
 desideretur. Monere diutius, neque temporis hu-
 jus ; & impletum est omne consilium, si te bene
 elegi. Utilissimus quidem ac brevissimus bonarum
 malarumque rerum delectus est, cogitare quid
 aut volueris sub alio principe, aut molueris. Ne-
 que enim hic, ut in cæteris gentibus quæ regnan-
 tur, certa dominorum domus, & cæteri servi : sed
 imperaturus ex hominibus qui nec totam servitu-
 tem pati possunt, nec totam libertatem.

ORATIO

PISONIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

*Quum indies invalesceret Ottonis factio, qui Galbæ
 adversabatur, & occupare imperium cogitabat :
 Galba vero se gratia & potentia infringeret, ut
 jam aperte ab eo populus Romanus deficeret, & ejus
 adversario imperium traderet, & ut imperatorem
 crearet, in castra eum raperet, omniaque in civi-
 tate tumultuosa gererentur : Piso, quem in spem
 imperii Galba adoptaverat, stationariam cohortem,
 quæ in palatio erat præsidii causa collocata, sibi
 conciliandam & confirmandam putavit, & de con-
 siliis sententia hac oratione eam est affatus. Hic
 militem demulcers & retinere conatur : idcirco*

Q

imperatoris

imperatoris & suam dignitatem affert in medium. Cui opponit sordes & intemperantiam Othonis. Agi ipsorum quoque militum salutem, & plurimum eorum interesse quo principe utantur; nec florere eos posse in tanta importunitate adversariorum.

Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus futuri, & siue optandum hoc nomen siue timendum erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reipub. fato in vestra manu positum est, non quia, meo nomine, tristiores casum paveam, ut qui adversa expertus cum maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: Patris, & senatus, & ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est; aut, quod æquè apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam urbem & res sine discordia translatas. Provisum adoptione videbatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. Neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, evertere imperium; etiam quum amicum imperatoris ageret. Habitune & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste licet, donare nesciet. Stupra nunc, & comessationes & foeminarum coetus, volvit animo. Hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipsum sit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim unquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani; me Galba, consentientibus vobis, Cæsarem dixit. Si Respub.

& senatus, & populus, vana nomina sunt: vestra, commilitones, interest, ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio adversus duces suos audita est aliquando: vestra fides famaue, illæsa ad hunc diem mansit. Et Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus XXX. transfugæ & desertores, quos Centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in provincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis, quam quod innocentibus datur. Sed proinde à nobis donativum ob fidem, quam ab aliis pro facinore accipietis.

ORATIO

OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Nerone Cæsare duæ erant Romæ factiones de imperatore subrogando: Galbam alii, alii Othonem nominabant. Galba positus est imperio, stante adhuc in integro adversario Othone, quem exercitus erat complexus, & ad eum imperium detulerat. Itaque res in summam contentionem est adducta. Sed quum aliquando falsus nuntius interfectum Othonem Romam attulisset, exceptusque esset summo plausu & gratulatione multitudinis & totius populi, qui Galbam tuebatur, cepit vehementius sibi timere Otho. Itaque ut sibi exercitum conciliaret & fidem illius confirmaret, hanc habuit orationem, qua primum commemorat voluntatem & auctoritatem exercitus,

citius, qua fuerat ab eo creatus & nominatus imperator. Deinde conqueritur injurias, audaciam, crudelitatem, superbiam adversarii. Invehitur in illius fautores. Commune esse periculum, & in eadem eos esse navi ostendit. Postremo ad auctoritatem suam retinendam & salutem vindicandam hortatur, & in hostes acuit.

QUI S ad vos processerim, commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocari sustineo, princeps à vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur, imperatorem populi Romani in castris, an hostem habeatis. Auditisne, ut poena mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos esse, nisi unà, posse. Et cujus levitatis est Galba, jam fortasse promisit: ut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animi subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cum in oculis urbis decumari deditos juberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis orbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronii Sabini, & Cornelii Marcelli in Hispania, Vettii Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in castris? Quæ usquam provincia, quæ castra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, ut ipse prædicat, emendata & correctæ? Nam quæ alii scelera, hic remedia vocat, dum falsis nominibus, severitatem pro sævitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia

supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & jam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinii & Elii, paraverunt. Minore avaritia ac licentia grassatus esset T. Vinus, si ipse imperasset. Nunc & subjectos nos habuit tanquam suos: & viles ut alienos. Una illa domus sufficit donativo, quod vobis nunquam datur, & quotidie exprobratur. Ac ne quæ saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exilio, quem tristitia & avaritia sui simillimum judicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam Deos infauftam adoptionem adversantes. Idem senatus, idem populi Romani animus est. Vestra virtus expectatur, apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus, quamvis egregia, invalida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt: nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Quum vos aspexerit, quum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum.

ORATIO

OTHONIS AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Paucis diebus quam rerum potius erat in Romano imperio Otho Sylvius, paucorum militum errore, quos inanis suspicio insidiarum terruerat, atrocissima erat in urbe conflata de nocte seditio. Quæ vis, ut

re ipsa pro salute imperatoris suscepta erat, cujus vitæ illi metuebant, ita in senatum, à quo vim timebant, intendi putabatur: vel maximè quod armati impetum fecerant in palatium, ubi Otbo cum clarissimis senatoribus epulabatur. Qui plurimum sua interesse judicans, ut abesset ab omni injuria omnique metu senatus, seditionem & in præsentia sedare, & postridie severius coercere conatus est, quum nondum ille ardor penitus deferbuisset. Convocatam igitur multitudinem increpat, sed lenius, quod intelligebat non ad suam perniciem sed ad incolumitatem capta esse ab illis arma. Docet igitur, quanta sit culpa in illo militari motu levissima de causa concitato. Esse enim id hominum qui omnium eorum quæ fiunt velint causas nosse, & ad se revocare. Fura militum ostendit, & quanta ab illis requiratur modestia. Sanctitatem senatus inculcat, quæ hoc furore militari attentata est. Docet, illius incolumitate imperii stabilitatem contineri. Paucos ad pœnam deposcit, quorum præcipue fuerat in eo motu audacia.

NEQVE ut affectus vestros in amorem meum accenderem, commilitones; neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregiè suersunt) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum charitatis. Tumultus, proximi initium, non cupidine vel odio (quæ multos exercitus in discordiam egere) ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acrius quàm consideratius excitavit. Nam sæpe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. Non omnes
nuntios

nuntios palam audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur: Tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum autoritas, sic rigor disciplinæ habet, ut multa etiam per centuriones tribunosq; tantum juberi expediat. Si ubi jubeantur, quærere singulis liceat; pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illuc nocte intempesta rapiuntur arma? Unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures confternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam adversus me potest. Si Vitellio & satellitibus ejus eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm seditio- nem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quam imperia ducum sci- scitando, res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit: mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit: cæteri abolete memoriam scædissimæ noctis, nec illas ad- versus senatum voces ullus unquam exercitus au- diat. Caput imperii, & decora omnium provin- ciarum ad pœnam vocare, non hercle illi, quos- quum maximè Vitellius in nos ciet, Germani au- deant. Ulline Italiæ alumni, & Romana verè ju- ventus, ad sanguinem & cædem deposcerent or- dinem,

dinem cuius splendore & gloria, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem, domibus & testis & congestu lapidum stare creditis? Muta ista & inania intercidere ac reparari promiscue possunt: Aeternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestra salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore urbis nostræ institutum, & à regibus usque ad principes continuum & immortalem, sicut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam ut ex vobis senatores, ita ex senatoribus principes nascuntur.

ORATIO

OTHONIS. Ex libro II. Hist.

ARGUMENTUM.

Certabant de imperio Otho & Vitellius, ille de retinendo, hic de occupando. Ad manus ventum est. Victoria penes Vitellium fuit, sed ea minime incurrentia. Magnam enim cladem eo prælio acceperat. Itaque rogant Othonem sui, ne frangatur animo, nec in rebus adversis contrahatur, sed bellum reparet. Non deesse vires, recentes venire legiones: animos vero nusquam alacriores, modo ne ipse despondeat. Otho qui jam de morte consciscenda cogitasset, recusat: & causas, cur nolit aut ad hoc eorum obsequio, affert duas. Unam, quod imperium desperet sibi fore diuturnum: alteram, quòd, ne si retineri

retineri quidem posse speret, tamen velit civili sanguine & tam fœdis cædibus partum habere. Itaq; cedere adversario velle perseverat.

HUNC, inquit, animum, hanc virtutem vestram ultro periculis objicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem sumus, ego ac fortuna, nec tempus computaveritis. Difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum. Civile bellum à Vitellio cœpit; & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit: ne plus quam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, conjuge, liberis: mihi non ultione, neque solatiis opus est. Alii diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reipub. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignaviæ est. Præcipuum destinationis meæ documentum habete, quod de nemine queror; Nam incusare Deos vel homines, ejus est, qui vivere velit.

ORATIONES ORATIO

MUTIANI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Imperabat oppresso Othone Vitellius. Ejus imperium indignè ferebant nobilissimi homines, & ad alium transferri cupiebant: maxime vero Mutianus, magni vir nominis, impulit Vespasianum ad deturbandum Vitellium, & invadendum dominatum. Ejus consilii summa hac oratione est conclusa. Auctor est, eì ne tantam libem patiatur imperio Romano inuri, ut illud ab homine indignissimo & impurissimo teneatur. Tota oratio consistit in causis suscipiendis, & in adjumentis rei perficiendæ. Causas suscipiendi affert: turpitudinem qua contaminatum esset imperium ab homine fœdissimo: nobilitatem generis, splendorem, virtutem in Vespasiano, illustres ejus liberos. Imperium Vitelli non tantum ignominiosum esse, sed etiam illis periculosum. Facultates vero perficiendæ affert, studium multorum in eum, robur legionum firmissimarum.

OMNES, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent; an quod inchoatur, Reipub. utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectum, aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adjiciatne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad imperium voco, tam salutare Reipub. quàm tibi magnificum, juxta Deos in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris, à contumelia quàm à laude propius fuerit, post

post Vitellium eligi. Non adversus divi Augusti
 acerrimam mentem, nec adversus cautiſſimam
 Tiberii ſenectutem; nec contra Caii quidem,
 aut Claudii, vel Neronis, fundatam longo imperio
 domum exſurgimus? Ceſſiſti etiam Galbæ ima-
 ginibus: Torpere ultra, & polluendam perden-
 damque Rempub. relinquere, ſopor & ignavia
 videretur, etiamſi tibi, quàm inhoneſta, tam tu-
 ta ſervitus eſſet. Abiit jam & tranſvectum eſt
 tempus, quo poſſes videri concupiſſe. Confugi-
 endum eſt ad imperium. An excidit trucidatus
 Corbulo? Splendidior origine quàm nos ſumus,
 fateor: Sed & Nero, nobilitate natalium Vitel-
 lium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem,
 quiſquis timetur. Et poſſe ab exercitu principem
 fieri, ſibi ipſe Vitellius documento eſt, nullis ſti-
 pendiiſ, nulla militari fama, Galbæ odio pro-
 vectus. Ne Othonem quidem ducis arte aut ex-
 ercitus vi, ſed præpropera ipſius deſperatione
 victum, jam deſiderabilem & magnum principem
 fecit. Cum interim ſpargit legiones; exarmat
 cohortes, nova quotidie bello ſemina miniſtrat.
 Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis,
 & comeſſationibus & principes imitatione, deteri-
 tur. Tibi è Judæa & Syria & Ægypto novem le-
 giones integræ, nulla acie exhaustæ, non diſcor-
 dia corruptæ: ſed firmatus uſu miles, & belli do-
 mitor externi. Claſſium, alarum cohortium ro-
 bora; fidiffimi reges, & tua ante omnes experi-
 entia. Nobis nihil ultra arrogabo, quam ne poſt
 Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen
 Mucianum ſocium ſpreveris, quia æmulum non
 experiris: Me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ
 domui triumphale nomen, duo juvenes, capax
 jam

jam imperii alter; & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei cujus filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Cæterum inter nos non idem prosperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam si vincimus, honorem quem dederis habebō: discrimen, ac pericula, ex æquo partiemur. Imò ut melius est, tu hos exercitus rege; mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplina victi, quam victores agunt: Hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit; illi per fastidium & contumaciam, hebescent. Aperiet & recludet contecta & tumescencia victoriciū partium vulnera bellum ipsum. Nec mihi major in tua vigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quàm in Vitellii torpore, inficitia, sævitia. Sed & meliorem in bello causam, quàm in pace habemus. Nam qui deliberant, desceverunt.

ORATIO

CURTII MONTANI. Ex libro IV. Hist.

ARGUMENTUM.

Aquilius Regulus Neroni se ministrum in crudelitate præbuerat, & per eum fuerat eversa Crassorum & Orphiti, clarorum hominum, domus, quum is crimen illorum, cujus tamen particeps fuerat, derulisset. Inde magna erat ei conflata invidia. Et quum in alios qui ejusdem crudelitatis fuerant, animadversum esset, hic quoque reus est factus ab uxore & liberis Crassi. Sed pro eo dicebat frater Vipsanus Messala: & invidiam deprecando jam quidammodo restinxerat. Ibi Curtius Montanus exarsit, & in reum hac oratione vehementissime est inuectus,

inveſtus, præſtitam tyranno operam exaggerans, crudelitatem, rapinas, libidinem, vexationem innocentum, truculentam & funeſtam vocem ad incitandam tyranni ſævitiã objiciens. Peſtes eſſe Reipub. & ſemina tyrannidis id genus homines: ad quæ extirpanda ſenatum impellit.

OCCURRIT truci oratione Curtius Montanus, eo uſque progreſſus, ut, poſt cædem Galbæ, datam interfectori Piſonis pecuniam à Regulo, appetitumque morſu Piſonis caput objectaret. Hæc certè, inquit, Nero non coegit, nec dignitatem aut ſalutem illa ſævitiã redemiſti. Sane toleremus iſtorum deſenſiones, qui perdere alios quam periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquerat exul pater, & diviſa inter creditores bona: nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. Libidine ſanguinis & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium & nullis deſenſionibus expertum, cæde nobili imbuſti, cum ex funere Reipublicæ, raptis conſularibus ſpoliis, ſeptuagies ſeſtertio ſaginatus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicias fœminas eadem ruina proſterneres: quum ſegnitiã Neronis incuſares, quòd per ſingulos domos ſeque & delatores fatigaret: poſſe univerſum ſenatum una voce ſubverti. Retinete, Patres conſcripti, & reſervate homniem tam expediti conſilii, ut omnis ætas inſtructa ſit, & quomodo ſenes noſtri Marcellum Crispum; juvenes, Regulum imitentur. Invenit etiam æmulos infelix nequitia. Quid ſi floreant vigeatque? Et quem adhuc quæſtorium offendere non audemus, prætorium & conſularem viſuri

visuri sumus? An Neronem extremum domino-
rum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio,
qui Caio superstitēs fuerunt; quum interim in-
testabilior & sævior exortus est. Non timemus
Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio.
Sed diutius durant exempla, quam mores. E-
languimus, P. C. nec jam ille senatus sumus,
qui occiso Nerone, delatores & ministros, more
majorum puniendos flagitabat. Optimus est post
malum principem dies primus.

ORATIO

LEGATI TENCTERORUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

*Deleto Romanorum exercitu à Germanis, & depulso
eorum jugo, initum est consilium à Germanis de
Agrippinensi colonia, quæ in Romanorum imperio
permanebat, Exscindi eam placebat nonnullis: mi-
tius agendum alii censuerunt, satisque habuerunt
eam ad societatem Germanorum revocare. Ea re
missa est ab iis legatio, cujus princeps hanc orati-
onem in illius coloniae concilio habuit. Gratulatus
est illis libertatem: mandata exposuit Germanorum
de manibus diruendis, Romanorum reliquiis tol-
lendis, & eorum bonis publicandis, vestigalibus
abrogandis, quæ pensitabant Romanis, de commer-
ciis secum communicandis, de institutis Germaniæ
restituendis.*

REDISSE vos in corpus nomenque Ger-
maniæ, communibus Deis, sed præcipuo
Deorum Marti grates agimus; Vobisque gratu-
lamur, quod tandem liberi inter liberos eritis.
nam ad hunc diem, flumina ac terras, & cælum
quo-

quodammodo ipsum, clauferant Romani; ut colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed ut amicitia societasque nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniarum, munimenta servitii, detrahatis. Etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris trucidetis. Haud facile libertas, & domini miscantur. Bona interfectorum, in medium cedant, nequis occulere quidquam, aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim maioribus nostris. Quomodo lucem diemque omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris, natura aperuit. Instituta cultumque patrium resumite, abruptis voluptatibus quibus Romani plus adversus subiectos quam armis valent. Sincerus & integer, & servitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis.

ORATIO

AGRIPPINENSIIUM. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondent legatis Teneſerorum Agrippinenses, ancipiti ſententia inter metum Germanorum & Romanorum. Itaque eorum quæ illi edixerant, nonnulla concedunt, alia excuſant. In muris opponunt ſecuriſtatem: in Romanorum cadibus faciendis, conjunctionem & vetuſtatem, & jus conſanguinitatis. De veſtigalibus, commerciis & inſtitutis legatis, quæ propoſuerant, aſſentiuntur.

QUÆ

QUÆ prima libertatis facultas data est, avidius quàm cautius sumpsimus, ut vobis cæterisque Germanis consanguineis nostris jungemur. Muros civitatis, congregantibus se cum maximè Romanorum exercitibus, augere nobis quàm diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit: vel in suas quisque sedes refugere. Deductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox provenire, hæc patria est. Nec vos adeo iniquos existimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velit. Vestigal & onera commerciorum, resolvimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec nova & recentia jura, in vetustatem & consuetudinem vertantur. Arbitrum habebimus Civilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.

ORATIO

CERIALIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bellum gerebat adversus Germanos exercitus Romanus nomine & auspiciis Vespasiani Cæsaris. Hujus belli summa penes Petilium Cerialem erat. Desciverant autem ab imperatore legiones aliquot ex Gallis conscriptæ, sequæ ad hostes contulerant, quorum erant duces Civilis Classicus, & Tutor. Re bene à Ceriali gesta, quamvis debellatum nondum erat, male tamen agebatur cum hostibus. In perfidos & desertores ut animadverteretur plerique urgebant. Lenius tamen Treviros, qui ab hostibus fuerant, accepit Cerialis. Accitæ deinde

deinde sunt legiones illæ. Eas magnus supplicii terror invaserat, sed nihil in eas statuendum sibi gravius putavit Cerialis, deditque facti impunitatem. Verum hac oratione cohortatus est eas ad fidem in Casarem constantius imposterum colendam. Belli causas repetiit, ostendit justas, necessarias, summa æquitate nixas. Æquitatem & clementiam imperii inculcavit, Officii commonefecit, ut parerent imperio Romano, quot salutare sibi esse intellexerent; quippe in fide essent & tutela Romanorum.

N E Q U E ego unquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditionis æstimantur; statui pauca differere, quæ profligato bello, utilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Terram vestram cæterorumque Gallorum ingressi sunt duces imperatoresque Romani nulla cupidine, sed majoribus vestris invocantibus, quos discordiæ usque ad exitium fatigabant, & acciti auxilio Germani sociis pariter atque hostibus servitutem imposuerant. Quot præliis adversus Cymbros Teutonisque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quove eventu Germanica bella tractaverimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur: sed ne quis alius Ariovistus regno Galliarum potiretur. An vos chariores Civili Batavisque & Transrhenanis gentibus creditis, quàm majoribus eorum patres avique vestri fuerunt? Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia & mutandæ sedis amor; ut
relictis

relictis paludibus & solitudinibus suis, foecundissimum hoc solum vosque ipsos possiderent. Cæterum libertas & speciosa nomina prætexuntur. Nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet. Regna bellaque per Gallias semper fuere, donec in nostrum jus concederetur. Nos quanquam totiens lacessiti, jure victoriæ id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt. Cætera in communi sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis: Ipsi has aliasque provincias regitis, nihil separatim, clausumve. Et laudatorum principum usus ex æquo, quamvis procul agentibus; Sævi proximis ingruunt. Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: Sed neque hæc continuua, & meliorum interventu pensentur, nisi forte Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis, aut minoribus quàm nunc tributis parabantur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. Nam pulsus (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium existent? Octingentorum annorum fortuna disciplinaque, compages hæc coaluit; quæ convelli sine exitio convellentium non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum causæ. Proinde pacem & urbem, quam victi victoresque eodem jure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum perniciæ,

pernicie, quam obsequium cum securitate malitis.

ORATIO

CIVILIS, SED MUTILATA. Ex
lib. v. Histor.

ARGUMENTUM.

Civilis perfuga à Romanis ducem se Batavis adversus Romanos præbuerat. Bellum diuturnum vario eventu gesserat, tamen multo pluribus acceptis claudibus quam illatis. Itaque attritis Batavorum viribus, Cerialis Romanus dux, flectendos sibi potius ad deditionem subeundam monendo, quam diutius urgendo, duxit. Tentavit, & rem confecit. Convenit inter Batavos ut colloquio dies diceretur. Ad quod quum esset ventum, habuit hanc pro se orationem Civilis, cujus tamen bona pars injuria temporum intercidit. Hic purgandi sui causa, aliqua saltem ex parte, repetit altius causas belli à se primum suscepti, ut omnes turpis proditiōis avertat à se suspiciones.

SI apud Vitellii legatum defenderer, neque facto meo venia neque diſtis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum vetus mihi observantia : & quum privatus esset, amici vocabamur. Hoc primo Antonio notum, cujus epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica juvenus Alpes transcenderent. Quæ Antonius absens, Hordeonius Flaccus præsens monebat, arma in Germania movi quæ Mucianus in Syria, Aponius in Mœsia, Favianus in Pannonia.

Ex vita Agricolæ à CORN. T A-
CITO prodita.

GALGACI ORATIO

ARGUMENTUM.

Intulit bellum Britannis Julius Agricola nomine Romani imperatoris. Illi laceſſiti ad reſtinguendum belli incendium, magnis animis concurrerunt, du- cemque habuerunt nomine Galgacum. Is con- tractis copiis, cum hoſte conſligendum cenſuit: ſed prius animos multitudinis oratione eſſe firmandos. Itaque convocatam ſuorum concionem, hortatus eſt ut ſtrenuè bellum compeſcerent. Ejus tota oratio in eo poſita eſt, ut eos & poſſe & debere hoſtem propulſare oſtendat: deſenſionem & facilem eſſe & neceſſariam. Idcirco belli æquitatem & neceſſitatem docet. Invehitur in hoſtium aviditatem. Sua niſi flagitiuſe deſeri ab ipsis non poſſe probat. A ſer- vitute voluntaria ſubeunda deterret, idque à domi- norum ſuperbia & innata genti illi libertate. Com- paratione & exemplis multo infirmiorum que- rundam probat, libertatem eos poſſe à ſervitute & jugo hoſtium defendere. Romanorum vires extenuat & contemnit. Avita fortitudine propoſita, eos dimittit.

QUOTIES cauſas belli & neceſſitatem no- ſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initi- um libertatis totius Britanniæ fore. Nam & uni- verſi ſervitutis expertes: & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem ſecurum, imminente nobis claſſe Romana,

Romana. Ita prælium atque arma quæ fortibus honesta, eadem etiam ignavis tutissima sunt. Priores pugnae quibus adversus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: qui nobilissimi totius Britanniae, eoque in ipsis penetralibus siti, nec servientium litora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inviolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos recessus, ipse ac finis famæ in hunc diem defendit. Nunc terminus Britanniae patet, atque omne ignotum pro magnifico est. Sed nulla jam ultra gens, nihil nisi fluctus & saxa: Et interiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris: raptores orbis; postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: Si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi; quos non oriens, non occidens satiaverit: Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis nominibus, imperium; atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit; hi per delectus alibi servituri auferuntur. Coniuges sororesque, etsi hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitum polluantur. Bona fortunasque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum: corpora ipsa ac manus, silvis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conerunt. Nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultro à dominis aluntur? Britannia servitutem suam quotidie emit; quotidie pascit. Ac sicut in familiarcentissimus quisque servorum & conservis ludibrio est: sic in

hoc

hoc orbis terrarum vetere famulatu, novi nos & viles in excidium petimur: Neque enim arva nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reservemur. Virtus porro ac ferocia subjeftorum ingrata imperantibus. Et longinquitas ac secretum ipsum quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quam quibus gloria charissima est. Brigantes, scæmina duce, exurere coloniam, expugnare castra; ac nisi felicitas in socordiam vertisset, exuere jugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præsentia laturi, primo statim congressu non ostendemus quos sibi Caledonia viros seposuerit? An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciviam adesse creditis? Nostri illi dissensionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt; quem contractum ex diversissimis gentibus, ut secundæ res tenent, ita adversæ dissolvent, nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quàm servos, fide & affectu teneri putatis; Metus & terror est, infirma vincula charitatis, quæ ubi removeris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt; Nullæ Romanos conjuges accendunt; nulli parentes fugam exprobraturi sunt; aut nulla plerisque patria, aut alia est, Paucos numero circum trepidos ignorantia, cælum ipsum ac mare & silvas, ignota omnia, circumspicientes, clausos quodammodo ac vinctos Dii nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat. In ipsa
hostium

hostium acie inueniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam; recordabuntur Galli priorem libertatem; deserent illos cæteri Germani, tanquam nuper Usipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senum coloniarum, inter male parentes & iniuste imperantes, ægra municipia & discordantia. Hic dux, hic exercitus; ibi tributa & metalla, & cæteræ seruientium pœnæ; quas in æternum proferre, aut statim ulcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem, & majores vestros, & posteros cogitate.

ORATIO

AGRICOLÆ. Ibidem.

ARGUMENTUM.

Ut suos cohortatione ad pugnam incenderat Galgacus, sic Fulius Agricola, dux Romanarum copiarum, metum & cunctationem omnem eripere suis cohortando conatur. De belli æquitate hoc tantum dicit fuisse aliquot antè annis commotum & gestum ab iisdem illis militibus; nunc idem redintegratum geri. Labet igitur eos parem animorum præsentiam concipere, quam superioribus præliis adversus eosdem hostes attulerint. Admonet pristinae gloriæ, quæ sit illustranda virtute, non obruenda ignavia. Reliqua est oratio in despiciendis hostibus, quorum infirmas vires ostendit; unde exacuendorum animorum facultatem sumit.

OCTAVUS annus est, commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperii Romani, fide atque opera vestra Britanniam vicistis. Tot expeditionibus, tot præliis seu fortitudine adversus hostes, seu patientia ac labore penè adversus ipsam rerum naturam opus fuit; neque me militum,

tum, neque vos ducis poenituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniae non fama nec rumore, sed castris & armis tenemus. Inventa Britannia, & subacta. Equidem in agmine, quum vos paludes montesve & flumina fatigarent, fortissimi cujusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis? Quando acies? Veniant a latebris suis extrusi. Et vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis adversa. Nam ut superasse tantum itineris, silvas evasisse, transisse aestuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima quae hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut comineatuum eadem abundantia, sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, jampridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vita potior; & incolumitas ac decus eodem loco sita sunt. Nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturae fine recidisse. Si novae gentes atque ignota acies constitissent, aliorum exercituum exemplis vos hortarer, nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ii sunt quos proximo anno unam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ii ceterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tam diu superstites. Quomodo silvas saltusque penetrantibus, fortissimum quodque animal robore, pavida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum jampridem ceciderunt, reliquus est numerus ignavorum & metuentium. Quos quod tandem invenistis, non resisterunt, sed deprehensi sunt novissimi, ideo extremo metu corpora de

defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem. Approbate Reipub. nunquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut causas rebellandi.

ORATIONES

Ex Q. CURTIO collectæ.

ORATIO CHARIDEMI.

Ex libro III.

Charidemus Atheniensis, exulans apud Darium Persarum Regem, contracto ab eo numerofo exercitu adversus Alexandrum Macedonum regem, sententiam de apparatu universo rogatus, liberius quam felicius respondet, sibi exercitum illum, etsi numero superiorem, tamen virtute longe inferiorem videri.

VERUM, inquit, & tu forsan audire nolis, & ego, nisi nunc dixero, alias nequaquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis: Nitet purpura, aurumque fulget armis & opulentia, quantam qui oculis non subjecerint, animis concipere non possunt. Sed Macedonum acies torva sanè & inculta, clypeis hastisque

que immobiles cuneos, & conferta roboravirorum
 teget. Ipsi phalangen vocant peditum, fragile ag-
 men. Vir viro, armis arma conferta sunt: ad
 nutum inonenti intenti, sequi signa, ordines
 servare didicere. Quod imperatur, omnes exau-
 diunt: oblistere, circuire, discurrere in cornu,
 mutare pugnam, non duces magis quam milites
 callent. Et ne auri argentique studio teneri putes,
 adhuc illa disciplina paupertate magistra stetit.
 Fatigatis humus cubile est: cibus, quem occupant,
 satiat: tempora somni arctiora quam noctis sunt.
 Jam Thessali equites, & Acarnanes Aetolique, in-
 victa bello manus, fundis, credo, & hastis igne du-
 ratis, repellentur. Pari robore opus est. In illa
 terra, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt.
 Argentum istud atque aurum, ad conducendum
 militem mitte.

ORATIO

LEGATORUM DARIÏ, ad Alexandrum.
 Ex lib. IV.

ARGUMENTUM.

*Darius, & armis jam duobus præliis ab Alexandro
 victus, & admiratione virtutis commotus, nun-
 tiata illius humanitate, & lenitate erga captivas
 mulieres, inprimis vero erga uxorem, cui ille
 mortuæ non secus ac conjugii lacrymarat. Legatos
 ad eum de pace mittit, qui æquis conditionibus, si
 ad eas adduci possit, cum eo transigant. Ii ad eum
 quum venissent, ad exponendam legationem hac
 oratione sunt usi, qua eum, & blande prolixèque
 pollicendo, & graviter commonefaciendo, ad pacem
 flectere sunt conati.*

DARIUM,

DARIUM, *inquit*, ut pacem à te jam hoc tertio peteret, nulla vis subegit; sed iustitia & continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberosque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensit. Pudicitia earum, quæ supersunt, curam, haud secus quàm parens agens, reginas appellas, speciem pristinae fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Ecquid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? Quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo finem destinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Hælespontum & Euphratem est, in dotem filiaæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine. Matrem, & duas virgines filias redde. Pro tribus corporibus XXX. millia talentum auri precatur, accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, quantum post te reliqueris, intueri quantum petas. Periculosum est prægrave imperium: difficile est continere quod capere non possis. Videsne ut navigia quæ modum excédunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimia opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quàm tueri. Quàm, hercule, expeditius manus nostræ rapiunt, quàm continent! Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiæ tuæ licere, quam licuit.

PARMENIONIS AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Parmenio in magna apud regem gratia constitutus, adhibitus ad regis deliberationem, de legatorum Darii postulatione sententiam dicit, qua Alexandro auctor est, ut ad eas pacis condiciones, quas ferebat Darius, descendat: pacem bello anteponat: & malit certa præmia à Dario accipere, quam bello maiora, ac minus certa quærere.

ANTE suasissem, ait, ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; Ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis, qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem, ut unam anum, & duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, triginta millibus talentis auri permutes. Optimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quemquam alium inter Istrum & Euphratem possedisse terras, ingenti spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quam Bactra & Indos intueretur.

O R A T I O

ALEXANDRRI AD LEGATOS DARIÏ.

Ex eodem libro.

A R G U M E N T U M.

Refutato Parmenione, respondet legatis Darii Alexander, qui pacis præmia, si pace uti vellet, obtulerant. Ea Alexander omnia & pacis condiciones repudiat duabus de causis: quod Darii insidiis appetitus sit, & quod sua jam, & à se occupata, sibi offerantur. Se ita ab armis discessurum dicit, si ille se suaque omnia victoris arbitrio dedat.

NUNTIA TE Dario gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse, & me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiae ejus tribuisse, sed naturæ meæ: nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Bellum cum captivis & foeminis gerere non soleo; armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bona fide peteret, deliberarem forsitan an darem. Verum enim vero, cum modo milites meos literis ad prodicionem, modo amicos ad perniciem meam pecunia sollicitet, ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor veneficus. Condiciones vero pacis quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe obiliti estis. Nam ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse quod ceditis. Eadem liberalitate dat

mihi filiam suam, nempe quam scio alicui servorum ejus nupturam. Multum verò mihi præstat, si me Mazæo generum præponit. Ite, nuntiate regi vestro, & quæ amittit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli. Hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis assignatura fortuna est; & me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit. Cæterum nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi, quam expertus est, polliceatur fortunam.

ORATIO

DARII AD MILITES. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Dimicaturus acie jam tertium adversus Macedonas Darius, suos ad prælium præsentis animo capeffendum hortatur, propositis iis quæ in deliberando gravissima sunt, salutis conjugum, liberorum, libertatis defensione: de quibus omnibus aut amittendis aut recuperandis hoc prælio decernant. Clades acceptas commemorat, quo illis res redierit ostendit. Et ne superiorum cladum recordatio debilitet animos, extenuat ac despicit virtutem, res gestas, vires Alexandri. Denique mixtis cohortatione precibus eos animat.

TERRARUM, *inquit*, quas Oceanus hinc altit, illinc claudit Hellespontus, paulo ante domini; jam non de gloria, sed de salute, & quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet aut finiet. Apud Granicum minima virium parte cum hoste certavimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. Magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eo, unde pulsus ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda nisi pro carissimis pignoribus corpora opponitis. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem pene immanis planities vix caperet, comparavi. equos, arma distribui: commeatus, ne tantæ multitudini deessent, providi: locum, in quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt: audete modo vincere, famamque (infirmissimum adversus fortes viros telum) contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam. Nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt, etiam si nil præter falcatos currus emisero, & bello vicerimus, si vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc Euphrates, illinc Tigris prohibet inclu-

fos : & quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum inobile & expeditum agmen est, illud præda grave. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus : eademque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quod si quem è vobis nomen gentis movet, cogitet Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus, & semper gravior in paucitate jactura est. Nam Alexander quantuscunque ignavis & timidus videri potest, unum animal est, & si quid mihi creditis, temerarium & vecors ; adhuc nostro pavore, quam sua virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio. Licet felicitas adspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita Deorum fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per CCXXX. annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magis, quàm affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultro bellum inferebamus : nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quia mutuò affectamus, una gens non capit. Cæterum etiamsi spes non subesset, necessitas tamen stimulare deberet. Ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus imperii genitum, illos principes, illam sobolem regiæ stirpis, duces vestros, regum instar vinctos habet : nisi quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis, restituite mihi pignora,

pignora, pro quibus ipse mori non recuso. Parentem, liberos (nam conjugem in illo carcere amisi) credite nunc omnes, extendere ad vos manus, implorare patrios Deos, opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut servitute, ut compedibus, ut precario victu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quorum reges esse fastidiunt? Video admoveri hostium aciem: sed quo propius discrimen accedo, hoc minus iis quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per Deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus, fulgoremque solis intra fines regni mei Orientis, per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit, vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à maioribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisque contempserit: timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solem, sed etiam, ut conspici possum, curru vehor. Nec recuso, quo minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignavia fuero.

ORATIO

EUCTEMONIS CYNÆI. EX

libro V.

ARGUMENTUM.

Græci captivi ad quatuor mille, quum crudelissimè essent à Persis accepti, & fœda corporum laceratione deturbati, se in Alexandri fidem qui tum eas

partes vincendo peragrabat, contulerunt, dubitamen quid potissimum ab eo contenderent. Quare quum anceps esset consilium, aut in iis locis considerendi, aut patriæ repetendæ, dictæ sunt in utramque partem sententiæ. Euclemeni huic placet, in iis regionibus habitandi domicilium ab Alexandro postulare, tum quia imbecillitas corporum iactationem viæ ferre non posset, tum, quia ita deformari ne honeste quidem in suorum conspectum prodire possent.

NO S, qui modo ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus, ut nunc simplicitas nostra est, supplicia quorum nos pudeat magis, an poeniteat, incertum est, ostentare Græciæ velut latum spectaculum cupimus. Atqui optimè misérias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, & status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant quàm celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit: nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cum de aliena deliberat: & nisi mutuo essemus miseri, olim alius alii potuissimus esse fastidio. Quid mirum est, fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vita defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exilium. Ingrati prorsus conjugibus, quas iuvenes duximus, revertemur. Liberi in flore & ætatis & rerum, & fratres, agnoscent ergastuli detrimenta: Et quota pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in ultima Orientis relegati,

legati, senes, debiles, majore membrorum parte mutilati, tolerabimus scilicet quæ armatos & victores fatigaverant? Conjuges deinde, quas captis fors & necessitas unicam solatium appli-
cunt, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? Cum his venientes nemo agnos-
cere vult. Relinquemus ergo extemplo præ-
sentium pignora, cum insertum sit, an visuri
simus ea quæ perimus? Inter hos latendum est,
qui nos miseros nosse coeperunt.

ORATIO

THEATI ATHENIENSIS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Utro citroque, ut diximus, res est inter Græcos agi-
tata, manerent, an patriam reviserent. Contrariæ
sententiæ illi superiori autor est Theatus Atheni-
ensis. Professionem enim suadet posthabita defor-
mitatis illius verecundia, itineris vero laboribus
præ desiderio patriæ neglectis, & locorum in qui-
bus essent, feritate proposita. Quamvis autem hæc o-
ratio obliqua sit, quia tamen est ἀσιδόγρη, respon-
dens videlicet superiori, non visa est prætereunda.

NEMINEM pium habitu corporis suos asti-
maturum, utique sævitia hostis, non natura
calamitosas. Dignum esse omni malo, qui erubesceret
fortuna; tristem enim de mortalitate ferre senten-
tiam, & desperare misericordiam, quam ipse alteri
denegaturus sit. Deos (quod ipsi nunquam ausi optar-
e forent) offerre patriam, conjuges, liberos, & quic-
quid homines vel vita assimant. vel morte redimunt,
quin

quin illi ex hoc carcere erumperent. Alium domi esse
 cœli haustum, alium lucis aspectum, mores, sacra,
 lingua commercium, etiam à barbaris, expeti, qua
 ingentia ipsi omiffuri sint sua sponte, non ob aliud
 tam calamitosi, quàm quod illis carere coacti essent.
 Se certè rediturum ad penates, & in patriam, tanta-
 que beneficii regis usurum. Si quos contubernii, li-
 berorumque, quos servitus coegisset agnoscere, amor
 detineret, relinquerent, quibus nil patria charius est.

ORATIO

D A R I I. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darius quum jam ter adverso Marte pugnasset, exi-
 guas habere tantarum cladum reliquias, sed ne
 satis quidem eas explorata fidei, tæderetque eum
 diuturna fuga, quod in summa rerum desperatione
 fieri afolet, statuit postremo prælio de rerum sum-
 ma decernere. Verum quia id non ante poterat.
 quàm suorum animos partim tentasset, partim con-
 firmasset, hac oratione est usus; qua labantes ali-
 orum animos retinere, & conciliare, ali-
 orum ægros consolari, omnium infirmos corroborare
 conatur. Suadet igitur ut tot calamitates uno vel
 secundo vel adverso prælio finiant. Sibi quidem
 certum esse ostendit hoc uno certamine aut emori
 aut clades acceptas sarcire.

SI me cum ignavis, inquit, & pluris qualen-
 cunque vitam morte honesta æstimantibus
 fortuna junxisset, tacerem potius, quam frustra
 verba consumerem, sed majore quam vellem do-
 cumento, & virtutem vestram & fidem expertus,
 magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus
 amicis sim, quam dubitare an vestri similes ad-
 huc

huc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo bis me victum, bis fugientem persequenti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant, non hercule qui tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri sollicitentur animi. Meam tamen fortunam quam victoris maluistis sequi: dignissimi, quibus si ego non possum, Dii pro me gratiam referant; & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi consilium fugæ, à qua multum abhorret animus, agitaſsem, vestra tamen virtute fretus, obviam issem hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem, cum liceat experto belli fortunam aut reparare quæ amisi, aut honesta morte defungi? Nisi forte satius est expectare victoris arbitrium, & Mazæi, & Mithrenis exemplo, precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quam iræ obsequi. Nec Dii siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam, aut condonare possit, nec hoc imperium vivus amittam. Idemque erit regni mei, qui & spiritus finis. Si hic animus si hæc lex, nulli non parata libertas est: nemo e vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quam versatilis fortuna sit, documentum ipse sum. Nec immerito mitiores vices ejus expecto. Sed si iusta ac pia bella Dii averſantur, fortibus tamen viris licebit honeste mori. Per ego vos decora

ma-

majorum, qui toties Orientis regna cum memorabili laude tenuerant, per illos viros quibus stipendium Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in Græciam missas, per tot trophæa regum, oro & obtestor, ut nobilitate vestra gentisq; dignos spiritus capiat, ut eadem constantia animorum, qua præterita tolerastis, experiamini quidquid deinde fors tulerit. Me certe in perpetuum, aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

ORATIO

NABARZANIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Darii orationi qua se in aciem descendere velle dixit, ab uno Nabarzane, qui inter purpuratos erat, reclamatum est. Is enim, ut qui primum regem in vinculis habere, deinde imperii reliquias invadere cum particeps ejusdem sceleris Besso moliretur, hac autem dimicatione conatus suos averti videret, regem ab eo conflictu detertere voluit. Autor igitur est Dario perfidiosus suasor ut tanisper se imperio abdicet, dum alter suscepis gubernaculis feliciter rem gerat, & inclinatam restituat. Cæterum ad Bessum, conscium sceleris satrapen, sua sententia summam rerum defert.

SCIO me, inquit, sententiam esse dicturum prima specie haudquaquam auribus tuis gratam, sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant: & gubernator, ubi naufragium timet, jactura quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias,

cias, suadeo; sed ut te, ac regnum tuum, salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis & ominibus opus est. Auspiciū & imperiū alii trade interim, qui tam diu rex appelletur, donec Asia decedat hostis. Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt. Indi & Sacæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent, ut major belli moles superfit, quam exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam odisse vitam. Sæpe tardio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi; at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus, præfectum regionis ejus Bessum, regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus justo regii tibi fiduciarum restituet imperium.

ORATIO

ALEXANDRI Ex libro VI.

ARGUMENTUM.

Inclinatis jam animis multitudinis ad requiem laboriosæ militiæ optandam, accesserat sparsus sine autore quidem, sed ex diuturniorum stativorum occasione excitatus missionis rumor. Qui etsi remere præceberat, tamen tanta fuerat omnium
avi.

aviditate acceptus, ut iam totis castris à gregariis militibus redditus compararetur. Quæ res non mediocriter Alexandrum vix ea ingressum quæ animo & spe præceperat, perculit. Itaque proceribus per errorem in cæsatis, illis ipsis autoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione statuit. Quæ leniter objurgat milites quod immaturum suarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit consilii sui causas, cur nondum inceptis desistat. Neque quæ parta sint, retineri posse, nisi subactis hostibus qui supersint: & his domitis multo, uberiores victoriæ fructus ostendi, & sese offerre. Hac nisi pacata teneri non possunt: pacata vero secum multo his plura esse allatura. Eos præterea ad persequendos de percussoribus Darii pœnas impellit.

MAGNITUDINEM rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere; ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui. Ecce orsi bellum ad Hælespontum, Ionas, Æolidem servitio Barbariæ impotentis exemimus. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisidas, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quam alij urbes ceperunt, & nescio an enumeranti mihi quasdam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque, si crederem satis certam esse posse lionem terrarum quas tanta velocitate domuimus, ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem sororesque & cæteros cives, vel retinentibus

tibus vobis erumperem, ut ibi potissimum
 parta vobiscum laude & gloria fruerer, ubi nos
 uberrima victoriæ præmia expectant liberorum,
 conjugum, parentumque lætitia, pax, quies: re-
 rum, per virtutem partarum, secura possessio.
 Sed in novo, & (si verum fateri volumus) pre-
 cario imperio, adhuc jugum ejus rigida cervice
 fubeuntibus barbaris, tempore, milites opus est,
 dum mitioribus, ingeniis imbuuntur, & effe-
 ratos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoq;
 maturitatem statuto tempore expectant, adeo
 etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege
 mitescunt. Quid? creditis, tot gentes alterius
 imperio ac nomine assuetas, non sacris, non mo-
 ribus, non commercio linguæ nobiscum cohæren-
 tes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt?
 Vestris armis continentur, non suis moribus: &
 qui præsentem metuunt, in absentia hostes erunt.
 Cum feris bestiis res est, quas captas & inclusas,
 quia ipsarum natura non potest, longior dies mi-
 tigat. Et adhuc sic ago, tanquam omnia subacta
 sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyr-
 caniam Nabarzanès occupavit. Bactra non pos-
 sidet solum parricida Bassus; sed etiam minatur.
 Sogdiani, Dahæ, Massagetæ, Sacæ, Indi, sui ju-
 ris sunt. Omnes hi simul, si terga nostra vide-
 rint, sequentur. Illi enim ejusdem nationis sunt,
 nos alienigenæ & externi. Suis autem quique
 parent placidius, etiam cum is præest, qui ma-
 gis timeri potest. Proinde aut quæ cœpimus,
 omittenda sunt, aut quæ non habemus, occupa-
 da. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod
 nociturum est, medici relinquunt; sic nos, quic-
 quid obstat imperio, recidamus. Parva læpe
 scintilla

scintilla contempta, magnum excitavit incendium. Nil tutò in hoste despicitur : quem si spreveris, valentiorẽ negligentia facias. Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bagohæ castrati hominis admissus : ne vos magno labore credatis Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos vero peccavimus, milites, si Darium ob hoc vicinus, ut servo ejus traderemus imperium : qui ultimum ausus scelus, regem suum etiam eternæ opis egentem, certe cui nos victores pepercissimus, quasi captivum in vinculis habuit : ad ultimum, ne à nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini ? quem equidem cruci affixum videre festino, omnibus regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritis poenas solventem. At hercule, si mox eundem Græcorum urbes aut Hellespontum vastare nuntiaturum erit vobis, quod dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupasse victoriæ ? Tunc ad repetendas res festinabitis : tunc arma capietis. Quanto autem præstaret territum adhuc, & vix mentis suæ compotem, opprimere ? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium juga transcurrimus : non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur : non Ciliciæ fauces, & angustię includunt, plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. Pauci nobis fugitivi, & domini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, & inter præmia gloriæ vestræ numerandum, posteritati famæque tradetis : Darii quoque hostis, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos : neminem

minem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequenti-
ores fore, cum intellexerint, vos pia bella susci-
pere, & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?

ORATIO

C R A T E R I. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

*Macedones aliquot interant regis sui de medio tollendi
consilium. Sed re per indices, patefacta compre-
hensi sunt, & oppressa conjuratio. Verum quia e-
rant in ea conjuratione aliquot clari & nobiles, ne-
luit Alexander quicquam in eos nisi ex amicorum
sententia statuere. Ad eos igitur convocatos rem-
derulit. Ex quibus Craterus, in paucis regi-
charus sententiam rogatus, censuit more majorum
in eos esse animadvertendum. Nec quia illustres
essent, idcirco dignitati potius eorum quàm capiti
regis esse parcendum. Magnitudinem periculi
proponit, & audaciam parricidarum, qua licentia
contagione serpet longius nisi in his cobibeatur.*

UTINAM, inquit, in principio quoque
hujus rei nobiscum deliberasses. Suasisse-
mus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potius
ignorare eum, quantum deberet tibi, quam us-
que ad mortis metum adductum, cogeres poti-
us de periculo suo, quàm de tuo cogitare bene-
ficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit: tu
non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est
quod existimes eum, qui tantum facinus ausus
est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordi-
am consumperunt, amplius sperare non posse.

At

At ego, etiam si ipse, vel pœnitentia, vel beneficio tuo victus, quiescere volet, patrem ejus Parmenionem, tanti ducem exercitus, & inveterata apud milites tuos autoritate haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum, scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus. Meruisse mortem, confiteri pudet. Superest, ut malit videri injuriam accepisse, quàm vitam. Proinde scio, tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni. Hos si submoveas, nihil metuo ab externo. *Hæc Craterus. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi autor aut particeps.* Quem enim pium, & bonæ mentis, non amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum? nec Ceballini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nuntiaffet, Parmenionis filium, præfectum equitatus, omnium arcanorum regis arbitrum simulasse, etiam non vacasse sermoni suo regem, ne index alium internuntium quæreretur. Nicomachum religione quoque Deum adstrictum, conscientiam suam exonerare prope- rasse. Philotam consumpto per ludum jocumque penè toto die gravatum esse, pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forsitan supervacuo inferere sermoni. At enim si non credidisset talia deferentibus pueris, cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Ceballinum, si delationem ejus damnabat. In suo quemcunque periculo magnū animum habere; cum de salute regis timeretur,

meretur, credulos esse debere: vana quoque deferenteis admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt.

ORATIO

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex amicorum sententia compertum scelus intestinum, quo penè oppressus fuerat, ad concionem defert, tum ut secunda multitudinis voluntate quæstio in conjuratos exerceatur, tum etiam quia illustres sunt: ut illis apud exercitum invidiam conflet, à se vero avertat, si in eos acerbe animadverteret. Hac igitur oratio primum querelam habet indignissimi facinoris comparati à reis conjurationis. Post invehitur præcipue in eum qui sibi patefactum scelus silentio texerat & foverat: eumque ejusdem insinuat criminis.

PE NE, inquit, milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum. Deûm providentiâ & misericordia vivo: conspectusque vester venerabilis coegit, ut vehementius parricidis irascerer; quoniam spiritus, imò unus vitæ meæ fructus est, tot fortissimis viris & de me optimè meritis referre adhuc gratiam posse. Interrumpit orationem militum gemitus, obortæque sunt omnibus lacrymæ. Tum rex: Quanto, inquit, majorem in animis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris autores ostendero, quorum mentionem adhuc reformido, & tanquam salvi esse possint, nomini-
bus abstineo? Sed vincenda est memoria pristinae
charitatis,

charitatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tantum nefas fileam? Parmenio, illa ætate; tot meis, tot parentis mei meritis devictus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas, Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosq; ejusdem amentię comites in caput meum subornavit. *Fremitus undique indignantium querentiumque tota concione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis, & maxime militaris, ubi aut studio agitur, aut ira. Nicomachus deinde, & Metron, & Ceballinus producti, quæ quisque detulerat, exponunt: Nullius eorum indicio Philotas in participes sceleris destinabatur. Itaq; indignatione pressa, vox indicium silentio excepta est. Tum rex: Qualis, inquit, ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium id ipsum suppressit? quod non fuisse vanum, Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens, tormenta non timuit. Ceballinus ne momentum quidem temporis distulit exonerare se ut eò, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei sollicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest: ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, sperat. Orbitas quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: In vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvus orbus esse non possum. Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem & Philotam scripserat,*

scripserat, recitat; haud sane indicium gravioris consilii præferentiam. Namque summa ejus hæc erat. Primum vestri curam agite, deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus, efficiemus. Adjecitque rex. Sic esse scriptum, ut, siue ad filios pervenisset, à consiliis posset intelligi; siue intercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus, cum ceteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit. Hoc quidem illius non innocentiae, sed potentiae indicium est, quod sic ab iis timetur etiam à quibus prodi potest, ut cum de se fateantur, illum tamen celent. Cæterum Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedonia capiti meo impias comparavit insidias, socium se & conscium, adjunxit. Hic Attalo, quo graviolem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic, cum scripsissem ei pro jure tam familiaris usus atque amicitiae, qualis sors edita esset Jovis Ammonis oraculo; sustinuit rescribere mihi, se quidem gratulari, quod in numerum Deorum receptus essem: cæterum misereri eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. Hæc sunt etiam animi, pridem alienati à me, & invidentis gloriæ meæ, indicia: quæ quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere, si, in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba puniendæ sunt; linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos (si mihi creditis) Philotas in me acuit. si ipsum dimisero, quo me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatu, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfecit; salutem, spem,

spem, victoriam meam, fidei ejus tutelæque commisi; patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi. Mediam, qua nulla opulentior regio est, tot civium sociorumque millia, imperio ejus ditionique subjeci: Unde præsidium petieram, periculum extitit. Quàm feliciter in acie occidifsem, potius hostis præda, quàm civis victima? Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui, in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere, ut salutem meam parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis ut faciam. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis salvus esse nolo: volentibus, non possum, nisi vindicor.

ORATIO

PHILOTÆ. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Philotas erat clarissimi Macedonis Parmenionis filius. Is non coniverat quidem cum conjuratis illis, ut vim regi omnes afferrent: sed rem ad se delatam per indicem, ut modo attigimus, silentio præterit, pollicitus tamen se ad regem perlaturum: admonentemque illum & urgentem ut ad regem deferret, eludebat, & aliud ex alio excusabat. Admonebatur autem hic insidiarum potissimum, quod ex cohorte regia erat; & præter cæteros clarus, magnaque apud Regem gratia. Re igitur per alios patefacta, primum ad causam dicendam est accersitus ad regem solutus: post consultis à rege amicis, in vincula est conjectus & ad concionem productus; gravius etiam quàm cæteri, est ab eo accusatus: & ex silentio conjurationis

reus peractus. Admissus tamen est etiam ad causam pro concione dicendam: verum aberat rex cum is pro se diceret. Hanc igitur tum pro se orationem habuit, qua inficiatur intentum à rege crimen: suspiciones diluit: argumenta conatur refellere: multa quæ in eum erant invidiosè conjecta rejicit. Purgat se crimine appetiti dominatûs, quo insimulatus fuerat, & cogitati parricidii in regem. Patrem, qui eadem laborabat invidia, & crimine eodem premebatur, sed absens, etiam defendit. Vicem illius non minus ac suam deslet: quod reus sit atrocissimi criminis, & particeps acerbissimi casus filii sui.

VERBA, inquit, innocenti reperire facile est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quomodo & animo meo & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ iudex: qui cur me ipse audire noluerit, non me hercule excogito, cum illi utique, cognita causa, tam damnare me liceat, quam absolvere; non cognita verò, liberari ab absente non possum, qui à præsentē damnatus sum. Sed quamquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam invisā defensio est, quæ iudicem non docere videtur, sed arguere: tamen utcunque licet dicere, memet ipse non deseram, nec committam ut damnatus etiam mea sententia videar. Equidem, cujus criminis reus sim, non videro. Inter conjuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit. Cebullinus plus quam audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex. Potuit ergo

Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim cum quærenti socios vel falso fuerim nominandus, quò facilius qui tentabatur posset impelli. Non enim detesto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio pepercisse. Nicomachus, quem taciturnum arcana de semetipso credebatur, confessus, aliis nominatis, me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Ceballinus me non adisset, nihil me de conjuratis scire voluisset: num hodie dicerem causam nullo me nominante? Dymnus sanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de se confitebuntur? me videlicet subtrahent? Maligna est calamitas, & vere noxia, quum quis suo supplicio acquiescit pro alio cruciatus. Tot consci ne in equuleam quidem impositi verum fatebuntur? At qui nemo parcat morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. At verum crimen & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc quaecunque est, confesso mihi, ubicunque es, Alexander, remisisti: dexteram tuam amplexus, reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus. Vel iudicium tuum serva. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum à mensa tua, feci? Quod novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam cum me malis indormientem meis, inimici vinciendo excitarent. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientia obstrepente cum dormire non possint, agitant eos furia, non consummato modo, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primum innocentia

centia mea, deinde dextera tua obtulerat. Non
timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret,
quam clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse po-
niteat, res ad me deferrebat, à puero, qui non
testem, non pignus indicii exhibere poterat, im-
pleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Ama-
toris & scorti iurgio interponi aures meas, credidi
infelix, & fidem eius suspectam habui, quod non
ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. Ti-
mui ne negaret mandasse se Ceballino, & ego
viderer multis amicorum regis fuisse periculi
causa: sic quoque cum læserim neminem, inveni,
qui mallet perire me, quam incolumem esse. Quid
inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si in-
fontes lacessissem? At enim Dymnus se occidit.
Num igitur facturum eum divinare potui? Mi-
nime. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me
quum à Ceballino interpellatus sum, movere non
potuit. At hercule, si conscius Dymno tanti sce-
leris fuisset, biduo illo proditos esse nos, dissi-
mulare non debui. Ceballinus ipse tolli de me-
dio nullo negotio potuit: deniq; post delatum in-
dicium quo periturus eram, cubiculum regis
solus intravi, ferro quidem cinctus. Cur distuli
facinus? An sine Dymno non sum ausus? Ille
igitur princeps conjurationis fuit: Sub illius um-
bra Philotas latebam, qui regnum Macedonicum
affecto. Equis è vobis corruptus est donis? quem
ducem, quem præfectum impensius colui? Mibi
quidem obijcitur, quod societatem patrii sermo-
nis asperner, quod Macedonum mores fastidiam.
Sic ego imperio quod dedignor immineo? Jam
pridem natus ille sermo commercio aliarum
gentium exolevit: tam victoribus quam victis

peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis lædant, quàm quòd Amyntas Perdicæ filius insidiatus est regi: cum quo quod amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat, utrum, quæso, quod non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tamdiu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet. Fides amicitiae, veri consilii periculola libertas, vos me decepistis: vos quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hoc fateor regi, non de rege: non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est, sit Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Ammon: interim qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi: patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo, cum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modo liberorum parentem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, ni ipse in rogum meum imponitur. Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam exstinguo.

Quid

EX Q. CURTIO COLLECTÆ. 403

Quid enim me procreabas infelicem adversantibus
Diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui
te manent? Nescio, adolescentia mea inferior
sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis
eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem, si
fortuna expectare voluisset, natura reposcebat.
Admonuit me patris mei mentio, quam timide
& cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me,
indicare debuerim. Parmenio enim cum audisset
venenum à Philippo medico regi parari, deter-
rere eum voluit epistola scripta, quò minus medi-
camentum biberet, quod medicus dare constitue-
rat. Num creditum est patri meo? num ullam
autoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse
quoties, quæ audieram, derui, cum ludibrio
credulitatis repulsus sum. Si, & cum indicamus,
invisi; & cum tacemus, suspecti sumus, quid fa-
cere nos oportet? Cumque unus è circumstantium
turba exclamasset, Bene meritis non insidiari: Philo-
tas, Recte, inquit, quisquis es, dicis. Itaque si
insidiatus sum, pœnam non deprecor: & finem
facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt
visa auribus vestris.

ORATIO

AMYNTÆ. Ex libro VII.

ARGUMENTUM.

*Amyntas Macedo non fuerat quidem nominatus inter
conjuratos neque ab indice, neque à reis quum in tor-
mentis essent, sed suspicione urgebatur ob nimiam
cum Philota conjunctionem, Et quod frater ejus
profugerat. Itaque ab rege vinciri jussus, necato*

Philota, productus statim in concionem fuit. Crimini data est cum Philota acta necessitudo. & veritas eo congressus, aliquor dictorum procacitas, equi scribæ imperanti ferocius denegati, matris Alexandri ipsius litera, quibus ut sibi ab hoc cavere filium monebat. Admissus ad causam dicendam Amyntas, diluit ea crimina omnia, sed praeposterè, orsus à gravissimo, de iis quæ in regem intemperanter esset debacchatus. Defensionis hæc est summa: Procacitatem purgat, excusata impotentia animi & lingue quam durissimi labores militibus crebrius afferant: conjunctionem cum Philota non excusat, sed si quid est culpa, eam omnem à rege dicit sustineri, qui hunc ornando, fecisset ut ejus amicitiam omnes appeterent. Recusationem equorum confert in penuriam. Suspicionem matris derivat in illius similitudinem, quam ipse officiose in regem faciendo in se concitasset. Fugam fratris purgat illius ipsius interventu.

QUALISCUNQUE, inquit, exitus nos manet, rex, confitemur, prosperum tibi habituros, tristitorem fortunæ imputaturos. Sine præjudicio dicimus causam liberis corporibus animisque habitum etiam, in quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus, fortunam timere desinemus. Te quaeso, permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum est. Nos, rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem, jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia malignè dicta crederes blanda oratione purgari. Caterum, etiam si militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in

acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset accepta, merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quàm animo. Cum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus. Parentes liberis si occurrant, & ingrati & invidi sunt. Contra, cum donis honoramur, cum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est. Ad omnes affectus impetu rapimur; Vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur. Ut cunque præsens movit affectio, modo Indiam adire & Oceanum libet, modo conjugum & liberorum patriæq; memoria occurrit. Sed has cogitationes has inter se colloquentium voces, signum tubæ datum finit. In suos ordines quisq; currimus, & quicquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intra verba peccasset. Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficio, ut expetisse quoque nos magnosque ex ea fructus percepisse, confitear. An vero Pammenionis quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, (si verum audire vis) rex, hujus nobis periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiae tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus: Annon propemodum in tua verba tui omnes te præ-

eunte juravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti adversamur scilicet, quem tu omnibus præferebas? Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes, imò hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si à consociis amicos non dividis, nec ab amicis quidem separabis illos qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientia affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter, & sine arbitris loquutus est nobiscum. At ego purgare non possem, si pridie quicquam ex vetere vita ac more mutassem. Nunc verò, si ut omnibus diebus, illo quoque qui suspectus est, fecimus; consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus, & pridie quàm Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat. Qui si nos suspectos facere vult, quòd illo die equos non dedimus, semetipsum, quòd eos desideraverat, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem nisi quòd melior est causa suum non tradentis, quàm poscentis alienum. Cæterum, rex, equos decem habui è quæis Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certè iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo, liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiae suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat: Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore & Alexandro excussem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tibi scripsit. Utinam

EX Q. CURTIO COLLECTÆ. 47

nam prudentius esset sollicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non adscribit metus sui causam? Denique non ostendit autorem, quo facto distove nostro mota, tam trepidas tibi literas scripsit? O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere quam dicere. Sed utcunque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem quæ dicturus sum: quippe meministi, cum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te, multos integros juvenes in domo tuæ matris abscondi. Præcepisti igitur mihi, ne quem præter te intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci, & liberius, quam expediebat mihi, exequutus sum imperium tuum, Gorgiam, & Hecataum, & Gorgatam, quorum bona opera uteris, inde perduxî. Quid igitur iniquius est, quam me, qui, si tibi non paruissem, jure daturus fui poenas, nunc perire quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri præposuimus gratiæ. VI. millia Macedonum peditum, & DC. equites adduxi: quorum pars sequutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo; ut, quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti.

ORATIO

COBARIS. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Bessus Derii percussor deliberat inter scyphas cum Familiaribus, quemadmodum Alexandro persequenti resistent. Ipse sententiam suam aperit, ut fuga salutem quarant, seque in remotas Asia partes & profundorum fluminum divertitiis divisas abdant, ubi se illis natura munimentis tueantur. Eum in hanc sententiam alii. Unus Cobares, sanare mente hoc consilium improbat, & Bessio autem est in se Alexandro dedit & ejus arbitrio permittat. Hic pacto spem affulgere aliquam incolumitatis, quae in fuga nulla relicta sit.

NA T U R A, inquit, mortalium, hoc quoque nomine prava & sinistra duci potest, quod in suo quisque negotio hebetior est quam in alieno. Turbida facta sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Obstat aliis metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quae cogitaveris, amor, nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque quod ipse repererit, aut solum, aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne. Hoc aut moderate perferendum est, aut (quod abominor) inte ruet. Consilio, non impetu opus est. Adjici deinde, quod apud Bractrianos vulgo usurpabant, Canem timidum vehementius latrare quam mordere. Altissima quaque flumina minimo sono labi. Quae inserui, ut qualiscunque inter barbaros potuit esse prudentia traderetur. In his audientium suspen-
derat

erat expectationem sui. Tum consilium aperit, uti-
lius Besso, quàm gratius. In vestibulo, inquit, re-
giæ tuæ velocissimus consistit rex. Antè ille ag-
men, quàm tu mensam istam movebis. Nunc
à Tanai exercitum accerses, & armis flumina op-
pones. Scilicet, quà tu fugiturus es, hostis sequi
non potest? Iter utrique commune est, victori
tutius. Licet strenuum metum putes esse, veloci-
or tamen spes est. Quin validioris occupas gra-
tiam, dedisque te? Utcunque cesserit, meliorem
fortunam deditus, quàm hostis, habiturus. Ali-
enum habes regnum, quo facilius eo careas. In-
cipies forsitan iustus esse rex, cum ipse fecerit, qui
tibi & dare potest regnum, & eripere. Consilium
habes fidele, quod diutius exequi supervacaneum
est. Nobilis equus umbra quòque virgæ regi-
tur; ignavus ne calcari quidem concitari potest.

ORATIO.

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander parabat expeditionem in Scythas, Et Ta-
naim transire cogitabat: sed verebatur ut hoc
consilium satis in vulgus militum probaretur. In-
vitis autem militibus id tentare ne expedire qui-
dem putabat. Causæ cur illi renuerent erant hæc:
quod magna sane moles negotii susciperetur in Scy-
tharum oppugnatione, & quod verebantur, ut ne rex
satis illam expeditionem obire ipso per infirmam
valetudinem posset: quippe vixdum emerferat ex
gravissimi vulneris periculo. Agit igitur ipse cum
ducibus, quibus in suam sententiam pertractis,
nap.

non dubitat quin consilium suum militibus quoque probet. Rationem consilii sui exponit, non ad imperii tantum amplificationem, sed etiam ad eorum quæ subegerit defensionem, sibi esse Scythas tentandos.

DISCRIMEN, inquit, me occupavit, meliore hostium, quam meo tempore. Sed necessitas ante rationem est; maximè in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus, & quantum in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur. Haud dubiè si omiserimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si vero Tanaim transferimus, & ubique invictos esse nos Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus; quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ nostræ metitur spatium, quod transitori sumus. Unus annis interfuit: quem si trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æstimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe trophæa statuere; & quæ tam longo intervallo natura videtur diremisisse, una victoria subito committere? At hercule si paululum cessaverimus, in tergis nostris Scythæ hærebunt. An soli sumus qui flumina tranare possumus? Multa in nosmet ipsos recident quibus adhuc vicimus, fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus annum trajiciendi exemplum fecimus nuper. Hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unius gentis hujus adhuc exercitus venit, ceteri expectantur.

spectantur. Ita bellum vitando alemus, & quod inferre possumus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito: quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista. Aut si jam adest vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius exstinguar.

ORATIO

SCYTHÆ LEGATI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander habebat in animo, uti diximus, Scythis bellum inferre. Illi non erant nescii: sed colloquio & compositione prius quam armis bellum propulsare voluerant. Itaque legationem ad Macedonem miserunt, quæ belli illati causas quæreretur. Cujus hæc fuit oratio, tota collata ad Alexandrum commonendum, & à temeritate ad moderationem & prudentiam revocandum. Docent igitur legati, Scythas & pacis & belli artes optime callere. Itaque, hos ut sibi benevolentia adjungat, potius quam ad vim & ad arma vocet, admonet. Imbecillam felicitatem, & casus ancipites inculcant, multaque in hanc sententiam dicunt. Si debellentur, suam cladem sine ullo regis commodo esse posse, victoriam non sine maximo ejus detrimento.

SI Dii habitum corporis tui, aviditate animi parem esse voluissent, orbis te non caperet. Altera manu orientem, altera occidentem conringeres. Et hoc assequutus, scire velles ubi tan-

ti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concu-
 piscis quæ non capis. Ab Europa petis Asiam;
 ex Asia transis in Europam. Deinde, si huma-
 num genus omne superaveris, cum silvis, & niv-
 bus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus
 es bellum. Quid tu? ignoras arbores magnas
 diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui
 fructus earum spectat, altitudinem non metitur.
 Vide, ne, dum ad cacumen pervenire contendis,
 cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas.
 Leo quoque aliquando minimarum avium pabu-
 lum fuit: & ferrum rubigo consumit. Nihil tam
 firmum est, cui periculum non sit, etiam ab in-
 valido. Quid nobis tecum est? nunquam ter-
 ram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, li-
 terne ignorare in vastis silvis viventibus? Nec
 servire ulli possumus, nec imperare desideramus.
 Dona à nobis data sunt, ne Scytharum gentem
 ignores, jugum boum, aratrum, & sagitta, & pa-
 tæra. His utimur & cum amicis, adversus inimi-
 cos. Fruges amicis damus, boum labore quæsi-
 tas: patera cum iisdem vinum Diis libamus;
 inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus.
 Sic Scythiæ regem, & postea Persarum Medo-
 rumque superavimus, patuitque nobis iter us-
 que in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad la-
 trones persequendos venire; omnium gentium,
 quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam oc-
 cupasti, Persidem tenes, Bactrianos habes in
 potestate, Indos petisti. Jam etiam ad pecora
 nostra avaras & insatiabiles manus porrigis. Quid
 tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Pri-
 mus omnium satietate parasti famem, ut, quo plu-
 ra haberes, acrius, quam non habes, cuperes. Non
 succurrit.

succurrit tibi, quàm diu circum Bactra hæreas?
 Dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt. Bel-
 lum tibi ex victoria nascitur. Nam ut major for-
 tiorque sis quam quisquam; tamen alienigenam
 dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaim,
 scies quàm late pateant, nunquam tamen con-
 sequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit
 quam exercitus tuus, qui prædam tot nationum
 venit. Rursus, cum procul abesse nos credes, vide-
 bis in tuis castris. Eadem enim velocitate & sequi-
 mur & fugimus. Scytharum solitudines, Græcis eti-
 am proverbii audio eludi. Nos deserta & humano
 cultu vacua, magis quàm urbes & opulentos a-
 gros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis
 manibus tene: Lubrica est, nec invita teneri po-
 test: Salubre consilium sequens, quo præsens tem-
 pus ostendit melius, impone felicitati tuæ fræ-
 nos, facilius illam reges. Nostri sine pedibus di-
 cunt esse fortunam, quæ manus & pinnas tantum
 habet, Cum manus porrigit, pinnas quoque com-
 prehendere non sinit. Denique si Deus es, tribuere
 mortalibus beneficia debes, non sua eripere. Sin
 autem homo es: id quod es, semper esse te cogi-
 ta. Stultum est eorum meminisse propter quæ
 tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris,
 bonis amicis poteris uti. Nam & firmissima est
 inter pares amicitia; & videntur pares, qui non
 fecerunt inter se periculum virium. Quos
 viceris, amicos tibi esse cave credas. Inter
 dominum & servum nulla amicitia est: e-
 tiam in pace, belli tamen jura servantur.
 Jurando gratiam Scythas sancire ne credi-
 deris: Colendo fidem jurant. Græco-
 rum ista cautio est, qui acta consignant, & Deos
 invocant;

invocant: nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Asiæ & Europæ custodes habebis. Bactra, nisi dividat Tanais, contingimus. Ultra Tanaim, usque ad Thraciam colimus. Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos hostes, an amicos velis esse, considera.

ORATIO

ALEXANDRI, ad trecentos milites. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

In Sogdianis petra erat expugnata difficillima. Patet enim in altitudinem stadio 30. in orbem vero 150. undequaque ardua & prærupta, ne callibus quidem ullis pervia. Unus qui ad cacumen ducebat aditus & angustus limes, ab hostibus tenebatur. Insederant enim petram triginta hominum millia. Alexander adversus impedimenta omnia & naturæ & artificii entens, ne huic quidem difficultati cedere voluit, & quoniam vis non valuisset, dolo statuit aggredi. Hoc igitur commentus est ad eludendos hostes stratagema. Negotium dat ducibus ut trecentos expeditos juvenes conquirant exercitæ pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus exercuerint: ac proinde assueverint in præcipitiis & locis deviis insistere. His terrorem incutere hostibus parabat. Qui ut convenerunt, hac oratione quid fieri vellet exponit. Rationem illis

illis ad cacumen perveniendi aperit. Hortatur ut strenuè rem aggrediantur, & adversus omnes difficultates luctentur. Denique addit animos propositis præmiis amplissimis : itaque eos dimittit.

VOBISCUM, inquit, ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum antè munimenta superavi : montium juga perenni nive obruta emensus sum : angustias Ciliciæ intra- vi : Indiæ sine lassitudine vim frigoris sum per- pessus. Et mei documenta vobis dedi & vestra habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident, cætera negligunt. Nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant. In- venietis viam, si solerter rimati fueritis aditus fe- renteis ad cacumen. Nihil tam alte natura con- stituit, quo virtus non possit eniti. Experiendo, quæ cæteri desperaverunt. Asiam habemus in potestate. Evadite in cacumen : quod cum cœ- peritis, candidis velis signum mihi dabitis : ego, copiis admotis, hostem in nos a vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verti- cem, talenta X. uno minus accipiet, qui proxi- mus ei venerit : eademque ad X. homines ser- vabitur portio. Certum habeo, vos non tam li- beralitatem intueri meam, quàm voluntatem.

ORATIO

CALISTHENIS. Ex libro VIII.

ARGUMENTUM.

Cleo assentator Alexandri in convivio sermonem cap- tato opportuno tempore intulit, non eum quidem præsentem regi, sed cupiente & omnia exaudiente è loco

*è loco abdito. Ibi ex composito ut à rege maiorem in-
 irer gratiam, eum laudibus in cælum cæpit tollere, &
 divinos honores meritis ejus inter cænam decer-
 nere, obscureque libertatis defensores, & nimio re-
 gis fastui infensos, perstringere. Eorum facile e-
 rat princeps Olynthius Calisthenes, nobilis, & idem
 philosophus, qui tum assentatoris levitatem & pro-
 cacitatem dissimulare non potuit. Itaque hanc ha-
 buit in procerum convivio orationem, qua adul-
 toris illam cupiditatem notat. Regem nullo modo
 carpit, sed tantæ ambitionis suspitione prudenter
 liberat, quam illi sua oratione Cleo affingebat.*

SI rex, inquit, sermoni tuo affuisset, nullius
 profecto vox responsuri tibi desideraretur:
 Ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus de-
 generare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis
 invidiam tali adulatione contraheres. Sed quo-
 niam abest, ego tibi pro illo respondeo, nullum
 esse eundem & diuturnum & præcoccum fructum:
 cœlestesque honores, non dare te regi, sed aufer-
 re. Intervallo enim opus est, ut credatur Deus,
 semperque hanc gratiam magnis viris posteri
 reddunt. Ego autem seram immortalitatem
 precor, regi ut vita diuturna sit, & æter-
 na majestas. Hominem consequitur aliquando,
 nunquam comitatur divinitas. Herculem modò
 & patrem Liberum, consecratæ immortalitatis
 exempla, referebas. Credisne illos unius convi-
 vii decreto Deos factos? Prius ab oculis morta-
 lium amolita natura est, quàm in cœlum fama
 perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, Deos faci-
 mus? A nobis divinitatis suæ auctoritatem accep-
 turus est rex? Potentiam tuam experiri libet.

Fac

Fac aliquem regem, si Deum potes facere, facilius est imperium dare, quam cælum: Dii propitii sine invidia, quæ Cleo dixit, audierint, eodemque cursu, quo fluxere res, ire patiantur. Nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patræ, nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit, discere. Quos equidem viatores esse confiteor, si ab illis leges, quæ vivamus, accipimus.

ORATIO

HERMOLAI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Hermolaus nobilis adolescens ex cohorte regia ascribere regis animadversione irritatus, impulsore Softrato, consilium regis per insidias opprimendi cum aliquot consociis iniit. Statuit dolorem ulcisci suum. Res ab indice prolata est. Consocii sceleris capti, verberibus torti & necati sunt præter eum qui indicium fecerat. Solus Hermolaus causam dixit audiente militum corona. Ejus est hæc oratio, qua non inficiatur factum, sed facti æquitatem defendit. Sibi enim constitutum fuisse de medio tollere non regem, sed crudelem & multorum jam cæde contaminatum tyrannum, fastidiosum, superbum, suorum sanguine & vulneribus gloriam sibi querentem, denique indignum, qui ingenuis imperet, & liberorum hominum utatur opera.

NO S verò, inquit, quoniam, quasi nescias quæris, occidendi te consilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare coepisti, sed quasi in mancipia dominaris. *Primus ex omnibus pater ipsius,*

ipſius, Sopolis, parricidam etiam parentis ſui clami-
tans eſſe, conſurgit, & ad os manu objecta, ſcelere &
malis inſanientem, ultra negat audiendum. Rex, in-
hibito patre, dicere Hermolaum jubet, quæ ex magi-
ſtro didiciſſet Califtbene. Et Hermolaus. Utor,
inquit, beneficio tuo, & dico quæ noſtris malis di-
dici. Quotâ pars Macedonum ſævitiz tuæ ſuper-
eſt? quotus quiſque non eſt viliffimo ſanguine?
Attalus, & Philotas, & Parmenio, & Lynceſtes
Alexander, & Clytus, quantum ad hoſtes perti-
net, vivunt; ſtant in acie, te clypeis ſuis prote-
gunt, & pro gloria tua, pro victoria, vulnera ac-
cipiunt: quibus tu egregiam gratiam retuliſti.
Alius menſam tuam ſanguine ſuo aſperſit, alius
ne ſimplici quidem morte deſunctus eſt. Duces
exercituum tuorum in equuleum impoſiti, Perſis,
quos vicerant, fuere ſpectaculo. Parmenio, in-
dicta cauſa, trucidatus eſt, per quem Attalum
occideras. Invicem enim miſerè miſerorum ute-
ris manibus ad expetenda ſupplicia. Et quos paulo
antè miniſtros cædis habuiſti, ſubito ab alijs ju-
bent trucidari. Obſtrepunt ſubinde cuncti Hermolao.
Pater ſupremum ſtrinxerat ferrum, percuſſurus haud
dubie, ni inhibitus eſſet à rege; quippe Hermolaum
dicere juſſit; petiitque ut cauſas ſupplicii augentem, pa-
tienter audirent. Ægre ergo coercitis, ruſus Hermolaus;
Quàm liberaliter, inquit, pueris rudibus ad dicen-
dum agere permittis! at Califthenis vox carcere
incluſa eſt, quia ſolus poteſt dicere. Cur enim
non producitur, cum etiam confeſſi audiun-
tur? nempe quia liberam vocem innocentis au-
dire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui
nihil eum feciſſe contendo. Sunt hîc qui mecum
rem pulcherrimam cogitaverunt. Nemo eſt, qui
conſcium

conscium fuisse nobis Calisthenem dicat, cum morti olim destinatus sit à justissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine. At tibi XXX. millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat, patrios mores exosus es. Persarum ergo, non Macedonum regem occidere volumus: & te transfugam, belli jure, persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te, ut Deum. tu Philippum patrem averſaris, & si quis Deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes, ex me enim scire cœpisti, quid ingenui homines ferre non possunt. De cætero parce: quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.

ORA-

ORATIO

ALEXANDRI. Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Patefacta Hermolai conjuratione in Alexandrum, sequebatur ut is perduellionis pœnam subiret & plecteretur: Sed ne indicta causa periret, productum eum ad concionem Alexander voluit. Productus causas suscepti facinoris protulit has: Sævitiæ regis & supplicia illustrium virorum: sordes atque avaritatem in militibus remunerandis: fastidium ejus & despiciatam suorum ad alios ornandos. Obijecta hæc partim vitia, partim crimina dilute hæc oratione Alexander, & ad singula sigillatim responderet. Ad primum, exempla suppliciorum in facinorosos, & eos conuictos rerum capitalium, fuisse edita: ad secundum, se suæ liberalitatis locupletēs habere testes omnes Macedones, quorum tenuitatis summam opulentiam munificentiæ suæ se mutatur in tertium, se divinos honores esse aucupatum, ut majorem meritum inferret gentibus suo nomine. Quod vero exterarum nationes amplexetur, pertinere id ad imperii stabilitatem. Esse enim stabiliora quæ benevolentia continentur, quam quæ metu.

QUAM falsa sint, inquit, quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendit. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solum ipse, audiretis, expressi non imprudens, cum permissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere.

Nuper

Nuper cum procacius se in venatione gessisset, more patrio, & ab antiquissimis Macedonia regibus usurpato, castigari eum iussi. Hoc & oportet fieri, & ut à tutoribus pupilli, à maritis uxores, servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impia cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minimè hercule admiror. Nam cum Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit causæ. Lyncestem verò Alexandrum bis insidiatum capiti meo, a duobus judiciis liberavi. Rursum convictum, per biennium tamen distuli, donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, antequam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clytus utinam non coegisset me sibi irasci: cujus temerariam linguam, probra dicentem mihi, & vobis, diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducumque clementia, non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia: ubi verò reverentia excessit animis, & summa imis confundimus, vi opus est ut vim repellamus. Sed quid ego mirer, istum crudelitatem mihi objecisse, qui avariciam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspiciate, qui paulo antè nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis. ensas auro onerant, greges servorum ducunt, opia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ,

Perſæ, quos vicimus, in magno honore ſunt. Apud me quidem, moderationis meæ certiſſimum indicium eſt, quòd ne victis quidem ſuperbè impero. Veni enim in Aſiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum ſolitudinem facerem: ſed ut illos quoque, quos bello ſubegiſſem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiſcum, pro imperio veſtro ſanguinem fundunt, qui ſuperbè habiti, rebellaveſſent. Non eſt diuturna poſſeſſio, in quam gladio inducimur. Beneficiorum gratia ſempiterna eſt. Si habere Aſiam, non tranſire volumus, cum his communicanda eſt noſtra clementia. Horum fides ſtabile & æternum faciet imperium: Et ſanè plus habemus quàm cupimus. Inſatiabilis autem avaritia eſt, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo. In multis enim gentibus eſſe video quæ non erubeſcamus imitari, nec aliter tantum imperium aptè regi poteſt, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iſdem diſcamus. Illud penè dignum riſu fuit, quod Hermolaus poſtulabat à me, ut averſarer Jovem, cujus oraculo agnoſcor. An etiam quid Dii reſpondeant, in mea poteſtate eſt? Obtulit nomen filii mihi: recipere, iſtis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum eſſe me credant. Fama enim bella conſtant, & ſæpe etiam quod falſò creditum eſt, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem, putatis arma veſtra auro argentoque adornaviſſe? Aſſuetis nihil vilius hac videri materia volui; Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum ſordida omnia & humilia ſpectantium

spectantium copiam: & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem terrarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricida intercipere voluisti, & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam. Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuissem, quò tristiores periretis, si qua vobis parentum memoria & cura est. Sed olim istum morem occidendi cum scelestis insontes, propinquos parentesque solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Calisthenem, cui uni vir videris, quia latro es, scio cur produci velis, ut coram his probra, quæ modò in me jecisti, modò audisti illius quoq; ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum. nunc Olynthio non idem juris est.

ORATIO

ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro IX.

ARGUMENTUM.

Alexander longa jam terrarum spatia vincendo emensus; nondum tamen ad metam aspiraverat quam laboribus suis proposuerat, & plura animo erat complexus. Habebat enim in animo non prius conquiescere quàm ad Oceanum Indicum victor pervenisset, ut idem limes suas victorias, & orbem terrarum definiret. Sed sciebat non esse eundem animum suis, neque id illi obscure ferebant. Non ignorabat quin eas tedium laboriosæ & tam diuturnæ militiæ cepisset. Itaq; relanguescientes animos conatur hac oratione re-
T
instaurare

instaurare. Et reuocare. Commemorare res gestas.
 Et prae his reliquiis quae supersunt, nibili esse faciendas ostendit. Vix aliud restare, nisi ut reliquias suarum victoriarum, persequantur. Labores qui ad eundem velinquantur, esse leues. Et breues: praemia vero amplissima. Et perpetua. Ad extremum quum videret eos penitus despondisse animos, nec ullam vocem mittere testem suae comprobationis, vehementi utitur querela, qua suorum ignaviam inoueat.

NON ignoreo, milites, multa, quae terrere vos possent, ab incolis Indiae per hos dies de industria esse iactata. Sed non est improvisa nobis mentientium vanitas. Sic Ciliciae fauces, sic Mesopotamiae campos, Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte, terribilem fecerant Persae. Nunquam ad aliquid fama perducitur: omnia illa tradente, maiora sunt vero. Nostra quoque gloria cum sit ex solido, plus tamen habet nominis quam operis. Modò quis belluas offerentes moenium speciem, quis Hydaspem amnem, quis caetera auditu maiora quam vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asia, si nos fabulae debellare potuissent. Credidissine elephantorum greges maiores esse quam usquam armentorum sunt: cum & rarum sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilior mitigetur? Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumen quò latius fusus est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coercita, & in angustiore alveum elisa, torrentes aquas invehunt: contra spatium alvei segulor cursus est. Præterea in ripa
 omne

omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos magnitudo beluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius quam in nos incurrerunt. Tam vasta corpora securibus falcibusque multilata sunt. Quid autem interest, totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia, cum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus? Deinde paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim: satis gnarus, plus suis quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commovet. Cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbella, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare coepistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo, fecistis. Cum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogitandum fuit. Nunc nos Scythæ sequuntur, Bactriana auxilia præsto sunt. Dahæ, Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido. Vestras manus intueor; vestram virtutem, rerum, quas gesturus sum, vadem, præsidemque habeo. Quandiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus nume-

ravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiducia adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum, & oceanum, nisi obstat ignavia inde victores perdomito sine terrarum, revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia, dives eadem & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos ducō quam ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis. Per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium creditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus oro, quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem, alumnum commilitonemque vestrum; ne dicam regem, deferatis. Cætera vobis imperavi, hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe aciem clypeo meo texi, ne infringeretis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestræ index? Ubi est ille meorum Macedonum vultus? non agnosco vos milites, nec agnosci videor à vobis. Surdas jamdudum aures pulso, aversos animos & infractos excitare conor. *Cumque illi in terram dimissis capitibus tacere perseverarent:* Nescio quid; *inquit,* imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet,

respondet, nemo saltem negat quos alloquor. Quid autem postulo? vestram gloriam, & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo antè vidi contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? Desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo. Objicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam qui desertum à vobis sequantur. Scythæ Bactrianique erunt mecum, hostes paulo antè, nunc milites nostri. Mori præstat, quàm precariò imperatorem esse. Ite reduces domos, ite deserto rege ovantes. Ego hic à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ morti locum inveniam.

ORATIO

COENI AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Consternata concione ad proximam Alexandri orationem, & pertinaciter tacente, quod nec assentiri regi vellent, nec præcise denegare auderent, nec ullus communem causam publicè susciperet. Cœnus, unus ducum processit in medium, & regem omnium verbis rogavit, ut parceret defatigationi & imbecillitati omnium suorum, qui tot laboribus exhausti non possent militiæ molestias tolerare, præsertim cum se infinitus ostenderet labor si ea loca peteret. Servire illum suæ gloriæ non posse incolumi exercitu, quem tot annorum difficultates attrivissent.

DII prohibeant, *inquit*, à nobis impias mentes & profectò prohibent. Idem animus est tuis qui fuit semper, ire quo jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque, & audi, & exangues, utcunque tibi cordi est, sequimur, vel anteceditur. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, rerum necessitate ultima expressas, præbe, quæso, propitias aures, imperium atque auspiciū tuum constantissime sequutis, & quocunque pergis sequuntur. Vicisti, rex, magnitudine rerum, non hostes modò, sed etiam milites. Quidquid mortalitas capere poterat, implevimus. Emenfis maria terrasque, melius nobis, quàm incolis, omnia nota sunt. Penè in ultimo mundi fine consistimus: in alium orbem paras ire, & Indiam quæris; Indis quoque ignotam. Inter feras serpentesque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura quàm sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Jam tela hebetia sunt, jam arma deficient. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest: in externum degeneravimus cultum. Quotocunque lorica est? quis equum habet? Jube quæri, quàm multos servi ipsorum persequuti sunt, quid cuique super sit ex præda. Omnium victores, omnium inopes sumus. nec luxuria laboramus, sed bello. Instrumenta belli consumpsimus. hunc tu pulcherrium exercitum nudum objicies belluis? Quarum
ut

ut multitudinem augeant de industria barbari: magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quod si adhuc penetrare in Indiam certum est, regio à meridie minus vasta est. Qua subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus; nisi mavis errare, pervenimus, quod tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm sine te cum his loqui malui: non ut inirem circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius quàm gemitum murmurantium audires.

ORATIO

CRATERI AD ALEXANDRUM.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander ex gravissimo vulnere & propè lethali in Oxidracarum oppugnatione accepto, convalescerat. Sed quum esset infirmior, nec per imbecillitatem usitata munia tuto obire posset, & tamen conaretur, neque omnino valetudini indulgeret, magnumque esset ab ea audacia periculum, amici quibus de more statio pro prætorio erat, rogandi regis has partes tribuerant Cratero, ut is sibi parceret. Qui cum illis ingressus, regi exposuit quam omnes essent de ejus salute solliciti. Ea anxietate ita se levare posse, si rex se ipse respiceret, nec ita præsentia pericula subiret, præsertim tenuioribus victoria præmiis propositis, Pollicetur ab omnibus paratam

U strenuam operam. Omnia enim omnes, ne ille in apertum discrimen abducatur, esse facturos.

CREDISne, inquit, adventu magis hostium, ut jam in vallo confisterent, quam cura salutis tuæ, ut nunc est tibi vilis, nos esse sollicitos? Quantabilet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis virisque totum orbem, classibus maria consternat, inusitatas belluas inducat, tu nos præstabis invictos. Sed quis Deorum hoc Macedoniae columen ac fidus diuturnum fore polliceri potest? cum tam avidè manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eo Pervenimus, auspiciū atque imperiū sequuti tuum, unde nisi te reduce, nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares, etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset tam promptæ esse te ad omne discrimen audaciæ. Nam ubi paria sunt periculum ac præmiū, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis solatium majus. Tuo verò capite ignobilem vicum emi, quis ferat, non tuorum modò militum, sed ullius etiam gentis barbaræ, qui tuam magnitudinem novit? Horret animus cogitatione rei, quam paulo antè vidimus. Eloqui timeo, invicti corporis spoliis inertissimas manus fuisse injecturas, nisi te interceptum misericors in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quod te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominia notes, nemo recusabit luere id, quod ne amitteret, præstare non potuit. Patere, nos, quæso, alio modo esse
viles

EX Q. CURTIO COLLECTÆ. 431

viles tibi. Quocunque jusseris, ibimus; Obscura bella, & ignobiles pugnas nobis deposcimus. Temet ipsum ad ea serva pericula quæ magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quàm consumi eam, ubi non possit ostendi.

ORATIO

ALEXANDRI AD AMICOS.

Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Respondet ad amicorum postulationem Alexander. Voluntatem plenam pietatis, obsequii ac benevolentiae, amplexatur. Eum sibi esse vitæ fructum docet, quod tam benevolis & fidelibus cœmilibus uti sibi contingat. Quod verò de periculis vitandis dixissent, ita se interpretari, & de eo ita cogitare, ut quum gloriam imprimis adamavit, ut præ ea cætera nihili pendat, certum sibi sit, pro ea retinenda atque augenda, nullos labores, nulla pericula subterfugere. Quos habeat stimulos ad eam appetendam, exponit. Proinde se gloriæ, non autem valetudinis & vitæ rationem habere velle. Monet ut ii suam illam sollicitudinem ad intestinarum insidiarum propulsationem convertant. Hanc sibi esse antiquiorem cautionem, & ipsi esse debere. Ad extremum aliquid de matris apotheosi mandat.

VOBIS quidem, inquit. ô fidelissimi piissimi-
que civium atque amicorum. Grates ago,
habeoque, non solum eo nomine quod hodie
salutem meam vestræ præponitis, sed quod la pri-

mordis belli, nullum erga me benevolentiae pignus atque indicium omisit: adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam charam, quam esse coepit, ut vobis diu frui possim. Cæterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea; qui quidem hanc benevolentiam vestrum virtute meruisse me iudico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum, percipere cupitis. Ego me metior non ætatis spatio, sed gloria. Licuit paternis opibus contento, intra Macedonia terminos per otium corporis exspectare obscuram & ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes, sæpe acerba mors occupat. Verum ego, qui non annos meos sed victorias numero, si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus à Macedonia imperium, Græciam teneo: Thraciam, & Illyricos subegi: Triballis, Medisque imperito: Asiam, quæ Hellesponto, quæ rubro mari alluitur, possideo. Jamque haud procul absum à fine mundi. Quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei post vicinum atque octavum ætatis annum, videor vobis in excolenda gloria cui me uni devovi, posse cessare? Ego verò non deero, & ubicunque pugnabo in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis. Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe submoverat. In his operibus extingui mihi (si fors ita feret) pulchrum est. Ea stipesum genitus, ut multam prius quam longam

longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus fœminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum fœminam æquavimus gloria, & jam nos laudis fatietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt quæ nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modò me ab intestina fraude, & domesticorum insidiis præstate securum. Belli Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior quàm in theatro fuit. Hostium manus sæpe vitavit, suorum effugere non vultit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, plures à suis quàm ab hoste interemptos, numerabitis. Cæterum quoniam olim rei agitatz in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est: mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excellerit vita. Hoc si licuerit, ipse præstabo, si me præceperit fatum, vobis mandasse mementote.

ORATIO

ALEXANDRI AD MILITES. Ex libro x.

ARGUMENTUM.

Alexander missionem daturus erat militibus, qui per ætatem emeriti essent, aut qui omnino per infirmitatem corporum militia labores sustinere non possent: sed eam sperabant universi. Et quia tunc longe in orientem processerat, verum non sedem imperiū Asia

constitueret, quæ res optatam illis in patriam reversionem eriperet, missionem omnes audacius & tumultuosius flagitare cœperunt, & jam apertè impositos militiæ labores detrectare. Alexander eorum motuum insolens, ut qui alacri eorum semper opera & parata usus esset, tum commotus est. Augebat indignationem obliuio recentis suæ erga eos liberalitatis. Nam magnam vim auri ad eos ære alieno liberandos effuderat. Hac igitur oratione coercere illorum ferociam conatur. Commemorat sua erga eos beneficia, quorum eos obliuio ceperat. Quantum obsequium à militibus requiratur, ostendit. Indignos esse opibus & gloria quam secum habent communem. Ad extremum exardescit ira, & eorum operam repudiat.

QUID hæc, inquit, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui timeo: palam certe rupistis imperium, & precario rex sum, cui non alloquendi non noscendi monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem cum alios dimittere in patriam, alios mecum paulo post deportare statuerim tam illos acclamantes video qui abituri sunt, quam hos cum quibus præmissos subsequi statui. Quid hoc est rei? Dispari in causa idem omnium clamor est. Pervelim scire, utrum qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur. Crederes uno ore omnes iussisse clamorem. Ita pariter ex tota concione responsum est, Omnes quæri. Tum ille: Non hercule, inquit, potest fieri, ut adducar, querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis: in qua major pars exercitus non est, utpote cum plures dimiserim, quam retenturus sum.

Subest

Subest nimirum, altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos: sed est quidam in illis pudor, à cæteris destitutos relinquendi. Verùm ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno; nec ut cum militibus meis (jam enim esse desistitis) sed ut cum ingratisimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus, quæ circumfluunt vos, insanire cœpistis: obliti status ejus, quem beneficio exuistis meo. Digni hercule qui in eodem consenesatis; quoniam facilius est vobis adversam quam secundam regere fortunam. En tandem Illyriorum paulo antè & Persarum tributariis, Asia & tot gentium spolia fastidio sunt. Modò sub Philippo seminudis, amicula ex purpura sordent. Aurum & argentum oculi ferre non possunt. Lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladio- rum. Hoc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni, cum omnis regia supellex haud amplius quàm sexaginta talentorum esset, meorum operum fundamenta; quibus tamen (absit invidia) imperium maximæ terrarum partis imposui. Asiæne pertæsum est, quæ vos gloria rerum gestarum Diis pares fecit? In Europam ire properatis, rege deserto, cum pluribus vestrum defuturum viaticum fuerit; ni æs alienum luissem! nempe in Asiaticâ præda. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium spolia circumferentes reverti velle ad liberos conjugesque, quibus pauci præmia victoriæ potestis ostendere. Nam cæterorum, dum
etiam

etiam spei vestrae obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis verò militibus cariturus sum, pellicum suarum concubinis quibus hoc solum ex tantis opibus superest, quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: faceffite hincocius. Ego cum Persis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratisfimi cives. Lati vos excipient parentes liberique, sine vestro rege redeunt? obviam ibunt desertoribus transfugisque? Triumphabo mehercule de fuga vestra, & ubicunque ero expetam poenas, hos cum quibus me reliquistis, colendo, præferendoque vobis. Jam autem scietis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit.

ORATIO

ALEXANDRI, ad Peregrinos milites.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Alexander stomacho & indignatione ardens, quod superior oratio docuit, repudiatis Macedonibus, peregrinos milites sibi ascrivit, ad honores iis mandandos. Eos ut beneficentia sibi adjunxerat, sic liberali hac oratione magis ac magis conciliat. Persarum laudat in reges suos obsequium & obedientiam. Neque eam tum primum compertam sibi esse dicit, sed testimonium se sui iudicii dare. Decevisse autem res maximas eis credere. Ad laudationem adjicit liberalitatis erga eos suae commemorationem, quam sit novorum beneficiorum & bonorum splendidorum accessione cumulaturus.

QUUM

QUUM ex Europa trajicerem in Asiam, mul-
 tas nobiles gentes, magnam vim hominum
 imperio meo me additurum esse sperabam. Nec
 deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa
 hoc quoque accessit, quod video fortes viros erga
 reges suos pietatis in victæ. Luxu omnia fluere cre-
 dideram, & nimia felicitate mergi in voluptates.
 At hercule munia militiæ hoc animorum corpo-
 rumque robore impigre toleratis: & cum fortes
 viri sitis, non fortitudinem magis quam fidem
 colitis. Hoc ego non nunc primum profiteor,
 sed olim scio. Itaque delectum è vobis juniorum
 habui & vos ne eorum militum corpori immiscui. I-
 dem habitus, eadem arma sunt vobis, obsequium ve-
 rò & patientia imperii longe præstantior est quam
 cæteris. Ergo ipse Oxiatris Persæ filiam mecum
 in matrimonio junxi, non dedignatus ex captiva
 liberos tollere. Mox deinde cum stirpem
 generis mei latius propagare cuperem, uxorem
 Darii filiam duxi: proximisque amicorum autor
 fui, ex captivis generandi liberos, ut hoc sacro
 fœdere omne discrimen victi & victoris exclu-
 derem. Proinde genitos esse vos mihi, non ascit-
 os, milites, credite. Asiæ & Europæ unum at-
 que idem regnum est. Macedonum vobis arma-
 do. Inveteravi peregrinam novitatem; & cives
 mei estis, & milites. Omnia eundem ducunt co-
 lorem, Nec Persis Macedonum mores adumbra-
 re, nec Macedonibus Persarum imitari indeco-
 rum est. Eiusdem juris esse debent, qui sub eo-
 dem rege victuri sunt.

ORATIO

PERDICCAE IN CONCIONE MILITUM.
Ex eodem libro.

ARGUMENTUM.

Mortuo Alexandro primùm discordia inter principes est coorta: post gravissimi motus efferbuerunt. Cum enim de successore regni creando convenissent, diu variatum est sententiis, cum idoneus nemo & par tanto oneri inveniretur, ad quem gubernacula amplissimi imperii deferrent. Neque enim Alexander sobolem reliquerat, quanquam uterem gerebat Roxane uxor ejus quam ex Persis duxerat: sed incertam prolem expectare alienum videbatur. Magnus negotiorum tumor impendebat, qui non erat nisi probato alicui committendus. Ad sententiam igitur dicendam admissus Perdicca, censet primùm ut justa & divini honores persolvantur Alexandro, deinde ut partus Roxanes expectetur, qui ad trimestre sperabatur. Successorem illum posthumum futurum regi legitimum.

EG O quidem, inquit, annulum, quo ille regni atque imperii vires obfirmare erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Ceterum quanquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis Diis excogitari pòtest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus, credere licet tantum virum Deos accommodasse rebus humanis: quarum sorte completa, citò repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quàm quod semper ab
immor:

immortalitate subducitur, corpori nominique quamprimum iusta solvamus, haud obliti in qua urbe, inter quos sumus, quali rege ac præfide spoliati. Tractanda est, commilitiones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parata est, obtinere possimus. Capite opus est. Hocne uno, an pluribus; in vestra potestate est. Illud scire debetis, militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est. Optamus ut marem enitatur: cujus regnum Diis approbantibus futurum, quandoque adoleverit. Interim à quibus regi velitis, destinate.

ORATIO

P T O L O M Æ I.

ARGUMENTUM.

Ptolomæus procerum unus, in eo consilio principum sententiam hanc dixit, se ab aliis dissentire qui dixissent. Hoc vero optimum sibi factu videri, ut senatus institueretur ex principibus, quorum decrevis administraretur imperium,

DIGNA prorsus est soboles, inquit quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsines filius, cujus nomen quoque in Europa dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod iusti illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus tantisque classibus nequicquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque quod major pars eorum decreverit, stetur: duces præfectique copiarum his pareant.

ORA.

ORATIO
MELEAGRI.

ARGUMENTUM.

In eodem principum concessu Meleager, seditiosus homo, turbulentam & invidiæ in Perdiccam plenam sententiam dixit. Invidebat enim homo levis Perdiccæ dignitati, quam Aristonius quidam in eodem consilio evexerat, quum Perdiccæ principatum decreverat. Hic igitur illam Aristoni sententiam labefactat, & multitudinem ad vim vocat. Denique popularem se præbet, ne quisquam principum dignitate antecellat.

NEC Diis fiverint, inquit, ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus quàm hic est, sed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec verò interest, Roxanes filium, quandocumque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis, cum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est. Et in tanta omnium festinatione, non iusta modò, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse, vel subdere. Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex his, quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurretis? harum enim opum regiarum utique populus est hæres.

FINIS.

I N D E X

*Omniū Orationum, eo ordine digestus,
quod ea hic excusae sunt. Numerus
paginam indicat.*

Ex Salustii bello Catilinario.

- O**ratio Catilinæ, quâ sui de conjuratione con-
filiū participes cohortatur. 1
- Oratio alia ejusdem Catilinæ, qua suos milites ad-
hortatur. 3
- Oratio Legatorum C. Manlii ad Q. Martium re-
gem. 5
- Oratio C. Caesaris suam sententiam senatui exponen-
tis de Conjurationis Catilinæ sociis, qui in custodiis
tenebantur. 6
- Oratio M. Porcii Catois proximè præcedenti orati-
oni C. Caesaris respondens. DI

Ex bello Jugurthino.

- Oratio Micipsæ regis ad Jugurtham, quâ eum officii
sui admonet, finem vitæ sibi adesse intelligens. 15
- Oratio Adherbalis ad senatum Rom. qua se à Jugur-
tha regno fortunisque omnibus expulsū queri-
tur. 17
- Oratio C. Memmii ad Quirites, qua eos ad vindi-
candum in Jugurtham, qui Adherbalem necaverat,
et in socios ejus sceleris, hortatur. 21
- Oratio Marii ad Quirites, de se et de ea quam para-
bat in Africam, expeditione. 25
- Oratio Syllæ ad Bocchum regem. 31
- Oratio

I N D E X.

Oratio Bacchi ad Syllam, qua suum erga illum studium exponit, & se bellum pop. Rom. facere voluisse negat. 32

Ex libris Hist. Salust.

Oratio Lepidi Conf. ad pop. Rom. 33

Oratio C. Cottæ consulis ad pop. 37

Orationes ex Livio collectæ.

Ex libro primo ab urbe condita.

P*recatio Romuli ad Joven Statorem, ut Romani adversus Sabinos ferat opem.* 39

Verba Proculi Fulii ad pop. Rom. consolationis plena. 40

Oratio Metii Suffetii ad Tullum Hostilium regem Rom. de pace componenda inter Romanos & Albanos. ibid.

Oratio P. Horatii ad pop. pro filio perduellionis reo. 42

Oratio Tulli Rom. regis de proditiōe Metii Suffetii Albanorum ducis, ad milites. 43

Verba seu exhortatio Tanquil ad Servium generum, de regno. 45

Exhortatio Tullie ad L. Tarquinium maritum suum, de regni affectatione. ibid

Lucretie querelæ ac lamentatio ad virum, patrem, & amicos, de violatione. 46

Ex secundo libro ab urbe condita

Oratio P. Valer. Publicolæ ad populum de crimine sibi objecto. 47

Oratio Mutii Scævole ad Porſenam Clusinum regem. 48

Oratio

I N D E X.

<i>Oratio Martii Coriol. ad patres contra plebem & trib.</i>	49
<i>Oratio Aetii Tullii Volscorum principis ad Consules, ut ludis non adessent Volsci.</i>	50
<i>Oratio Aetii Tullii ad suos qua eos in Rom. concitavit.</i>	51

Ex tertio libro ab urbe condita.

<i>Oratio Q. Fabii ad tribunos pleb. alios omnes præter Terentillum.</i>	52
<i>Oratio Auli Virg. trib. pleb. ad plebem de Casonis arrogantia.</i>	53
<i>Oratio P. Valer. Publicolæ consulis ad tribunos omnemque plebem.</i>	54
<i>Oratio L. Quintii Cincinnati ad populum adversus A. Virginium.</i>	55
<i>Oratio L. Quintii Cincinnati ejusdem adversus patrum licentiam.</i>	57
<i>Oratio Iciliæ adversus Appii decretum, ut sponsa extra domum paternam maneret.</i>	58
<i>Oratio Virg. patris adversus Appium.</i>	59
<i>Oratio Virg. ad milites, qua honorem sibi delatum recusavit.</i>	60
<i>Oratio Seniorum patrum ad patres & decemviros de decemviratus abdicatione, & tribunatus pleb. instauratione.</i>	61
<i>Oratio Legatorum Valer. & Horat. ad postulata pleb. in Sacro monte.</i>	62
<i>Oratio App. cum magistratu se abdicare vellet.</i>	63
<i>Oratio Legat. ad plebem, ut in urbem rediret.</i>	ibid
<i>Oratio A. Virg. adversus Appium reum.</i>	64
<i>Oratio Duill. tribuni pleb. quum potestati tribunitiæ modum fecisset.</i>	65
<i>Oratio</i>	

INDEX

- Oratio Valer. Consulis qua equites ad fortiter pugnandum cohortatur.* 65
Oratio Horat. Consulis qua suos cohortatur. 66
Oratio T. Q. Capitolini quartum consulis ad pop. Rom. 67

Ex quarto libro ab urbe condita.

- Oratio C. Canul. tribuni pleb. ad plebem pro rogationibus promulgatis.* 70
Oratio Veitii Mess. Volscor. regis qua suos adhortatur. 76
Oratio Mamerci Æmil. dictatoris, qua suos inusitato certamine exterritos adhortatur. ibid.
Oratio Sextii. Tempanii decurionis qua milites in re complorata adhortatur. 77
Oratio L. Dec. tribuni pleb. ad populum adversus Postumium tribunum militum. 77

Ex quinto libro ab urbe condita.

- Oratio Appii Claud. tribun. militum ad populum contra tribunos pleb. pro bello continuando.* 79
Oratio P. Licin. Calvi ad populum, ut filio, sibi delatum bonorem, mandaret. 86
Oratio Camilli ad Pædagogum Faliscorum in castris deprehensum cum pueris. 87
Oratio Legator. Faliscos Romanis dedentium in senatu. 88
Oratio Camill. exulis, qua Ardeates, ut arma capiant adversus Gallos, adhortatur. 89
*Oratio M. Fur. Camilli ad populum de non transmi-
grando Vejos.* 90

I N D E X

Ex sexto libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Furii Camilli Dictatoris, qua suos perterritos hostium numero adhortatur.</i>	97
<i>Oratio A. Cornel. Coss. dictatoris ad suos.</i>	98
<i>Oratio Cornel. Coss. dictatoris in M. Manlium.</i>	99
<i>Oratio M. Manlii Capitolini, qua. dictatori S. patribus respondet.</i>	100
<i>Oratio M. Manlii Capitol. post vincula ad plebem adversus patres concitandam.</i>	101
<i>Oratio Camilli ad senatores Tusculanorum de mittendis Romam de pace legatis.</i>	103
<i>Oratio Legat. Tusculan. in senatu, qua se purgant.</i>	104
<i>Oratio Q. Cincinn. dictatoris ad A. Sempron. magistrum equitum de belli ratione.</i>	105
<i>Oratio Camilli. dictatoris ad Quirites de intercess.</i>	106
<i>Oratio App. Claudii contra tribunos pleb. legumlatores, & leges ipsas.</i>	108

Ex septimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Servii Tull. ad dictatorem, ut militibus pugnandi faceret potestatem.</i>	112
<i>Oratio M. Pop. consulis, qua suos milites adhortatur.</i>	114
<i>Oratio Legator. Campanor. in senatu, qua auxilium adversus Samnites petunt.</i>	115
<i>Oratio Roman. qua præcedenti Campanorum Legat. orationi respondent.</i>	118
<i>Oratio Legat. Campanorum, qua præcedenti Romanorum orationi respondent.</i>	ibid.
<i>Oratio</i>	

INDEX.

<i>Oratio M. Valer. Corvini, qua suos adhortatur.</i>	119
<i>Oratio exhortatoria P. Decii trib. militum ad A. Cornelium consulem, quum spes elabendi non videretur.</i>	120
<i>Oratio ejusdem P. Decii qua suos ad erumpendum ex colle occupato adhortatur.</i>	121
<i>Oratio M. Valer. Corvini dictat. ad conjuratores & seditiosos milites qua debortatur à pugna contra patriam.</i>	123
<i>Oratio T. Quintii ducis seditiosorum qua eos ad concordiam exhortatur.</i>	125

Ex octavo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Ann. Setini prætoris Latinorum, ad suos.</i>	126
<i>Oratio Ann. ejusdem ad P. C. Roman. ut alter consul ex Latinis fieret.</i>	128
<i>Oratio T. Manlii Consulis ad legatos Latinor.</i>	129
<i>Oratio T. Manl. Consulis ad T. Manlium filium, quem accusat quòd in hostem ipse in jussu pugnavisset.</i>	130
<i>Oratio Furii Camill. Cons. ad patres de Lat. referentis.</i>	131
<i>Oratio L. Papyr. dictatoris, qua Fab. Maximum accusat quod adversus edictum pugnavisset.</i>	132
<i>Oratio M. Fab. Max. pro filio ad populum provocantis à dictatore.</i>	134
<i>Oratio Papyr. dictat. ad populum de absolutione Q. Fab. magistri equitum.</i>	135

I N D E X.

Ex libro nono ab urbe condita.

- Oratio Claud. Pontii Samnitum imperat. postquam legatione nihil factum esse vidit.* 136
- Oratio L. Lentuli princ. Legator. Rom. ad exercitum & consules, qua suam de deditione sententiam exponit.* 137
- Oratio Sp. Posthum. Consulis, qui sub jugum missus erat, in senatu de pace ad Caudium facta.* 139
- Oratio ejusdem Sp. Posthum. contra tribunos pleb. qui deditionem impediabant.* 141
- Oratio Corn. Arvinæ Fecialis ad Samnites in deditione sponsorum pacis.* 143
- Oratio Cl. Pontii Samnit. regis qua feciali respondet.* 144
- Oratio Q. Fab. dictator. qua suos ad eruptionem hortatur.* 146
- Oratio C. Menenii dictatoris, quando in eum ambitus crimen factum est à nobilibus.* 147
- Oratio P. Sempron. tribun. pleb. adversus Ap. Claudium, qui se intra legitimum tempus censura abdicare nolebat.* 148

Ex decimo libro ab urbe condita.

- Oratio P. Decii Muris consulis ad populum, qua suadet ut ex plebe augures & pontifices fiant.* 151
- Verba Q. Fab. Max. consulis designati ad populum.* 154
- Verba Virginie in dedicat. aræ Pudicitie pleb.* 155

Ex vicefimo primo libro ab urbe condita.

- Oratio Hannonis ad Carthag. contra Annibalem de fœdere rupto.* 156
- Oratio*

INDEX.

<i>Oratio Alorci Hispan. ad Saguntinos, qua pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.</i>	158
<i>Oratio cujusdam Carthag. qua legatis Roman. de consilio oppugnationis Sagunti respondet.</i>	160
<i>Oratio Volscianorum qua legatis Rom. respondent.</i>	161
<i>Oratio Annibalis ad Hispanos milites.</i>	162
<i>Oratio P. Scipionis suos adhortantis</i>	163
<i>Oratio Annib. suos adhortantis.</i>	166

Ex tricesimo secundo libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Minut. Ruffi magistri equitum, qua in Q. Fab. Max. dictat. cunctationem acriter invehitur.</i>	170
<i>Aceducis Hispan. ad Hostarem pro obsidibus verba.</i>	172
<i>Fab. Dictat. de temeritate Minut. verba.</i>	173
<i>Oratio Minut. magistri equitum, qua suos ad conjungenda cum Fab. castra adhortatur.</i>	174
<i>Minut. verba ad Fab dictatorem.</i>	ibid
<i>Oratio Fab. Max. ad Æmiliū de Varrone, & ratione pugnandi cum hoste.</i>	175
<i>Oratio P. Sempron. Tulitani trib. militum, qua suos ad erumpendum adhortatur.</i>	178
<i>Oratio Captivorum Canensi clade Rom. ad patres.</i>	179
<i>Oratio T. Manl. Torquati, ne captivi redimerentur.</i>	182

Ex vicesimo tertio libro ab urbe condita.

<i>Orat. Pacuvii Calav. Campani ad populum Campan.</i>	185
<i>Oratio Varr. consulis, qua legatis Campan. respondet.</i>	186
<i>Oratio</i>	

INDEX.

<i>Oratio Perolla ad Pacuvium Calav. patrem de interficiendo Annibale.</i>	189
<i>Oratio Pacuvii Calav. filium à facinore debortantis.</i>	190
<i>Oratio Perolla qua Pacuvio patri respondet.</i>	191
<i>Verba Magii Dec. ad circumfusam multitudinem.</i>	ibid.
<i>Oratio Himilc. Barchinæ factionis viri adversus Hann.</i>	192
<i>Oratio Hannon. Himilconi respondentis.</i>	ibid.
<i>Oratio Samnitum Legat. ad Annibalem qua petunt ut opem adversus Romanos ferat.</i>	194

Ex vicesimo quarto libro ab urbe condita.

<i>Oratio Fab. Max. ad populum de deligendo imperat.</i>	196
<i>Orat. T. Gracchi ad milites</i>	199
<i>Orat. L. Pinar. Praefecti praesid. Rom. Enneae qua suos exhortatur.</i>	200

Ex vicesimo quinto libro ab urbe condita.

<i>Orat. relegator. militum ad M. Marcellum de mutatione condit.</i>	202
<i>Orat. Syracusan. ad Marcellum de dedit.</i>	205
<i>Orat. L. Mart. qua suos milites exhortatur.</i>	206

Ex vicesimo sexto libro ab urbe condita.

<i>Oratio Vib. Virii Campani ad Campanos, qua ne se dedant Roman. dissuadet.</i>	209
<i>Oratio M. Marcelli ad P. C. se adversus Syracus. oratores defendentis.</i>	212

INDEX

<i>Oratio P. Scipion. ad veteres milites,</i>	214
<i>Oratio P. Scipion. ad milites.</i>	217
<i>Oratio P. Scipion. ad Luceium Celiiberor. principem, cum ei sponsam reddidit.</i>	218

Ex vicefimo feptimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Marcelli ad fuos.</i>	219
<i>Oratio Annibal. ad fuos.</i>	220

Ex vicefimo octavo libro ab urbe condita.

<i>Oratio P. Scipion. ad milites.</i>	221
<i>Oratio Sagunt. ad P. C. in fenatu.</i>	226
<i>Oratio Q. Fab. Max. quæ Scipioni Africam provinciam decerni diffuadet.</i>	227
<i>Oratio P. Cornel. Scipionis, orationi præcedenti Q. Fab. respondens.</i>	235

Ex trigesimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Sophronisbæ uxoris Syphacis ad Masiniffam.</i>	240
<i>Oratio P. Scipion. ad Masiniffam.</i>	241
<i>Oratio Annib. ad P. Scipionem de pace.</i>	242
<i>Oratio Scipion. ad Annibalem.</i>	246
<i>Oratio Annibal. ad Carthag. qui reprehendebant quod rississet in communi fletu.</i>	247

Ex tricesimo fecundo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Aristh. prætoris Achæorum qua eos objurgat.</i>	248
---	-----

Ex

INDEX.

Ex tricesimo quarto libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Catonis consulis pro lege Oppia contra mulierum luxuriam.</i>	250
<i>Oratio L. Valer. trib. pleb. pro mulieribus contra legem Oppiam.</i>	255
<i>Oratio M. Porc. Catonis Consulis ad suos.</i>	261
<i>Oratio T. Quint. in conventu Græciæ.</i>	262
<i>Oratio Aristib. Prætoris Achaor. de Ætolis & Nab.</i>	263
<i>Oratio Nabis. tyranni Lacedæmon. ad T. Quintium.</i>	264
<i>Oratio T. Quint. qua Nabili respondet.</i>	266
<i>Oratio T. Quint. qua suos ad obsidionem Lacedæmonis adhortatur.</i>	268

Ex tricesimo quinto libro ab urbe condita.

<i>Oratio Minion. ad Legatos Romanorum.</i>	270
<i>Oratio Sulpii. Legati Roman. qua ad præcedentem respondet.</i>	271
<i>Oratio Annibal. ad Antiochum qua se purgat.</i>	272

Ex tricesimo sexto libro ab urbe condita.

<i>Oratio Annibal. in Concilio Antiochi de totius bellis ratione & Macedon. sententia.</i>	273
<i>Oratio Anil. Consulis ad suos.</i>	276
<i>Oratio T. Quint. ad Achaos de Zacyntho.</i>	278
<i>Oratio Quint. ad M. Acilium consulem pro Ætolis.</i>	279
<i>Oratio T. Quint. ad Ætol. principes de reconcili.</i>	280

INDEX

Ex tricesimo septimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Eumen. in concilio.</i>	281
<i>Oratio Scipion. qua legatis Antioch. respondet.</i>	282
<i>Oratio Zeufis legat. Antiochi ad Rom. de pace.</i>	283
<i>Oratio Scipion. ad ea respond.</i>	284

Ex tricesimo octavo libro ab urbe condita.

<i>Oratio P. Scipion. African. rei, ad Quirites.</i>	855
--	-----

Ex tricesimo nono libro ab urbe condita.

<i>Oratio M. Porcii Caton. consulis, ad populum, in fœ-</i> <i>dum Bacchan. ritum.</i>	285
<i>Oratio Philipp. Maced. ad legatos Rom.</i>	286
<i>Oratio Lycortæ prætor. Achæorum, qua legatis Ro-</i> <i>man. respondet.</i>	290

Ex quadregesimo libro ab urbe condita.

<i>Oratio Phil. Macedonis de sua liberorumque infelici</i> <i>conditione.</i>	297
<i>Oratio Persii accusator. in Demetrium fratrem par-</i> <i>ricid. reum.</i>	300
<i>Oratio Demetr. parricid. rei.</i>	304
<i>Oratio T. Sempron. prætoris ad L. Minutium le-</i> <i>gat.</i>	310
<i>Oratio Q. Cæcil. Metelli ad M. Lepidum & M.</i> <i>Fulv. censores declaratos, de reconcil.</i>	312
<i>Oratio Phil. regis Maced. ad Antigonom de regni</i> <i>hæred.</i>	313

INDEX.

Orationes ex Corn. Tacito collectæ.

Ex lib. I. Annal.

V ibuleni orat.	316
Clementis Centurionis orat.	317
German. Cæsaris orat.	318
Segestis orat.	320

Ex lib. II. Annal.

M. Hortali orat.	321
Tib. Cæsaris responsio.	322
Germanici orat.	324

Ex lib. III. Annal.

Tiber. oratio in senatu.	325
Oratio Sever. Cæcinæ, qua uxores à provinciis arceri debere statuit.	326
Oratio Valer. Messalini, qua Cæcinæ respondet.	327
M. Lepid. orat. in senatu.	328

Ex lib. IV. Annal.

Tiber. ad senatum orat.	330
Cremutii defensio in senatu.	ibid.
Tiber. oratio in senatu.	331
Oratio Tiberii.	334

Ex lib. VI. Annal.

M. Terent. Equitis Rom. orat.	335
-------------------------------	-----

INDEX.

Ex lib. XI. Annal.

Neron. Caesaris oratio in senatu, 337

Ex lib. XIV. Annal.

C. Cassiorat. 339

Senecæ oratio ad Cæsarem Neronem. 342

Neronis ad Senec. responsio. 344

Ex lib. XV Annal.

Pæti Thraseæ orat. 345

Ex lib. XVI. Annal.

Capitonis Cossutiani ad Neronem Cæsar. orat. 347

Ex lib. I. Hist.

Galbæ imperat. oratio ad Pisonem. 348

Pisonis orat. 351

Othobonis oratio ad milites. 353

Othobonis oratio ad milites. 354

Ex lib II. Hist.

Capitonis oratio. 358

Cossutiani orat. 360

Ex lib. IV. Hist.

Legati Montani orat. 362

Legati

INDEX.

<i>Legati Tenterorum orat.</i>	364
<i>Agrippinensium orat.</i>	365
<i>Cerialis orat.</i>	366

Ex lib. V. Hist.

<i>Civilis oratio sed mutilata.</i>	369
-------------------------------------	-----

Ex vita Agricolaë à Corn. Tacit. prodita.

<i>Galgaci orat.</i>	370
<i>Agricolaë orat.</i>	373

Orationes ex Q. Curtio collectæ.

Ex lib. III.

<i>Charidemii oratio</i>	375
--------------------------	-----

Ex lib. IV.

<i>Legatorum Darii oratio ad Alexandrum.</i>	376
<i>Parmenion. oratio ad Alexandrum.</i>	378
<i>Alexandri oratio ad legatos Darii</i>	379
<i>Darii oratio ad milites.</i>	380

Ex lib. V.

<i>Euthemonis Cynæi orat.</i>	383
<i>Theati Atheniensis orat.</i>	385
	<i>Darii</i>

INDEX.

<i>Darii orat.</i>	386
<i>Nabarzani orat.</i>	388

Ex lib. VI.

<i>Alexandri orat.</i>	389
<i>Crateri orat.</i>	393
<i>Alexandri orat.</i>	395
<i>Philotæ orat.</i>	398
<i>Amyntæ orat.</i>	403
<i>Cybaris orat.</i>	408
<i>Alexandri orat.</i>	409
<i>Scyrbæ legati orat.</i>	411
<i>Alexandri orat. ad trecentos milites.</i>	414

Ex lib. VII.

<i>Calisthenis orat.</i>	415
<i>Hermolai orat.</i>	417
<i>Alexandri orat.</i>	420

Ex lib. IX.

<i>Alexandri ad milites orat.</i>	423
<i>Cœniorat. ad Alexandrum.</i>	427
<i>Crateri ad Alexandrum orat.</i>	429
<i>Alexandri ad amicos orat.</i>	431

Ex

I N D E X.

Ex lib. X.

<i>Alexandri ad milites orat.</i>	433
<i>Alexandri ad peregrinos milites orat.</i>	436
<i>Perdicæ in concione militum orat.</i>	438
<i>Ptolomæi orat.</i>	439
<i>Meleagri orat.</i>	440

F I N I S.
